

HEYDƏR ƏLİYEV

MƏDƏNİ İRSİMİZİN KEŞİYİNDƏ

III kitab

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

Bakı - 2011

- 24263 -

66,7 (5 Aug) 8 + 71 (5 Aug) + 155 (5 Aug)

265

Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünə həsr olunmuş yubiley mərasimində

2001-ci il oktyabrın 17-də Bakıda, Respublika sarayında Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünə həsr olunmuş zirvə tədbiri - təntənəli mərasim keçirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə iştirak etmək üçün saraya gəldi. Salona toplaşanlar dövlət başçısını hərərətli alqışlarla qarşıladılar.

Təntənəli mərasim açıq elan olundu, Azərbaycanın Dövlət himni özəmətlə səsləndi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev təntənəli mərasimdə geniş nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz həmvətənlər,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Sizi Azərbaycanın Dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya aktının onuncu ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, xalqımıza, millətimizə, dövlətimizə daim istiqlaliyyət arzulaıram.

On il Azərbaycanın çoxəsrlik həyatında tarixi nöqteyi-nəzərdən az bir zamandır. Amma bu on il içərisində Azərbaycan xalqı böyük məsafə qət edibdir. On il müstəqil yaşamaq, yaratmaq, irəliyə getmək - bu on ilin mənası və xalqımız üçün böyük əhəmiyyəti budur. On il ərzində Azərbaycan xalqı bəyan etdiyi demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurubdur, onun təsisatlarını yaradıbdır. Bu dövlətin yaşaması üçün, inkişaf etməsi üçün çoxsaylı qanunlar qəbul edibdir. Bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedərək, bütün sahələrdə islahatlar aparıb və bu islahatların nəticəsinə nail olubdur. On il müddətində Azərbaycan dünya miqyasında özünə layiq yerini tutubdur, bütün beynəlxalq təşkilatlarda təmsil olunur. Dünyanın bütün ölkələri ilə diplomatik əlaqələr yaradıb, bir çox ölkələrlə qarşılıqlı faydalı, çox uğurlu əməkdaşlıq edir. Bu on il bizim xalqımızın çoxəsrlik həyatında ən böyük tarixi hadisədir, ən qiymətli nemətdir.

Azərbaycan bu on il müddətində çox ağır, çətin, keşməkeşli yol keçibdir. Azərbaycan xalqı bütün sınaqlardan keçərək, bütün təhlükələrin qarşısını alaraq müstəqilliyini qoruyub, saxlayıb və daim inkişaf etdiribdir. İndi bu on ili başa vurarkən qətiyyətlə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqı bu nailiyyətlərlə fəxr edə bilər. Azərbaycanın dövlətçiliyi bütün dünyaya nümayiş etdirilibdir. Azərbaycanın müstəqil dövlət olaraq dövlət rəmzləri var. Himni dünyanın hər yerində səslənir, milli gerbi Azərbaycanın dövlətçiliyini hər yerdə nümayiş etdirir, dövlət bayrağı Azərbaycanın üzərində uğurla dalğalanır və daim dalğalanacaqdır.

Biz bu günlər böyük qürur hissi keçiririk. Ona görə ki, biz müstəqilliyimizi bəyan edəndən sonra bu on il içərisində bütün dünyaya nümayiş etdirmişik və sübut etmişik ki, Azərbaycan xalqının müstəqil yaşamaq arzusu həmişə olmuşdur. Ancaq on il müddətində Azərbaycan bu istək və arzularını tam yerinə yetirib və sübut edibdir ki, müstəqil dövlət kimi yaşaya bilər və daim yaşayacaqdır.

Qeyd etdiyim kimi, ötən on il Azərbaycanın həyatında çox ağır və çətin bir dövr olubdur. Amma bu illəri Azərbaycan xalqı şərəflə qət edibdir. Azərbaycan xalqı bütün çətinliklərin qarşısını alaraq,

bütün sınaqlardan keçərək, bütün təhlükələrdən xilas olaraq on il dövlət müstəqilliyini qoruyub, saxlayıb, yaşadıb, bu gün də yaşadır və gələcəkdə də yaşadacaqdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bəyan edən zaman, yəni 1991-ci ilin oktyabr ayının 18-də çox ağır, mürəkkəb bir dövr yaşayırdı. O vaxt Azərbaycanda bəziləri Azərbaycanın müstəqil yaşamaq imkanına şübhə edirdi, yaxud inanmırdı. Bəziləri heç bunu istəmirdi. Bəziləri buna mane olurdu. Amma Azərbaycan xalqının çox əsrlər ərzində qəlbində yaşatdığı istək və arzu bütün bunların hamısına qalib gəldi, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini öldə etdi və müstəqillik yolu ilə uğurla irəliləyir.

O vaxt Azərbaycanın müstəqilliyinin əleyhinə çıxanlar var idi. Xatirimdədir, 1991-ci ilin əvvəli və nəhayət, onun sona çatması. Xalq, millət müstəqillik arzusu ilə yaşayırdı. Azərbaycanda isə Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslər müstəqillik haqqında düşünməkdən və müstəqilliyə inanmırdılar. Ona görə də xalqın bu istəyinin, arzusunun qarşısını almaq istəyirdilər. Təsədüfi deyil ki, 1991-ci ilin mart ayının 7-də Azərbaycanın Ali Sovetində SSRİ tərəfindən ortaya atılmış yeni bir tədbir - SSRİ-nin qorunub saxlanması haqqında referendumun keçirilməsi tədbiri müzakirə olunarkən, o vaxtkı respublika rəhbərliyi nəyin bahasına olursa olsun, SSRİ-nin, Moskvanın bu arzusunu yerinə yetirmək istəyirdi. Ona görə də deputatların az bir qismi referendumun keçirilməsinin əleyhinə çıxdığı halda, tam əksəriyyəti referendumun keçirilməsinin tərəfdarı oldu.

Mən o vaxtkı hadisələrin canlı şahidiyəm. Güman edirəm, bu salonda oturanlardan da o dövrü xatırlayanlar var. Kim referendumun əleyhinə çıxış edirdisə, ona mənfi münasibət göstərilirdi. Mən SSRİ-yə uzun müddət xidmət etmiş bir şəxs olaraq, amma eyni zamanda, xalqımın, millətimin müstəqilliyinə çatması üçün yaranmış şəraiti dərk edərək, referendumun keçirilməsinin əleyhinə çıxış etdim. İndi bəzi televiziya kadrları onları hərdən bir yada salır. Həmin o Ali Sovetin iclas salonunda referendumun keçirilməsinin əleyhinə çıxışım və gətirdiyim sübutlar və dəlillər böyük hay-küylə, etirazla qarşılandı. O vaxt bilirdilər ki, mən belə bir çıxış edəcəyəm. Başqalarının çıxışı onları bəlkə də o qədər narahat etmirdi. Ancaq mənim çıxışım onlarda böyük təhlükə yaratmışdı. Ona görə də əvvəldən hazırlanmış bir neçə deputat mənim çıxışımdan sonra dərhal məni tənqid etdilər və sübut etməyə çalışdılar ki, SSRİ saxlanmalıdır, biz SSRİ-siz yaşaya bilmərik, müstəqillik bizə lazım deyildir.

Martın 17-də referendum keçirildi və xalqın iradəsinə zidd olaraq, referendum nəticə verdi ki, Azərbaycan əhalisi, seçiciləri SSRİ-nin saxlanması tərəfdarıdır. Ancaq hadisələr çox sürətlə inkişaf edirdi. Ümumiyyətlə, 80-ci və 90-cı illərdə dünyada gedən proseslər, Avropada, xüsusən Şərqi Avropa ölkələrində gedən proseslər və SSRİ-nin özündə gedən proseslər artıq SSRİ-nin ciddi laxladığını göstərirdi. Artıq onun yaşamaq imkanının olmadığını göstərirdi. Təbiidir ki, bu fürsətdən istifadə etmək lazım idi. Ancaq təəssüflər olsun ki, o vaxt bəziləri bunu anlamırdılar və yaxud bunu istəmirdilər. Daha doğru desək, çoxları istəmirdi. Amma xalq isə, millət isə bunu istəyirdi.

Martın 17-dən sonra SSRİ-nin dağılması ilə əlaqədar Moskvada 19 avqust hadisələri baş verdi, SSRİ dağıldı və bundan istifadə edən bütün müttəfiq respublikalar öz istiqlaliyyətini bəyan etdi və Azərbaycan da oktyabr ayının 18-də müstəqillik haqqında Konstitusiyaya aktı qəbul etdi. Ancaq təəssüflər olsun ki, Azərbaycanı o vaxt idarə edənlər bundan sonra da müstəqilliyə inanmırdılar. Düşünürdülər ki, bəlkə bu, hələ müvəqqəti bir şeydir, SSRİ yenə də bərpa olunacaqdır. Ancaq xalq yox. Xalq bunu istəyirdi, buna inanırdı. Amma xalq çox ağır və gərgin bir proseslər içində yaşayırdı. O da Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü, Dağlıq Qarabağ probleminin meydana çıxması və Azərbaycanın daxilində ictimai-siyasi sabitliyin pozulması, Azərbaycan iqtisadiyyatının tənəzzülünün başlanması ilə əlaqədar idi.

Azərbaycanın istiqlaliyyətini bəyan etməsindən və sonra keçən on ili bir neçə mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələ oktyabrın 18-dən sonrakı dövr idi. 1992-ci ilin mart ayında Azərbaycanda hakimiyyət dəyişikliyi, hakimiyyət böhranı baş verdi. Bu hakimiyyət böhranı bir neçə ay davam etdi.

Azərbaycanın Prezidenti vəzifəsini bir nəfər bir neçə ay icra etdi, ondan sonra digər nəfər. Nəhayət, 1992-ci ilin iyununda Azərbaycanda yeni prezident seçildi. Baxın, belə bir ağır vəziyyətdə, Ermənistanla müharibə getdiyi bir zamanda, Azərbaycanın həyatında hərç-mərclik, xaos, özbaşınalıq hökm sürürdü və bunların da hamısının səbəbi hakimiyyətsizlik idi. Çünki istiqlaliyyət elan ediləndən sonra olan hakimiyyət özünü rahat hiss edə bilmirdi. Bu da mart ayında dövlət böhranı ilə və o hakimiyyətin səhnədən getməsi ilə qurtardı. Bundan sonra bir neçə ay Azərbaycanda çəkişmələr, toqquşmalar elə bir şərait yaratdı ki, Azərbaycanda bir neçə ay yeni bir hakimiyyət yaratmaq, yeni bir başçı seçmək imkanı olmadı. Hər biri də özünü

müvəqqəti hesab edir, bəziləri də belə bəyan edirdilər ki, biz kimik, biz sadəcə, "peşkayıq". Ancaq "peşka" təkcə onlar deyildi, o vaxt orada "şah" yox idi, hamısı "peşka" idilər.

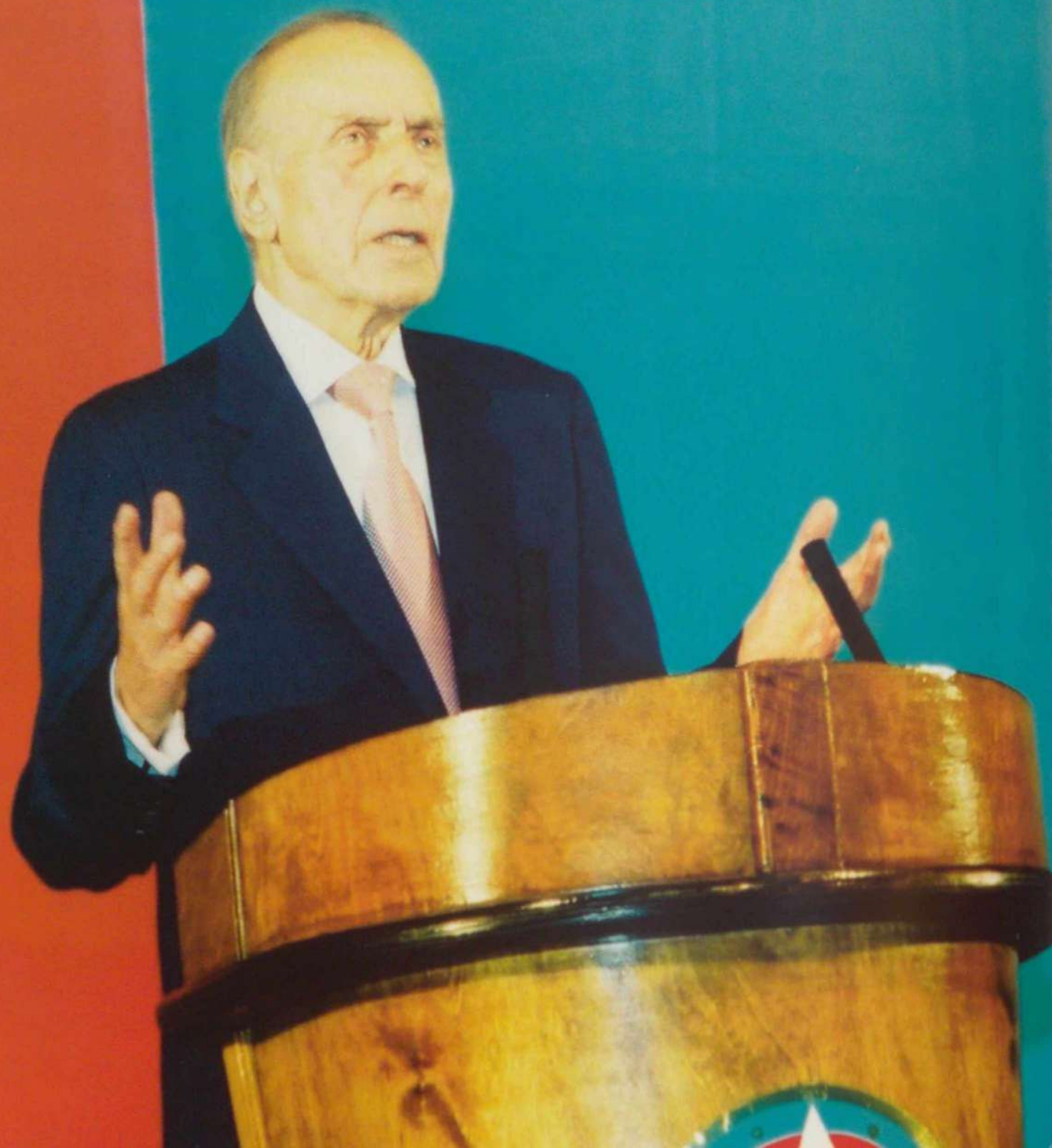
Demək olar ki, bu, on ilin birinci mərhələsidir. Bəlkə də ikinci mərhələsidir - dövlət böhranından sonra prezident seçilənə qədər. 1992-ci ilin iyun ayında prezident seçildi, Xalq Cəbhəsi hakimiyyətə gəldi, xalq onlara inandı, onlara etimad göstərdi. Ancaq onlar anlamadılar ki, Azərbaycanı bu ağır şəraitdə idarə etməyə qadir deyillər. Onlar küçələrdə hay-küy edə bilirdilər, meydanlarda nitqlər söyləyə bilirdilər. Həmin nitqlər də lazım idi, digər şeylər də lazım idi. Ancaq dövləti idarə etmək, xalqı birləşdirmək, xalqın hamısını bir yerə yığmaq - onlar buna qadir deyildilər. Ona görə onların bir illik hakimiyyət dövrü, demək olar ki, Azərbaycanda sürətlə gedən dağıdıcı, pozucu bir prosese çevrildi. Nəhayət, 1993-cü ildə Azərbaycanda həm iqtisadi, həm siyasi böhran, həm də dövlət böhranı baş verdi.

Azərbaycan böyük təhlükə qarşısında idi. Çünki Azərbaycanın müstəqil yaşamasının əleyhinə olan həm daxildəki qüvvələr güclü idi, həm də Azərbaycan kimi böyük coğrafi-strateji əhəmiyyətə malik olan, böyük təbii sərvətlərə malik olan ölkənin tam müstəqil olması başqa ölkələrdə bəzi dairələri qane etmirdi. Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz və bunun nəticəsində Azərbaycanın zəifləməsi, məğlubiyyətlərə uğraması, ikinci tərəfdən də daxildə hakimiyyət çəkişməsi, hakimiyyət mübarizəsi 1992-ci ilin iyun ayında hakimiyyətə gəlmiş qüvvələri bir ildən sonra hakimiyyətdən saldı, xalq özü saldı. Bəzən onların bir çoxu müxalifət düşərgəsində olaraq, o bir il haqqında hətta dastanlar yazmaq arzusundadırlar. Yazmaq olar, amma əgər bu dastanlar həqiqəti əks etdirsə.

Sadəcə, bir şeyi demək lazımdır. Nə üçün 1992-ci ilin mart ayında dövlət böhranı baş verdi və hakimiyyət istefa verməyə məcbur oldu? Xalq ona etimad göstərmədi, ona görə də istefa verməyə məcbur oldu.

1992-ci ilin iyun ayında xalq digər bir qüvvələrə etimad göstərdi. Ola bilər, tam yox, ancaq böyük bir hissəsi etimad göstərdi. Demək, inandı. Amma 1993-cü ildə məlum hadisələr baş verdiyi zaman xalq həmin hakimiyyətin arxasında durmadı, onu dəstəkləmədi. Bir ilin müddətində inamını itirdi, etibarını itirdi və Azərbaycan böyük bir fəlakət qarşısında idi. Bu da on illiyin bir mərhələsidir.

Biz sizinlə 1993-cü ili bir yerdə yaşadığ. Görək bu, heç vaxt unudulmasın. Görək heç kəs də bunu unutmasın ki, 1993-cü ildə Azərbaycan parçalanmaq,

bir ölkə kimi, müstəqil dövlət kimi məhv olmaq təhlükəsi qarşısında idi. Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş vermişdi. Bundan istifadə edən bəzi qüvvələr, həmin o Xalq Cəbhəsinin içərisindən çıxmış qüvvələr Azərbaycanın cənubunda yeni bir "cümhuriyyət" yaratmağa çalışdılar.

Şimalında yeni hərəkət başladı, separatçılıq meylləri artıq özünü göstərdi. Bir tərəfdən də Ermənistanın Azərbaycana qarşı 1988-ci ildən başlanmış təcavüzü, müharibə və Azərbaycanın daxili vəziyyətinin bu qədər ağır, bu qədər çətin olmasından idarə oluna bilməməsi. Bundan istifadə edərək, Ermənistan silahlı qüvvələri çox hallarda heç bir müqavimətə rast gəlmədən Azərbaycanın torpaqlarını sürətlə işğal etməyə başladılar.

1993-cü ildə Azərbaycan yanırdı. Ancaq xalq yenə də müdrikliyini göstərdi. Xalq bu böyük sınaqdan çıxdı. Azərbaycanı dağıtmaq, məhv etmək istəyən qüvvələrin qarşısı alındı. Azərbaycanda dövlət böhranı aradan götürüldü. İctimai-siyasi sabitlik tədricən normallaşmağa başladı. Ancaq yenə də Azərbaycan təhlükələrdən xilas ola bilmədi. Ona görə xilas ola bilmədi ki, - bunu mən açıq, qətiyyətlə deyirəm, - 1988-ci ildə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlayandan Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyin pozulması, Azərbaycan iqtidarının o vaxtlarda ölkəni idarə edə bilməməsi daxildə ayrı-ayrı qüvvələrin hakimiyyət uğrunda mübarizəsinin əsasını qoymuşdur.

Əgər nəzərə alsaq ki, 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycan xalqına böyük bir zərbə vuruldu, mənsub olduğu dövlətin hökuməti tərəfindən ona təcavüz edildi, onda təsəvvür edə bilərsiniz ki, Azərbaycan nə vəziyyətdə idi. Azərbaycan alovun içində yanırdı. Ancaq görün, bizim xalqımız - Azərbaycan xalqı, bizim millətimiz nə qədər dözümlüdür. Eyni zamanda nə qədər müdrikdir ki, bu dövrlərdə böyük itkilər verərək, böyük qurbanlar verərək, şəhidlər verərək, böyük məhrumiyyətlər içərisində yaşayaraq öz vətəninə, öz millətini, öz dövlətini qorumaq əzmindən çəkinmədi.

Nəhayət, Azərbaycanın müstəqillik yoluna düşməsi üçün yeni bir addım atıldı. Ancaq bizdə bu hakimiyyət hərisliyi, hakimiyyət xəstəliyi, təəssüflər olsun ki, o qədər dərin köklər salmışdı ki, 1993-cü ildə yaranmış müəyyən sabitliyi sonradan yenə də pozmaq istədilər.

1994-cü ilin oktyabr hadisələri... Bir il keçmişdi ki, biz artıq Azərbaycanda vəziyyəti müəyyən qədər normallaşdırırdıq. Ancaq, yenə də Azərbaycandan əl çəkmirdilər - həm xarici qüvvələr, həm də ki, heç bir şeyə, necə deyirlər, qabil olmayan, heç bir qabiliyyəti olmayan, heç bir bacarığı olmayan insan-

lar. Bu insanlar hakimiyyət xəstəliyinə düşərək, 1994-cü ilin oktyabr ayında Azərbaycanda yenidən hakimiyyəti zorla, silah gücü ilə devirməyə cəhd göstərdilər. Çox ağır dövr idi. O dövrü də unutmaq lazım deyildir. O günləri unutmaq lazım deyildir. Bəlkə xalqımız o günlər bizim Azərbaycanın rəhbərliyində olanların və şəxsən Azərbaycan Prezidenti kimi mənim keçirdiyim ağır dəqiqələri, saniyələri, saatları bilmir və bilə də bilməz.

Ancaq mən görürdüm, hiss edirdim ki, Azərbaycan yenə də hansı bir fəlakətin qarşısındadır. Çünki silahlı dəstələrin əksəriyyəti həmin o, oktyabr hadisələrini başlayanlar idilər.

1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycanda terror hadisələrini törədənlər, Azərbaycan Prokurorluğunu zəbt edənlər, sonra isə Azərbaycanın bir qisminə hakimiyyəti ələ keçirənlər artıq ələ hesab edirdilər ki, indi hakimiyyət daha tamamilə onların əlindədir. Ancaq yenə də xalqın, millətin müdrikliyi bunun qarşısını aldı. Xatirinizdədir ki, mənim axşam televiziya ilə müraciətimdən sonra Prezident Sarayının qarşısına yüz minlərlə insan toplaşdı. Onların hamısı dövlətçiliyi müdafiə etmək üçün toplaşmışdı. Onlar həmin o, silahlı qüvvələrin qarşısını aldılar. Təbiidir ki, dövlətin Prezidenti ilə xalqın birliyi bunun qarşısını aldı. O, bizim üçün böyük dayaq oldu, böyük inam verdi ki, biz bu ağır vəziyyətdən çıxma bilirik, ölkəmizi qoruya bilirik, ölkəmizi saxlaya bilirik. Qoruduq da, saxladıq da, həmin o qüvvələri məğlub etdik də.

1994-cü ilin oktyabr hadisələri haqqında danışarkən bir faktı qeyd etmək istəyirəm. Dediym kimi, 1992-ci ilin əvvəlində Azərbaycanda hakimiyyət böhranı başlandı. Xalq o vaxtkı hakimiyyətin əleyhinə çıxdı. Hər halda xalqın əksər hissəsi. Bunun nəticəsində o vaxt xalqın içərisində olan Xalq Cəbhəsi 1992-ci ilin iyun ayında hakimiyyətə gəldi. Ancaq 1993-cü ildə Azərbaycanda dövlət böhranı başlayan zaman, - böyük silahlı dəstələr Gəncədən məlum Surət Hüseynovun başçılığı ilə artıq Azərbaycanın rayonlarının çoxunu əllərinə keçirmişdilər, özü də çox asanlıqla, müqavimətsiz və Bakıya doğru irəliləyirdilər, - Surət Hüseynovun 3-4 nəfər nümayəndəsi gəlib hansısa bir rayonda görünən kimi, Xalq Cəbhəsi tərəfindən təyin olunmuş hakimiyyət qorxub qaçırdı. Beləliklə, onlar Azərbaycanın böyük bir qismini asanlıqla əllərinə keçirmişdilər. Hətta gəlib burada, Sumqayıtda da icra hakimiyyətinin başçısını qovmuşdular və onun yerinə istədikləri adamı qoymuşdular. Təbiidir ki, hakimiyyət əgər xalqın inamını itirməmiş olsaydı, xalq bunlara yol verməzdi. Xalq hər bir rayonda, hər bir şəhərdə onların qarşısını alardı. Nəhayət, həmin o Surət Hüseynovun

qoşunlarının Bakıya girmək təhlükəsi zamanı xalq ayağa qalxardı, əvvəlki zamanlar kimi meydanlara çıxardı, küçələrə çıxardı və dövlətçiliyini, dövləti, dövlət başçıları müdafiə edərdi.

Amma bu, olmadı. Nə üçün? Çünki dövləti idarə etmək üçün gərək dəyərli insanlar olsun. Xalqın inandığı insanlar olsun. Xalqın daim etibar etdiyi insanlar olsun. Bu hakimiyyət, təbiidir ki, belə xüsusiyyətlərə malik deyildi.

Ancaq biz hələ də xətalardan xilas olmamışdıq. 1995-ci ilin mart ayında, - bu, həmin Surət Hüseynovun başladığı hərəkatın davamı idi, - bir çox xarici ölkələrin ayrı-ayrı paytaxtları nümayəndələrinin dəstəyi ilə Azərbaycanda həmin Xalq Cəbhəsi hakimiyyətinin nümayəndələrinin dəstəyi ilə XTPD hakimiyyət uğrunda mübarizəyə başladı. Bəli, o vaxt onlar da demək olar ki, Qazax rayonunu, onun ətrafında olan rayonları əllərinə keçirə bilmişdilər. Hesab edirdilər, bəyanatlar verirdilər, hətta bunu başqa ölkələrin televiziyları da verirdi ki, artıq real hakimiyyət onlardadır. Ancaq yenə də Azərbaycanın dövlətçiliyi, dövlətin qüdrəti, yenə də xalqın Azərbaycan dövlətinə inamı bizi bu böyük xətdən qurtardı.

Ondan sonrakı hadisələr də məlumdur, bir neçə terrora cəhdlər göstərilmişdi. Prezidentin təyyarəsini raketlə vurmaq, yaxud da ki, körpünü partladıb ətrafdakı bütün evləri dağıtmaq, başqa terror hadisələri... Bunların heç biri bizi nə qorxutdu, nə çəkirdi, nə də bizi harasa qaçmağa vadar etdi. Qaçmaq da elə onun təzahürüdür ki, bu insan idarə edə bilmir. Bir xırda çətinlik görəndə öz canı haqqında düşünür, milləti haqqında yox, xalqı haqqında yox. Ona görə də təsadüfi deyildir ki, Azərbaycanın bir prezidenti Rusiyanın təyyarəsində Moskvaya qaçdı, o biri prezidenti dağlarda yerləşən Kələki kəndinə qaçdı. Ancaq öz canlarını qurtarmaq üçün. Amma dövlətçilik haqqında düşünən adam – həm adi vətəndaş, həm dövlət işində işləyən, xüsusən dövlətə başçılıq edən insanlar heç vaxt öz canı haqqında düşünməməlidir. Öz canı haqqında düşünən və xırda bir çətinlikdə ancaq qaçmaqla canını qurtarmaq istəyən insanlar – bunlar heç vaxt xalqın hörmətini, xalqın etimadını qazana bilməzlər.

Azərbaycanda müstəqillik haqqında Konstitusiya aktı qəbul olunan sonra, 1995-ci ilə qədər ölkə bu gərgin proseslərin içərisində, ağır vəziyyətdə yaşayırdı, böyük təhlükə altında yaşayırdı. Bu da təbiidir ki, müstəqil dövlət kimi onun iqtisadiyyatını, elə əvvəlki illərdən də pozulmuş iqtisadiyyatını pozurdu, dağıdırdı.

Bir çox bədxah adamlar da bu fürsətdən istifadə

edib ancaq öz mənafeələrini güdürək, Azərbaycanın böyük iqtisadi potensialını dağıdırdı və ölkə gəlib belə bir ağır dövrə düşdü. Ancaq belə bir ağır dövrdə biz Azərbaycanın müstəqilliyini elan etdiyi zaman verdiyi bəyanatı əsas götürdük. Çünki bu bəyanat bizim ürəyimizdən gələn bəyanat idi. Ona görə də bütün çətinliklər içərisində dövlət quruculuğu prosesini apardıq. Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövlətin qurulmasına nail olduq.

1995-ci ildə müstəqil Azərbaycanın ilk milli Konstitusiyası qəbul olundu. Həmin o il Azərbaycanın ilk Milli Məclisi seçildi. Baxmayaraq ki, 1995-ci ildə biz hələ ağır iqtisadi vəziyyətdə yaşayırdıq, ictimai-siyasi vəziyyət ardıcıl surətdə sabitləşdirildi. Bunların hamısı bizə Azərbaycanın iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək, Azərbaycana xarici investisiyanın cəlb edilməsini təmin etmək, Azərbaycanın ordusunu yaratmaq, onu möhkəmləndirmək və insanların rifah halını yaxşılaşdırmaq üçün imkanlar yaratdı.

Mən qeyd etdim ki, biz Konstitusiyayı qəbul etdik və bu müddətdə çoxsaylı qanunlar qəbul etdik. Milli Məclis 500-dən artıq qanun qəbul edibdir. Hər bir qanunun arxasında Azərbaycanda dövlət quruculuğunu təmin etmək, iqtisadi islahatları həyata keçirmək, siyasi islahatları həyata keçirmək, sosial islahatları həyata keçirmək məsələləri durur. Azərbaycanı keçmiş sosialist ictimai-siyasi, iqtisadi sistemdən yeni sistemə keçirmək prosesini biz bu illərdə apardıq və buna da nail olmuşuq. Məhz bunların nəticəsində indi Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət öz fəaliyyətini uğurla həyata keçirir. Azərbaycan xalqı bunların nəticəsində öz müstəqil ölkəsində tam azadlığa çıxıb. Azad, sərbəst yaşayır. Demokratiyanın verdiyi bütün imkanlar Azərbaycanın hər bir vətəndaşı üçün təmin olunubdur. Söz azadlığı, vicdan azadlığı, fikir azadlığı, fikir müxtəlifliyi – bunların hamısı Azərbaycanın bugünkü gerçəliyidir.

Beləliklə, 1995-ci ildən biz bu hadisələrin qarşısını alandan sonra Azərbaycanın iqtisadiyyatının inkişaf etməsi üçün artıq müəyyən əsas və imkan yaratdıq. Bu sahədə bizim ən böyük nailiyyətimiz 1994-cü ilin sentyabr ayında Azərbaycanın zəngin neft və qaz yataqlarının işlənməsi və xalqın ondan istifadə etməsi, iqtisadiyyatın inkişaf etməsi və xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması üçün həyata keçirilən tədbirlər olubdur. O da Qərbin böyük və müasir texnologiya və texnikaya malik olan neft şirkətləri ilə Azərbaycanın imzaladığı ilk müqavilə - "Əsrin müqaviləsi"dir.

Bəli, 1994-cü ilin sentyabrında bu müqavilə Azərbaycanın düşmənlərinin köksünə bir süngü kimi sancıldı. Ona görə buna dözə bilmədilər. Azərbaycanda baş verən və dövlətçiliyin əleyhinə

olan hadisələrin bir çoxu məhz bundan sonra başladı. Çünki daxilə olan adamlar da və xaricə olanlar da bildirdilər ki, əgər Azərbaycan artıq bu cür addım atıbsa, deməli, Azərbaycan bundan sonra daha da uğurlu addımlar atacaqdır. Azərbaycan iqtisadi cəhətdən inkişaf edəcək, Azərbaycan qüdrətlənəcək, Azərbaycan möhkəmlənəcəkdir.

Ancaq bir bu deyildir. Biz keçmiş SSRİ məkanında, demək olar ki, bütün başqa müttəfiq respublikalarla müqayisədə torpaq islahatını ilk həyata keçirən respublikalardan biriyik. O vaxt çoxları şübhə edirdi ki, torpaq islahatı keçirsək, hər şey dağılacqdır. Ancaq ötən illər göstərir ki, biz nə qədər düzgün yoldaydıq, biz nə qədər uzaqgörən idik. Çünki bunun nəticələri göz qabağındadır.

Özəlləşdirmə proqramı, onun hazırlanması və həyata keçirilməsi... Bunu da biz çox ağılla, düşüncə ilə apardıq. Başqa ölkələrdə tələm-tələsik, ayrı-ayrı şəxslərin mənafeyinə uyğun olaraq keçirilən özəlləşdirmə hallarını öyrəndik, onlardan nəticə çıxardıq. Bunların əsasında özəlləşdirmə proqramı, demək olar ki, bütün başqa təcrübələrdən istifadə olunaraq tərtib edildi, həyata keçirildi. İndi özəlləşdirmə sürətlə irəliləyir və Azərbaycanın iqtisadiyyatında çox böyük rol oynayır.

Dövlət quruculuğu sahəsində, idarəetmədə struktur dəyişiklikləri... Biz bunları bir gündə yox, bir ayda yox, bəlkə də bir ildə yox, tədricən həyata keçiririk. Çünki bunun üçün də həm təcrübə lazımdır, həm də gərək səhv buraxılmasın. Biz bunları keçirdikcə Azərbaycanda idarəetmə orqanlarının işi təkmilləşir. Hesab edirəm ki, biz bunu başa çatdırdandan sonra bu sahədə də ölkəmizin iqtisadiyyatı üçün daha da böyük imkanlar açılacaqdır.

Hüquqi islahatlar keçirdik. Bizim bütün hüquq mühafizə orqanları, məhkəmə orqanlarının hamısı yenidən, dünya təcrübəsi əsasında təşkil olundu. Biz bunların da müsbət nəticəsini görürük - birinci növbədə xalq üçün, vətəndaşlarımız üçün, eyni zamanda həmin orqanların daha da səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün.

Onlar da öz nəticəsini verir. Səhiyyə sahəsində islahatlar keçirilir. Onlar da öz nəticəsini verir. Beləliklə, artıq 1995-ci ildən başlayaraq indiyə qədər ötən 5-6 il ərzində biz çox böyük işlər görmüşük və yaxşı nəticələr əldə etmişik.

Bunları danışarkən biz heç vaxt unutmamalıyıq ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini heç də quru yerdə almayıbdır. Azərbaycanda müstəqillik arzusu ilə yaşayan xalq öz arzularını əsrlər boyu yerinə yetirə bilməyibdir. XX əsr bəşər tarixində böyük dəyişikliklər əsri olmuşdur. O cümlədən Azərbaycan

üçün də. XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın vətənpərvər, mütəfəkkir insanları ölkəmizdə millətin içərisində olan müstəqillik arzularını gücləndirmək üçün milli oyanış, milli özünütanıma, öz millətini qiymətləndirmə fikirlərini ardıcıl olaraq oymatmağa başlamışdılar. Bizim böyük şəxsiyyətlərimiz XIX əsrin sonunda, XX əsrin əvvəllərində, əgər elə təkcə 1906-cı ildə böyük Cəlil Məmmədquluzadə tərəfindən nəşr olunan "Molla Nəsrəddin" jurnalını götürsək, o ağır dövrdə Azərbaycanda milli oyanış, milli dirçəliş, mədəniyyətə, dünyəvi həyata nə qədər təsir göstərmişdir, böyük arzu və istəklərin oyanmasının əsasını qoymuşdur.

Böyük Üzeyir Hacıbəyovun əsrin əvvəlində yazdığı əsərlər dünyaya sübut etmişdir ki, Azərbaycan tarixən Şərq adət-ənənələrini, milli dəyərlərini daşıyan bir xalq kimi, eyni zamanda Şərqlə Qərbin qovuşduğu yerdə yerləşən bir ölkə kimi, ümumbəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etmək arzusunda və inkişaf yolu ilə, tərəqqi yolu ilə getmək arzusunda.

Bunların hamısı XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda xalqımızı daha da çox oyatdı, müstəqillik arzularını daha da artırdı, gücləndirdi. Təbii ki, o vaxt burada fəaliyyət göstərən müxtəlif siyasi xadimlərin də böyük xidməti olmuşdur. Bunlar hamısı bir yerdə bir proses təşkil etmişdir. Çar Rusiyası imperiyası dağılan zaman, o inqilabdan sonra, ümumiyyətlə, Birinci Dünya müharibəsindən sonra dünyada yaranmış yeni bir şəraitdə Azərbaycanın böyük insanlarını bu fürsətdən istifadə edib Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizəyə qaldırdı. Onlar Şərq aləmində ilk dəfə Azərbaycanda müstəqil Xalq Cümhuriyyəti yaratdılar. Hesab edirəm ki, bu, bütün Şərq aləmində ən böyük qiymətə layiq olan tarixi hadisədir. Bunu Azərbaycan xalqı yaratdı, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri, insanları yaratdı. Ancaq nə qədər ağır, çətin şəraitdə yaratdılar, onların qarşısında nə qədər maneələr var idi.

Bilirsiniz ki, əvvəlcə Cənubi Qafqaz ölkələri Zaqafqaziya seymiyə yaratmaq istəyirdilər. Sonra razılığa gələ bilmədilər. Gürcüstan, Azərbaycan, Ermənistan eyni zamanda dövlət müstəqilliyini bəyan etdi. Ancaq Azərbaycanda vəziyyət daha gərgin idi. Çünki Azərbaycan, yəni onun paytaxtı Bakı artıq başqa düşmən qüvvələrin əlində idi. Ona görə də ilk - Xalq Cümhuriyyəti bir neçə ay öz ölkəsinin paytaxtına gələ bilmədi. Nəhayət, gəldi və ilk gündən böyük fəaliyyətə başladı.

Xalq Cümhuriyyəti 23 ay yaşadı. Ancaq süqut etdi. Bu da tarixin o vaxtkı tələbləri idi. O vaxt, artıq

Rusiya imperiyası dağıldan sonra kommunist bolşevik hakimiyyəti keçmiş imperiyanın ərazilərinin hamısını ələ keçirməyə çalışdı. Bunun üçün yenə də Azərbaycan, Bakı xüsusi yer tuturdu. Təsadüfi deyil ki, Qızıl Ordu Cənub Qafqaza öz yürüşünü Azərbaycandan, Bakıdan başladı.

Təbii ki, belə bir şəraitdə Xalq Cümhuriyyəti artıq yaşaya bilməzdi. Mən bu gün bir də deyirəm, onların günahı deyil ki, o, yaşaya bilmədi. Doğrudur, orada daxili çəkişmələr də var idi, vuruşmalar da var idi. Ancaq bunlar da yeni qurulmuş bir hakimiyyət,

dövlət üçün təbii qəbul olunmalıdır. Ancaq onların süqutunun əsas səbəbi sovet Qızıl Ordusunun Azərbaycana gəlib, Cənubi Qafqazı işğal etməsi oldu.

Biz bu gün Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi aktı haqqında danışarkən, mütləq qeyd etməliyik ki, həmin müstəqillik aktı Azərbaycanın 1918-ci ildə yaranmış ilk müstəqil Xalq Cümhuriyyətinin bərpasıdır. Bəli, biz onların varisiyik. Onların işinin davamçısıyıq - ancaq yeni şəraitdə, yeni bir tarixi zamanda.

Bu gün biz müstəqilliyimizin onuncu ildönümünü qeyd edərkən böyük iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, on

illik bu müstəqillik Azərbaycan xalqının müstəqillik arzusu ilə yaşayan vətənpərvər insanlarına, 1918-ci ildə Məmmədəmin Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli və bir çox başqalarının yaratdığı Xalq cümhuriyyətinə bizim tərəfimizdən, bugünkü nəsilər tərəfindən yüksəlmiş böyük bir abidədir. Əgər Xalq Cümhuriyyəti 1920-ci ildə, o vaxtkı tarixi şəraitdə yaşaya bilmədisə, indi Azərbaycan müstəqil dövlət olaraq, on il yaşayıb, bundan sonra da yaşayacaq və müstəqillik əbədi olacaq, daimi olacaqdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndə artıq onun böyük sosial-iqtisadi potensialı var idi, intellektual potensialı var idi, böyük mədəniyyəti, böyük təhsili var idi. 1920-ci ildən 1922-ci ilə qədər Azərbaycan Sosialist Respublikası kimi müəyyən qədər müstəqil yaşayırdı. Baxmayaraq ki, kommunist, sosialist ideologiyası o dövlətin əsasını təşkil edirdi. 1922-ci ildə Azərbaycan SSRİ-yə daxil oldu və SSRİ o vaxt təşkil olundu. Amma biz o dövrü də unutmamalıyıq, o insanlara qiymət verməliyik.

Biz bu yaxınlarda Azərbaycanın dövlət dili haqqında böyük bir qərar qəbul etdik. Azərbaycanda latın əlifbasını bərpa etdik. Ancaq unutmamalıyıq ki, ilk dəfə Azərbaycanın çoxəsrlər dövründə və bütün Şərqi aləmində latın əlifbası 1923-cü ildə qəbul olunmuş qərardan başlayaraq tətbiq edilmişdir. Onları unutmamalıyıq. Ondan sonra, əlbəttə, dövr Azərbay-

can xalqı üçün, bir tərəfdən, çox məşəqqətli olubdur, məhrumiyyətlər olubdur, qurbanlar verilibdir, insanlar günahsız repressiyaya uğrayıblar. İkinci tərəfdən də, Azərbaycanda xalq inkişaf edibdir, savadsızlıq tamamilə ləğv olunubdur. Ali təhsil ocaqları, universitetlər yaranıbdir, elmi müəssisələr yaranıbdir, böyük sənaye potensialı yaranıbdir, böyük iqtisadi potensial yaranıbdir. Mədəniyyətimiz çox sürətlə inkişaf edibdir. Ədəbiyyat, incəsənət inkişaf edibdir.

Biz iki gün bundan öncə Rəşid Behbudovun xatirə gecəsini keçirdik və bir daha gördük ki, o illər bizim mədəniyyətimiz nə qədər inkişaf edibdir. Azərbaycan xalqının nə qədər istedadlı xalq olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdiribdir. Ancaq təəssüf ki, bunlar hamısı bizim müstəqilliyimiz vaxtı olmayıbdir. Biz ümumi bir dövlətin, SSRİ-nin, böyük imperiyanın tərkibində olmuşuq. Çox işlər görmüşük, amma çox şeylərdən də məhrum olmuşuq. Bunlara baxmayaraq, xalq yaşayıb, nəsillər nəsilləri əvəz edib, Azərbaycanın neft sənayesi və bütün başqa sahələr inkişaf edibdir. İndi bunlar bizim müstəqil dövlətimiz üçün böyük iqtisadi, sosial, elmi potensial yaradıbdir. Buna görə biz bu dövrü də layiqincə qiymətləndirməliyik. Tarixdə heç bir səhifə təhrif olunmamalıdır. Müsbət müsbət, mənfi mənfi. Təəssüf olsun ki, konyunktura uyan bəzi tarixçilər, yaxud yazıçılar, başqaları özlərini göstərmək üçün hər dövrün konyunkturu çərçivəsində qeyri-obyektivliyə yol verirlər, ədalətsizlik edirlər. Bunlar olmamalıdır.

Biz keçmişdə olanları bağışlayırıq. Amma indi Azərbaycan, müstəqil dövlət, azad xalq, dünya xalqları içərisində öz yerini tutmuş bir xalq artıq buna yol verməməlidir. Bizim tariximiz böyükdür, çoxəsrli. Bizim minilliklərdən gələn tariximiz var. Biz "Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyini qeyd etdik. Bizdə nə qədər böyük iftixar hissi yaratdı. Hansı padşahın, hansı hakimiyyətin dövründə olub - fərqi yoxdur, bu, Azərbaycan xalqının mədəniyyətinin, ədəbiyyatının böyük bir abidəsidir. Biz bununla bütün dünyaya sübut etdik ki, bəli, Azərbaycan xalqı belə qədim mədəniyyətə malikdir. Amma vaxtilə "Dədə Qorqud"u qadağan etmişdilər. Bu, ədalətsizlikdir. Amma indi biz keçmiş tariximizdən hansı şeyi qadağan etsək, bu da ədalətsizlik olacaqdır. Ona görə, yenə də deyirəm, bizim xalqımızın tarixi həmişə obyektiv, ədalətli əks olunmalıdır.

Bu on ildə bizim ən böyük nailiyyətlərimizdən biri Azərbaycanın dövlət dilinin, ana dilinin hakim olmasıdır. Vaxt var idi Azərbaycanda Azərbaycan dilində danışanlar az idi. Hələ bəziləri indiyə qədər də öz ana dilini, Azərbaycan dilini yaxşı öyrənmə bilməyiblər. Nə üçün? Çünki biz SSRİ-nin tərkibində

idik. Ümumi bir dil var idi, dövlətin dili.

Yadımdadır, 1978-ci ildə biz Azərbaycanın Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması haqqında maddə daxil edəndə, Moskvadan bizim başımıza nə qədər oyunlar açıldı, nə qədər təzyiqlər göstərildi. Ancaq biz bu təzyiqlərə dözdük. Hələ 1978-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyada, bir çox başqa respublikalardan fərqli olaraq, Azərbaycan dili haqqında maddə yazdıq və Azərbaycanın dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu orada göstərdik. Amma bu da bizdə Azərbaycan dilinin hakim olmasını təmin edə bilmədi. Çünki biz böyük bir dövlətin içində idik. Bütün işlər o dildə keçirilirdi.

Amma indi biz Azərbaycan dilini, bizim ana dilimizi, millətimizin dilini hakim dil etmişik və bütün dünyaya nümayiş etdiririk ki, dünyada Azərbaycan xalqı var, Azərbaycan milləti var, Azərbaycan mədəniyyəti var və bu xalqın doğma ana dili, dövlət dili - Azərbaycan dili vardır.

Bu on ilin son dövrü, yəni 1995-ci ildən sonra olan dövrü Azərbaycanın bütün sahələrdə inkişaf dövrü olmuşdur. Biz bu inkişafı, adətən, rəqəmlərlə ifadə edirik. Əgər 1991-ci ildən indiyə qədərki on ili götürsək, 1991-ci ildən 1995-ci ilə qədər Azərbaycanın iqtisadiyyatının bütün sahələri tənəzzülə uğramışdı. Həm sənaye istehsalı, həm kənd təsərrüfatı istehsalı, həm ümumi daxili məhsul və başqa iqtisadi göstəricilər ildə 20-25 faiz aşağıya enirdi. Təbiidir ki, bu da iqtisadiyyatı dağıdırdı. Burada inkişafdan söz gedə bilməzdi. İnsanların həyatını çox ağır vəziyyətə qoymuşdu. O vaxt inflyasiya yüksək idi. Təsəvvür etmək olar ki, xalqımız o illər necə əzab-əziyyətli dövr yaşadı. Amma yaşadı. Yaşadıq inanaraq ki, biz bu ağır dövrü keçəcəyik.

Sonra isə biz ictimai-siyasi həyatda olduğu kimi, iqtisadiyyatda da sabitliyi təmin etdik, yəni tənəzzülün qarşısını aldıq və keçirilən müxtəlif islahatlar nəticəsində iqtisadiyyatımızı ardıcıl surətdə inkişaf etdirə bildik. İndi biz böyük inkişaf dövrü keçiririk. İqtisadiyyatda əsas göstəricilər makroiqtisadi göstəricilərdir. 1991-ci ildən 1995-ci ilə qədər ümumi daxili məhsul 58 faiz, sənaye məhsulu 67 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulu 48 faiz azalmışdı. Görün, nə qədər azalmışdı. Amma 1996-cı ildən 2001-ci ilə qədər ümumi daxili məhsul 57 faiz artmışdır. İqtisadiyyatı bilən adamlar, yəqin, razı olarlar ki, bu, çox yüksək göstəricidir. Sənaye məhsulu 20 faiz artmışdır. Kənd təsərrüfatı məhsulu 30 faiz artmışdır. Bunlar çox yaxşı göstəricilərdir.

Əgər 1991-1995-ci illərdə kapital qoyuluşunun həcmi 43 faiz azalmışdırsa, 1996-2001-ci illərdə 4 dəfə artmışdır. Əgər 1991-1995-ci illərdə inflyasiya-

nın səviyyəsi ildə 14-18 dəfə artırdısa, görün bu, insanların həyatına nə qədər təsir edirdi. Çünki maaş az idi və əgər onu bir az artırsan da, inflyasiya onu tamamilə heç edirdi. Ona görə ki, istehlak mallarının qiyməti düşmək əvəzinə, inflyasiyaya görə artırdı. 1996-2001-ci illərdə isə, demək olar ki, inflyasiya yoxdur. Ümumən 15 faiz təşkil edir. Bu isə iqtisadi-maliyyə nöqtəyi-nəzərindən tamamilə normal bir haldır. Yəni inflyasiyanın tamamilə olmaması da mümkün deyildir. Bütün ölkələrdə inflyasiya var. Amma iş ondadır ki, inflyasiya hansı həcmdədir.

Məsələn, son illəri xatırlayın. Dünyanın bir çox bölgələrində böyük inflyasiya baş verdi. Uzaq Şərqdə, Cənubi və Şərqi Asiyada, Rusiyada böyük inflyasiya – defolt meydana çıxdı. Bu bir çox ölkələrin iqtisadiyyatına mənfi təsir göstərdi və o ölkələrdə inflyasiyanın səviyyəsini artırdı. Amma biz bundan özümüzü qoruya bildik.

Mən bu gün sizə böyük iftixar hissi ilə deyirəm ki, dünyanın bütün müxtəlif bölgələrində baş vermiş güclü inflyasiya Azərbaycanın maliyyə-iqtisadi sahəsinə mənfi təsirini göstərə bilmədi. Biz inflyasiyanın qarşısını daim alırıq və manatın dəyəri dollara görə daim öz yerindədir.

İqtisadiyyatın inkişafı üçün əsas amillərdən biri investisiya qoyuluşudur. Əgər iqtisadiyyata ardıcıl surətdə investisiya qoyulmasa, olan iqtisadiyyat da ya yerində qalacaqdır, ya da get-gedə azalacaqdır. 1995-2001-ci illərdə iqtisadiyyata 34 trilyon manatdan çox, 9 milyard dollara yaxın investisiya yerləşdirilmişdir. Onlardan 25 trilyon manatı və ya 6 milyard dollar xarici investisiyanın payına düşür.

Mən dünən Ukraynanın xarici işlər naziri ilə söhbət edirdim. Doğrudur, bunu bəlkə burda demək lazım deyil. Ancaq o böyüklükdə ölkə cəmi 4 milyard dollar xarici investisiya alıbdir.

Neft sənayesinə 3,5 milyard dollar investisiya qoyulubdur. Digər sahələr və məqsədlər üçün isə 2,5 milyard dollar investisiya istifadə olunubdur. Bizim iqtisadiyyatımızın inkişafını təmin edən bunlardır.

İqtisadiyyatımızı inkişaf etdirmək üçün hər şeyə sərbəstlik verdik. Xarici ticarəti liberallaşdırdıq, sərbəstlik verdik. O vaxt da bunun əleyhinə çıxanlar, bunu təhlükəli hesab edənlər var idi. Ancaq biz buna inanırdıq. Biz bunun nəticəsində indi başqa ölkələrlə ticarətimizi, mal mübadiləsini çox yaxşı vəziyyətə gətirib çıxarmışıq. Biz 120-dən çox ölkə ilə xarici ticarət aparırıq. 1995-2000-ci illərdə xarici ticarət dövriyyəsi 1991-1995-ci illərə nisbətən 2,2 dəfə artıbdir. O cümlədən ixrac 2,8 dəfə artıbdir. 1 milyard 700 milyon ABŞ dolları həcmində ixrac olubdur. İdxal isə 1,7 dəfə artıbdir. Bu da 1 milyard 200

milyon dollar edir. Bu müsbət dəyişikliyi görürsünüz. İxracın miqdarı artıb, idxalın miqdarı azalıbdir.

İdxalın strukturunda daxili istehsalın inkişafı nəticəsində ərzaq məhsullarının payı azalır. İnvestisiya yönümlü malların, maşın və avadanlığın sayı isə artır. Bu da yaxın gələcəkdə iqtisadiyyatın inkişafı üçün real baza yaradır.

Özəlləşdirmə, bütün iqtisadi islahatların, bütün sahələrdə olan islahatların həyata keçirilməsi iqtisadiyyatımızda, dediyim kimi, yüksək nəticələrə gətirib çıxarıbdir. İqtisadiyyatda özəl bölmənin, özəl sektorun payı ümumi daxili məhsulda indi 70 faizədəkdir. Sənayedə 48 faizdir. Kənd təsərrüfatında 99 faiz, ticarətdə 98 faiz, tikintidə 64 faiz, yük daşımalarda 54 faiz, sərnişin daşımalarda 83 faiz, rabitədə 61 faizdir. Bu göstəricilər nə deyir? Onu deyir ki, biz düz yoldayıq, özəlləşdirməni aparmışıq. Əgər özəlləşdirməni aparmasaydıq, torpaq islahatını aparmasaydıq, bu qədər yüksək göstəricilərə nail ola bilməzdik. Torpaq islahatı çox böyük nəticələr veribdir. Məsələn, bu il bizdə 2 milyon tondan artıq taxıl istehsal olunubdur. Bu, rekord rəqəmdir.

Mən keçmiş illərdə təsərrüfat işinin bilavasitə iş-tirəkçisi kimi, bu işləri təşkil edən şəxslərdən biri kimi onu deyə bilərəm ki, Azərbaycanda adətən 1 milyon 200 min tondan artıq taxıl istehsal olunmamışdır. Bu il isə 2 milyon ton taxıl istehsal olunubdur. Bu nə deməkdir? Torpaq verilib kəndlilərə, kəndlilər özləri əkilər, özləri biçirlər, özləri becərilər. Yüksək keyfiyyətli toxum sortlarından istifadə edirlər. Bunların nəticəsində, demək olar ki, Azərbaycan artıq özü-özünü taxılla təmin etmək ərə-fəsindədir.

Kartof istehsalı Azərbaycanda 3,8 dəfə artıbdir. Bu da rekord göstəricidir. Mən bir neçə dəfə bunu demişəm, bəlkə kiməsə kartof elə bir əhəmiyyət kəsb etmir, amma bizim ərzaq məhsulları içərisində, hesab edirəm ki, çox əhəmiyyətli rol oynayır. Yəqin ki, indi kababdan başqa digər yeməklərin hamısının içərisində kartof olur. Amma keçmişdə biz bu məhsulun qıt olmasından nə qədər əziyyət çəkirdik. Çünki özümüz istənilən qədər kartof istehsal edə bilmirdik. Bizə bunu Rusiyadan, Ukraynadan göndərirdilər. Onlar da ayrılmış normanı göndərmirdilər. Keyfiyyəti də aşağı olurdu. Biz bundan əziyyət çəkirdik. Hətta mən bunu bir dəfə demişəm, 1991-1992-ci illərdə burada bəzi, necə deyirlər, üzdənirəq biznesmenlər, fırıldaqçılar Azərbaycan neftini aparıb Polşada kartofa dəyişdirirdilər. Sonradan məlum oldu ki, o da heç kartof deyilmiş, başqa şey imiş.

Kartof əsasən bizim dağ rayonlarında istehsal olunur. Kartofçuluğun mərkəzi də Gədəbəy rayonudur.

Mən o illərdə respublikanın başçısı olarkən, çox ciddi tələb edirdim ki, axı Gədəbəyde niyə kartof lazımı qədər istehsal olunmur? Min bəhanə gətirirdilər. Amma indi o qədər istehsal edirlər heç bilmirlər ki, hara qoysunlar. Mənim xatirimdədir, biz az-az hallarda 100 min tondan artıq kartof istehsal edə bilirdik. 2001-ci ildə isə demək olar ki, 600 min ton kartof istehsal olunmuşdur. Demək, 1995-ci ilə nisbətən kartof istehsalı 2,2 dəfə artmışdır.

Tərəvəz... Bu da artmışdır. Bu il 916 min ton tərəvəz istehsal olunmuşdur. Bu, rekord göstəricidir. Bostan məhsulları, demək olar ki, 7 dəfə artmışdır. 288 min ton bostan məhsulları istehsal olunmuşdur ki, bu da rekord göstəricidir. Meyvə-giləmeyvə 50 faiz artmış, 502 min ton olmuşdur. Ət 40 faiz artmışdır. Süd 30 faiz artmışdır. Bizdə mal-qara çoxalıbdir. Mal-qaranı kəndlilərə paylayandan sonra onlar ondan çox səmərəli istifadə edirlər. Mal-qara çoxalıb. İndi hər bir vətəndaş özü görür ki, Azərbaycanda ət problemi yoxdur. Bəzən küçələrdə ət satırlar. Amma burada oturanların bir çoxunun, yəqin, xatirindədir ki, hətta 1980-ci illərdə - mən o vaxt burada işləyirdim - əti talonla verirdilər. Ayda hər adama bilmirəm 1 kiloqram, yoxsa 2 kiloqram ət verirdilər. Ondan artıq vermirdilər. Bax, budur kənd təsərrüfatında aparılan islahatların nəticəsi, budur bazar iqtisadiyyatının nəticəsi, budur bizim gördüyümüz işlərin nəticəsi. Bütün bunların hamısı təbiidir ki, bir əsas hədəfə - xalqın rifahını yaxşılaşdırmağa, sosial problemləri həll etməyə yönəldilibdir.

Demək olmaz ki, bunun hamısını həll etmişik. Yox. Ancaq 1995-2000-ci ilə qədər Azərbaycanda işləyən adamların orta aylıq əmək haqqı 3,5 dəfə artıbdir. Orta aylıq pensiyaların məbləği 4 dəfə artıbdir. İndi bir işçinin orta aylıq nominal əmək haqqı 255 min manatdır. Bu da 55 ABŞ dolları təşkil edir.

Təbiidir, mən hesab etmirəm ki, bunlar bizim xalqımızın, işləyənlərin bütün tələbatlarını təmin edir. Yox. Mən özüm bunu qənaətbəxş hesab etmirəm. Ancaq hər şey bir gündə, bir ildə olmur. Amma görün artım nə qədərdir - 3,5 dəfə, 4 dəfə. İndi, sağlıq olsun, bundan sonra daha da artıracağıq. Beləliklə, insanların rifahı daha da yaxşılaşacaqdır. 2000-ci ildə məcburi köçkünlərin yemək xərci 3 dəfə artmışdır.

Bir göstərici də var. Buna bəlkə heç kəs fikir vermir. Heç kəsi maraqlandırmır. Amma bu, çox mühüm bir göstəricidir. Keçmişdə də biz həmişə müqayisə edirdik ki, hansı ölkədə insanların orta ömrü neçə ildir?

Yaponiyada orta ömür ən yüksəkdir. İkinci bir sosial göstərici də vardır - hər min doğulana görə uşaq ölümü neçə faizdir. Yadımdadır, insanların

ömrünün az olmasına görə yox, uşaq ölümünə görə Azərbaycanı tənqid edirdilər ki, SSRİ-nin başqa respublikalarının bir çoxundan fərqli olaraq, hər min doğulana görə uşaq ölümü o biri respublikalardan çoxdur. Düzdür, bizdə o vaxt Şirəli Müslümov vardı, 140 il yaşamışdı, Eyvazov vardı, 150 il yaşamışdı. Bunlar az idi. Amma Azərbaycanda orta ömür SSRİ-nin bəzi respublikalarına nisbətən aşağı idi, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrindən də aşağı idi. Bunun da səbəbi məlumdur: həm sosial problemlər, həm ərzaq problemi və başqa problemlər. İndi mən sizə bunu demək istəyirəm ki, 1995-2000-ci illərdə əhalinin orta ömür müddəti 2,5 il artmışdır. Düzdür, qadınların ömrü bir qədər az - 2,2 il artmışdır, kişilərin ki isə 2,9 il artmışdır. Uşaq ölümünün isə əmsalı 2 dəfəyə yaxın azalmışdır. Bunlar Azərbaycanın iqtisadiyyatında gedən dəyişikliklərin son nəticələridir.

Bunları çox adam unudur. Amma biz - dövləti idarə edən adamlar bunları unutmur. Bunların hər birinə biz fikir veririk.

Bütün bunların nəticəsində bizim hər il dövlət büdcəmizin həcmi artır. Məsələn, 1993-1994-cü illərdə Azərbaycanın dövlət büdcəsi, demək olar, 277 milyon manat təşkil edirdi. Amma indi, 2001-ci ildə 3,6 trilyon manata çatıb. Gələn ilin büdcə gəliri isə 4,2 trilyon manat nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 900 milyon dollardan çoxdur. Görün, büdcəmiz nə qədər artıb. Büdcə ona görə artıb ki, gəlirlərimiz çoxalıb. Gəlirlərimiz artıb, ona görə ki, istehsal çoxalıb. Özəlləşmə, xüsusi mülkiyyət, bizim apardığımız bütün başqa-başqa tədbirlər... Bizim Vergilər Nazirliyi və Gömrük Komitəsi vergilərin hamısını toplaya bilsəydi, bəlkə gəlirlərimiz bundan da artıq ola bilərdi. Arzu edirəm ki, onlar bunu nəzərə alsınlar.

Bunları deyərək, heç də sizi arxayın salmaq istəmirəm. Heç də göstərmək istəmirəm ki, biz qarşımızda duran vəzifələri yerinə yetirmişik. Ancaq hər şey dinamika, müqayisədə qiymətləndirilə bilər. Bu on ildə bizim keçdiyimiz dövr, mən qeyd etdim: birinci dövr - 1991-ci ildən 1995-1996-cı ilə qədər, ikinci dövr isə 1996-cı ildən 2001-ci ilə qədər. Görün nə qədər fərq var.

Mən bir də deyirəm, əgər bütün bu işləri, yəni bazar iqtisadiyyatı, islahatlar, başqa tədbirlər, nizam-intizamın möhkəmlənməsi və s. - bunları həyata keçirməsəydik, biz bu nəticələri əldə edə bilməzdik. Bu göstəricilərə görə Azərbaycan keçmiş MDB-yə daxil olan ölkələr, Sovetlər İttifaqına mənsub olan respublikalar içərisində ön sıralarda gedir.

Ancaq biz yaxşı dərk edirik ki, Azərbaycanda hələ işsizlik problemini də həll edə bilməmişik. Bu bizi

incidir. Amma bunu anlamaq da lazımdır. Çünki vaxtilə yaranmış böyük sənaye müəssisələri indi müxtəlif səbəblərdən tam gücü ilə işləmir, yaxud heç işləmir. Səbəb də ondan ibarətdir ki, vaxtilə vahid sovet iqtisadiyyatı vardı, hər bir müəssisə nə isə istehsal edib başqasına verirdi. Zavod da, müəssisə də, insanlar da işləyirdi. Onun məhsulunun nəticəsindən asılı olmayaraq, o öz maaşını da alırdı. Amma indi yox. İndi bazar iqtisadiyyatıdır.

Vaxtilə bizim yaratdığımız, xüsusən mən işlədiyim dövrdə yaratdığımız böyük zavodlar, böyük fabriklər indi 15-20 faiz gücü ilə işləyir. Nə üçün onları biz o vaxt işlədə bilirdik, indi yox? Çünki indi, birincisi, istehsal olunan məhsul görək dünya rəqabətinə davam gətirə bilsin, ikincisi, özünə bazar tapa bilsin. İndi təsəvvür edin, Azərbaycanda mağazalara baxırsan, dünyanın hər yerindən nə qədər müxtəlif mallar gətirib satırlar. Özü də, - mən o gün şəhərə çıxmışdım, gəzirdim, mağazalara baxırdım, - hansı mağazaya girirsən, elə bil ki, Parisin mağazasına girirsən, yaxud Nyu-Yorkun mağazasına girirsən. Hər şey var. Soruşuram, ticarət necə gedir, deyirlər ki, yaxşı gedir. Amma nəticə çıxardıram, nə üçün yaxşı gedir, çünki malı xaricdən gətirir. Bunun gətirilməsi üçün haqq verir, burada satır, mənfəət götürür, yenə də alıb gətirir. Əgər o, mənfəət götürməsə, ikinci dəfə o malı almaz. Amma bu mal satılmasa, yenidən həmin malı alıb gətirə bilməz. Demək bunun son nəticəsi odur ki, Azərbaycanda insanların alıcılıq imkanları xeyli artıb. Əgər belə olmasaydı, mağazalarda bir belə, dünyanın müxtəlif ölkələrindən gətirilən mallar satılmazdı. Onlar muzey düzəltməyiblər ki, gətirib bu malları düzsünlər. Onlar ticarət edirlər. Özü də hərəsi bir sahibkardır. Hərəsi özü üçün pul qazanır.

İndi Bakıya gələnlər çoxdur. Hər dəfə mənə deyirlər ki, Bakıda nə qədər böyük tikintilər gedir. Dövlət heç bir şey tikmir. Bunları şəxsi firmalar tikir. Amma gözəl evlər tikirlər. Bunu da mən özüm üçün araşdırıram. Mən bilirəm ki, sovet dövründə bir ev tikmək üçün nə qədər vəsait, nə qədər material lazım idi, hansı çətinliklərlə sement, daş gətirilirdi, ayrı-ayrı mexanizmlər gətirirdilər və sair. Amma indi firma bunu edir. Nə üçün edir? Çünki evi tikir, mənzilləri satır, pul qazanır. Deməli, onun əsas məqsədi bu əməliyyatdan pul qazanmaqdır. Amma əgər Azərbaycanda həmin mənzilləri, həmin evləri almaq imkanı olmasaydı, o evi necə tikə bilərdi? Firma bir evi tikir pul qazanır, o birini tikir. Oradan da pul qazanır, digərini tikir. Deməli, görürsünüzmü, nə qədər böyük bir proses gedir. Bu proses də təbiidir ki, müsbət prosesdir. Bunların hamısı Azərbaycanda yaranmış şəraitin, bazar iqtisadiyyatının, sərbəst iqtisadiyyatın, sahibkarlığın nəticəsidir. Mən bu gün bəyan edirəm ki, bunların nəticəsini bilərək biz bundan sonra da bazar iqtisadiyyatına geniş imkanlar verəcəyik. Mən bir də deyirəm ki, bütün hüquq-mühafizə orqanları, başqa orqanlar sahibkarların işinə qarışmasınlar. Hərə öz işini görsün, vergisini versin. Qalan işlərə qarışmaq lazım deyildir.

Mən bu gün bu on il və ondan əvvəlki dövr haqqında bir qədər geniş məlumat verərkən, təbiidir, istəyirəm ki, xalqımız yaxşını da bilsin, pisi də bilsin. Mən dedim ki, bizim bir çox çətinliklərimiz, problemlərimiz var. İşsizlikdir, yoxsulluqdur. Bu proqramlar üzərində biz işləyirik.

Ən ağır problemimiz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün pozulması və torpaqlarımızın 20 faizinin işğal olunması, bir milyona qədər Azərbaycan vətəndaşının qaçqın-köçkün şəraitində yaşamasıdır. Biz 1994-cü ilin may ayında müharibəni dayandırdıq. Çox il keçibdir, 7 il keçibdir. Bəziləri düşünə bilər ki, müharibəni niyə dayandırdıq? Onda gəlin baxaq, ondan əvvəlki müharibə Azərbaycana nə verdi: qanlar töküldü, şəhidlər verdik, daxili-ictimai vəziyyət pozuldu, iqtisadiyyatımız tənəzzülə uğradı, heç bir nəticə də əldə olunmadı. Nə üçün belə oldu? Çünki hələ 1988-ci ildə Ermənistanın millətçi dairələri Dağlıq Qarabağda olan separatçı əhval-ruhiyyə ilə yaşayan bəzi insanları qızışdırıb, bu məsələni ortaya atandan sonra Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərləri bunların qarşısını ala bilmədi. Təsəvvür edin, dörd il Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi Azərbaycanın da, Ermənistanın da SSRİ-nin tərkibində olduğu dövrdə olubdur. Dörd il...

Böyük bir dövlət, onun tərkibində olan bərabər hüquqa malik 15 respublika idi. Bəs, nə üçün bu xalq birləşə bilmədi, nə üçün Azərbaycanın rəhbərləri vaxtında, bir dövlətin tərkibində olarkən bunun qarşısını ala bilmədi? Nə üçün? Yenə də dediyim sözlərə gəlirəm. Xalq o vaxt ayağa qalxdı. Xalq Azərbaycana qarşı olan ədalətsizliyə qarşı etirazlar etdi, meydanlara çıxdı. Ancaq xalqla Azərbaycanı idarə edənlərin arasında birlik olmadı. Bu xalqın gücündən istifadə edib o münaqişənin qarşısını almaq əvəzinə, onların bəziləri burada daxili intriqalarla, öz şəxsi işləri ilə məşğul idilər.

Dağlıq Qarabağ, faktiki olaraq, 1989-cu ilin yanvar ayında Azərbaycandan ayrılıb. Xatırlayın, o vaxt SSRİ Ali Soveti qərar çıxartdı ki, Dağlıq Qarabağın idarə edilməsi üçün xüsusi idarəetmə komitəsi yaradılsın və bu, birbaşa SSRİ hökumətinə təbə olsun. Buna yol vermək olardı mı? İndi biz deyirik ki, bəli, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ən qədim torpağıdır. Bu, belədir, bizim doğma torpağımızdır, orada bir qism

ermənilər yaşayıb, bir qism azərbaycanlılar yaşayıblar. Heç bir ölkədə əhalinin tərkibi təkcə bir millətdən ibarət deyildir. Ancaq buna necə razılıq vermək olardı ki, hələ 1989-cu ildə Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın içərisindən çıxarıb Moskvaya təbə etsinlər.

Bununla Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılmasının əsası qoyuldu. Ondan sonra aparılan danışıqlar, vuruşlar, nə bilim, sonra müharibə, filan - bunların hamısı nəticə vermədi. Çünki o vaxt fürsət əldən verilmişdi. Dağlıq Qarabağın müqəddəratı o vaxt müəyyən qədər həll olunmuşdu.

Amma bunlara baxmayaraq, biz indi müstəqil dövlət olaraq bu münaqişəni sülh yolu ilə həll etməyə çalışırıq. Bilirsiniz ki, Minsk qrupu fəaliyyət göstərir. Onun həmsədrləri Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransadır. İndi çox danışıqlar gedir, istənilən nəticəni vermir. Təbiidir ki, görək, birincisi, həm Ermənistan, həm Azərbaycan beynəlxalq hüquq normalarına riayət etsinlər. Ermənistan buna riayət etmir. İkincisi də, yaranmış belə şəraitdə müəyyən, bərabər çəkiddə kompromislər olmalıdır. Ermənistan bunu da etmir. Ona görə də vəziyyət hələ ki, olduğu kimi qalıbdır.

Ancaq mən ümidvaram və qəti ümidvaram ki, bu danışıqlar, Minsk qrupunun fəaliyyəti nəticəsində biz torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasına, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsinə və yerindən-yurdundan didərgin düşmüş insanların öz torpaqlarına qayıtmasına, onların orada yenidən həyat qurmasına nail olacağıq. Biz buna sülh yolu ilə nail olmaq istəyirik. Ona görə də dözümlülük göstəririk. Çox dözümlülük göstəririk. Ancaq hamı onu da bilməlidir ki, Azərbaycan heç vaxt öz torpaqlarını kiməsə verə bilməz. Biz torpaqlarımızı mütləq azad edəcəyik. Əgər sülh yolu ilə həll edilməsə, bizim bütün imkanlarımız, güclü ordumuz vasitəsilə bu məsələni həll edəcəyik.

İndi dünya birliyi çox təhlükəli hadisələrlə rastlaşıb. Sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarına qarşı edilən terror aktı, demək olar ki, bütün bəşəriyyətə, bütün insanlığa, azadlığa, demokratiyaya qarşı edilən bir aktdır. Biz ilk dəqiqədə bəyan etdik ki, bu aktı pisləyirik, terroru pisləyirik və terrorun kökünün kəsilməsi üçün bütün tədbirlərin həyata keçirilməsində öz fəaliyyətimizi göstərməyə hazırıq. Amerika Birləşmiş Ştatlarına bildirmişik və onlar bilirlər ki, biz bu barədə onlarla birik və bir alyansdayıq.

Bu hadisə, əlbəttə ki, bütün dünyanı çalxalayıb. Ancaq belə hadisələr bizim üçün yeni deyildir. Bizim ölkəmiz 1988-ci ildən terrora məruz qalmış bir ölkədir. Xalqımız o illərdən terrora məruz qalmışdır. Terror əvvəllər ayrı-ayrı insanlara qarşı, sonra bütün

xalqa qarşı edilibdir. Çoxsaylı terrorlar haqqında Avropa Şurasında bizim nümayəndə heyəti çox geniş məlumat verdi və orada çox böyük təəssürat yaratdı. Ona görə də biz terrorun nə qədər təhlükəli olduğunu çoxlarından yaxşı bilirik. Terror gərək yer üzündən götürülsün. Kimə qarşı olursa-olsun. Biz terrorun kökünün kəsilməsi üçün öz payımızı verəcəyik. Ancaq eyni zamanda bütün dünya birliyi də bilməlidir ki, Azərbaycana edilən terrorun da qarşısı alınmalıdır.

Əziz dostlar, bu günlərdə keçirdiyimiz bayram, hesab edirəm ki, Azərbaycan xalqının həyatında indiyə qədər olan ümumxalq, ümummilli bayramların hamısından qiymətli, hamısından yüksək, hamısından əzizdir. Çünki biz müstəqilliyimizin 10-cu il-dönümünü bayram edirik. Bu, bizdə nə qədər böyük iftixar hissi doğurur. Xalqımız qürur içərisində yaşayır.

İnsan cürbəcür şəraitlərdə yaşaya bilər. Amma insan üçün, xalq üçün hər şeydən qiymətli, hər şeydən əziz müstəqillikdir, azadlıqdır. Biz çox əsrlər bu azadlığın, bu müstəqilliyin arzusunda olmuşuq. İndi buna nail olmuşuq. Ötən on ildə bu müstəqilliyimizi möhkəmləndirmişik, inkişaf etdirmişik, dönməz etmişik və gələcək nəsillərə bu müstəqilliyi töhfə edirik və inanıram ki, xalqımız bu müstəqilliyi heç vaxt bir daha əlindən verməyəcəkdir.

Müstəqil Azərbaycan on ildir yaşayır və bundan sonra on illər də yaşayacaq, əbədiyyətə qədər yaşayacaqdır.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinlənildi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Rəsmi hissə başa çatdıqdan sonra böyük bayram konserti oldu. Azərbaycanın incəsənət ustaları gözəl mahnılar və rəqslər ifa etdilər. Azərbaycanın son on illik tarixini və Prezident Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında qazınan nailiyyətləri əks etdirən kinolentlər göstərildi.

Müvəffəqiyyətlə keçən konsert başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev səhnə arxasına gəldi, uğurlu çıxışları münasibətilə incəsənət ustalarını təbrik edərək dedi:

- Axşamınız xeyir olsun. Çox gözəl konsert idi, müstəqilliyimizin on illiyinə çox layiqli bir töhfə verdiniz. Hər biriniz çox böyük ruh yüksəkliyi və sevinc hissi ilə çıxış etdiniz. Dövlət müstəqilliyinin bizim üçün nə qədər əziz, nə qədər dəyərli olduğu hər birinizin çıxışında bir daha nümayiş etdirildi. Bu böyük konsert, bu böyük səhnə müstəqilliyimizin bizə nələr verdiyini təsdiq edir. Ona görə mən sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Azərbaycan gələcək illərdə müstəqil dövlət kimi daha da irəliləyəcək, sizin kimi gözəl-gözəl yeni incəsənət xadimləri yetişəcəkdir.

İncəsənət ustaları onların yaradıcılığına verdiyi yüksək qiymətə, göstərdiyi diqqət və qayğıya görə dövlət başçısına dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Rəşid Behbudov nadir bir insandır, nadir şəxsiyyətdir. Azərbaycan mədəniyyəti tarixində bənzərsiz bir incəsənət ustasıdır. Rəşid Behbudov Azərbaycan musiqisini, mahnılarını öz gözəl üslubu ilə, gözəl ifası ilə bütün dünyaya tanıtdı.

Heydər Əliyev

Görkəmli Azərbaycan müğənnisi, SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Rəşid Məcid oğlu Behbudov 1915-ci il dekabrın 14-də Tiflisdə xanəndə ailəsində dünyaya gəlmişdir. Üzeyir Hacıbəyovun eyniadlı operettasının motivləri əsasında çəkilən "Arşın mal alan" filmində baş rolu ona tez bir zamanda nəinki Azərbaycanda, bütün Sovet İttifaqında böyük populyarlıq qazandırmış, 1946-cı ildə bu filmdəki Əsgər roluna görə dövlət mükafatı ilə təltif olunmuşdur.

Müxtəlif illərdə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti, Azərbaycan Dövlət Konsert Ansamblının təşkilatçısı və rəhbəri olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Mahni Teatrının təşkilatçısı, solisti və bədii rəhbəri olmuşdur.

Bənzərsiz ifa tərzilə Azərbaycan xalq mahnılarını və Azərbaycan bəstəkarlarının vokal əsərlərini bütün dünyada tanıtmış və sevdirmişdir.

1989-cu il iyunun 9-da Moskva şəhərində vəfat etmişdir

Dahi sənətkar, bənzərsiz mahnı ustası Rəşid Behbudovun xatirə gecəsində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2001-ci il oktyabrın 13-də Respublika sarayında dahi sənətkar, bənzərsiz mahnı ustası, SSRİ xalq artisti Rəşid Behbudovun xatirə gecəsində iştirak etdi.

Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondu tərəfindən təşkil olunmuş gecə "Arşın mal alan" filmindən kadrların nümayişi ilə başlandı, Rəşid Behbudovun ifasında Əsgərin ariyası - Üzeyir Hacıbəyovun ölməz musiqisi səsləndi.

SSRİ xalq artisti **Müslüm Maqomayev** gecəni açaraq dedi:

- Hörmətli Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, əziz Heydər Əlirza oğlu,

Əziz dostlar, xanımlar və cənablar,

Biz bu gün buraya Azərbaycanın dahi müğənnisi Rəşid Məcid oğlu Behbudovu xatırlamaq və ona dərin ehtiramımızı ifadə etmək üçün toplaşmışıq. Mən onun bütün fəxri adlarını, bütün mükafatlarını sadalayardım, lakin sadəcə, Rəşid Behbudov demək kifayətdir - bunun özü ən yüksək addır. Mən lap uşaqlıqdan onun pərəstişkarı olmuşam və elə o vaxtdan da ona bənzəməyə çalışmışam. Neçə illər ötmüş, Azərbaycanda çoxlu gözəl müğənnilər, gənc istedadlar meydana gəlmişdir, ikinci Behbudov isə, təəssüf ki, hələ yoxdur.

Mən dahi Rəşid Behbudova həsr edilmiş bu nurlu bayramı açmaq şərəfinə nail olduğum üçün qürur hissi keçirirəm. Gözəl müğənni, Rəşid Behbudovun qızı, gözəl Rəşidə xanımı məmnuniyyətlə səhnəyə dəvət edirəm.

Pərdə qalxdı və tamaşaçıların gözü önündə ifaçılıq sənəti korifeyinin yaratdığı və onun adını daşıyan Mahnı Teatrının salonunu əks etdirən gözəl dekorasiya canlandı. Müğənninin qızı Rəşidə Behbudova atasının xatirəsinə həsr olunmuş mahnısını ifa etdi.

Rəşidə Behbudova daha sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə təşəkkür edərək dedi:

- Çox hörmətli cənab Prezident, əziz Heydər Əlirza oğlu,

Əziz qonaqlar,

Möhtərəm tamaşaçılar,

Mən bu gözəl gecəyə görə Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Atamla sədaqətli dostluğunuza görə, onun üçün etdiyiniz bütün yaxşılıqlara görə, ona olan dəstəyinizə görə, səmimi və insani münasibətinizə görə "Çox sağ olun" demək istəyirəm. Siz onu

yaradıcılığında da, həyatda da dəstəkləyirdiniz. Biz bunların hamısını xatırlayırıq. İnanın, atama etdiyiniz bütün yaxşılıqlar xatirimizdə əbədi olaraq qalacaqdır. Mən deməyə söz tapa bilmirəm. Çox sağ olun.

Rəşidə Behbudova daha sonra Ramiz Mirişlinin şair Fikrət Qocanın sözlərinə bəstələdiyi "Rəşidin nəğmələri" mahnısını da ifa etdi.

Sonra Üzeyir Hacıbəyov adına Dövlət Simfonik Orkestrinin müşayiəti ilə Azərbaycanın əməkdar artistləri, Rəşid Behbudov adına Mahnı Teatrının solistləri Gülyaz və Gülyanaq Məmmədovaların, respublikanın xalq artisti Xuraman Qasımovanın, beynəlxalq müsabiqə laureatı Samir Cəfərovun ifasında Rəşid Behbudovun repertuarından mahnılar səsləndi.

Gecənin qonağı, Rusiya Federasiyasının xalq artisti **Lev Leşşenko** çıxış edərək dedi:

-Axsamınız xeyir, əziz dostlar,

Sizə sap-sağlam və firavan görmək çox xoşdur. Bu gün sizin şanlı əməkçilər şəhəri olan Bakıda, Azərbaycanda olmaq mənim üçün çox fərəhlidir. Bu gün burada, deyərdim ki, təkcə sizin yox, həm də bizim böyük müğənniniz Rəşid Behbudovun xatirə gecəsində çıxış etmək mənim üçün hədsiz şərəfdir. Mən onun mahnılarını indiyədək xatırlayıram, bu mahnılar qəlbimdə daim səslənir. Onun nurlu sənəti, onun xalqının incəsənəti unudulmazdır və heç vaxt unudulmayacaqdır.

Çox sağ olun, sizə xoşbəxtlik arzulayıram və Moskvadan atəşin salam yetirirəm.

Gecədə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Heydər Əliyevin Behbudova Sosialist Əməyi Qəhrəmanının Qızıl ulduzunu təqdim etməsini göstərən sənədli kadrlar da nümayiş etdirildi.

Sonra Türkiyənin "Raks Holding" şirkətinin baş əlaqələndiricisi **Sertan Ayhan** çıxış edərək dedi:

- Azərbaycan Respublikasının hörmətli Prezidenti cənab Heydər Əliyev,

Çox dəyərli qonaqlar, başımızın tacı, gözümüzün nuru, qiymətli sənətçilərimiz, müğənnilərimiz,

Türkiyənin və dünyanın ən böyük şirkətlərindən biri olan "Raks Holding" adından hamınıza hörmət və ehtiramımı bildirməkdən böyük məmnunluq və şərəf duyuram. Dünyada məşhur, yüz illərdən bir yetişən böyük müğənni, sənətinin hər sahəsində hünərini göstərmiş Rəşid Behbudovun 85-ci ildönümünü anma gecəsində sizlərlə bir yerdə olmaqdan sonsuz sevinc hissi keçirirəm.

Hər ölkənin sənətçiləri, qəhrəmanları, yazarları vardır. Amma bunların çoxu zaman çatdıqda əbədiyyətə qovuşarlar və zaman içində də unudulub

gedərlər. Ancaq Rəşid Behbudov üçün bunları söyləmək mümkün deyildir. Rəşid Behbudov sönməz ulduz kimi dünya var olduqca yaşayacaq, Azərbaycanın sönməz ulduzu olmaqda davam edəcəkdir.

Rəşid Behbudov kimi sənətçilər, bayaq dediyim kimi, yüz ildən bir yetişir. Ancaq bunların oxuduqları mahnıları dünyanın başqa ölkələrindəki xalqlara çatdırmaq hamımızın borcu olmalıdır. Çünki bununla ölkələrin misilsiz xəzinələrini, mədəni dəyərlərini, nə qədər zəngin mədəniyyətə sahib olduqlarını başqa ölkələrə anlatmaq imkanı yaratmış oluruq. Hörmətli Prezidentimizə üç il əvvəl söz verdim kimi, Azərbaycanın gəldi-gedər dəyərlərini deyil, yüz illər boyu yaşayacaq mədəni dəyərlərini dünyanın başqa ölkələrinə də tanıtmaya məqsədi ilə gördüyümüz işlərin bu gün ilk bəhrəsini yaşayırıq.

Yüzlərlə əsərin içindən seçdiyimiz Rəşid Behbudovun əsərlərindən bu gün dünyanın ən yüksək texnoloji imkanlarından istifadə edərək, müasir tələblərə cavab verən 12 albomdan ibarət böyük bir əsər yaratdıq. Məqsədimiz odur ki, bu əsərləri Amerikadan Yaponiyaya qədər dünyanın inkişaf etmiş bütün ölkələrində də tanıdaq, həmin ölkələrdəki insanların Azərbaycanla mədəni əlaqələrinin güclənməsinə nail olaq. Üçillik fəaliyyət, gecəli-gündüzlü çalışma nəticəsində bunları ərsəyə gətirdik. Bütün bunlara görə, Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunun dəyərli rəhbəri Mehriban xanıma, Kamil bəyə, Rəşidə xanıma və studiyamızda çalışan bütün həmkarlarıma təşəkkür edirəm, hörmət və ehtiramımı bildirirəm.

Dəyərli müğənni Rəşid Behbudovun əsərlərini yenidən gün işığına çıxarıb, dünya üzündə günəş kimi parlamasını təmin edəcək bir "brilyant" yaratdıq. Bayaq dediyim kimi, bu brilyant 12 albomdan, yüzlərlə mahnıdan ibarətdir.

Hörmətli Prezidentim,

Sizə bu dəyərli və qiymətli albomu təqdim etməkdən böyük fərəh və qürur duyuram. Eyni zamanda Sizə başqa bir hədiyyəm də vardır. Bu gün dünyada müasir texnologiyaları mənimsəyən şirkətimizin başqa sahələrdə fəaliyyət göstərən fabriklərimiz tərəfindən hazırlanmış, üzərində Azərbaycan bayrağının da yer aldığı, ölkələrimiz arasında keçmişdə var olub, əbədiyyətə qədər davam edəcək dostluğumuzun simvolu olan hədiyyəni də Sizə təqdim etmək istəyirəm. Xahiş edirəm, bunları qəbul edəsiniz. Təşəkkür edirəm.

Cənab Sertan Ayhan xatirə hədiyyələrini Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə təqdim etdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev xatirə gecəsində geniş nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz dostlar,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Hörmətli qonaqlar,

Müstəqil Azərbaycanın onuncu ildönümü münasibətilə keçirilən bayram mərasimləri sırasında Azərbaycanın böyük oğlu, dahi sənətkar Rəşid Behbudovun xatirə gecəsinin gözəl, təntənəli şəraitdə keçirilməsi qədim tarixə malik Azərbaycan xalqının nə qədər zəngin mədəniyyətə malik olduğunu və dünya mədəniyyəti xəzinəsinə necə böyük şəxsiyyətlər verdiyini nümayiş etdirir.

Rəşid Behbudov nadir bir insandır, nadir şəxsiyyətdir. Azərbaycan mədəniyyəti tarixində bənzərsiz bir incəsənət ustasıdır. Bizim tədqiqatçılar Rəşid Behbudovun yaradıcılığı, onun qoyduğu irs haqqında indiyə qədər kitablar yazıblar, bundan sonra da yazacaqlar. Hesab edirəm ki, XX əsrdə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişaf etməsində onun nə qədər böyük xidmətləri olduğu zaman keçdikcə daha da dərinlən dərk olunacaqdır. Ancaq bugünkü xatirə gecəsi Azərbaycan xalqının, müstəqil, azad Azərbaycanın Rəşid Behbudov yaradıcılığına verdiyi daha bir qiymətdir.

Rəşid Behbudov öz təkraredilməz, məlahətli səsi ilə, xarici görünüşü ilə, artistlik istedadı ilə böyük musiqiçi və gözəl müğənni idi. Rəşid Behbudovun Azərbaycan mədəniyyətinə gəlməsinin bir neçə mərhələsi var. Onların hər biri bizim xalqımızın mədəniyyətini, musiqisini, mahnı sənətini, incəsənətini yüksəldib və onlara yeni-yeni forma vermişdir.

Mən Rəşid Behbudovu ilk dəfə 1943-cü ildə, İkinci Dünya müharibəsinin o ağır dövründə Bakıda Zabitlər evində dinləmişəm. Ondan sonra mən Rəşid Behbudovun sənətinə, onun səsinə vurğunam və bütün ötən illər onun mahnıları, onun ifa etdiyi gözəl rollar, onun gözəl səsi məni həmişə heyran edibdir.

Rəşid Behbudov Azərbaycan səhnəsində ilk dəfə görünəndən dərhal böyük hörmət və şöhrət qazandı. Təbiidir ki, bunlar hamısı onun fitri istedadı ilə bağlı idi. Xalq dilində buna Allah vergisi deyirlər. Çünki bir adamda bu qədər gözəl xüsusiyyətlərin yüksək səviyyədə cəm olması həddən ziyadə nadir bir hadisədir. Bunlara görə də Rəşid Behbudov Azərbaycan mədəniyyətinin ən dəyərli incilərindən biri kimi, xalqımızın tarixinə əbədi həkk olunubdur.

Rəşid Behbudov mərhum Tofiq Quliyev ilə birlikdə Azərbaycanda ilk estrada mahnılarının yaradıcısı olubdur. Bilirsiniz ki, 40-cı illərdə artıq

estrada musiqisi çox cazibədar olmuşdu. Ancaq bir çox hallarda bu, ümumi, trafaret xarakteri daşıyırdı. Ancaq Rəşid Behbudov özünəməxsus ustalığı ilə həm müasir estrada mahnılarını çox gözəl ifa edirdi, həm də Azərbaycan musiqi folklorundan, Azərbaycan xalq musiqisindən gözəl mahnıları götürüb onları müasirləşdirirdi və müasir estrada səviyyəsinə qaldırırdı. Yəni deyə bilərəm ki, Rəşid Behbudov Azərbaycanın xalq mahnıları ilə, musiqi folkloru ilə müasir estrada mahnılarının Azərbaycan xüsusiyyətləri daşıyan sintezini yarada bilmişdir.

Hesab edirəm ki, bu, bizim musiqi tariximizdə, incəsənət tariximizdə xüsusi yer tutur. Xatırlayın, o, bizim qədim xalq mahnılarını elə müasirləşdirirdi, elə gözəl ifa edirdi ki, adam heyran qalırdı - bu, qədim xalq mahnısıdır, ya müasir estrada mahnısıdır. O, heç vaxt öz milli köklərindən ayrılmamışdır. Onun o dövrdə ifa etdiyi mahnıların hamısı milli xarakter daşımışdır. Azərbaycanın milli folklorundan, xalq dilindən gələn sözləri mahnılarında o qədər şirin, o qədər məharətlə ifa edirdi ki, adamı ikiqat, üçqat sevindirirdi, mənəvi zövq verirdi.

Bu gün burada, səhnədə bizim gözəl qızlarımız Rəşid Behbudovun daim oxuduğu "Ləbu-ləb" mahnısını çox yaxşı ifa etdilər. Amma Rəşid Behbudovun ifası tamamilə başqa idi. Mən nəyə fikir verdim? Rəşid Behbudov üslubuna. Məsələn, mahnılardan birində sözlər var: "irəhmin gəlsin, nənə". Azərbaycan ədəbi dilində "rəhmin gəlsin" deyilir. Amma xalq lap keçmişdən "rəhmin gəlsin" əvəzinə, "irəhmin gəlsin" deyir. Yəni o, mahnıları müasirləşdirəndə onların xalqa xas olan xüsusiyyətlərini, ləzzətli məqamlarını heç vaxt itirmirdi. O, mahnını oxuyanda bilmirdin ki, qədim xalq mahnısı oxuyur, yaxud da müasir estrada mahnısı oxuyur. Qna görə də Rəşid Behbudovun bu sahədə yaradıcılığı, hesab edirəm, Azərbaycan musiqi tarixində xüsusi yer tutur.

Rəşid Behbudov müğənni kimi, musiqiçi kimi çoxşəxli bir insan idi. O, ilbəl öz üzərində işləyərək yaradıcılığını daim inkişaf etdirirdi, daim zənginləşdirirdi. Uzun illər onun musiqisinin pərəstişkarı olan bir şəxs kimi, indi bu salonda oturub bütün o dövrləri xatırlayanda mən düşünürəm ki, Rəşid Behbudov sənəti hər mərhələdə nə qədər inkişaf edirdi, irəli gedirdi.

Rəşid Behbudovun həyatında, sənət fəaliyyətində ən görkəmli yer tutan dahi Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operettasının ekrana köçürülməsində ifa etdiyi Əsgər roludur. Məlumdur ki, Üzeyir Hacıbəyov "Arşın mal alan" əsərini XX əsrin əvvəllərində yazıb. Deyə bilərəm ki, o, bir əsrdir

yaşayır, gələcək əsrlərdə də yaşayacaqdır. Çünki o qədər mənalı-məzmunlu, həm də gözəl musiqiyə malik olan bir əsərdir ki, heç vaxt öz aktuallığını itirmir və nə qədər təkrar olsa da, insanı, musiqi sevən, sənət sevən insanı heç vaxt yormur. Əksinə, hər dəfə insana sevinc gətirir, insana ilham verir.

"Arşın mal alan" operettası Üzeyir Hacıbəyov onu yaradandan bəri daim Azərbaycan səhnəsində nümayiş etdirilibdir. Təkcə Azərbaycanda yox, tarixdən bilərəm, keçən əsrin 20-30-cu illərində hətta bir neçə Mərkəzi Asiya ölkələrində və bizə dilcə yaxın olan başqa ölkələrdə "Arşın mal alan" operettası səhnədə çox uğurla göstərilirdi. Ancaq dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun, dahi müğənni Rəşid Behbudovun və Azərbaycanın çox böyük rejissorlarından biri Rza Təhmasibin hələ o ağır dövrdə, - 1944-cü ildə, müharibə qurtarmamışdı, - "Arşın mal alan"ı ekranlaşdırması və təbiidir, təkcə səhnədən ekrana keçirməsi yox, yeni quruluşda verməsi böyük bir hadisə idi. Səhv etmirəmsə, 1945-ci ildə bu film artıq işıq üzə gördü. Qısa bir müddətdə təkcə Azərbaycanı yox, demək olar ki, keçmiş SSRİ-nin bütün şəhərlərini, bölgələrini, respublikalarını fəth etdi.

Bir sənətkar kimi Rəşid Behbudovun xüsusiyyətlərindən biri də ondan ibarətdir ki, gözəl səsi ilə yanaşı, mahnının sözlərini də gözəl tələffüz etmək qabiliyyəti var idi. Bəzən mahnını oxuyurlar, sözlər bir-birinə toqquşur, qavramaq mümkün olmur. Amma Rəşid Behbudov, ümumiyyətlə, bütün mahnıları ifa edərkən, sözləri o qədər aydın, səlis, o qədər düzgün tələffüz edirdi ki, bu, onun sənətini daha da yüksəldirdi.

Ancaq bununla bərabər bir xüsusiyyəti də ondan ibarət idi ki, o, Azərbaycan dilini gözəl bilərək, eyni zamanda rus dilini də gözəl bilirdi. Ümumiyyətlə, onun başqa xalqların dillərində mahnılar ifa etmək qabiliyyəti, demək olar ki, dünyada heç bir sənətkara nəisib olmayıb.

"Arşın mal alan" filmi Azərbaycanda tarixi bir hadisə kimi meydana çıxdı. Ancaq əgər bu, təkcə Azərbaycan çərçivəsində qalsaydı, təbiidir ki, indi biz bunun haqqında bu qədər danışa bilməzdik. Ancaq onu rus dilinə tərcümə etdilər. Ən əsas cəhət ondan ibarətdir ki, Rəşid rus dilində də özü oxuyurdu, onun səsi idi, onun mahnıları idi. Beləliklə, o, keçmiş Sovetlər İttifaqında bütün xalqlara tanış olan, xalqların bildiyi rus dilində hər yeri gəzdi.

Mənim yaxşı xatirimdədir, o illər oxuyurdum. Orada "Arşın mal alan" filmi o qədər böyük müvəffəqiyyətlə gedirdi ki, insanlar o filmə bir daha, bir daha baxmaq istəyirdi. Amma iş təkcə bunda deyil. Rəşid Behbudovun o filmə oxuduğu mahnıları

insanlar gözəl bir musiqi kimi qəbul etmişdilər və çox yerlərdə oxuyurdular. Hətta bəzən ailələrdə, şənliklərdə, görüşəndə bir də görürdün ki, məsələn, bir rus Rəşid Behbudovun mahnısını böyük sevgi və məhəbbətlə ifa edir. Bu, Azərbaycan mədəniyyətini, Azərbaycan musiqisini, mahnısını ilk dəfə dünyaya tanıdan bir əsər oldu. Yəni o yaranandan filmə çevrilənə qədər, onun haqqında film yaranana qədər bir mərhələ idi. Bizim xalq və bizə yaxın xalqlar bu əsəri yaxşı bilirdilər. Amma onu filmə çevirib, rus dilinə tərcümə edəndən sonra və Rəşid özü həmin mahnıları rus dilində gözəl ifa edəndən sonra bütün dünyanı dolaşdı. Demək olar ki, Azərbaycan musiqisini, mədəniyyətini, incəsənətini, mahnısını dünyaya açan, yəni geniş kütlələrə açan ikinci belə hadisə olmamışdır.

Bilirsiniz, ümumiyyətlə, mədəniyyət, xüsusən musiqi mədəniyyəti, mahnı xalqları başqa xalqlar qarşısında ən gözəl, ən aydın tanıdan bir şahədir. Söz yox ki, hər bir ölkədə hansısa bir alimin ixtirası, hansısa başqa bir hadisə dünya tarixinə daxil olur. Amma onların hamısı, əksəriyyəti, demək olar ki, müəyyən xalqların, yaxud millətlərin, ölkələrin çərçivəsində qalır.

Məsələn, dünyada ən məşhur alimlərdən biri Eynşteyn çoxlarına məlumdur, amma çoxlarına da məlum deyildir. İndi bu zalda soruşsan ki, onu kim yaxşı tanıyır, yəqin çox az adam tapılar. Ancaq mədəniyyət, yəni musiqi mədəniyyəti, mahnı mədəniyyəti təkcə bizim üçün deyil, bütün xalqlar üçündür. O qədər cazibədardır ki, dünyada xalqı bütün başqa nailiyyətlərindən daha yaxşı tanıdır.

Yenə də xatırlayıram. 50-ci illərdə SSRİ-yə, o cümlədən Azərbaycana ilk dəfə Hindistanın "Avara" filmi və Rac Kapur gəldi. O vaxta qədər biz heç bilmirdik ki, Hindistanın mahnısı nədir, musiqisi nədir və onun filmi nədir. Amma "Avara" filmi ilə və böyük aktyor, artist Rac Kapur ilə Azərbaycanda Hindistanı əvvəlki dövrlərdən daha da çox tanıdılar. Belə misallar çəkmək olar. Ancaq dünya miqyasında bunlar azdır.

Amma Rəşid Azərbaycan mədəniyyətini, Azərbaycan xalqını təkcə "Arşın mal alan" filmi ilə tanıtmayıb. Rəşid dünyanın bir çox ölkələrinə səyahət edib, böyük-böyük salonlarda konsertlər verib və Azərbaycan musiqisini, mahnılarını öz gözəl üslubu ilə, gözəl ifası ilə o ölkələrin insanların qəlbinə salıbdır.

Deyə bilərəm ki, Rəşid Behbudov dünyanı dolaşmış ilk Azərbaycan müğənnisidir, musiqçisidir. İkinci beləsi olmayıb.

Yenə bir hadisə yadıma düşür. Bir dəfə bizim bir

neçə yoldaşlar, o cümlədən mən Rəşid Behbudovun evinə getmişdik. Oturub söhbət edirdik, çay içirdik. O, Türkiyə səfərindən qayıtmışdı. O vaxt hələ televiziya yox idi. Radio musiqini o qədər də geniş verə bilmirdi. Rəşid Behbudov, demək olar ki, bizim mədəniyyət xadimlərindən Sovet vaxtı Türkiyəyə gedən ilk Azərbaycan elçisi, müğənnisi olubdur.

Niyazi də xarici ölkələrə çox gedibdir, bəzi opera, balet əsərlərini tamaşaya qoyubdur. Amma Rəşid Behbudov geniş kütlə içərisində, böyük salonlarda Azərbaycan mahnılarını oxuyubdur. Bilirsiniz ki, Azərbaycan mahnıları bizim qardaş türk xalqı üçün nə qədər böyük zövq verir, onda nə qədər maraq doğurur. Eləcə də türk mahnıları, türk musiqisi Azərbaycanda sevildi ki.

Xatırlayıram, Rəşid Behbudov maqnitofonu işə saldı, orada oxuduğu bir mahnını səsləndirdi. Onun birinci xüsusiyyəti bundan ibarət idi ki, o, getdiyi yeri hansısa bir mahnı ilə mütləq birləşdirirdi. Hansı mahnı olduğunu xatırlaya bilmirəm, amma onun hər bəndi qurtarandan sonra o, çox gözəl səsi ilə deyirdi: "İstanbul-Bakı, İstanbul-Azərbaycan, Türkiyə-Azərbaycan".

Hansı ölkəyə gedirdisə, mütləq səfərdən əvvəl oranın gözəl mahnılarından bir neçəsini o ölkənin xalqının dilində hazırlayırdı, gedib orada oxuyurdu və böyük hörmət qazanırdı. Bu barədə çox demək olar.

Mən sadəcə öz xatirələrimi, hamısını da yox, bəzilərini, deyirəm. Çünki hamı bilməlidir, gələcək nəsillər də bilməlidir ki, Rəşid Behbudov Azərbaycan xalqına, onun dünyada tanınmasına nə qədər böyük xidmətlər göstərirdi. Mənim böyük qardaşım, rəhmətlik akademik Həsən Əliyevlə bir neçə dəfə söhbətdə onun dediyi sözlər mənim yadımdan heç vaxt çıxmır. O deyirdi ki, biz yüz ildir dünyaya neft veririk, amma biz bununla özümüzü dünyaya tanıd bilmədik. Ancaq bir nəfər, bir insan - Rəşid Behbudov öz mahnıları ilə, yəni Azərbaycan mahnıları və musiqisi ilə Azərbaycanı bütün dünyaya tanıtdı. Çox düzgün deyilmiş sözlər idi. Mən bunu heç vaxt yadımdan çıxartmaram. Çünki bu, həqiqətdir. Rəşid Behbudov, demək olar ki, vokal sənətinin bütün sahələrində özünü çox məharətlə göstərirdi. "Sevil" operası... Xatırlayıram, 1953-cü ildə bizim opera və balet teatrında "Sevil" operasının premyerası idi. Təbiidir ki, mən orada idim. Mən Rəşid Behbudovun belə mərasimlərinin çoxuna gedirdim. Fikrət Əmirovun yazdığı "Sevil" operası çox böyük təsir bağışladı. Onu da demək istəyirəm ki, Üzeyir Hacıbəyovun yazdığı "Koroğlu" operasından sonra da Azərbaycanda opera janrında əsərlər yaranıbdır. Amma ondan sonra "Sevil" operası qədər çox dəyərli,

yüksək musiqiyə, professional musiqiyə malik olan opera olmamışdır.

Bu, bəlkə də mənim subyektiv fikrimdir. Ancaq hesab edirəm ki, bu, həqiqətə yaxındır. Rəşid Behbudov orada Balas rolunu çox məharətlə ifa etdi. Biz Cəfər Cabbarlının "Sevil" pyesini çox yaxşı bilirdik. Gənclik vaxtlarımda bizim teatrlarda "Sevil" pyesini tamaşaya çox qoyurdular. Ona görə də Cəfər Cabbarlının yaratdığı "Sevil" pyesi bizim beynimizdə bir dram əsəri kimi qalmışdı. Amma eyni zamanda onun dram xüsusiyyətini saxlayaraq, opera yaratmaq, əlbəttə ki, bizim böyük bəstəkarımız Fikrət Əmirovun ən uğurlu nailiyyətlərindən biridir. "Sevil" operası o vaxt çox böyük əks-səda yaratdı və uzun müddət də səhnədə idi. Son vaxtlarda da səhnədə olmuşdur.

O vaxt da mən düşünürdüm və indi bu düşüncələrim haqqında demək istəyirəm. Mənə belə gəlir ki, Üzeyir Hacıbəyov "Koroğlu" operasını yazarkən, - məlumdur ki, o, bir xeyli müddət bu operanın yazılmasına hazırlaşmışdır, - böyük sənətkarımız Bülbül nəzərdə tutubdur. Bülbül və Koroğlu rolu... Elə bil ki, Koroğlu rolu Bülbül üçün yaranıbdır. Ona görə də Koroğlu əsəri o vaxtdan, 1938-ci ildən indiyə qədər səhnədədir. Bundan sonra da səhnədə olacaqdır. Yeni-yeni ifaçılar meydana çıxır. Çox gözəl opera və vokal ustaları meydana çıxır və Koroğlu rolunu ifa edirlər. Amma hamısı çalışır ki, o rolu Bülbül kimi ifa etsin. Çünki bizim hamımızın hafizəsinə Koroğlu həmin səhnədə, atın üstündə Bülbülün gözəl, məlahətli səsi ilə həkk olunubdur.

Eləcə də Fikrət Əmirov "Sevil" operasını yazarkən... Əgər Rəşid Behbudov olmasaydı, bəlkə də o, "Sevil" operasını yazı bilməzdi, yəni yazardı, amma onu ictimaiyyətə, insanlara, cəmiyyətə o səviyyədə təqdim edə bilməzdi.

Beləliklə, mən dedim, Rəşid Behbudovun yaradıcılığı çoxşaxəlidir. Estrada, ondan sonra xalq mahnılarının müasirləşdirilməsi və estrada vasitəsilə çox gözəl ifa olunması.

"Arşın mal alan" daim yaşayacaqdır. Mən indi bu filmin kadrlarına baxdım. Çox təəssüf etdim ki, vaxt keçdikcə o kadrlar köhnəlir. Mən hesab edirəm ki, bizim Mədəniyyət Nazirliyi və bu sahə ilə məşğul olan başqa təşkilatlarımız görək belə ölməz əsərləri bərpa etsinlər. Kitab daim yaşayır, ancaq film də daim yaşamaqdır, indi müasir texnika, texnologiya imkan verir ki, onlar əvvəl yarandıqları kimi bərpa edilsin. Bunu mütləq etmək lazımdır.

"Arşın mal alan" Azərbaycan mədəniyyəti tarixinin ən böyük nailiyyətlərindən biridir. Ona görə o film yaşamaqdır. O film yaşamaqdır ki, Üzeyir Hacıbəyovun nə qədər böyük insan olduğunu gələcək

nəsillər də görsün. Rza Təhmasibin nə qədər böyük rejissor olduğunu görsün. Rəşid Behbudovun nə qədər istedadlı müğənni olduğunu gələcək nəsillər görsün. Biz mütləq bunu etməliyik. Biz bunların hamısını görmüşük. Amma gələcək nəsillər haqqında düşünmək lazımdır. Mütləq düşünmək lazımdır.

Mən Rəşid Behbudovun yaradıcılığı haqqında bəzi fikirlərimi bildirdim. Amma xatirələrim də çoxdur. Mənim onunla şəxsi dostluq münasibətim vardı. Hələ Azərbaycanın rəhbəri olmazdan xeyli əvvəl onunla şəxsi münasibətim, dostluğum vardı. Bu dostluqda mənə ona bağlayan onun gözəl sənəti idi. O isə nədənsə, mənə də müəyyən qədər, hansı səbəblərə görə çox hörmət edən bir insan idi. Hələ o vaxt ki, mən respublikanın rəhbərliyində deyildim.

Xatirimdədir, bir dəfə, - indi "Şəhriyar" klubu adlanır, orada - xaricdən gəlmiş hansısa məşhur müğənninin konserti vardı, mən konsertə getmişdim. Orada kiçik bir loja var, onda mən artıq Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri idim, yaxud ondan əvvəl idi, hər halda 60-cı illərin ortaları, bəlkə də əvvəli idi. Rəşid də orada idi. Bir yerdə dinlədik. Sonra oradan çıxdıq, piyada gedirdik. Rəşid, bilirsiniz, dənizkənarı evdə yaşayırdı, mən isə, yəqin bilirsiniz harada yaşamışam. Azərbaycan prospekti ilə Bülbül prospektinin kəsişdiyi yerdə, tində bir ev var, orada yaşayırdım, üçotaqlı mənzilimiz vardı.

Oradan keçirdik, dedim, Rəşid gedək bir çay içək. Dedi ki, çox məmnuniyyətlə. Bizim evə qalxdıq, oturdur, çay içdik, söhbət etdik. Mənim həyat yoldaşım mərhum Zərifə xanım bizə xidmət etdi. Mən Rəşidə bir neçə mahnı haqqında öz fikrimi dedim. Nədənsə, birdən mən ondan soruşdum ki, sən nə üçün Rauf Hacıyevin "Azərbaycan" mahnısını indiyədək oxumursan? O dedi ki, nədənsə heç düşünməmişəm. Dedim, o mahnını sən bilirən? Dedi ki, əlbəttə, bilirəm. Zərifə xanım oturdu, pianoda onu çaldı. Rəşid başladı bu mahnını bir balaca oxumağa. Bundan 10-15 gün keçəndən sonra o, mənə telefon etdi və dedi ki, bu mahnı artıq hazırdır. O mahnı bu gün, mən bu səhnəyə qalxmazdan öncə burada filmdə səsləndi. Çox gözəl bir mahnıdır. Rauf Hacıyevin şair Ənvər Əlibəylinin sözlərinə yazdığı mahnıdır.

O mahnını çoxları oxuyurdu. Amma onu Rəşid kimi o vaxt da heç kim oxumayıbdır, bu gün də heç kəs oxuya bilmir. Necə ki, Bülbül oxuduğu kimi indi heç kəs oxuya bilmir. Necə ki, Rəşid oxuduğu kimi indi heç kəs oxuya bilmir.

Müslüm Maqomayev bizim aramızdadır. Bu gün bu konserti təşkil edənlərdəndir. Amma "Azərbaycan" mahnısını, - sözləri bizim böyük şairimiz Nəbi Xəzrinindir, musiqisi Müslüm Maqomayevin

özünüküdür, - onun kimi heç kim oxumur. Ona görə də bizim müğənnilər heç onu oxumağa çalışmırlar. Çünki o mahnı Müslüm Maqomayevin ifası kimi bizim beynimizdə qalıbdır. O mahnını onun kimi heç kəs bu gün də oxumur, gələcəkdə də oxumayacaqdır. Bu da vaxtilə, 70-ci illərdə yaranmış bir mahnıdır. Müslüm Maqomayev də mənim yaxın dostlarımdan biridir və onun gənc vaxtlarından ona yaşca böyük bir insan kimi mən çox himayədarlıq etmişəm. 1974-cü, ya da 1975-ci il idi, o həmin mahnını bu salonda birinci dəfə oxudu, sonra da onun notları üzərində yazdı ki, sənə ithaf edirəm. Mən dedim ki, bunu sən heç kimə demə. Mən bunu qəbul edirəm, evdə saxlayacağam. Çünki Sovet vaxtında belə şeylər çox böyük qısqanclıq yarada bilərdi. Qısqanclıq yaradardı ki, Müslüm Maqomayev kimi böyük bir müğənni Heydər Əliyevə mahnı ithaf edibdir. Amma indi bunu açıram. Çünki indi mümkündür.

Rəşid Behbudov insan kimi də çox maraqlı bir insan idi. Yəni çoxları onu səhnədə görübdür, amma mən onunla bir yerdə çox olmuşam. Adı şəraitdə də. 1970-ci ildə, - mən bir il idi ki, Azərbaycana rəhbər seçilmişdim, - biz böyük bir nümayəndə heyəti ilə Qazaxıstanı getdik. O vaxt Qazaxıstanın 50 illik

yubileyi qeyd olunurdu. SSRİ-nin rəhbəri Brejnev oraya gəldi. Ona görə də bütün müttəfiq respublikaların birinci şəxsləri ora gəlmişdi. Bu, Azərbaycanın rəhbəri kimi başqa yere mənim ilk səfərim idi. Mən nümayəndə heyətinə Rəşid Behbudovu da saldım. O vaxt, o, həm müğənni idi, həm də SSRİ Ali Sovetinin deputatı idi, tanınmış bir adam idi. Mən nümayəndə heyətinin tərkibinə onu salaraq, birincisi, ona öz dostluq münasibətimi göstərdim, ikincisi də, dedim ki, elə bu, bizim nümayəndə heyətini daha da bəzəyəcəkdir. Çünki onu bizdən daha çox, yaxşı tanıyırlar.

Oraya getdik. Harada bir yerdə olurduqsa, hamı "Rəşid Behbudov, Rəşid Behbudov, Rəşid Behbudov" - deyirdi. Onda mən gördüm ki, kiçikdən böyüyə qədər hamı ona nə qədər məhəbbət bəsləyir.

Bir yerdə, bir oteldə yaşayırdıq. Bir gün axşam gəldik yemək yeməyə. Bilirsiniz ki, Qazaxıstanda at əti ən mötəbər yeməklərdən biridir. At ətindən mən yedim. Dedim ki, Rəşid, sən də ye. Dedi bu nədir? Dedim bu, çox gözəl quzu ətidir. Rəşid böyük həvəslə götürüb yedi. Qurtarıb ayağa duranda, dedim ki, Rəşid bildin ki, sən nə yedin? Dedi yox, sən dedin ki, quzu ətidir. Dedim ki, sən at əti yemisən. O, çox

pərişan oldu, birtəhər oldu... Sən niyə bunu etdin, filan etdin... Məndən narazı oldu. İndi bağışlayın, üzr istəyirəm, olan şeyləri deyirəm, sonra gedib öz otağında qusmuşdu. Yəni, bax bu millilik də onda var idi. Öz millətinə xas olmayan bir şeyi, yeməkdə də olanda, o, qəbul edə bilmirdi. Mən ondan çox soruşardım: sən nə yeyirsən? Deyirdi ən çox sevdiyim dovğadır. Yəni elə hər gün dovğa yeyirsən? Deyirdi ki, hər gün dovğa yeyirəm.

Onun xanımı burada oturubdur, bəlkə o, məndən yaxşı bilir. Amma mən onun dediyi sözləri deyirəm.

Sonra Rəşid bu Mahnı Teatrını yaratmağa başladı. Onun da çətinlikləri vardı. Bilirsiniz, insan həyatdan gedəndən sonra onun qiyməti daha da artır. İnsanlar daha da obyektivləşirlər. Amma o vaxt onun da problemləri vardı. Bizim mədəniyyət aləmində, bilirsiniz ki, qısqanclıq var, filan var, peşməkan var... Qısqanclıq ola bilər. Amma Rəşid Behbudov kimi bir adama qısqanclıq etmək, bu, ağılsızlıqdır. Çünki qısqanclıq edəndə, sən heç olmasa, özünə bərabər, ya özündən bir pillə yuxarı adama qısqanclıq et. Qısqanclıq edən adam, elə bil ki, özünü böyük, ən yüksək mərtəbədə duran bir şəxsiyyətlə müqayisə edir və qısqanclıq edir. Ona görə də onun belə

problemləri olurdu. Bəzən mənə şikayət edirdi. Ancaq hər dəfə mən bütün bu problemlərinin həll olunmasında ona kömək edirdim. Ona görə yox ki, mənim onunla şəxsi münasibətim vardı, ona görə ki, o, Azərbaycan üçün ən dəyərli insanlardan biri idi.

Mahnı Teatrını yaradarkən deyirdi ki, mənə bir bina lazımdır. Dedim ki, get tap, harada əlverişli bina olsa, səni təmin edək. Yaxud, dedim yeni bir bina tikək. Dedi yox. Gedib indiki bu binanı göz altına aldı. Gəlib mənə dedi. Orada da hansısa bir layihə institutu yerləşirdi. Öyrəndim ki, elə onlar üçün də ora darısqaldır. Amma o, oranı bəyəndi. Mən layihə institutunu oradan köçürdüm, oranı təmir etdirdim. İndi Rəşid Behbudov adına Mahnı Teatrı oradadır. Çox da gözəldir, böyük deyil, amma çox yığcamdır, elə bil ki, Rəşidin ruhu həmişə oradadır.

Mən son illər, Moskvada olarkən də bəzən, o, Ali Sovetin sessiyalarına gələndə görüşürdük. Amma sonra mənim onunla əlaqəm kəsildi. Təbii ki, onun həyatdan köçməsi bizim hamımızı çox kədərləndirdi, məyus etdi. Ancaq o həyatdan getməyibdir. O yaşayır, bizim qəlbimizdə yaşayır, onun sənəti yaşayır, onun mahnıları yaşayır. Bu gün, bu xatirə gecəsini keçirərək biz onun xidmətlərini, Azərbaycan

dövlətinin, müstəqilliyinin onuncu ildönümündə bir daha yad edirik. Sağ olun.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinlənildi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Xatirə gecəsində respublikanın xalq artisti Alim Qasimovun, xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasimovların ifasında mahnılar səsləndi. SSRİ xalq artistləri Müslüm Maqomayev və Tamara Sinyavskaya Müslüm Maqomayevin xalq şairi Nəbi Xəzrinin şeirinə bəstələdiyi "Azərbaycan" mahnısını ifa etdilər.

Axırda xatirə gecəsinin iştirakçıları səhnəyə gələrək dahi sənətkar Rəşid Behbudovun şəkli önünə gül dəstələri düzdülər.

Xatirə gecəsi başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev səhnə arxasına gələrək, incəsənət xadimləri və tədbirin təşkilatçıları ilə səmimiyyətlə görüşdü.

Prezident **Heydər Əliyev** onlara uğurlu çıxışlarına görə dərin təşəkkürünü bildirdi və dedi:

- Çox gözəl çıxış etdiniz. Ümumiyyətlə, bugünkü gecə Rəşidin xatirəsinə layiq bir xatirə gecəsidir. Bilirəm ki, bunu bir müddətdir hazırlayırdınız. Onun xatirəsinə layiqli bir töhfədir. Mən hiss etdim ki, hər

biriniz çox ürəkdən, səmimi qəlbədən bu xatirə gecəsini keçirməyə çalışdınız.

Rəşid Behbudov nadir bir şəxsiyyət idi. Onun haqqında hamı - siz də, mən də danışdıq. Amma eyni zamanda, sizin hər biriniz də çox böyük şəxsiyyətsiniz. Zaman gələcək, vaxt gələcək, - Allah etsin ki, hələ bu, çox uzun vaxtdan sonra olsun, - sizin haqqınızda xatirə gecələri keçiriləcəkdir. Amma bizim haqqımızda yox. Mən bu gün oradakı çıxışında dedim, adətən, ən böyük bir ixtira edən alimi bəlkə də dünyada çoxları tanımır. Amma incəsənət xadimlərini, mədəniyyət xadimlərini hamı tanıyır. Mən bir daha sizə təşəkkür edirəm.

SSRİ xalq artistləri Müslüm Maqomayev və Tamara Sinyavskaya onlara göstərdiyi diqqət və qayğıya, yaradıcılıqlarına verdiyi yüksək qiymətə görə Prezident Heydər Əliyevə incəsənət ustaları adından dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev dahi sənətkar Rəşid Behbudovun ailə üzvləri və incəsənət ustaları ilə xatirə şəkli çəkirdi.

Puşkin Rusiyanın böyük şəxsiyyətləri içərisində, tarixi şəxsiyyətləri içərisində elə bir şəxsiyyətdir ki, o, hansı ictimai-siyasi sistemə mənsub olmasından asılı olmayaraq, hansı milli-mənəvi dəyərləri daşımından asılı olmayaraq, böyük yaradıcılığı ilə bütün xalqlara öz təsirini göstərir.

Heydər Əliyev

Rus ədəbiyyatının banisi, dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkin 1799-cu il mayın 26-da anadan olmuşdur.

Artıq Sarskoye Selo Liseyini bitirdiyi illərdə adı Rusiya ədəbi dairələrində tez-tez çəkilən Puşkin sonrakı illərdə ədəbi-inqilabi dairələrdə mahir natiq kimi tanınmağa başlamışdır. 1820-ci illərdə sosial-siyasi fikirlərinə görə imperiyanın ucqar cənub əyalətlərinə sürgün edilmişdir.

Ciddi nəzarət altında olmasına baxmayaraq, özünün ən məşhur "Boris Qodunov" dramını məhz bu illərdə yazmışdır. "Yevgeni Onegin" poeması rus ədəbiyyatının inciləri sırasına daxil olmuşdur.

Sonralar saray cəmiyyətinin yaxın üzvünə çevrilən Puşkin fransız zabiti Jorj Dantes ilə dueldə yaralanmış və iki gün sonra, 1837-ci il yanvarın 29-da vəfat etmişdir.

Bakıda dahi rus şairi A.S.Puşkinin abidəsinin açılış mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2001-ci il oktyabrın 12-də Bakıda dahi rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin abidəsinin təntənəli açılış mərasimində iştirak etdi.

Abidənin ucaldığı bağcanın ətrafına toplaşmış paytaxt ictimaiyyətinin nümayəndələri, şəhər sakinləri dövlət başçısını hərərətli alqışlarla qarşıladılar. Prezident Heydər Əliyevə gül dəstəsi təqdim olundu.

Azərbaycan Prezidenti abidənin üzərindəki ağ

örtüyü götürdü. Mərasim iştirakçılarının nəzərləri qarşısında A.S.Puşkinin hündür postament üzərində ucaldılmış tunc heykəli canlandı. Abidənin müəllifi mərhum rus heykəltəraşı Yuri Orexovdur.

Xalq artisti Xuraman Qasımova görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin Aleksandr Puşkinin sözlərinə bəstələdiyi romansı ifa etdi.

Mərasimdə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov, Rusiya Federasiyasının Azərbaycandakı səfiri Nikolay Ryabov çıxış etdilər.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə nitq söylədi.

**Azərbaycan Prezidenti
Heydər Əliyevin nitqi**

- Hörmətli cənab səfir,
Hörmətli qonaqlar,
Hörmətli xanımlar və cənablar,

Mən sizi, Bakı şəhərinin bütün vətəndaşlarını bu əlamətdar hadisə ilə, böyük rus şairi, yazıçısı Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin abidəsinin Bakı şəhərində açılması münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu hadisə müstəqil Azərbaycan ilə Rusiya Federasiyası arasında, Azərbaycan xalqı ilə rus xalqı arasında olan əlaqələrin daha da inkişaf etməsinə xidmət edəcəkdir.

Puşkin təkcə Rusiyanın yox, rus xalqının yox, bütün bəşəriyyətin dahi insanlarından biridir. Təsadüfi deyil ki, Puşkinin yaradıcılığı - qısa bir ömür zamanı yazdığı həddən ziyadə əsərləri dünyanın bir çox xalqları tərəfindən sevilə-sevilə oxunur, öyrənilir və bu əsərlər insanlara mənəvi qida verir.

Puşkin Azərbaycan üçün doğma bir insandır. Çünki Puşkinin yaradıcılığı Azərbaycanda hələ XIX əsrdə Azərbaycanın mütəfəkkir şəxsiyyətləri, alimləri, şairləri tərəfindən öyrənilirdi və tərcümə edilirdi.

Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanın böyük yazıçısı, şairi, filosofu Mirzə Fətəli Axundov Puşkinin əsərlərindən bəhrələnməmiş və Puşkinin vaxtsız ölümü münasibətilə özünün ən dəyərli əsərlərindən birini - "Şərq poeması"nı yazmışdır.

1880-ci ildə Moskvada Puşkinə abidə qoyulan zaman Azərbaycan şairi Seyid Əzim Şirvani bu hadisəyə öz böyük şeirini həsr etmişdir.

Hələ XIX əsrdə Puşkinin əsərlərini Mirzə Kazım bəy, Fəridun bəy Köçərli Azərbaycan dilinə tərcümə etmiş və oxuculara çatdırmışlar.

Puşkinin valideynləri ilə Azərbaycanın böyük şəxsiyyəti Abbasqulu Ağa Bakıxanovun şəxsi əlaqələri də Azərbaycanın qabaqcıl adamlarının Puşkinə olan marağını, hörmətini və məhəbbətini göstərir. Hətta rəvayət var ki, Ərzuruma məşhur səfər

zamani Abbasqulu Ağa Bakıxanov ilə Puşkin arasında görüş də olmuşdur. Bunlar keçmiş tarixin ayrı-ayrı anlarıdır. Ancaq bunlar eyni zamanda böyük rus yazıçısı, şairi Puşkinin Azərbaycanda nə qədər böyük məhəbbətlə oxunmasını, sevilməsini göstərir.

Puşkinin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə Bakıda, Şamaxıda, Naxçıvanda xüsusi mərasimlər keçirilmişdir. Naxçıvanda, - mən bunu uşaqlıq vaxtlarımdan bilirəm, o vaxt, hələ 1899-cu ildə Naxçıvanın ən böyük küçələrindən birinə, yəni Naxçıvanın demək olar ki, bir başından o biri başına gedən bir geniş prospektə Puşkinin adı verilmişdir. Həyatım elə gətiribdir ki, mən Naxçıvanda bu küçədə doğulmuşam. Uşaq vaxtı biz Puşkin küçəsi deyirdik, amma nədənsə, - bunu bəlkə bizim alimlərimiz daha yaxşı bilər, - ona küçə demirdilər, Puşkin bilanı deyirdilər. Puşkin bilasında mənim uşaqlığım keçibdir. Amma uşaq vaxtı mən bilmirdim ki, Puşkin kimdir. Sadəcə, məlum idi ki, o, bütün Naxçıvanın əhalisinin qəlbində idi, bəzilərinə də kor-koranə. Ancaq məktəbdə oxuduğum zaman, Puşkinin əsərləri ilə, onun şeirləri ilə tanış olduğum zaman mən anladım ki, nə üçün Naxçıvan kimi çox böyük olmayan bir şəhərin ən böyük prospektlərindən birinə Puşkinin adı verilmişdir.

XX əsrdə Puşkinin yaradıcılığı Azərbaycanda geniş yayılmışdı. Burada artıq deyildi, bizim böyük şairlərimiz Puşkinin əsərlərinin, demək olar ki, əksəriyyətini, hər halda məşhur əsərlərinin hamısını dəfələrlə Azərbaycan dilinə tərcümə ediblər və bizim məktəblərdə Puşkinin yaradıcılığını ədəbiyyat dərslərinə oxuyanlar Puşkini özünəməxsus bir şair, yazıçı kimi qəbul edirlər.

Puşkinin əsərləri əsasında Rusiyanın, rus xalqının böyük bəstəkarları tərəfindən yaradılmış operalar və başqa səhnə əsərləri Azərbaycan teatrında, xüsusən Opera və Balet Teatrında daim repertuarda olmuşdur və bu gün də repertuardadır.

Puşkin, bir daha deyirəm, Azərbaycana yad bir anlayış deyil. Amma indiki zamanda, yəni Azərbaycan müstəqil bir dövlət olduğu zamanda Puşkinin yaradıcılığının öyrənilməsi, mənimsənilməsi Rusiya ilə müstəqil Azərbaycanın bütün sahələrdə əlaqələrinin daha da inkişaf etməsinə xidmət edir və edəcəkdir.

Puşkinin yaradıcılığından Azərbaycanın bir çox alimləri böyük elmi əsərlər yazıblar və dissertasiyalar müdafiə ediblər, elmi dərəcələr alıblar. Bunların hamısı Puşkinin Azərbaycanda nə qədər məşhur olduğunu və nə qədər əziz olduğunu əyani surətdə göstərir. Təsədüfi deyil ki, Bakının mərkəzində böyük küçələrdən biri də Puşkinin adını daşıyır. Doğrudur,

mən bilirəm ki, Naxçıvanda 1899-cu ildə küçəyə onun adını vermişdilər. Mən Bakını tanıyandan Puşkin küçəsinə yaxşı bələdəm. Güman edirəm ki, bütün bakiylər də... Həç kəs ona varmır ki, bu ad nə vaxt verilibdir. Bu, tamamilə təbii bir hal kimi olunur. Bu da Azərbaycan xalqında Puşkinə olan münasibətdir.

Biz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin onuncu ildönümünü bayram edirik. Bax, bu bayram günlərində Bakının mərkəzindəki gözəl bir guşədə Puşkinin abidəsinin qoyulması onu göstərir ki, Azərbaycan müstəqil bir dövlət olaraq, milli azadlığını əldə edəndən sonra, eyni zamanda bütün başqa xalqlara da, xüsusən keçmişdə sıx əlaqədə olduğu xalqlara da öz hörmət və ehtiramını bildirir.

Puşkin öz yaradıcılığı ilə rus xalqı ilə Azərbaycan xalqı arasında olan əlaqələrin inkişafında indiyə qədər böyük rol oynamışdır. Ancaq hesab edirəm ki, Puşkinin yaradıcılığı, Puşkin bu gün də bizə lazımdır. Ona görə lazımdır ki, Puşkin Rusiyanın böyük şəxsiyyətləri içərisində, tarixi şəxsiyyətləri içərisində elə bir şəxsiyyətdir ki, o, hansı ictimai-siyasi sistemə mənsub olmasından asılı olmayaraq, hansı milli-mənəvi dəyərləri daşımından asılı olmayaraq, böyük yaradıcılığı ilə bütün xalqlara öz təsirini göstərir. Bütün bunları nəzərə alaraq, biz Rusiya səfirliyinin təşəbbüsünü qəbul etdik. Rusiyanın Prezidenti hörmətli Vladimir Putinin Azərbaycana bu ilin yanvar ayındakı rəsmi səfəri zamanı bu məsələni müzakirə etdik və Puşkinin Bakıda, onun mərkəzində, gözəl bir guşədə abidəsinin qoyulmasını çox zəruri hesab etdik. İndi bu abidə qoyulubdur. Həqiqətən bu, böyük bir heykəltəraşlıq əsəridir. Güman edirəm ki, böyük rus heykəltəraşı da bunu Puşkinə, onun yaradıcılığına böyük məhəbbət hissi ilə yaratmışdır.

Hesab edirəm ki, Puşkinin heykəli burada, Bakının və bütün Azərbaycanın vətəndaşlarının çox seyr etdikləri yerdə həmişə Rusiya-Azərbaycan əlaqələrinin, rus xalqı ilə Azərbaycan xalqı arasındakı əlaqələrin nə qədər zəruri olduğunu və onların daim inkişaf etdirilməsinin zəruriliyini yada salacaqdır, bildirəcəkdir. Bütün bunlara görə, hesab edirəm ki, bugünkü bu mərasim, bu hadisə Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında və xüsusən Azərbaycanın müstəqilliyinin onuncu ildönümü bayram edildiyi zaman çox əlamətdardır.

Mən dedim ki, Mirzə Fətəli Axundov 1837-ci ildə, Puşkin həlak olan kimi, böyük bir poema yazmışdır. Bu, nadir hadisədir. Puşkinin ölümünə həsr olunmuş əsərlər var. Amma, mən bildiyimə görə, onların içərisində ən görkəmli yer tutan Lermontovun Puşkinin ölümünə həsr etdiyi şeirdir və Mirzə Fətəli Axundovun "Puşkinin ölümünə Şərq poeması"dır.

Mirzə Fətəli Axundov onu özü rus dilinə tərcümə edib, o vaxtlar yayılıbdir və yüksək qiymətləndirilibdir. Bu poemanı oxuyanlar Mirzə Fətəli Axundovun Puşkinin yaradıcılığına nə qədər yüksək qiymət verməsini, güman edirəm ki, müşahidə edirlər. Çünki o qədər məzmunlu ifadələr işlədilibdir ki, oxuduqca insanı heyran edir. Orada çox gözəl sözlər var. Ancaq mənəm ən çox xoşuma gələn misraları bu gün burada oxumaq istəyirəm:

Lomonosov gətirərkən sənətə hüsnü düha,
Puşkinin nurlu xəyalı ora qonmuş, əcəba
Şeirlər səltənəti Derjavinə göylərdən
Kim imiş hökm alaraq bir yeni hakim kəsilən.
Səddi-Çindən Tatarıstanə qədər çar əli var,
Lakin ol şairin aləmdə yanan məşəli var.

Sağ olun.

Mərasim başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev bu tədbirdə iştirak edən rusiyalı qonaqlarla, o cümlədən tanınmış müğənni Lev Leşşenko ilə görüşüb səmimi söhbət etdi.

Xan Şuşinski 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2001-ci ildə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndəsi, məşhur xanəndə, xalq artisti İsfəndiyər Aslan oğlu Cavanşirovun (Xan Şuşinski) anadan olmasının 100 ili tamam olur.

Azərbaycan klassik xanəndəlik ənənələrinin layiqli davamçılarından biri olan Xan Şuşinski müstəsna fitri istedadı, geniş diapazonlu gur və mələhətli səsi, yüksək ifaçılıq mədəniyyəti sayəsində Azərbaycan muğam sənətini zənginləşdirmiş, bir neçə muğama yeni xallar, guşə və şöbələr əlavə etmişdir.

Onun ifasında səslənmiş muğam və xalq mahnıları əsl sənət inciləri kimi milli musiqi mədəniyyəti xəzinəmizə həmişəlik daxil olmuşdur. Öz 60 illik yaradıcılığı ilə Azərbaycan xanəndəlik sənəti tarixində özünəməxsus məktəb yaratmış Xan Şuşinski ölkəmizdə istedadlı ifaçılar nəslinin yetişdirilməsinə də böyük əmək sərf etmişdir.

XX əsrdə Azərbaycan milli musiqi sənətinin inkişafında mühüm rol oynamış Xan Şuşinski 100 illik yubileyinin ölkəmizdə layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinə, Təhsil Nazirliyinə və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına tapşırılsın ki, Xan Şuşinski anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş yubiley tədbirləri hazırlayıb həyata keçirsinlər.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 iyul 2001-ci il

V.Y.Nərimanbəyovun “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Vidadi Yaqub oğlu Nərimanbəyov “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 10 avqust 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

İcazə verin, mükafata görə, mənə göstərdiyiniz daimi diqqətə və yaradıcılığımıza verdiyiniz yüksək qiymətə görə Sizə ürəkdən təşəkkürümü bildirim.

Həyatımdakı ən təntənəli hadisələr Sizin bütün mədəniyyət xadimlərinə və şəxsən mənə olan qayğınızla bağlıdır. Mənim bütün mükafatlarım və fəxri adlarım yaradıcılıq axtarışlarımı Sizin təqdir etməyinizin əlamətləridir. Mən bir rəssam olaraq gözümün önündə Sizin kimi tarixi şəxsiyyəti görərək kamilləşmişəm və zamanımızın Böyük İnsanı ilə bir vaxtda yaşayıb-yaratmağımı talenin mənə böyük hədiyyəsi hesab edirəm. Sizin dühanızın ziyası öz xalqının azadlığını və səadətini istəyənlərin hamısını nurlandırır. Siz bütün ömrünüzü öz xalqınıza xidmətə həsr etmisiniz və bizə də bunu öz Vətənimizi, azad, müstəqil Azərbaycan Respublikasını sevməyi, ona hörmət bəsləməyi və onunla fəxr etməyi öyrədirsiniz.

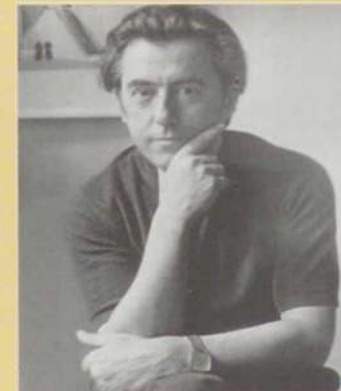
Əziz Heydər Əlirza oğlu, özümə rəva bilərək yüksək mükafata görə, Sizin diqqət və qayğınıza görə öz səmimi təşəkkürümü bir daha ifadə edirəm.

Sizə və ailənizə cəsağlığı və firavanlıq arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

Vidadi Nərimanbəyov
Azərbaycanın xalq rəssamı

11 avqust 2001-ci il

Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Qədim ənənələri olan Azərbaycan rəqslərinin öyrənilməsi və təbliğində, milli xoreoqrafiyanın inkişaf etdirilməsində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının böyük xidmətləri vardır. Öz obrazlılığı, rəngarəngliyi və təbiiliyi ilə seçilən milli rəqs yaradıcılığı ansamblın 30 illik fəaliyyəti dövründə xeyli inkişaf etmiş, yeni çalarlarla zənginləşmişdir. Ansamblın repertuarında müasir Azərbaycan bəstəkarlarının musiqisi əsasında hazırlanmış rəqslər də xüsusi yer tutur. Yüksək sənətkarlığa malik olan böyük ifaçılar nəslinin yetişməsində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının mühüm rolu olmuşdur.

Azərbaycan rəqs yaradıcılığının ölkəmizin hüdudlarından uzaqlarda təbliğ olunmasında da ansamblın fəaliyyəti yüksək qiymətə layiqdir. Dünyanın bir çox ölkələrinin xalqları məhz onun ifası sayəsində Azərbaycan rəqs sənətinin ən gözəl nümunələri ilə tanış olmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyinin ölkəmizin mədəni həyatında əhəmiyyətini və onun Azərbaycan xoreoqrafiyasının inkişafındakı xidmətlərini nəzərə alaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyi ölkəmizdə geniş qeyd olunsun.
2. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyi ilə bağlı tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 10 avqust 2001-ci il

Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının işçilərinin sosial təminatının yaxşılaşdırılması haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında, milli və dünya klassik rəqs əsərlərinin təbliğində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının rolunu nəzərə alaraq, onun işçilərinin sosial təminatını yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının işçilərinin aylıq vəzifə maaşları 2002-ci ilin yanvar ayının 1-dən orta hesabla beş dəfə artırılсын.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 oktyabr 2001-ci il

**R.H.Mustafayevin "Şöhrət" ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Ramiz Hacı oğlu Mustafayev "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 15 oktyabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

"Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının işçilərinin sosial təminatının yaxşılaşdırılması haqqında" 2001-ci il 15 oktyabr tarixli Sərəncamınızla əlaqədar M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının rəhbərliyi və Dövlət Rəqs Ansamblının kollektivi adından Sizə dərin təşəkkür və minnətdarlığımızı bildiririk. Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyinə hazırladığımız bu əlamətdar günlərdə kollektivin həyatında son dərəcə böyük əhəmiyyət kəsb edən bu hadisəni Filarmoniyanın bütün kollektivləri mədəniyyət və incəsənətimizə daimi qayğı və diqqətinizin təcəssümü kimi yüksək qiymətləndirirlər.

Sərəncamda qeyd olunduğu kimi, Dövlət Rəqs Ansamblının kollektivi Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında, milli və dünya klassik rəqs sənətinin təbliğində var qüvvəsini sərf edərək çalışır və Sizin respublikada yaratdığınız sabitlik şəraitində öz fəaliyyətini bundan sonra da davam etdirəcəkdir.

Azərbaycanın müstəqilliyinin on illiyini qeyd etdiyimiz bu günlərdə inamla deyə bilərik ki, müstəqilliyin on ili və Sizin hakimiyyətə yenidən qayıdışınızdan ötən səkkiz il müddətində biz – mədəniyyət xadimləri öz üzərimizdə Sizin qayğınızı daim hiss edirik. Son dörd il ərzində respublikanın dörd dövlət kollektivinin – Ü.Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının balet truppası, Dövlət Xor Kapellası və nəhayət, indi Dövlət Rəqs Ansamblının əməkdaşlarının vəzifə maaşlarının əhəmiyyətli dərəcədə artırılması barədə qəbul etdiyiniz qərarlar bu qayğının parlaq ifadəsi olub, Sizin sənəti və sənət adamlarını necə sevdiniz, yüksək qiymətləndirdiyinizi bir daha nümayiş etdirir.

Bu qayğı və məhəbbətə cavab olaraq, Dövlət Rəqs Ansamblının kollektivi bundan sonra milli mədəniyyətimizin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi yolunda daha böyük qüvvə ilə çalışacaqdır.

Cənab Prezident, Bir daha Sizə - dünya şöhrətli müdrik dövlət başçımıza sonsuz minnətdarlığımızı bildirir, Azərbaycanın müstəqilliyinin on illiyi münasibətilə Sizi və bütün xalqımızı təbrik edir, gərgin əməyinizdə uğurlar diləyir, Sizə və ailə üzvlərinizə cəsarətinizi arzulayırıq.

Böyük hörmətlə,

Akif Məlikov (Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının və M. Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru, əməkdar incəsənət xadimi), **Afaq Məlikova** (Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının bədii rəhbəri, xalq artisti), **Təranə Muradova**, **Yusif Qasimov** (xalq artistləri), **Nəriman Kərimov** (əməkdar artist), **Zahir Qasimov**, **Səbinə Qasimova**, **Gülnarə İsmayılova**, **Fərman Məmmədov**, **Emin Pənahov**, **Rüfət Xəlilov** (Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının aparıcı solistləri)

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə**

Çox hörmətli möhtərəm cənab Prezident,

Məni "Şöhrət" ordeni ilə təltif etməyiniz yaradıcılığımıza verilən çox böyük və dəyərli bir qiymətdir. Hesab edirəm ki, mənim bu ordenlə təltif olunmağım Azərbaycan bəstəkarlarına və Azərbaycan musiqisinə Sizin böyük atalıq qayğınızdan irəli gəlir. Biz bəstəkarlar və yaradıcı adamlar çalışmalıyıq ki, bizə olan hörmət və atalıq qayğınıza cavab olaraq Sizə və xalqımıza layiq gözəl və dəyərli əsərlər yaradaq. Mən bu hörmət və qiymətə görə Sizə böyük minnətdarlığımı bildirirəm.

Sizə uzun ömür, möhkəm cansağlığı və müstəqil respublikamızın çiçəklənib inkişaf etməsində müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Hörmətlə,

Ramiz Mustafayev
xalq artisti

Mirzə Əjdər oğlu İbrahimovun 90 illik yubileyi haqqında

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

İctimai xadim, Azərbaycan ədəbiyyatı və elminin görkəmli nümayəndəsi, xalq yazıçısı Mirzə Əjdər oğlu İbrahimovun 90 illik yubileyi ilə əlaqədar qərara alıram:

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinə və Milli Elmlər Akademiyasına tapşırılsın ki, Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə Mirzə İbrahimovun 90 illik yubileyi ilə bağlı lazımi tədbirləri hazırlayıb həyata keçirsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 oktyabr 2001-ci il

**G.Ş.Güləhmədova-Martınovaya
fərdi təqaüd verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

“Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə dövlət qayğısının artırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 noyabr 1997-ci il tarixli 641 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri olan Gülcəhan Şüaulla qızı Güləhmədova-Martınovaya fərdi təqaüd verilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 noyabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Heydər Əliyevə**

Teatr sənəti sahəsində xidmətlərimin təqdir olunduğuna görə cənab Prezidentə və Azərbaycan xalqına çox böyük minnətdarlığımı bildirirəm. Səməd Vurğun adına teatrda fəaliyyətim Azərbaycan incəsənətinin qızıl əsri ilə bir vaxta düşmüşdür.

Mənim bütün yaradıcılıq həyatım Sizin gözləriniz qarşısında keçmişdir. Siz teatrın bütün işlərinə həmişə tələbkərliliklə və həssaslıqla nüfuz etmisiniz... Siz bizi sevirdiniz və biz də Sizə eyni hissləri bəsləyirdik... Siz bizim münsifimiz və məsləhətçimiz olmusunuz. İlk tamaşalar zamanı biz Sizi lojada və ya birinci sırada görməyə adət etmişdik, sonra isə Sizin verəcəyiniz qiyməti gözləyərək həyəcanlanırdıq. Qiymət isə həmişə peşəkarcasına dəqiq və obyektiv olurdu.

Azərbaycanın xalq artisti adını mənə məhz Siz vermişiniz. Ədəbiyyat, incəsənət və memarlıq sahəsində Azərbaycanda Sizin ilk dəfə təsis etdiyiniz dövlət mükafatının ilk laureatları adına Puşkin haqqında “Komandorun addımları” tamaşasının yaradıcı qrupu olaraq biz layiq görülmüşük. Bunun məhz Sizin iştirakınızla olduğunu bilirdik və ona görə də Sizə hədsiz dərəcədə minnətdar idik.

Mən bu Sərəncamı yekunlar vurulması kimi deyil, gələcək yaradıcılığa ruhlandıran mükafat kimi qəbul edirəm. Mən Musiqi Akademiyasının professoruyam, istedadlı şagirdlərim var və Allahdan diləyim budur ki, özümün bütün bilik və təcrübəmi onlara öyrətmək üçün mənə qüvvət və ömür versin. Bütün həyatım boyu Sizdən gördüyüm qayğıya görə xəcalətinizdən heç olmasa bununla çıxım.

Sağ olun ki, Siz var idiniz, Sağ olun ki, Siz varsınız!

Hörmətlə və minnətdarlıqla,

Gülcəhan Güləhmədova-Martınova
Azərbaycanın xalq artisti, respublika Dövlət
mükafatı laureatı, professor

**Yeni Azərbaycan Partiyasının
II qurultayında**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2001-ci il noyabrın 21-də Bakıda, Respublika sarayında keçirilən Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı başa çatdıqdan sonra incəsənət ustalarının konsertində iştirak etdi.

Böyük müvəffəqiyyətlə keçən konsert başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Prezidenti, YAP-ın Sədri Heydər Əliyev səhnə arxasına gələrək incəsənət ustaları ilə səmimi görüşdü və onlara müraciətlə dedi:

- Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayının nümayəndələri üçün verdiyiniz bu gözəl konsertə görə sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun. Siz Azərbaycan musiqisinin – rəqslərinin, mahnılarının nə qədər gözəl olduğunu və onları nə qədər məharətlə ifadə etdiyinizi bir daha nümayiş etdirdiniz. Çox sağ olun.

Biz, şəxsən mən özümü deyirəm, güman edirəm mən tək deyiləm, - incəsənət xadimlərinə, incəsənət ustalarına həmişə xüsusi hörmətlə və məhəbbətlə yanaşıyıq.

Bilirəm ki, sizin əməyiniz çox çətindir. Salonda

oturub dinləyən bəlkə də anlaya bilmir ki, sizin hər biriniz səhnəyə gələndə nə iztirablar çəkirsiniz, necə narahat olursunuz və çıxış üçün də nə qədər hazırlanırsınız. Elə bilirlər ki, hər şey asandır, səhnəyə gəldi, getdi. Yox. Mən çox illərdir ki, incəsənət, mədəniyyət işçiləri ilə yaxından təmasdayam. Yaxşı bilirəm ki, siz zəhmətkeş insanlarsınız, böyük zəhmət sahibisiniz. Eyni zamanda cürbəcür janrda olan sənətinizlə bizim cəmiyyətimizi, xalqımızı sevindirirsiniz və onlara çox böyük mədəni qida verirsiniz. Ona görə mən sizə təşəkkür edirəm, hamınıza cansağlığı arzulayıram, xoşbəxtlik arzulayıram. Sizi bir-birinizdən seçmək mümkün deyildi. Hamınız yaxşı idiniz, hamınız gözəl idiniz. İndi nə deyim – onu deyim, bunu deyim, seçə bilmərəm. Çünki siz çox təsirli konsert verdiniz. Mikayıl Mirzə də çox təsirli şeir oxudu.

Mən Niyaməddinin “Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin” mahnısını ilk dəfə 1990-cı ildə - Moskvadan buraya gəlib Naxçıvana getdim – eşitdim. Niyaməddin gəlib orada bu mahnını oxudu. Mən bunu niyə deyirəm? Çünki bu mahnı sözlərinə görə də çox fəlsəfi bir şeirdir. Musiqisinə görə də çox yaxşıdır.

Mən həm Azərbaycanda, həm bütün dünya ölkələrində, həm də Moskvada belə şeyləri çox

görmüşəm. Amma hər adamın bir dəqiqəsi olur, bir anı olur. Məsələn, mən Naxçıvana gəldim. Bilirsiniz, qəm, qüssə, çətinlik, ağır həyat... Amma bu mahnını eşidəndə mənim qəlbimə həm həyəcan gəldi, həm də sevgi gəldi. Ona görə mən bu mahnını həmişə sevirəm və hər dəfə bu mahnını dinləyəndə kövrəlirəm.

Həqiqətən, bizim böyük şairimiz Məmməd Araz çox düzgün yazıbdir. Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin. Ona görə heç kəs düşünməsin ki, bu dünya kimindir. Dünya sənindir, dünya mənimdir, eyni zamanda, biz yox olduq – dünya heç kəsindir.

Hamınıza təşəkkür edirəm. Qızlarımız, qadınlarımız gözəldir. Həm səsləri gözəldir, həm də görünüşləri.

İncəsənət ustaları Prezident Heydər Əliyevə dərin minnətdarlıqlarını bildirərək dedilər: Möhtərəm Prezident, çox sağ olun, Allah Sizə cansağlığı versin. Sizə təşəkkür edirik, mədəniyyətimizə verdiyiniz yüksək qiymət bizi sevindirir və hamımız Sizdən həmişə qayğı hiss etmişik. Mədəniyyət işçiləri, incəsənət adamları həmişə Sizin müəlləf əsgərlərinizdir.

Dövlət başçısı incəsənət ustaları ilə xatirə şəkli çəkirdi.

Azərbaycan Respublikasının incəsənət xadimlərinə fərdi təqaüdlərin verilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

1. Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri olan aşağıdakı incəsənət xadimlərinə fərdi təqaüdlər verilsin:

Axundova Rəfiqə Hacı qızı
Bakıxanov Tofiq Əhməd oğlu
Bədirov Mürsəl Tağı oğlu
Dilbazi Əminə Paşa qızı
Məmmədov Yaqub Məmməd oğlu
Nərimanbəyov Vidadi Yaqub oğlu
Turabov Həsənağa Səttar oğlu

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Sizin Sərəncamınızla mənə fərdi təqaüd təyin edildiyinə görə Sizə özümün və ailəmin adından dərin təşəkkürümü bildirirəm. Siz bütün dövrlərdə incəsənət və mədəniyyət xadimlərinə qayğıkeşlik və xeyirxahlıq göstərmişsiniz və indi də göstərirsiniz. Sizin bizə olan daimi diqqətiniz hər birimizi bundan sonra da Azərbaycan musiqisinin inkişafı yolunda daha çox çalışmağa və müstəqil respublikamızın çiçəklənməsi naminə yeni əsərlər yaratmağa sövq edir.

Sizi əmin edirəm ki, həm yaradıcılıq, həm də müəllimlik fəaliyyətimdə tövsiyələrinizə həmişə əməl edəcəyəm.

Dərin hörmətlə,

professor Tofiq Bakıxanov,
xalq artisti

5 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Əziz və möhtərəm cənab Prezident,

Mənə fərdi təqaüd verilməsi barədə imzaladığınız Sərəncam üçün Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Azərbaycan incəsənət xadimləri, xüsusilə, balet sənətkarları ölkəmizin keçdiyi mürəkkəb quruculuq dövründə belə Sizin diqqət və qayğınızı daim hiss edirlər. Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyiniz son 30 ildə balet sənətinin inkişaf baxımından dünya standartları səviyyəsinə çıxması, balet ustalarının əməyinin layiqincə qiymətləndirilməsi məhz Sizin adınızla bağlıdır.

Sizə uzun ömür, cəsağlığı, çətin və şərəfli işinizdə uğurlar arzulayıram.
Dərin hörmətlə,

Rəfiqə Axundova,
xalq artisti
5 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Musiqi sənəti sahəsindəki əməyimə verdiyiniz qiymətə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Mənim bütün yaradıcılıq həyatım Sizin respublikaya rəhbərlik etdiyiniz dövrdə keçmişdir. Sizi klassik musiqini gözəl bilən və qiymətləndirən bir insan kimi tanıdığım üçün, şübhə etmirəm ki, Siz Opera və Balet Teatrının mənim iştirak etdiyim bir çox tamaşalarını yaxşı xatırlayırsınız. Uzunmüddətli səhnə həyatım ərzində mən milli klassikamızın tamaşalarında və dünya mədəniyyətinin məşhur əsərlərində rollar ifa etmişəm. İndi isə Musiqi Akademiyasında pedaqoji fəaliyyətimi davam etdirirəm. Mənim yetirmələrim nəinki Azərbaycanda, habelə xaricdə, o cümlədən Rusiya, Amerika və Hollandiyada çalışırlar.

Respublikamızın müəyyən çətinlik keçirdiyi, onun qarşısında olduqca mühüm vəzifələrin durduğu bir vaxtda incəsənətə böyük qayğı göstərdiyinizə görə Sizə "Çox sağ olun!" deyirik.

Sizə möhkəm cəsağlığı, ailənizə və bütün Azərbaycan Respublikasına əmin-amanlıq və səadət arzulayıram.
Hörmətlə,

Mürsəl Bədirov
xalq artisti, professor
6 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Əməyimi yüksək qiymətləndirərək məni fərdi təqaüdə layiq gördüyünüze görə Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bu təqaüd Sizin sənətkarlara göstərdiyiniz böyük qayğının təzahürüdür. Fərlənləyirəm ki, Azərbaycanın Sizin kimi qayğıkeş, vətənpərvər, öz xalqının taleyini düşünən Prezidenti vardır.

Sizə cəsağlığı, uzun ömür, gərgin işinizdə uğurlar arzu edirəm.
Dərin ehtiramla,

Əminə Dilbazi,
xalq artisti
5 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

Hər şeydən əvvəl icazə verin bütün incəsənət xadimlərimizə və şəxsən mənə də göstərdiyiniz diqqət və dəstəyə görə səmimi qəlbdən Sizə dərin minnətdarlığımı bildirim.

Siz böyük insansınız və Sizin bütün işləriniz insanlara böyük xeyirxahlıq, böyük qayğı ilə səciyyələnir. Mənim bütün yaradıcılığım boyu Siz incəsənətə aparan yolumu işıqlandırmısınız və həyatımın bütün əsas mərhələləri məhz Sizin adınızla bağlıdır. Siz həmişə nümunə götürüləsi bir şəxsiyyət olmusunuz və hər kəs Sizinlə bir dövrdə yaşamağa layiq olmaq arzusundadır.

Mən həyatımın təkcə xoş anlarında deyil, ağır vaxtlarında da Sizin qayğınızı hiss etmişəm. 1998-ci ildə məni müalicə üçün Moskvaya göndərərək həyatımı xilas etdiniz. Mən yenidən yaşayıb-yarada bildim. Bu gün xəstəliyim kəskinləşəndə Siz yenə də mənə kömək əlinizi uzatdınız.

Əziz Heydər Əlirza oğlu,

Sizə bir daha öz böyük təşəkkür və minnətdarlığımı bildirirəm. Mənim üçün bütün etdiklərinizin əsl qiymətini vermək mümkün deyildir. Sizə öz daimi ehtiram və sədaqətimi ifadə edərək xoşbəxtlik, səadət və möhkəm cəsağlığı arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

Vidadi Nərimanbəyov
xalq rəssamı
6 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Zati-aliləri cənab Prezident,

Azərbaycan mədəniyyətinin tarixi bütün keşməkeşlərə baxmayaraq, məhz sənətə və sənətkara hörmət və qayğı nəticəsində günlərimizə qədər inkişafda olmuşdur.

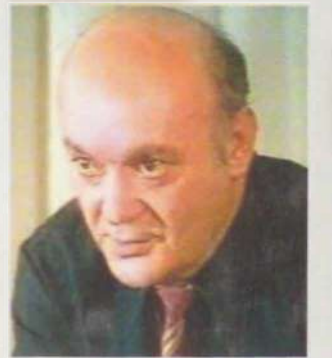
Milli mədəniyyətimizin ən yeni tarixi məhz Sizin diqqətiniz və qayğınızla səciyyələnir. Çox hörmətli cənab Prezident, son dərəcə xeyirxah təşəbbüslərinizə görə mədəniyyət və incəsənət xadimlərimiz Sizə və ailənizə daimi cəsağlığı arzulayı, valideynlərinizə rəhmət diləyirlər.

Bir sənətkar kimi mənim kino və teatrda yaradıcılıq yolum dövlət rəhbəri, sənət bilicisi və sənətsevər kimi Sizin diqqətiniz şəraitində keçib, inkişaf edib və bu gün bütün əldə etdiklərim Sizin adınızla bağlıdır. Bu fakt milli mədəniyyətimizin tarixində də həkk olunmuşdur.

Mədəniyyət və incəsənət xadimlərimizin ən səmimi və dərin minnətdarlıqlarına qoşularaq, təşəkkürlərimi Sizə çatdırır və əmin etmək istəyirəm ki, bu xeyirxahlığınıza cavab olaraq Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin çiçəklənməsi naminə var qüvvəmi bundan sonra da sərf edəcəyəm.

Çox sağ olun.

Hörmətlə,

Həsənağa Turabov
xalq artisti
5 dekabr 2001-ci il

C.M.Qaryağdının xatirəsinin əbədləşdirilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycanın görkəmli heykəltəraşı, xalq rəssamı Cəlal Məhərrəm oğlu Qaryağdının xatirəsini əbədləşdirmək məqsədi ilə qərara alıram:

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Cəlal Qaryağdının Fəxri xiyabanda qəbirüstü abidəsinin qoyulmasını təmin etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

Y.M.Məmmədovun "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Yaqub Məmməd oğlu Məmmədov "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

İfaçılıq sənətimə verdiyiniz yüksək qiymətə - "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunduğuma görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirir, müdrik rəhbərimizə ən xoş arzularımı çatdırıram.

Memarı olduğunuz müstəqil Azərbaycanımızın bu dəyərli mükafatına layiq görülməyim haqda şad xəbər, etiraf edirəm ki, mənim üçün gözlənilməz oldu. Təəccübləndim ki, nə yaxşı yada düşmüşəm. Ancaq yanıldığımı dərhal hiss etdim. Fəxrlə belə bir həqiqəti xatırladım ki, mən mədəniyyətinin, incəsənətinin, musiqisinin əsl qayğıkeşi olan dahi bir şəxsiyyətin Prezident olduğu ölkənin vətəndaşıyam, sənətçisiyəm.

Öz xalqını varlığından artıq sevən Heydər Əlirza oğlunun bu xalqın ulu sənəti olan muğamlarımızı, mahnılarımızı çox sevməsi və layiqincə qiymətləndirməsi bir həqiqətdir!

Möhtərəm cənab Prezident,

Əməyimə verdiyiniz bu yüksək qiymət üçün Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

Əminəm ki, cavanlardan tutmuş yaşlı nəsillərə qədər bütün istedadlı adamlara bəslədiyiniz diqqət, dərin sevgi Azərbaycan mədəniyyətinin çiçəklənməsinə bir daha rəvac verəcəkdir.

Sizə bir daha "Çox sağ ol" deyir, Ulu Tanrıdan uzun ömür, cəsağlığı diləyirəm. Arzu edirəm ki, gözəl Qarabağımızda xalq mahnı və muğamlarımızı dinləmək səadəti yenidən nəsibiniz olsun.

Dərin hörmətlə,

Yaqub Məmmədov
xalq artisti
4 dekabr 2001-ci il

N.Ə.Həsənzadənin "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə görə Nəriman Əliməmməd oğlu Həsənzadə "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Ədəbiyyat sahəsindəki xidmətlərimi qiymətləndirərək, 70 illik yubileyim münasibətilə məni "Şöhrət" ordeni ilə təltif etdiyinizə və qiymətli məktubunuza görə Sizə ürəkdən təşəkkürümü bildirirəm. Düzünü deyim ki, bu xəbər məndən ötrü gözlənilməz oldu.

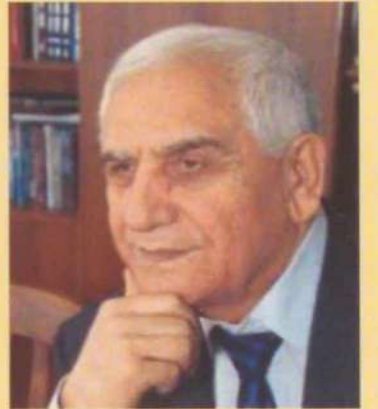
Sizin ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə həqiqətən bənzəri olmayan sonsuz məhəbbətiniz, yəni Heydər Əliyev dühasının bu işığı sənət adamlarını yeni ədəbi-bədii axtarıslara ruhlandırır. Sənətə və sənətkara daimi qayğınız və diqqətiniz yetişməkdə olan gəncliyin yaradıcılıq imkanlarına geniş yol açır, yaşamağa-yaratmağa çağırır. Sizin vətənə, xalqa doğma oğul məhəbbətiniz həyatda da, masa arxasında da bizim ürəyimizə dayaq olmuşdur və indi də olur.

Vaxtilə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetindəki fəaliyyətimi indi də həssaslıqla qiymətləndirdiyiniz üçün bir daha sağ olun. Siz heç kəsin əməyini, xidmətini unutmursunuz.

Möhtərəm Prezident,

Müstəqil respublikamızın inkişafı, çiçəklənməsi naminə Sizə möhkəm cəsağlığı, işinizdə böyük uğurlar və ailə-övlad sevincləri arzulayıram.

Sizə böyük hörmətlə,

Nəriman Həsənzadə

5 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə
fərdi təqaüdlər verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

1. Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri olan aşağıdakı ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə fərdi təqaüdlər verilsin:

Axundov Davud Ağa oğlu
Babayev Rasim Hənifə oğlu
Qocayev Fikrət Göyüş oğlu
Məmmədov Maqsud Davud oğlu
Rzaquliyev Elbəy Mirzəhəsən oğlu
Səfərova Xalidə Ələkbər qızı

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 12 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

Mənə fərdi təqaüd təyin etdiyinizə görə Sizə minnətdaram.

Bizim nəslin yaradıcı ziyalıları yaxşı bilir ki, hələ 15 il əvvəl Siz məni həyata qaytarmısınız, ondan sonra da hər an Sizin qayğınızı hiss etmişəm. İndi isə dövrün gərginliyi, ölkənin ağır problemləri çiyinizdə olduğu halda, Sizdə ilahi bir güc tapılır ki, yaradıcı insanların hər birinin qayğısını, hətta bəzən nazını çəkirsiniz. Bunu heç də bütün qüdrətli şəxsiyyətlər, böyük siyasi xadimlər, dövlət başçıları, prezidentlər bacarmırlar. Bunun üçün söz sənətini, mədəniyyət və incəsənəti xalqın yaddaşı və gələcəyinin təminatçısı kimi sevib qorumağı bacarmaq

lazımdır. Eşq olsun Sizin böyük məhəbbətli ürəyinizə, tükənməz səbrinizə!

Sözde keçən ömrümə, yaradıcılığımıza daimi qayğınıza görə Sizə minnətdaram. Ömrünüz bulaq kimi dumduzu, işıqlı, tükənməz olsun.

Hörmətlə,

Fikrət Qoca
xalq şairi
13 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Çox hörmətli cənab Prezident,

Mənə fərdi təqaüd verilməsi haqqında xəbəri böyük həyəcan və sevinclə qarşıladım. Bu qayğınıza görə Sizə təşəkkürümü ifadə etməyə söz tapmıram.

Siz həyatda mənə çox qayğı göstərmisiniz və həmişə yaradıcılığımıza xüsusi diqqət yetirmisiniz. Hətta Moskvada səfərdə olarkən, işinizin çox olmasına baxmayaraq, mənim fərdi sərgimdə iştirak edib ona öz müsbət rəyinizi verdiniz. Mən bunu heç zaman unutmaram.

Hörmətli Prezident,

Sizin mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə olan diqqət və qayğınız əvəzsizdir. Sənətimə verdiyiniz yüksək qiymətə görə Sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Dərin hörmətlə, Elbəy Rzaquliyev, xalq rəssamı,

Dövlət mükafatı laureatı
13 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Əziz Prezidentimiz,

Mənə fərdi təqaüd verilməsi haqqında imzaladığınız Sərəncam üçün Zati-alinizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Sizin adınız və gördüyünüz şərəfli işlər Azərbaycanın tarixinə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Azərbaycan incəsənətinin ən parlaq inkişaf dövrü Sizin adınızla bağlıdır. Azərbaycanda balet sənətinin təşəkkül tapdığı günlərdə Siz həmişə bizimlə olmusunuz. Həmin görüşlərdə sənət adamlarına verdiyiniz məsləhətlər bizlərə qol-qanad vermişdir.

Möhtərəm Prezidentim, Siz çox gözəl bilirsiniz ki, mən Azərbaycanın balet sənətində ilk azərbaycanlı kişi balet artistiyəm. Mən bundan çox böyük qürur duyuram, öz sənətimlə Azərbaycan baletini dünya səhnələrində nümayiş etdirmişəm. Bütün bunların müqabilində sənətimə bu gün Sizin verdiyiniz qiymət mənim üçün böyük xoşbəxtlikdir.

Allah Sizi xalqımızın üstündən əskik etməsin!

Dərin hörmətlə,

Maqsud Məmmədov, xalq artisti
14 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Hörmətli cənab Prezident,

Mənim rəssam kimi yaradıcılığımı yüksək qiymətləndirdiyinizə və mənə fərdi təqaüd təyin edilməsi haqqında verdiyiniz Sərəncama görə Sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Mənə məlumdur ki, Siz yaradıcılığımıza dəfələrlə xüsusi maraq göstərmisiniz. İncəsənət xadimlərinə Sizin qayğınız tükənməzdir və indiki vəziyyətimdə Sizin diqqətiniz mənə böyük dayaqdır.

Bu insanpərliyinizə görə bir daha səmimi təşəkkürlərimi bildirir, Sizə cansağlığı və Azərbaycanımızın yüksəlişi yolundakı gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

Xalidə Səfərova, xalq rəssamı
14 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Zati-aliləri

cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident,

Mən 84 illik həyatımın 64 ilini Azərbaycan memarlıq elminin inkişafına həsr etmişəm. Ömrümün son iki ilini ən xoşbəxt illər sayıram. Buna səbəb 2000-ci il aprelin 19-da Sizin Fərmanınızla “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunmağım və son Sərəncamınızla mənə fərdi təqaüd ayrılmasıdır.

Möhtərəm cənab Prezident, mən bütün həyatım boyu Sizin Azərbaycan elminə və onun gələcək inkişafına göstərdiyiniz qayğı və diqqətin şahidi olmuşam.

Bu qayğı və diqqətə görə Sizə təşəkkürümü və böyük ehtiramımı bildirirəm. Allah Sizi Azərbaycan xalqının gələcəyi və rifahı naminə qorusun. Bu əziz gündə bütün arzularınızın gerçəkləşməsini diləyirəm.

Sizə böyük hörmət və ehtiramla,

Davud Axundov
professor

15 dekabr 2001-ci il

Ə.M. Cəfərzadəyə “Xalq yazıçısı” fəxri adının

verilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

Fərmanı

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə görə Əzizə Məmməd qızı Cəfərzadəyə “Xalq yazıçısı” fəxri adı verilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Zati-aliləri

cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm Prezident,

Mənə qayğınız, “Xalq yazıçısı” adı verilməsi barədə imzaladığınız Fərman və 80 illik yubileyimlə əlaqədar olaraq yazdığınız təbrik məktubu üçün Sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü və Yeni, 2002-ci təqvim ili münasibətilə Sizə möhkəm cansağlığı, candan artıq sevdiyimiz və xidmətində durduğumuz millətimizə əmin-amanlıq, dövlətçiliyimizə əbədiyyət arzulayıram.

Ehtiramla,

Əzizə Cəfərzadə

Bakı, 30 dekabr 2001-ci il

Rəsul Rzanın yaradıcılığı çox gözəldir, yüksək səviyyəlidir, amma eyni zamanda mürəkkəbdir, çox çətindir. Bu, Rəsul Rzanın nə qədər böyük şair olduğunu və onun yaradıcılığının nə qədər dərin olduğunu göstərir.

Heydər Əliyev

Azərbaycanın xalq şairi, ictimai xadim, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Rəsul Rza 1910-cu il mayın 19-da Göyçayda anadan olmuşdur.

Müxtəlif illərdə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının sədri, Azərbaycan kinematografiya naziri, Azərbaycan Ensiklopediyasının baş redaktoru, Asiya və Afrika Ölkələri ilə Respublika Həmrəylik Komitəsinin sədri, Xəbərlər Mətbuat Agentliyi Respublika İdarə Heyətinin sədri olmuşdur.

İlk şeirlərindən müasirlik ruhu ilə seçilən lirik şair kimi diqqəti cəlb etmişdir. Rəsul Rza poeziyasında bədii idrak, həyat hadisələrinə fəlsəfi yanaşma tərzini özünü bariz şəkildə büruzə verir və insanın mənəvi aləmi ədəbi sözün işığında açılıb göstərilir.

1981-ci il aprelin 1-də Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Xalq şairi Rəsul Rzanın 90 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley gecəsində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2001-ci il dekabrın 25-də Respublika sarayında Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri, tanınmış ictimai xadim, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, əməkdar incəsənət xadimi, xalq şairi Rəsul Rzanın anadan olmasının 90 illiyi münasibətilə keçirilən təntənəli yubiley gecəsində iştirak etdi.

Yubiley gecəsinin iştirakçıları Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevi hərərətli alqışlarla qarşıladılar.

Təntənəli gecəni yubiley tədbirlərinin hazırlanması və keçirilməsi üçün yaradılmış təşkilat komitəsinin sədri, baş nazirin müavini, xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyev aşdı.

Baş nazirin müavini, xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyevin çıxışı

- Hörmətli cənab Prezident,
Hörmətli xanımlar və cənablar,
Əziz dostlar,
Biz bu gün XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının

görkəmli nümayəndələrindən birinin, xalqımızın böyük şairi, böyük sənətkarı Rəsul Rzanın anadan olmasının 90 illiyini bayram etmək üçün bu salona toplaşmışıq. Rəsul Rzanın Azərbaycan poeziyasında, mədəniyyətində, mənəviyyatında tutduğu mövqe o qədər uca, o qədər alidir ki, onun 90 illik yubileyi, əslində, təkcə bizim poeziyamızın, ədəbiyyatımızın yox, bütün mədəniyyətimizin bayramıdır, xalqımızın bayramıdır.

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyev bu 90 illik yubiley ilə bağlı xüsusi Sərəncam imzaladı və çox mötəbər, nüfuzlu bir təşkilat komitəsi yaratdı. Cənab Prezident, mən fürsətdən istifadə edib, Rəsul Rza yaradıcılığına bu münasibətinizə görə, ümumiyyətlə, poeziyaya, ədəbiyyata, mədəniyyətə münasibətinizə görə Sizə dərin təşəkkür və minnətdarlığımızı bildirirəm.

Cənab Prezident, mənim yaxşı yadıma gəlir, təxminən 20 il bundan əvvəl indiki Əlyazmalar İnstitutunun binasında, - o zaman orada Ali Sovetin Rəyasət Heyəti yerləşirdi, - Siz böyük şairimiz Rəsul Rzanı Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülməsi münasibətilə necə hərərətlə, səmimiyyətlə təbrik edirdiniz və Rəsul müəllim də necə hərərətlə, necə səmimiyyətlə Sizə öz təşəkkürünü bildirirdi. O vaxt Sosialist Əməyi Qəhrəmanı ən yüksək ad idi, mükafat idi. Azərbaycan o zaman böyük dövlətin,

sovet imperiyasının tərkibində kiçik bir respublika idi. Amma həmin kiçik respublikada dörd yazıçı, şair Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Şübhəsiz ki, bu, bir tərəfdən Azərbaycan ədəbiyyatının nailiyyəti idi, digər tərəfdən, o zaman Azərbaycana başçılıq edən Heydər Əliyevin bacarığının, nüfuzunun, hörmətinin, ədəbiyyata, sənətə münasibətinin nəticəsi idi.

Bilirsiniz, bu gün Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına, bu cür hadisələrə yuxarıdan aşağı baxmaq olar. Amma elə bilirəm ki, bu, çox ucuz bir yolun yolçuluğudur və dayaz təfəkkürü göstərən cəhətdir. Çünki o dövrdə Rəsul müəllimin də, rəhmətlik Süleyman Rəhimovun da, Mirzə İbrahimovun da, Süleyman Rüstəmin də Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı almaları Azərbaycan ədəbiyyatını, mədəniyyətini o dövrün kontekstində yüksək, böyük bir mərtəbəyə qaldırırdı. Müqayisə üçün deyim ki, o zaman böyük bir respublika olan Ukraynada cəmi iki Sosialist Əməyi Qəhrəmanı var idi. Bu şərait yalnız yazıçılar üçün deyildi, bu münbit zəmin, əlverişli şərait ümumilikdə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına səvq edirdi. O zamankı ədəbi gənclik bundan istifadə edərək, həmin mürəkkəb dövrdə, həmin ideologiyanın kontekstində, necə deyirlər, gəmidə oturub o ideologiya ilə bağlı gəmiçi ilə dava etməyi bacarırdı. Çünki belə bir şərait yaranmışdı.

Əziz dostlar, Rəsul Rza böyük bəşəri sənətkar idi. Onun sənəti bəşəri miqyas əldə etmişdi. Amma eyni zamanda, Rəsul Rza Azərbaycan xalqının böyük milli şairi idi. Rəsul Rza Azərbaycan ədəbiyyatının tarixinə böyük novator sənətkar kimi daxil olmuşdur. Həqiqət bundan ibarətdir. Amma Rəsul Rzanın novatorluğu ilk növbədə, milli-bədii estetik ənənələrə, milli-mənəvi dəyərlərə söykənibdir.

Rəsul Rza şəxsiyyəti, yaradıcılığı etibarilə gəncliyə çox bağlı sənətkar idi. Gəncliklə daim təmasda, ünsiyyətdə olan, gəncliklə dostluq edən bir sənətkar idi. Bu, həm Rəsul Rzanın şəxsiyyətinə, həm də Rəsul Rzanın yaradıcılığına xas olan bir cəhət idi. Yəni Rəsul Rza bir tərəfdən, ədəbi gəncliklə dostluq edirdi, ədəbi gəncliyi müdafiə edirdi, öz ciddi təəssübkeş səsini lazım olan məqamlarda qaldırırdı, digər tərəfdən isə, onun öz yaradıcılığında həmişə bir gənclik şövqü,

gənclik ehtirası, həvəsi var idi.

Rəsul Rzanın Milli Dram Teatrının binasında keçirilən 60 illik yubileyi mənim yadımdadır, bütün təfərrüatı ilə gözümdən qabağındadır. Rəsul müəllimin 70 illik yubileyinə hazırlıq dövrü bütün təfərrüatı ilə gözümdən qabağındadır. Amma çox təəssüflər olsun ki, həmin yubiley baş tutmadı. Çünki həmin ərəfədə Rəsul müəllim haqq dünyasına köçdü. Rəsul müəllimin özünün arzusu ilə mən o yubileydə məruzə etməli idim. Amma iş belə gətirdi ki, mən o məruzəni məqalə şəklində Rəsul müəllimin vəfatının 40-cı günü qəzetdə dərc etdirdim.

Mən bu sözləri deyirəm, yenə fikrim düz 20 il bundan əvvələ, 1981-ci ilin 1 aprel gününə gedir: biz Rəsul müəllimin vəfatı xəbərini eşitdik, buradan Mərdəkana necə getdik, Rəsul müəllimi oradan necə gətirdik?!. Mən bu gözəl gündə, bu bayram günündə qəmli xatirələrə varmaq istəmirəm. Anar onları bütün təfərrüatı ilə yazmışdır. Sadəcə olaraq, onu demək istəyirəm ki, elə bil aradan 20 il yox, bəlkə də 20

90

gün keçibdir. Ancaq ona görə yox ki, hər şey vaxta baxsa da, vaxt heç nəyə baxmır. Həm də ona görə ki, bu 20 ildə Rəsul Rza həm şəxsiyyəti, həm də yaradıcılığı etibarilə həmişə bizimlə bir yerdə olmuşdur. Əsl böyük sənətkar o sənətkardır ki, öz dövrünü ifadə edir, öz dövrünün sənətkarıdır, amma eyni zamanda, gələcəyin də sənətkarıdır.

Rəsul Rza şəxsiyyəti də, onun şəxsiyyətini tamamlayan yaradıcılığı da bu 20 ildə, dediyim kimi, bizimlə bir yerdə olub, dünyanın da bizimlə bir yerdə idi, bu gün də bizimlə bir yerdədir. Gələcək nəsillər sabah bir-birini əvəz edəcək, amma Rəsul müəllim yenə gələcək nəsillərlə bir yerdə olacaqdır.

Mən böyük şairimizin, sənətkarımızın anadan olmasının 90 illiyinə həsr edilmiş bu mərasimi, yubiley gecəsini məmnuniyyət hissi ilə açıq elan edirəm və ilk sözü Rəsul Rza yaradıcılığının tədqiqatçısı, görkəmli tənqidçimiz, ədəbiyyatşünas professor Gülrux Əlibəyliyə verirəm.

Ədəbiyyatşünas, professor Gülrux Əlibəylinin çıxışı

Rəsul Rzanın poeziyası dövrü qabaqlayan poeziyadır. Ona görə də həmişə müasirdir. Bu poeziya dərinliyi, orijinallığı ilə seçilən poeziyadır. "Dəniz nəğmələri", "Rənglər" müasir dünya

poeziyasında xüsusi yer tutur. Bu həqiqəti məşhur şair Eduardas Mejelaytis, İrji Taufer və başqaları etiraf edirlər. "Dəniz nəğmələri" məcazlarla, incə fəlsəfi duyğularla zəngindir. Burada dəniz nəhəng insan xarakterinə bənzəyir. O coşur-daşır, ağlayır-gülür, üsyan edir, sevir, nifrət edir, hey çırpınır və nəhayət, susur.

Dəniz dedi: Sahillər sıxır məni,
Darıxıram qayaların əbədi qənsərində.
Dalğalarımın rəqsinə baxma,
Üstümə pul-pul tökülən şəfəqlərə,
Sinəmdə itib gedən üfüqlərə baxma.
Dərdim çoxdur, dərində.

Burada hər sətir, hər kəlmə obrazdır, çoxmənalı məcazdır. Bu, mənə, bir də müəllifin portretidir. Rəsul Rza gözlənilməz şairdir. Bu, o deməkdir oxucunun onun şeirlərinin nə formasına, nə də məzmununa qarşı inersiyası yaranmır. "Dəniz nəğmələri", doğrudan da, nəğmə kimi səslənir. Nə əcəb ki, bizim bəstəkarlarımız bu melodik şeirlərə müraciət etmirlər.

"Rənglər" silsiləsinə daxil olan şeirlər də son dərəcə gözlənilməz oldu və çox sayda mübahisələr doğurdu. Mən "Rənglər"-i rəsmdən fəlsəfəyə doğru poetik və dialektik bir cığır kimi səciyyələndirərdim.

Predmetin zahirindən daxilinə nüfuz etmək, gözəçarpan cəhətləri, gizli və qeyri-adi cizgiləri üzə çıxarmaq və yeni bədii formaya uyğunlaşdırmaq "Rənglər"-ə xasdır. Burada bənzətmələr kəskin və gözlənilməz təzadlar üzərində qurulubdur. Məsələn, sarı rəngin çalarlarına fikir verək:

Dolu dənli sünbül dənizi,
Şikəst bir övladın anasının bənizi,
Payıza bürünmüş ağaclar,
Payını güclülər yemiş aclər.

Rəsul Rzanın "Rənglər" silsiləsindəki şeirlərinin hamısı oxucunu düşündürür, həyəcanlandırır, intellektual cəhətdən zənginləşdirir. Lakin bu gün Rəsul Rzanın böyüklüyündən danışarkən, onun ömür-gün yoldaşı, görkəmli şair, gözəl və cazibədar qadın, parlaq şəxsiyyət Nigar Rəfibəyliyə yada salmaq mümkün deyildir.

Rəsul Rza və Nigar Rəfibəyli nəinki əsl ziyalı ailəsi qurmuş, həm də xüsusi mənəvi, estetik və poetik ocaqda birləşmişdilər. Bu iki istedad müxtəlif istiqamətdə yazıb yaradırdı. Rəsul Rza Sabirə, Nigar xanım isə Füzuliyə səcdə edirdi. Lakin onları birləşdirən vətəndaşlıq hissi və xalqa hədsiz məhəbbəti olmuşdur. Nigar xanım həzin, incə,

səmimi şeirlər müəllifi olub və son dərəcə təvazökar insan idi.

Demirəm, dünyadan köçüb gedəndə,
Vətəndə şöhrətli bir adım qalsın.
İstəyirəm bircə həzin xəyalım,
Bir də uçmaq istəyən,
İki qanadım qalsın.

Nigar xanım milli ədəbiyyat tariximizdə möhkəm yer tutmuş, həm də Rəsul Rza kimi şairin həyat və yaradıcılığına əsaslı təsir etmişdir.

Vaxt məsafəsindən baxanda, biz fəxrlə deyə bilərik ki, Uolt Uitmen, Nazim Hikmət, Giyom Apolliner kimi dünya poeziyası korifeylərinin sırasında bizim də yeni ruhlu, fəlsəfi poeziya müəllifi, düşünən və düşündürən böyük şair Rəsul Rza vardır.

Yazıçılar Birliyinin katibi, xalq şairi Fikrət Qocanın çıxışı

- Möhtərəm cənab Prezident,
Hörmətli xanımlar və cənablar,

Bir nigarançılığım var ki, bilmirəm, səsimi eşidirsiniz, yoxsa yox. Rəsul Rza mənim üçün elə adam idi ki, lap lal da olsam, dil açıb onun haqqında danışmalı idim.

30 il bundan əvvəl Rəsul Rzaya 60 illik yubileyində bir şeir həsr etmişdim. Üstündən 30 il keçib, görürəm ki, Rəsul Rzanın heç bir şeirinin saçına dən düşməyibdir. Bu 30 il ərzində Rəsul Rza otuz gün qocalmayıbdır. Ona görə də o vaxt Rəsul Rzaya həsr etdiyim şeiri oxumaq istəyirəm. Ancaq həmin şeirin axırına iki misra əlavə etmişəm.

Rəsul Rza işıq kimi doğuldu,
Cəhalətə çalım-çarpaz dağ oldu.
Şair ömrü gecəli-gündüzlü olmur,
Ona görə əsl şairlər ikiüzlü olmur.
Nə yazırsa, düzdü.
Rəsul Rza şit təriflərə,
Qərəzli tənqidlərə dözdü.
Həmişə özünə, bir də şerinə,
Ərk edən Rəsul Rza.
Hamıdan çox döyülən,
Hamıdan çox bərkiyən Rəsul Rza.
Dedilər ki, qoymayın, ay aman,
Şeirin vəznini, vəznini pozdu,
Rəsul Rza bir şeir də yazdı.
Dedilər, şeirinin bəzəyi azdır,
Rəsul Rza bir şeir də yazdı.
Dedilər, bu şeiri dayazdı,

Rəsul Rza bir şeir də yazdı.
Dedilər, biz anlayırıq,
Xalq üçün anlaşılmazdır,
Rəsul Rza bir şeir də yazdı.
Yazdı, yazdı, yazdı.
Amma öz aramızdı,
O vaxt sözümlə baxsaydı,
İndi Rəsul Rzamız olmazdı.

Rəsul Rza var, əbədidir, ölməzdir.

Milli Məclisin deputatı, xalq şairi Vaqif Səmədoğlunun çıxışı

- Hörmətli Prezident,
Hörmətli xanımlar və cənablar, Rəsul Rza sevərlər,
Mən bilmirəm, Azərbaycan poeziyasının yaşını kim qoyubdur. Bu poeziyanın yaşı nə notariatda, nə VVAQ-da qeydə alınıb, amma belə götürmüşük ki, minillik Azərbaycan poeziyası var. Azərbaycan poeziyasının minillik sərvətini mən sıra dağlara bənzərdədim. Bu sıra dağlar ucalığı müxtəlif olan dağlardan ibarətdir. Ancaq bu sıra dağlardan ən kiçik yüksəkliyi də götürsən, sıra pozulur, boşluq yaranır.

Bu mədəniyyət, bu sərvət təhlükə altında qalır, küləklərə artıq sinə görə bilmir.

Rəsul Rza zirvəsi bu sıra dağlarda ən uca zirvələrdən biridir. Lakin mən bir etirafı etməsəm, Rəsul Rza ruhuna, Rəsul Rza məclisinə hörmətsizlik olar. Bu zirvə bizim ədəbi, mədəni, maarif və hətta belə demək mümkünsə, vicdan alpinistləri tərəfindən hələ də layiqincə fəth olunmayıbdır. Rəsul Rza xalq içində nə qədər məşhur olsa da, bu zirvə hələ də öz fəthini gözləyir.

Rəsul Rza deyirdi:

Qınamayın İsgəndəri,
Çətindir anlamaq dərdi.

Rəsul Rzanı uşaqlıqdan tanıyan bir insan kimi, yəni onun insani xasiyyətlərinə, xüsusiyyətlərinə bələd olan və onun poeziyasını bilən bir insan kimi, mən bu misranın arxasında Rəsul Rzanın başqa bir misrasını oxuyuram: anlamaq dərdi çətindir, anlamaq dərdi ondan qat-qat böyük dərddir. Rəsul Rza bütün həyatını bu anlamaq dərdi ilə yaşayıbdır. Bütün fəxri adları olsa da, Sovet İttifaqı vaxtı dövlət, partiya tərəfindən, doğrudan da, qiyməti verilsə də, ancaq Rəsul Rza zirvəsinin bir tənhalığı var və o tənhalıq günbəgün kiçilir, daralır. Mən ümid edirəm ki, bu zirvənin tam fəth olunacağı günü biz görəcəyik və Rəsul Rzanın ruhunu lazımi səviyyədə sevindirəcəyik.

Rəsul Rza şəxsən mənim üçün bir insan, bir şair kimi kim idi? Mən 17 yaşım olanda atamı itirdim. Azərbaycanın başqa bir böyük şairini, Səməd Vurğununu itirdik. Mən ədəbiyyata gələndə artıq atam yox idi. Onun müdrik, yol göstərən məsləhətlərindən tale məni məhrum etmişdi. Ancaq mən xoşbəxt adamam ki, Rəsul Rza mənim əlimdən tutdu. Taleyim belə gətirdi. Biz Anarla bir məktəbdə oxumuşuq, bir yerdə böyümüşük. Rəsul Rza mənim əlimdən tutub apardı. 1950-ci illərin sonunda, 60-cı illərin əvvəllərində Rəsul Rza, mən daxil olmaqla, Azərbaycanın bir qrup gənc şairinə, yazıçısına sözün əsl mənasında həm arxa olub, həm də bizi arxasınca aparan olubdur.

Mən ona "əmi" deyirdim. Mən bu gün də Rəsul əminin adına layiq danışmaq istəyirəm və bir məsələyə toxunmasam, onun ruhu məndən inciyər.

Bu da Səməd Vurğun və Rəsul Rza münasibətləri idi. Çox ləyaqətsiz söhbətlərə, şayiələrə düşər olmuş bir münasibət. Bilirsinizmi, üç cür mübahisə var. Birincisi, həqiqətlə yalanın mübahisəsidir. Burada hər şey aydındır. İkincisi, ikrah hissi doğuran bir mübahisə, yalanla yalanın mübahisəsidir. Üçüncüsü,

çox dramatik mübahisə olan həqiqətlə həqiqətin mübahisəsidir. Bax, bizim bu günümüz, Azərbaycanın müstəqilliyi, ədəbiyyatımızın bugünkü günü sübut etdi ki, bəzən dramatik hallara gələn Səməd Vurğun və Rəsul Rza, Rəsul Rza və Səməd Vurğun mübahisəsi iki həqiqətin mübahisəsi idi və bu, özünü doğrultdu. Yəni həyat sübut etdi ki, Səməd Vurğunun ənənəvi formada poeziyası nə qədər novator poeziya idisə, Rəsul Rzanın yeni formada yazdığı əsərləri, şeirləri o qədər Azərbaycan poeziyasının ən gözəl, ən qabaqcıl ənənələrinə söykənir. Bu, sübut olundu.

Rəsul Rza bizi çox müdafiə edib, əlimizdən çox tutubdur. Biz bəzən həqiqi tənqidlərə də düşər qalmışıq. Mən bunu da etiraf edirəm. Rəsul Rza poeziyasını, böyük çıxmasını, mənim poeziyama çox ağıllı adamlar var ki, bəzən bəyənirlər. Nə olsun, zövqlərinə uyğun deyildir. Belə də olur. Onlar başqa poeziya üstə köklənilər. Deməli, forma, məzmun nöqtəyi-nəzərdən bizi tənqid edənlər çox olubdur. Bu məsələdə Rəsul Rza həmişə özünü qabağa verirdi.

Bir absurd tənqid də var idi, absurd tənqide söykənən bir ittiham da var idi. O zaman bizə - rəhmətlik Yusif Səmədoğluya, Anara, Elçinə, mənə, Şamə Arifə, Çingiz Ələkbərzadəyə, mərhum Rəfiq Zəka Xəndana, yəni ataları şair, yazıçı, ədib olmuş insanlara "dədəlilər" adı qoymuşdular. Deyirdilər ki, bunların ataları yazıblar, bəs, özləri niyə yazırlar. İndi o "dədəlilərdən" üçü xalq yazıçısıdır, biri də xalq şairidir. Yəni biz atalarımızın adını batırmadıq.

Mən elə bilirdim ki, bu söhbət XX əsrin ortalarında qalıbdır. Təəssüflə deməliyəm ki, bu söhbət XX əsrin sonuna da keçdi, XXI əsrin əvvəlinə də keçdi. İndi vaxtaşırı eşidirik ki, böyük dövlət xadiminin oğlu dövlət xadimi ola bilməz. Böyük siyasi xadimin oğlu siyasi xadim ola bilməz. Ola bilər. Əgər bacarırsa, buna ehtiyac duyulursa, nəinki ola bilər, hətta bu, onun millət, xalq qarşısında övlad borcudur.

Bayaq dedim, fiziki cəhətdən ata yetimliyini çəksəm də, Rəsul əmi məni poeziyada yetimlik çəkməyə qoymadı. Mənim əlimdən tutub poeziyaya gətirdi. Bu necə olub, buna qiyməti gələcək verəcəkdir. Mən bu ruha inanıram. Mənə elə gəlir ki, Rəsul əminin ruhu bu gün buradadır. O, mənim əlimdən tutub bu salona, bu günə, bu səhnəyə, bu mikrofon qarşısına gətiribdir. Odur ki, mən bu mikrofondan Rəsul əmiyə deyirəm, çox sağ ol, var ol, Rəsul əmi!

**Milli Məclisin deputatı, professor
Rəfael Hüseynovun çıxışı**

- Hörmətli cənab Prezident,
Xanımlar və cənablar,

Böyük azərbaycançı, mütəfəkkir insan Rəsul Rzanın 90 illiyinin zirvə bayramını biz Lenin sarayında deyil, istiqlalın on birinci ilini yaşayan bir millətin Respublika sarayında keçiririksə, bu çox rəmzidir. İstiqlal yalnız arzulamaqla gələn bir nemət deyildir. Azərbaycan bu gün istiqlal içərisindədirsə, bu istiqlalın arxasında on illər boyu on minlərlə, yüz minlərlə insanın əməyi, zəhməti, bu istiqlal yolunda çarpışması durur. Azərbaycan istiqlalını gətirən insanların içərisində istiqlal arzusunu, azad olmaq eşqini sönməyə qoymayan Rəsul Rzanın müstəsna xidməti var.

İki il öncə hələ XX əsr idi. İki il öncə Rəsul Rzanın 90 illik bayramını biz Türkiyədə - Ankarada, İstanbulda keçirdik. Bu da çox rəmzi idi. Çünki Rəsul Rza lap çoxdan yalnız Azərbaycanın deyil, bütün türk dünyasının şairidir. Bu, sadəcə gəlişigözəl söz deyil, Rəsul Rza şəxsiyyətinin yadigar qoyub getdiyi ədəbi irsin miqyasları bu fikri təsdiqləməyə əsas verir.

Rəsul Rzanın 90 illik bayramı bütün Azərbaycan boyu keçdi və bu gün zirvə toplantısına, zirvə bayramına yığılmışdıq. Bu da çox rəmzidir. Rəsul Rza Azərbaycan şairidir və onun 90 illik bayramı məhz

Azərbaycan paytaxtında son zirvə nöqtəsinə çatmalı idi.

Qaynaqların təsdiqinə görə səkkizinci yüz ildən iyirminci yüz ilədək Azərbaycanın təxminən beş min həddində şairi, yazıçısı olubdur. Amma xalqın bağrının başında bunların 50-si, yüzü daim yaşayır, həmişə dillər əzbəridir. Bunların heç biri sadəcə şair deyil və Rəsul Rzanı da sadəcə şair hesab etmək olmaz. Nə Nizamini sadəcə şair hesab etmək olar, nə Xətəini, nə Nəsimini, nə Füzulini, nə də Rəsul Rzanı. Onlar millət qurucuları idilər. Onlar üçün şairlik də millət quruculuğu işinin bir vasitəsi idi. Onlar çalışdılar, bütün həyatları boyu amalları, məramları bu idi ki, millətimiz daha təkmil olsun, daha mükəmməl olsun, bu millət daha üstün olsun.

Rəsul Rza sərbəst şeir yazdı. Azərbaycan insanının qulağı heca vəzninin ahənginə adət etmişdi, Azərbaycan insanının qulağı əsrlər boyu ərüz vəzninin ləngərli musiqisinə adət etmişdi. Amma Rəsul Rza sərbəst şeir yazdı. Dilimizə başqa dillərdən keçmiş çox kəlmələr kimi, "sərbəst" sözü də Azərbaycan sözü deyil, farscadan Azərbaycan dilinə keçmişdir. Sərbəst şeir qafiyə, vəzn buxovlarından azad olmuş, fikrin daha sərbəst, daha asudə, daha azad ifadəsi üçün bir meydandır. Amma farscadan gələn "sərbəst" sözünün mənası "başıbağlı" deməkdir. Bu da rəmzidir.

Rəsul Rza elə bir cəmiyyət içərisində yaşayırdı ki, o cəmiyyətdə siyasi basqılar, yüz cür nəzarət vardı. Amma yüz cür nəzarətin, senzuranın içərisində Rəsul Rza azad sözü yazırdı, insanın içərisindəki "dərəcəliqləri" dağıtmağa çalışırdı, insanın azad ruhunu, Azərbaycanın içində, Azərbaycan insanının içərisində həmin o azadlıq eşqini sönməyə qoymurdu.

Rəsul Rza yenilikçi bir insan idi. Yenilikçi insanlar həmişə, tarixin ən müxtəlif dövrlərində mübarizə aparmalı, maneələri aşı-aşa irəliləməli olublar. Hələ XVI əsrdə Füzuli şikayətlənirdi ki,

Hər söz ki, gəlir zühura məndən,
Min tənə bulur hər əncüməndən.

Fizuli farsca divanının müqəddiməsində yazır ki, bəzən səhərə qədər yatmayıb, təzə mənalar tapmışam. Onu təzə, yeni sözlər libasına geyindirmişəm və ədəbi məclislərdə oxumuşam. Lakin bunu, yenidir deyər, tənqid ediblər. Deyir ki, onda getmişəm, yenidən zəhmətə qatlaşmışam, o köhnə, artıq deyilmiş mənaları bir az başqa şəkildə deməyə çalışmışam. Buna da etiraz ediblər ki, bu, artıq deyilibdir. Füzuli təəccüblənirdi, axı necə olur ki, bir sözü artıq deyildiyinə görə, bir sözü isə hələ deyilmədiyinə görə demək mümkün deyildir.

Yəni yenilikçiliyin mübarizəsi həmişə olubdur. Bu, Rəsul Rza zamanında da vardı, bu gün də var, görünür, əbədi bir gedişatdır. Rəsul Rzanın Azərbaycan xalqına, ədəbiyyatına, Azərbaycan mədəniyyətinə və mənəviyyatına ən böyük xidmətlərindən biri o oldu ki, yenilikçiliyindən geri dönmədi, səbatlı oldu, qətiyyətlə addımladı, ən müxtəlif maneələri aşdı və öz ardıcılarını yetirdi, böyük bir məktəb yaratdı. Rəsul Rza böyük bir məktəb görmüş insan deyildi, heç tam ali təhsil də almayıbdır. Amma o, bu sözün ən yüksək fəlsəfi mənasında, böyük bir millətə ali təhsil verə biləcək qüdrətə malik yaradıcı idi, bir insan idi.

Mən Rəsul Rza haqqında sözlərimi, düşüncələrimi iki xatirə ilə tamamlamaq istəyirəm. Vaxtilə Rəsul Rzanın Azərbaycan mühitində çox böyük əks-sədalər doğurmuş əsərlərindən biri "Qızıl gül olmayaydı" poeması idi. O poemada belə misralar vardı:

O zaman ki, xorenlər is başındaydı,
Ruhullalar zirzəmidə can üstündə...

Bu, həmin 1930-cu illərin ağır repressiya zamanları idi və bunu da Azərbaycan ədəbiyyatında bütün faciəsi ilə ilk dəfə təsvir edənlərdən biri Rəsul Rza olubdur.

1980-ci illərin sonlarında mən Ruhulla Axundovun artıq ixtiyar yaşında olan xanımının çox dərddli bir xatirəsini dinlədim. O söyləyirdi ki, həmin ağır illərdə, xorenlərin iş başında olduğu, ruhullaların, əhməd cavadların, salman mümtazların, müşviqlərin zindanlarda can üstündə olduqları zamanlarda hamı bizdən üz döndərmişdi və bu, yəni hamının bizə soyuq baxması bəlkə daha böyük faciə idi. Frida xanım xatırlayırdı ki, həmin dəhşətli, sarsıntılı günlərdən birində küçədən keçərkən uzaqda Hüseynqulu Sarabskini gördüm və o da məni gördü, başqaları kimi üzünü yana çevirmədi, addımlarını sürətləndirib tez keçmədi, dayandı və hamının görəcəyi tərzdə ikiqat əylərək təzim etdi. Deyirdi ki, o, bizim dərdlərimizə təzim edirdi.

Amma başqa bir xatirə bu cür kədərli deyil, daha fərəhli, bir az da məzəlidir. Rəsul Rza da, Niyazi də, Qara Qarayev də, Fikrət Əmirov da - bunlar böyük, qüdrətli bir dəstənin təmsilçiləri idilər və Azərbaycan onlarla çox böyük idi. Onlar bütün yaratdıqları ilə Azərbaycanı böyük etdilər, güclü və gözəl etdilər. Hamı deyər bilər və təsdiqləyər ki, Niyazi də, Rəsul Rza da çox böyük istedad sahibi olan insanlar idilər. Lakin heç kəs qəti şəkildə təsdiqləməz ki, Rəsul Rza və Niyazi şirindil insanlar idilər. Onların ikisinin də, yeri gəldikcə, çox acı dilləri də vardı, çox sərt də danışa bilirdilər. Görünür, həqiqəti açıq demək, çıpaq demək belə böyük insanların həm də məziyyətlərindəndir.

Mayestro Niyazi xatırlayırdı ki, axşamlardan birində Həcər xanım, - mayestronun həyat yoldaşı, təbii ki, o da mayestronun, Rəsul Rzanın acıdıllığını bilirdi, başa düşürdü ki, onlar bir-birinə acı söz deyib inciyə bilirlər, - dedi ki, Niyazi, Rəsul Rza ilə aranız dəyməyib ki?

Dedim yox, nə olub ki? Dedi, bu gün məni küçədə gördü, nəse ağızucu, soyuq salam verdi. Mayestro Rəsul Rzanı görəndə soruşur ki, Həcər xanım səndən gileylenirdi. Niyə ona soyuq salam vermişən? Deyir, vallah görməmişəm, heç ola bilər ki, salam da verməmişəm. Sadəcə ona elə gəlib ki, salam vermişəm. Görsəydim, əlbəttə ki, salam verərdim, hal-əhval tutardım. Bir-iki gün keçir, Rəsul Rza Xaqani küçəsi ilə gedirmiş, görür ki, küçənin o biri tərəfindən Həcər xanım keçir. Dayanır, şlyapasını çıxarır, ikiqat əyləlib deyir: "Salam əleyküm, Həcər xanım. Bu necədir, bu salamdan xoşun gəldimi?"

Rəsul Rzanın yaradıcılığı insan həyatı kimi, insan hissiyatının, insan düşüncələrinin kədərlə sevinc arasındakı bütün qammasını, əlvan palitrasını əhatə edir. Nə qədər ki, Azərbaycan ədəbiyyatı var, nə qədər ki, Azərbaycan insanı var, Rəsul Rzanın

şeyrləri, düşüncələri bizimlə bir yerdə olacaq, Azərbaycan insanını sevindirəcək, ruhlandıracaqdır. Çünki onun özü ilk gənclik illərində çox əmin olduğu həqiqəti misralarına gətirmişdi:

Mübarizə bu gün də var, yarın da,
Mən də onun ön ön sıralarında...

Bəli, mübarizə dünən vardı, bu gün də var. Azərbaycanın daha güclü millət olmaq mübarizəsi hələ davam edir. Bu mübarizə yolunda Rəsul Rza həmişə bizimlədir. Mən bir daha təkrar edirəm ki, mübarizə bu gün də var, yarın da, sən də onun ön ön sıralarında... Təşəkkür edirəm.

Elçin Əfəndiyev: Çox sağ olun, Rəfael müəllim.

Rəsul Rza xoşbəxt sənətkardır. Xoşbəxt sənətkardır ona görə ki, onun yaradıcılığı yaşayır və yaşayacaqdır. Xoşbəxt sənətkardır ona görə ki, xalq onu sevir və sevecəkdir. Amma Rəsul Rza bir də ona görə xoşbəxt sənətkardır ki, onun və unudulmaz Nigar xanımın öz evlərində yandırdıqları yaradıcılıq çırağı bu gün də yanır, bu gün də işıq saçır.

Mən böyük məmnuniyyətlə sözü bizim dostumuz, xalq yazıçısı Anara verirəm.

Yazıçılar Birliyinin sədri, Milli Məclisin deputatı, xalq yazıçısı Anarın çıxışı

- Möhtərəm cənab Prezident,
Hörmətli xanımlar və cənablar,

Bir neçə il bundan əvvəl biz bu möhtəşəm sarayda böyük şairlərimiz Səməd Vurğunun və Süleyman Rüstəmin 90 illik yubileylərini keçirdik. İki gündən sonra başqa bir böyük şairimizin, nakam taleli Mikayıl Müşviqin 90 illiyini keçirəcəyik.

Bu gün də Rəsul Rzanın 90 illiyinə toplaşmışıq. Bizim ədəbiyyatımızın bu görkəmli simalarına layiqli qiymət verən, onların xatirəsini daim əziz tutan, onlara həmişə qayğı ilə, diqqətlə yanaşan, ədəbiyyatımızın böyük dostuna, bizim hörmətli Prezidentimizə, Yazıçılar Birliyinin fəxri üzvü cənab Heydər Əliyevə dərin təşəkkür edir və minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Bəzən belə söz-söhbətlər olur ki, bu yubileylər nəyə lazımdır? Bu yubileylər yeni, gənc nəsillərə ədəbiyyatımızın əvvəlki nəsillərinin yaratdıqlarını, onların qoyub getdiyi irsi çatdırmaq üçün, onları bu gün bəzən inkar edənlərə həqiqəti göstərmək üçün, onların gördükləri işləri nümayiş etdirmək üçün lazımdır.

Bugünkü yubileyi də mən məhz bu cür qavrayıram.

Rəsul Rzanın bütün ömrü mübarizələrdə keçmişdir. 1930-cu illərdə ədəbiyyata gələndə "Bolşevik yazı" şeirinin sonunda yazırdı ki,

Mübarizə bu gün də var, yarın da,
Mən də onun ön ön sıralarında...

O, bütün ömrü boyu yeni şeir, yeni sənət, yeni düşüncə uğrunda, Azərbaycanın mənəvi dəyərləri uğrunda, dilimizin qorunması və inkişafı uğrunda mübarizə aparmışdır.

Rəsul Rzanı ön çox qayğılandıran məsələlərdən biri dilimizin məsələsi idi. O, dilimiz haqqında yazırdı: "Dil millətin varlığı, onun həyat səhifəsində imzasıdır. Bir millətin dilini ələndən alarsan, o millət milli simasını itirir. Odur ki, milli dil uğrunda mübarizə millətin mənliliyi uğrunda mübarizə deməkdir".

1930-cu illərdə belə bir sərəm fikir ortaya atılmışdı ki, dillər aradan çıxacaq, bir dil qalacaq, yəni nəzərdə tutulurdu ki, bu, rus dili olacaq, sovet xalqları yalnız rus dilində danışacaqlar. 1938-ci il iyulun 11-də Rəsul Rza Ali Sovetin iclasında deputat kimi çıxış edib belə demişdi: "Dilin ön böyük qoruyucusu xalqdır. Qoy bizim nəşriyyat və mətbuat işçiləri gələcəyin böyük və vahid kommunizm dilini yaratmağa tələsməsinlər. Necə deyirlər, "çay keçmədən çırmamasınlar, yay gəlmədən qızmasınlar". Belələri haqqında xalqımızın söylədiyi bir ifadəni xatırlatmaq istəyirəm: "Ağır otur, batman gəl".

1956-cı ildə yenə Ali Sovetdə çıxış edərkən Rəsul Rza deyirdi: "İldən-ilə məktəblərdə Azərbaycan dilində təhsil alan uşaqların sayı azalır. Bu, ilk nəzərdə bir cümlədir. Lakin bu cümlənin arxasında elm, mədəniyyət və sənətimizin taleyi, xalqın taleyi durur".

İkinci Dünya müharibəsi illərində Krim cəbhəsində, Kerçdə bəziləri şayiələr yayanda ki, azərbaycanlılar vuruşmaq istəmirlər, vuruşmaq bacarmırlar, Rəsul Rza hər oçerkində, hər hekayəsində, məşhur "Bəxtiyar" şeirində, "Vəfa" pyesində azərbaycanlı döyüşçülərin Krim cəbhəsində göstərdiyi şücaətdən danışdı. O zaman, 1942-ci ildə yazdığı bir şeiri mən oxumaq istəyirəm. Şeirin adı "Azərbaycan döyüşçülərinə"dir. Onu da demək istəyirəm ki, o illərdə Rəsul Rza "Vətən" deyəndə, əlbəttə, ümumi Sovet İttifaqını nəzərdə tuturdu. Amma eyni zamanda, "Vətənin sərhədi buzlu okeandan Savalana qədərdir" deyirdi. Bilirsiniz ki, Savalan Cənubi Azərbaycandır.

Yəni o cümlədən Vətən kimi Azərbaycanı qorumaqdan danışdı. O şeirdə belə misralar var:

İndi bir taun kimi ölümdən yol salaraq,
Düşmənin qarşısında durmuş, əlində qanlı yaraq.
Məzarlığa döndərüb elini, oylağını,
Viran qoymaq istəyir məhsullu torpağını.
Bəşərin tarixindən silib sənənin adını,
Rüsvay etmək istəyir qızını, arvadını.
İstəyir unudasan Vaqifin nəğməsini,
Bulaq kimi çağlayan doğma dilin səsini.
O sənənin torpağında istəyir olsun ağa,
Çökdürüb dizi üstə sənəni quru torpağa.

Bu şeir 1942-ci ildə yazılmışdır. Amma elə bil bu gün üçün yazılıb. Fərqi yoxdur, işğalçı işğalçıdır, istər alman, istərsə də erməni işğalçısı olsun. Amma fərq ondadır ki, almanlar, yəqin ki, Molla Pənah Vaqifin heç adını da eşitməmişdilər. Amma erməni işğalçıları bu gün Vaqifin məzarını tapdalayırlar.

1950-ci illərdə Naxçıvana və Qarabağa yenə də erməni iddiaları olanda, Rəsul Rzanın təklifi ilə Yazıçılar Birliyinin plenumu Naxçıvanda keçirilir. Rəsul Rza bu plenumda çıxış edir. Naxçıvan torpağının yetişdirdiyi böyük insanları - Əbubəkr Əcəmini, Hüseyn Cavid, Mirzə Cəlil Məmmədquluzadəni, Ordubadını, Bəhruz Kəngərini yada salır. O məruzədə bu sözlər var: "Biz Naxçıvanın yaxın tarixindən danışdıqda, Naxçıvan haqqında ayrı-ayrı vətən xainlərinin, xalq düşmənlərinin yürütdükləri fikirləri də xatırlatmalıyıq. Erməni xalqının qəddar düşməni olan daşnaklar "Böyük Ermənistan" iddiaları ilə qonşu xalqların doğma torpaqlarına diş qıcır, yüzlərlə, minlərlə günahsız insanların qanı bahasına öz xudpəsənd və çirkin arzularını həyata keçirməyə hazır idilər. Onlar girəvə tapsalar, bu gün də qəsbkarlıq xülyalarını diriltməyə hazırdırlar. Naxçıvan Sovet Azərbaycanının sərhədləri qızıl xətlə cızılmış azad torpaqlarında yerləşən qədim Azərbaycan yeridir. Biz belə fitnəkarlara xalqımızın gur səsi ilə deyirik: ağalar, sizin bu xam xəyallarınız heç bir zaman baş tutmayacaqdır. Doğma yurdumuzun qədim bir parçası olan, xalqımızın tarixini şanlı səhifələrlə bəzəmiş Naxçıvan Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsidir, onun hər qarış torpağı bizim üçün müqəddəsdır".

Sonrakı illərdə ermənilərin Qarabağa və Şuşaya iddialarına cavab olaraq, 1970-ci illərdə "Qarabağ, baba yurdum" silsiləsini, 1980-ci ildə isə "Şuşam mənim" şeirini yazıb. Bu şeirlərdə də Qarabağın yetişdirdiyi böyük insanlardan - Üzeyir Hacıbəyovdan, Cəbbar Qaryağdıdan, Seyid Şuşinskiyən, Bülbüldən və başqalarından söz açır. "Şuşam mənim" şeirində belə misralar səslənir:

Sinəsi qabarıq, nağıllardan gəlmiş
Pəhləvandır Şuşam mənim,
Mərdliklə, gözəlliklə qoşam mənim.
Azərbaycan torpağının nur parçası,
İncə mahnılar yuvası.
Tarix sənə torpağında, daşındadır,
Hər yan-yörən,
Hər dolayın, hər cığırın,
Azərbaycan, vətən dadır
Kim nə deyir desin,
Sən beləsən,
Bu adla da qalacaqsan.
Yüz bir şəhər adı çəkim,
Gözəllikdə sənə tay olarmı?
Vətən adlı doğma yurddan
Püşk olarmı, pay olarmı?

Həmin illərdə Rəsul Rza bir şeirində Azərbaycan xalqının qəddar düşməni Andraniki damğalamışdır. Babəki satan Səhl Sumbatı damğalamışdır. Buna görə də erməni yazıçıları Moskvaya Rəsul Rzadan donoslar yazırdılar. Onu millətçi, pantürkist, antisovet şair kimi təqdim edirdilər. Çox təəssüf ki, öz aralarımızda da onlara züü tutan, onlara dəstək verənlər var idi. Mən bunu ona görə deyirəm ki, - bu barədə Elçin də dedi, - belə bir şəraitdə hörmətli Heydər Əliyev Rəsul Rzaya Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adını aldı, verdi. Bu adı Rəsul Rza yaradıcılıq cəsarəti ilə qazanmışdısa, Heydər Əliyev də bunu özünün siyasi cəsarəti ilə qazanmışdı. Bu, hər ikisinin böyük vətəndaşlıq qələbəsi idi.

Elçin məndən qabaq çıxış edərkən dedi, indi bəzən bu adlara ağız büzürlər. Amma təkrar etmək istəyirəm ki, bizim dörd nəfər yazıçı və şairimiz - Süleyman Rəhimov, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, üç bəstəkarımız - Qara Qarayev, Niyazi, Fikrət Əmirov, böyük müğənnimiz Rəşid Behbudov, memar Mikayıl Hüseynov, rəssam Tahir Salahov o illərdə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adını aldılar.

Rusiyadan başqa, heç bir sovet respublikasında bu qədər sənət xadimi bu yüksək ada nail olmayıbdır. Bu adların verilməsi Heydər Əliyevin nüfuzu, cəsarəti sayəsində oldu. Bu adların verilməsi, sadəcə, bir nişan deyildi ki, onlar döşlərinə taxsınlar. Bu adların verilməsi Azərbaycanın nüfuzunu qaldırmaq demək idi. Azərbaycan mədəniyyətini Ümumittifaq miqyasında təsdiq etmək demək idi.

Ona görə də, hörmətli Prezident, mən bu gün Rəsul Rzanın oğlu kimi də, bir Azərbaycan vətəndaşı, Azərbaycan ziyalı kimi də Sizə ən səmimi təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Rəsul Rzanın həyatda arzuları çox idi. Bu arzular-

dan ikisini mən demək istəyirəm. Bir arzusu böyük miqyaslı arzu idi - Azərbaycanı müstəqil görmək. İkincisi isə şəxsi arzusu idi ki, 2001-ci ili görmək, heç olmasa, bir gün də olsa, XXI əsrdə yaşamaq, sonra dünyadan getmək.

Bu gün mən deyirəm ki, Rəsul Rzanın hər iki arzusu doğruldu. Azərbaycan müstəqil oldu, Rəsul Rza XXI əsrin birinci ilində, birinci ilinin sonunda bu gün burada bizimlədir. Səsi ilə, sənəti ilə, ruhu ilə, sizin hamınızın ona olan hörməti ilə, sevinci ilə bizimlədir.

Elçin Əfəndiyev: Çox sağ ol, Anar.

Əziz dostlar, mən bu poeziya bayramının rəsmi hissəsini belə bir arzu ilə bitirmək istəyirəm ki, Azərbaycan, müstəqil Azərbaycan Respublikası daha da inkişaf etsin. Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünya birliyi ölkələri arasında daha möhkəm, daha özəmətlili bir yer tutsun. Azərbaycan xalqı daha artıq bir rifah içərisində olsun. O zaman Rəsul Rzanın da ruhu həmişəkindən daha artıq şad olacaq. Çünki Rəsul Rza, böyük sənətkarımız bütün varlığı ilə, canı, qanı ilə öz doğma respublikasına, dövlətinə, öz doğma Azərbaycan xalqına bağlı idi.

Çox sağ olun. Rəsmi hissəni bununla bitiririk. Söz isə sənət adamlarına verilir.

Rəsmi hissədən sonra Azərbaycanın incəsənət ustaları geniş ədəbi-bədii proqramla çıxış etdilər. Rəsul Rzanın əsərlərindən parçalar söyləndi, şeirlərinə bəstələnmiş mahnılar ifa olundu.

Müvəffəqiyyətlə keçən yubiley gecəsi başa çatdıqdan sonra Prezident Heydər Əliyev xalq şairi Rəsul Rzanın ailə üzvləri və Azərbaycanın ədəbiyyat, mədəniyyət xadimləri ilə, o cümlədən Tehrandan qonaq gəlmiş soydaşımız doktor Cavad Heyətlə, xalq şairi Məmməd Arazla səmimi görüşüb söhbət etdi.

Sonra Prezident **Heydər Əliyev** səhnə arxasına gələrək incəsənət ustaları ilə görüşdü, uğurlu çıxışlarına görə onlara təşəkkürünü bildirdi və dedi:

- Axşamınız xeyir olsun!

Hamınızı təbrik edirəm. Bu gün bizim hamımızı bu salona gətirən Rəsul Rzanın xatirəsidir və onun 90 illik yubileyidir. Bizim xalqımız, millətimiz bu yubileyi son bir-iki il içərisində, demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində çox təntənə ilə və böyük məmnuniyyət hissi ilə keçiribdir. Bu gün də biz yubileyin son gözəl mərasiminə gəldik.

Çox gözəl, qeyri-adi tamaşa göstərdiniz. Eyni zamanda, Rəsul Rzanın yaradıcılığını aça bildiniz. Bu, asan şey deyildir. Çünki Rəsul Rzanın yaradıcılığı çox gözəldir, yüksək səviyyəlidir, amma eyni zamanda mürəkkəbdir, çox çətindir. Siz onu aça bildiniz. Bilmirəm, bunun rejissoru kimdir.

Polad Bülbüloğlu (mədəniyyət naziri): Milli

Dram Teatrının rejissoru Əsgər Əsgərovdur.

Heydər Əliyev: Çox gözəl bir kompozisiya düzəltmişən. Çünki bugünkü tamaşa başqalarından özünün qeyri-adiliyi ilə fərqlənir. Eyni zamanda fərqlənməlidir. Çünki hamısı bir cür ola bilməz. Fərqlənir ona görə ki, bu, məhz Rəsul Rzanın yaradıcılığını nümayiş etdirir. Həm siz şeirləri gözəl aktyor ifası ilə, gözəl səslərinizlə oxuyursunuz, həm də musiqi, kompozisiya məni çox heyran etdi. Mən həqiqətən çox həyəcanlandım. Adama çox təsir edir.

Bu, bir tərəfdən, Rəsul Rzanın nə qədər böyük şair olduğunu və onun yaradıcılığının nə qədər dərin olduğunu, Azərbaycan xalqı üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir. İkinci tərəfdən də, sizin nə qədər məharətlə, ustalıqla Rəsul Rzanın yaradıcılığını açmağınızı göstərir. Ona görə mən bu gün çox məmnunam. Mən burada sizinlə, necə deyirlər, çox yaxşı gecə keçirdim. Bir yerdə neçə saat vaxt keçirmişik, bu da az deyil, iki saatdan çoxdur. Mən sizə təşəkkür edirəm. Siz bu gün yaradıcılığınızın yüksək səviyyədə olduğunu bir daha nümayiş etdirdiniz.

Hesab edirəm, salondakılara, - təkcə salondakılara deyil, televiziya bunu birbaşa yayımlayırdı, - bütün Azərbaycan tamaşaçılarına çox gözəl hədiyyə etdiniz. Çox sağ olun.

Biz hamımız bu gün böyük şairimiz Rəsul Rzanı və Nigar Rəfibəyli, - burada Nigar xanımın

şeirlərinə yazılmış mahnılar, musiqilər səsləndi, - bir daha xatırlamalıyıq, onların Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətlərini bir daha qeyd etməliyik və onların xatirəsinin bizim üçün nə qədər əziz olduğunu bir daha bildirməliyik. Mən şəxsən belə hesab edirəm və bu gecədən belə hisslərlə ayrılıram. Bir də ki, siz Rəsul Rza yaradıcılığını ustalıqla, məharətlə - həm səsinizlə, həm də musiqinizlə gözəl göstərdiniz.

Hamınızı təbrik edirəm. Çox sağ olun. Yaxşı bir iş görmüşünüz. Mən də bu gün sizinlə birlikdə çox gözəl hisslər keçirdim.

Sən çox yaxşı oxuyursan. Anar yanımda idi, sən oxuyanda dedim, bu kimdir? Çox yaxşı oxuyursan. Mahnı da, yəni musiqi çox gözəldir, sözləri də gözəldir, çox da təsirlidir. Sənin neçə yaşın var?

Aygün Hübətova: Cənab Prezident, deməyə utanıram. 26 yaşım var.

Heydər Əliyev: Nədən utanırsan, 26 yaş yaxşı yaşıdır.

Bu gün çox gözəl cavan qızları gördüm. Əlbəttə, bizim burada veteranlarımız var. Fidan, Xuraman, onlar da yubiley keçirəcəklər, səhnədə olmaqlarının 25 illiyini qeyd edəcəklər. Amma eyni zamanda, gənclər də çoxdur. Çoxlarınızı mən birinci dəfədir görürəm. Bəlkə də görmüşəm, amma unutmuşam.

Siz, Emin Sabitoğlunun yoldaşısınız. Anar mənə dedi.

Xədicə Abbasova: Cənab Prezident, Siz dediniz ki, mahnı gözəl mahnıdır. O, Emin Sabitoğlunun mahnısıdır.

Heydər Əliyev: Bəli, onun musiqisidir. Sözləri də Nigar Rəfibəylinindir. Siz də çox yaxşı oxudunuz. Anara dedim, çox qeyri-adi ifa etdiniz.

Xədicə Abbasova: Söz verirəm ki, Azərbaycana qayıdıb gələcəyəm.

Heydər Əliyev: Doğrudan, mən Anardan soruşdum ki, bu, harada idi.

Anar: Mən dedim ki, Azərbaycandır. İndi görək yalanımı çıxarmasın.

Xədicə Abbasova: Mən Eminlə Türkiyədə idim.

Heydər Əliyev: Mən buna dedim ki, yadımdadır, Xədicə xanım Rəşid Behbudovun teatrında idi. O vaxtdan yadımdadır. Çox yaxşı.

Anar: Mələkxanım da bu mahnını yaxşı oxudu. Siz gördünüz, necə gözəl oxudu.

Heydər Əliyev: Çox gözəl oxudu. O, çox yaxşı mahnıdır. Mələkxanım da çox yaxşı oxudu. Tamaşaçılar da yaxşı qarşıladı.

Anar: Cənab Prezident, Fidan və Xuraman Qasimova bacılarını da təqdim etməyə ehtiyac yoxdur.

Heydər Əliyev: Yox, bunlar 25 ildir səhnədədirlər, mənim gözümlə qarşıdadırlar. Mən onları uşaqlıqdan tanıyıram.

Fidan Qasimova (xalq artisti): Cənab Prezident, çox sağ olun, Allah Sizdən razı olsun.

Heydər Əliyev: Rauf Adıgözəlov da Zülfü

Adıgözəlovun oğludur, Vasif Adıgözəlovun da qardaşıdır.

Rauf Adıgözəlov: (əməkdar incəsənət xadimi): Cənab Prezident, mən beş ildir ki, burada deyildim, Misirdə işləyirdim. İndi gəlmişəm, bura üçün çox darıxmışam.

Heydər Əliyev: Oralar necədir, yaxşıdır?

Rauf Adıgözəlov: Gözəldir. Sizin oraya gəlməyinizi biz xatırlayırıq. "Semiramiz" mehmanxanasında qalırdınız.

Heydər Əliyev: Bəli, bir dəfə gəlmişdim. Mən "Semiramiz" mehmanxanasında 1973-cü ildə qalmışam. Sonra mən oraya 1994-cü ildə gəlmişdim.

Rauf Adıgözəlov: Bəli, biz bunu həmişə xatırlayırıq. Sizin Misirə gəlməyinizi yenidən gözləyirik.

Heydər Əliyev: Əliabbas Qədirov, Fuad Poladov çox böyük klassiklərimizdir. Bunların hamısı mənim gözümlə qabağında böyüyüblər. Mən teatri çox sevirəm.

Polad Bülbüloğlu: Cənab Prezident, Xamis Muradov 1938-ci ildən bəri olan kinokadrları saxlamışdır.

Heydər Əliyev: Sən o kadrları yaxşı saxlamısan. Yaxşı ki, bunları saxlamısınız. O vaxtlar mənimlə bağlı olan şeyləri dağıdırdılar. Yadımdadır. İndi yaxşı ki, bunlar qalıbdır, dağıda bilməyiblər.

Yaxşı, bu barədə çox danışmaq olar. Hamınızı təbrik edirəm, sağ olun, təşəkkür edirəm.

A.S.Məlikovanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan milli xoreografiya sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Afaq Süleyman qızı Məlikova "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Əziz və hörmətli Prezident,

Dövlətimizin ali mükafatı – "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmağım barədə imzaladığınız Fərman, elə bil ki, mənə bütün dünyanı bağışladı. Mən xoşbəxtəm. Ona görə xoşbəxtəm ki, mən peşəkar sənətçi-rəqqasə kimi Sizin – dahi dövlət xadiminin və siyasi xadimin, böyük incəsənət bilicisinin və himayəçisinin respublikamıza rəhbərlik etdiyi bir dövrdə formalaşmış, səhnə ulduzuna çevrilmişəm. Xoşbəxtəm ona görə ki, Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti və Azərbaycan Respublikasının xalq artisti kimi fəxri adları da mənə Siz vermisiniz. Əsrimizin Sizin gərgin əməyiniz sayəsində qələbələrlə zəngin olan birinci ilinin son günlərində, Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü ərəfəsində ölkəmizin ali mükafatı olan "Şöhrət" ordeni ilə də məni Siz təltif etdiniz. Belə səadət hər adama qismət olmur. Bu, mənə və bütün incəsənət işçilərinə əsl atalıq qayğısının ən parlaq təzahürüdür.

Əziz Prezidentimiz, Sizi əmin edirəm ki, ömrümün qalan hissəsini də xalqıma, incəsənətimizin inkişafına sərf edəcək, mənə göstərdiyiniz bu böyük etimadı bütün bilik və bacarığımla, əməyimlə doğrultmağa çalışacağam.

Əziz Prezidentim, Sizə, xalqımızın, millətimizin yeganə ümidgahına Ulu Tanrıdan möhkəm cansağlığı, uzun ömür, böyük uğurlar diləyirəm.

Ulu Tanrı Sizi xalqımıza, məmləkətimizə çox görməsin!

Afaq Məlikova
xalq artisti

29 dekabr 2001-ci il

**Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının
solistlərinə fəxri adların verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan milli xoreoqrafiya sənəti sahəsindəki nailiyyətlərinə görə Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının aşağıdakı solistlərinə Azərbaycan Respublikasının fəxri adları verilsin:

“Xalq artisti” fəxri adı
Kərimov Nəriman Nusr oğlu

“Əməkdar artist” fəxri adı
Xəlilov Rüşət Eldar oğlu
Məmmədov Fərman Mehdi oğlu
Qasimov Zahir Ələkbər oğlu
Qasimova Səbinə Aslan qızı

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2001-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,
Siz həmişə mədəniyyətə və incəsənətə yüksək qiymət vermiş, bütün sənət adamlarına böyük diqqət və qayğı göstərmisiniz.

Dövlət Rəqs Ansamblının 30 illik yubileyi gecəsində sevincimizə daha bir fərəhli an da əlavə olundu. Sizin 28 dekabr 2001-ci il tarixli Fərmanınızla ansambl üzvlərimizin bir qrupunun Azərbaycan Respublikasının xalq artisti və əməkdar artisti kimi yüksək fəxri adlarına layiq görülməsi bir daha sübut edir ki, Siz həqiqətən Azərbaycan mədəniyyətinin və incəsənətinin əsl təəssübkeşisiniz. Bu, əsl atalıq qayğısıdır.

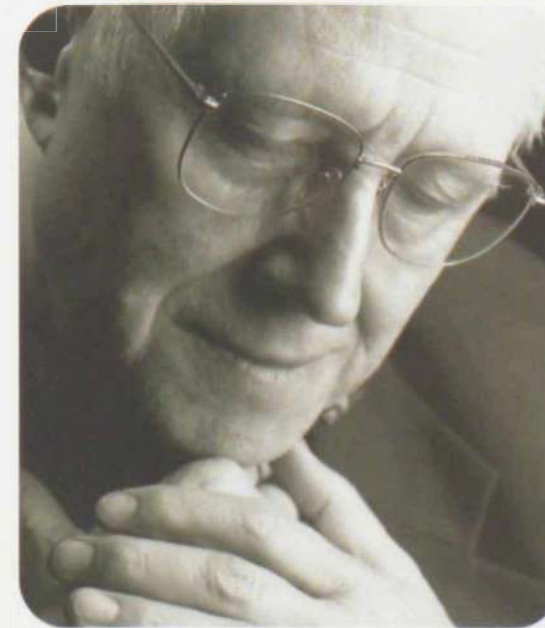
Yüksək diqqətə və qayğıya görə Sizə dərin təşəkkürümüzü bildirir və Sizi, möhtərəm Prezidentimiz, əmin edirik ki, milli rəqs sənətimizin inkişafı naminə bundan sonra da əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Sizə bir daha dərin təşəkkürümüzü bildirir, Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü və Yeni il münasibətilə Sizi səmimi qəlbən təbrik edirik! Sizə uzun ömür, möhkəm cansağlığı, ölkəmizin rifahı naminə gərgin fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq!

Dərin hörmətlə,

**Xalq artisti Nəriman Kərimov,
Əməkdar artistlər Səbinə Qasimova,
Zahir Qasimov, Fərman Məmmədov,
Rüşət Xəlilov**

29 dekabr 2001-ci il

Mstislav Rostropoviç musiqiçi, dirijor, incəsənət xadimi, ictimai xadim kimi qeyri-adi istedadı, sənətinin zəngin məzmunu, coşğun ictimai fəaliyyəti sayəsində dünya şöhrətinin zirvələrinə ucalmışdır.

Heydər Əliyev

Görkəmli violençel ifaçısı və dirijor, ictimai xadim Mstislav Leopoldoviç Rostropoviç 1927-ci il martın 27-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur.

23 yaşında ikən violençeldə ilk konsertini verən Mstislav Rostropoviç artıq 1942-ci ildə Sovet İttifaqında ən ali mükafata layiq görülmüşdür.

Görkəmli opera müğənnisi, SSRİ xalq artisti, bir sıra beynəlxalq mükafatlar laureatı Qalina Vişnevskaya ilə ailə həyatı qurmuşdur.

Sonralar siyasi baxışlarına görə repressiyaya məruz qalaraq 1974-cü ildə ailəsi ilə birlikdə Sovet İttifaqını tərk etmiş, sovet vətəndaşlığından məhrum edilmişdir. 1990-cı ildə isə artıq Amerika vətəndaşı olmasına baxmayaraq Rusiya vətəndaşlığı bərpa edilmişdir.

Saysız-hesabsız mükafatlarla təltif olunmuşdur. Həyat yoldaşı Galina Vişnevskaya ilə birlikdə Azərbaycanda bir sıra sosial layihələri maliyyələşdirmişdir.

2007-ci il aprelin 27-də Moskva şəhərində vəfat etmişdir.

Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçi qəbul edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il martın 3-də Bakıda, Prezident sarayında görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviçi və xanımı Qalina Vişnevskayanı, Qlobal Vaksinləmə Fondunun prezidenti Jak Fransua Marteni qəbul etdi.

Prezident **Heydər Əliyev** qonaqları səmimiyyətlə qarşılayaraq dedi:

- Əziz Qalina Pavlovna, əziz Slava, hörmətli qonaqlar,

Mən sizi Azərbaycanda ürəkdən salamlayıram və həmyerlimiz, böyük dostumuz Slava Rostropoviçin və Qalina Pavlovnanın yenidən Azərbaycanda olması ilə əlaqədar böyük məmnunluq duyduğumu bildirirəm.

Əziz Slava,

Mən olduqca şadam ki, 75 illiyinizə həsr edilmiş

şənliklər Azərbaycanda, Sizin Vətəninizdə başlayır. 2002-ci il Rostropoviçin 75 illiyi ilidir, mart Rostropoviçin 75 illiyi ayıdır. Bu xoş hadisə burada, Sizin doğma torpağınızda başlayır və bilirəm ki, o, Sizin çox böyük hörmətə, nüfuza malik olduğunuz və çox sevildiyiniz digər ölkələrdə, digər şəhərlərdə də davam etdiriləcəkdir.

Mən Sizin Fransada, Parisdə qeyd etdiyimiz 70 illiyinizi xatırlayıram. Yadınızdadırmı, Sizin 70 illiyinizə həsr olunmuş şənliklərdə iştirak etmək üçün mən xüsusi olaraq oraya gəlmişdim. Xatirimdədir, bundan sonra Sizin 70 illiyinizi böyük bayram kimi qeyd etdik. Aradan 5 il ötmüşdür, vaxt çox tez keçib getmişdir. Lakin biz birlikdə məmnun ola bilirik ki, bu müddət ərzində həyatda - əziz Slava, Sizin həyatınızda da, Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının həyatında da çox işlər görülmüşdür.

Sizin Azərbaycanla daim əlaqə saxlamağınızı və 1997-ci ildən sonra burada artıq bir neçə dəfə olmağınızı biz çox yüksək qiymətləndiririk. Siz burada neçə dəfə olmusunuz?

Mstislav Rostropoviç: Hər il.

Heydər Əliyev: O vaxt Siz bunu vəd etmişdiniz və vədinizi yerinə yetirirsiniz. Siz hər il Azərbaycana gəlir, burada ustad dərsləri keçir, bizim incəsənət

xadimləri ilə görüşürsünüz. Təbii ki, Sizinlə görüşməyimizə biz də şadiq. Sizin bu işləriniz Azərbaycanın mədəni həyatına böyük töhfə verir.

Əziz Slava, şadam ki, Siz özünüzün 75 illiyinizi, beş il əvvəl olduğu kimi, yenə də tam sağlam, böyük enerji və qüvvə ilə qarşılayırsınız. Hətta bəlkə də beş il əvvəl olduğundan daha böyük enerji ilə. Əlbəttə, bunda Qalina Pavlovnanın böyük xidməti var. O, bütün birgə həyatınız ərzində olduğu kimi, yenə də Sizə ilham verir. Bu gün xatırlamaq artıq olmazdı ki, o ağır illərdə, insan hüquqları uğrunda mübarizənizə görə Sovet İttifaqından əslində didərgin salındığınız illərdə məhz Qalina Pavlovnanın həyanlığı və dəstəyi, həmişə Sizinlə birlikdə olması, Sizə ürək-dirək verməsi, Sizdə inam yaratması, təbii, Sizi ruhlandırmış və bütün bunlar Sizin bu sınaqdan çıxmağınızda böyük rol oynamışdır. Bilirsiniz ki, o illərdə mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində idim və Rostropoviçlə Vişnevskayanın ziyankarlıq fəaliyyəti haqqında ən yüksək səviyyədə söhbət getdiyini dəfələrlə eşitmişdim. Onda deyirdilər ki, Rostropoviçin öz fəaliyyəti ilə belə coşğun məşğul olmasında Qalina Pavlovna Vişnevskaya böyük rol oynayır. İndi bu, keçmişdə qalmışdır, ancaq bütün bunların şahidi olduğuma görə deyə bilərəm - onda bəziləri danışır, hətta belə bir fikir söyləyirdi ki, Rostropoviç Sovetlər İttifaqına qarşı yönəldilmiş fəaliyyətlə coşğun məşğul olur və bunda ən çox təqsirkar Qalina Vişnevskayaadır. Mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində ən yüksək dövlət səviyyəsində gedən bütün bu söhbətlərin, söylənilən mülahizələrin şahidiyəm.

Bilirəm ki, Siz onu çox sevirsiniz, çox qiymətləndirirsiniz. Lakin bununla yanaşı, görünür, dediklərim Sizə bütün həyatınızda onun fəaliyyətini daha yüksək qiymətləndirməyə imkan verəcəkdir.

Əziz Slava, Siz əvvəlkitək, yenə də bütün dünyanı gəzib-dolaşır, konsertlər verir, ifaçılıqla məşğul olur, dirijorluq edirsiniz. Sizin bir dəqiqə belə boş vaxtınız yoxdur. Öz işi ilə belə fəal, hər gün məşğul olan ikinci bir adam tapmaq bəlkə də çətinidir. Elə bir adam ki, təkcə hər hansı konkret ölkədə, konkret şəhərdə deyil, bütün dünyada, bütün ölkələrdə müxtəlif adamlarla, müxtəlif xalqların nümayəndələri ilə görüşərək məşğul olur. Bir tərəfdən, bunda Sizin musiqiçi fəaliyyətiniz, ictimai fəaliyyətiniz, beynəlxalq təşkilatlardakı fəaliyyətiniz təzahür edir. Eyni zamanda, bunda Sizin öz yaradıcılığınıza hər gün nə isə yeni bir şey əlavə etməyiniz də ifadəsini tapır. Odur ki, Sizin yaradıcılığınız daim inkişafdadır, Sizin humanizm sahəsində, insan hüquqları sahəsində fəaliyyətiniz daim inkişafdadır və açığını deyim ki,

bu, çoxları üçün nümunədir.

Sizin musiqi fəaliyyətinizi, ictimai fəaliyyətinizi bütün ölkələrdə qiymətləndirirlər. Lakin bunları ən çox Azərbaycanda dəyərləndirirlər. Bu günlər ərzində Siz böyük iş gördünüz və bu, çox xoşdur. Qlobal Vaksinləmə Fondunun nümayəndə heyəti ilə birlikdə buraya gəlməyiniz və bir milyon dollarlıqdan artıq vaksın gətirməyiniz respublikamız üçün mühüm hadisədir. Bu, respublikamıza böyük köməkdir, eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, ən mühüm sahədə - uşaqların sağlamlığı sahəsində böyük yardımdır.

Buna görə çox sağ olun və inanıram ki, Sizin bu köməyiniz bundan sonra da davam edəcəkdir. Sizinlə birlikdə buraya gələn Qlobal Vaksinləmə Fondunun prezidenti çox sağ olsun. Bütün bunlar Sizin yubileyinizin bayram edildiyi bir vaxtda baş verir. Bu gün biz Sizin konsertinizdə olacağıq.

Əziz Slava, Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələrinin inkişafında, Azərbaycan musiqisinin inkişafında görkəmli xidmətlərinizə görə, Siz Prezidentin Fərmanı ilə Azərbaycanın ən yüksək ordeni - "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmusunuz.

Bu gün mən bu barədə Fərman imzaladım, sabah isə Sizin həmkarlarınızın, dostlarınızın iştirakı ilə bu ordeni Sizə təqdim edəcəyəm. Əziz Slava, Sizə bir daha öz minnətdarlığımı bildirirəm. Əziz Qalina Pavlovna, buraya bir daha gəldiyinizə görə Sizə minnətdaram. Sizə cansağlığı, hər sahədə daha böyük yaradıcılıq fəaliyyəti arzulayıram.

Qalina Vişnevskaya: Çox sağ olun.

Mstislav Rostropoviç: Bilirsiniz, Sizin sözlərinizdən sonra heç cür özümə gələ bilmirəm. Çünki Siz mənə elə gözəl münasibət bəsləyirsiniz və buna görə elə həyəcanlıyam ki, sadəcə, gərək fikirlərimi cəmləşdirəm. İlk düşündüyüm odur ki, mən çox şeyə görə öz valideynlərimə minnətdaram - aldığım təhsilə görə də və ümumiyyətlə hər şeyə görə. Lakin mənə həyata gətirmək üçün bu torpağı seçdiyinə görə anama hədsiz minnətdaram. Bax, buna görə ona xüsusilə minnətdaram.

Əlbəttə, bunu da deməliyəm ki, Azərbaycana, Bakıya olan məhəbbətim mənə atamdan keçmişdir. Buradan getdikdən sonra atam Moskvada yaşamışdır. Burada, Bakıda mənə tanış olduğum bir adamın muzeyi var. Mən balaca idim, ancaq atam mənə onunla tanış etdi. Bu, atamın dostu Üzeyir Hacıbəyov idi. Moskvada Azərbaycan incəsənəti dekadası keçiriləndə atam mənə özü ilə "Moskva" mehmanxanasına apardı və dedi ki, səni görkəmli musiqiçi ilə tanış edəcəyəm. Atamın mənə tanış etdiyi Üzeyir Hacıbəyovun siması ömür boyu yaddaşımda həkk olundu. Üzeyir Hacıbəyovun muzeyində

müharibə başlanmazdan bir qədər əvvəl atamın ona yazdığı məktub saxlanılır. Bu məktubunda atam yazırdı: "Mən çox arzulayıram ki, Moskvadan çıxım və Bakıya qayıdım". Atam yalnız müharibə başladığı üçün Bakıya qayıtmadı. Buna görə də biz Orenburqa köçməyə məcbur olduq və atam 1942-ci ildə orada vəfat etdi. Mənim həyatım belə həyəcanlı anlarla və fikir-düşüncələrlə doludur. Bakıya hər bir gəlişim mənim üçün hadisədir. Deyə bilərəm ki, buradan getdikdən sonra düşünəcəyəm ki, nəhayət, nə vaxt başqa təyyarəyə oturaçağam və o, mənə buraya gətirəcəkdir.

Əziz Prezidentimə vəd etdiyim kimi, artıq 5 ildir ki, mən hər il buraya gəlirəm və hər dəfə də burada baş vermiş böyük tərəqqinin şahidi oluram. Bunlar hətta küçələrdə də nəzərə çarpır. Küçələr daha təmizdir, adamların yerişi də dəyişmişdir, hansı istiqamətdə, haraya getdiklərini dəqiq bilirlər. Birinci dəfə buraya gələndə məndə belə təsəvvür vardı ki, bilmirsən bəzi insanlar gəzişirlərmi, yoxsa haraya getdiklərini bilmirlərmi. İndi isə görürəm ki, hər şey öz yoluna düşür.

Orkestr böyük uğurlar qazanıb, konservatoriya get-gedə tərəqqi edir. Mən artıq orada olmuşam və ustad dərsləri keçmişəm. Əziz Prezidentim, demək istəyirəm ki, Sizə kompliment deməkdən utanıram. Lakin Sizə deməliyəm ki, Prezident Putinlə Sizin görüşünüz ötən dövr ərzində mənim üçün bəlkə də ən xoşbəxt an olmuşdur. Bu, mənim həyatımın ən şad və xoşbəxt anları idi. Bilirsiniz ki, mən Rusiyada təhsil almış və həyatımın çox hissəsini orada keçirmiş bir adamam. Mənim üçün Azərbaycan da, Rusiya da eyni dərəcədə əzizdir. Buna görə də mən tam əminəm ki, musiqi sahəsində, mədəniyyət sahəsində əlaqələri, rəssamlar, ədəbiyyatçılar arasındakı bir çox əlaqələri itirmək olmaz. Bu əlaqələr qarşılıqlı çətinliklər şəraitində əldə edilmişdir. Bir sözlə, çox sağ olun. Hamı bilir ki, Siz çox müdrik bir insansınız və bütün dünya bunu bilir. Həmin görüş təkcə ölkənin həqiqətən böyük Prezidenti kimi deyil, həm də çox uzaqgörən, çox xeyirxah və çox mehriban bir insan kimi Sizin nüfuzunuzu bir daha sübut etdi. Bunun üçün Sizə təşəkkür edirəm.

İndi də hamıya bir yerdə müraciət etmək istəyirəm, çünki burada mənim dostlarım çoxdur. Məsələ bundadır ki, mən artıq bir il bundan əvvəl bir səfərimi, bir konsertimi təxirə salmışdım. Lakin buraya mən hər il gəlirəm. Mən gələn ilin may ayında da buraya gəlmək fikrindəyəm.

Gələn ilin mayında böyük hadisə olacaq, mən bu münasibətlə gələcəyəm. Mənim dostlarım, heç özüm də bilmirəm, nə edək, gəlin kömək edək, həmin

günədək, gələn il mayın 10-dək Filarmoniyani bərpa edək. Dostlar, gəlin edək, mən də Prezidentdən xahiş edəcəyəm. Filarmoniyani çox baha yox, amma yaxşı bərpa edəcək bir adam tapaq. Bundan sonra biz orada 10 maya həsr olunmuş konsert keçirərik. Bizim belə konsert salonuna ehtiyacımız var. Bəlkə də mən yarım günlüyə buraya gəlib, bərpa prosesinin necə getdiyinə baxacağam. Mətbuat, xahiş edirəm, mənə kömək göstərin. Mənim sevimli Prezidentim, əslində, elə bunları demək istəyirdim. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Sağ ol, Slava. Siz mənim Prezident Putinlə görüşümdən danışdınız. Deməliyəm ki, bir il ərzində iki mühüm görüş keçirildi. 2001-ci ilin əvvəlində, yanvarın 9-da Rusiya Prezidenti Putinin Azərbaycana rəsmi səfəri odu. Yeri gəlmişkən, bu, müstəqilliyimizin bütün 10 ili ərzində Rusiya Prezidentinin ilk rəsmi səfəridir. 2002-ci ildə, yenə də ilin əvvəlində - yanvarın 24-də Azərbaycan Prezidentinin Rusiyaya dövlət səfəri oldu. Təbii ki, bu zaman Prezident Putinlə və Rusiya dövlətinin digər rəhbər xadimləri ilə görüşlər keçirildi, danışıqlar aparıldı. Həmin müddətdə MDB çərçivəsində başqa görüşlərimiz də oldu. Mən bu iki görüşdən ona görə danışiram ki, onlar rəsmi görüşlər, dövlət görüşləri idi və şübhəsiz, Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında çox mühüm rol oynadı. Biz bir çox mühüm dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzaladıq. Onlar gələcək əməkdaşlıq sahəsində işimizin əsasını təşkil edir. Bu, Rusiya ilə Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlərdə yeni mərhələdir.

Əziz Slava, Sizi bir daha təbrik edirəm, Sizə uzun ömür arzulayıram. Sizdə ki, belə enerji, belə sağlamlıq və belə fəallıq var, - mən coşğun fəaliyyətinizi nəzərdə tuturam, - Sizə yüz illik ömür də bəs etməz. Siz yüz yaşı hökmən adlamalısınız.

Mstislav Rostropoviç: Ondan sonra biz birlikdə oturub söhbət edərik.

Heydər Əliyev: Birinci hədd Sizin 80 illiyiniz olacaqdır. Hesab edirəm ki, onda da şənliklər Azərbaycandan başlanacaqdır. Qalina Pavlovna, Sizə cansağlığı, əmin-amanlıq, əziz Slavaya dilədiyim qədər, əgər istəyirsinizsə, daha uzun ömür arzulayıram. Gözəl ailənin xoşbəxt və fəravan olmasını istəyirəm. Burada olan dostlarınızın hamısını bir daha salamlayıram. Sağ olun. Konsertdə görüşənədək.

Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçin konsertində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il martın 3-də Respublika sarayında Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik

Orkestrinin konsertində oldu. Orkestrə görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviç dirijorluq edirdi.

Salona toplaşanlar Azərbaycanın dövlət başçısını gultulu alqışlarla qarşıladılar.

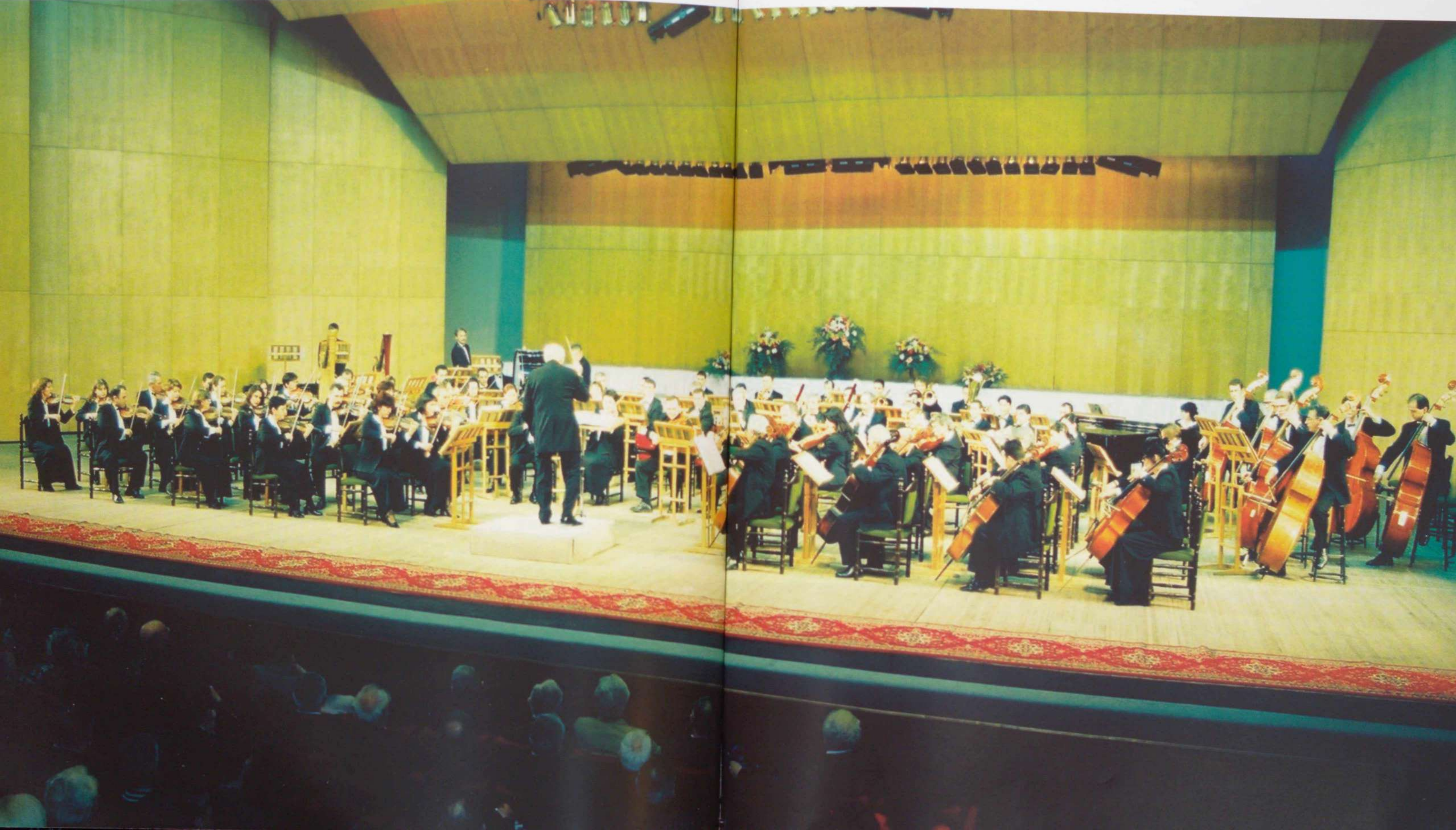
Konsertin birinci hissəsi görkəmli rus bəstəkarı Dmitri Şostakoviçin "Bayram uvertürası" ilə başladı. Sonra orkestr Yaponiya bəstəkarı Yasuşi Akutaqavanın

"Benkey" əsərini, görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin "İldırım yollarla" baletindən bir hissəni, habelə Pyotr İliç Çaykovskinin "Şelkunçik" baletindən süitəni ifa etdi.

İkinci hissədə Çexiya bəstəkarı Antonin Dvorjakın 9-cu simfoniyasını və İohann Ştrausun "Polka"sı ifa olundu. Tamaşaçılar Azərbaycan musiqiçilərinin ifasında

dünya musiqi sənəti incilərini heyranlıqla dinlədilər və hər bir əsəri "Əhsən!" nidaları ilə qarşıladılar.

Konsertin sonunda Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin adından maestro Mstislav Rostropoviçə böyük bir gül dəstəsi təqdim olundu.

**M.L.Rostropoviçin "İstiqlal" ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi və musiqi sənətinin inkişafındakı görkəmli xidmətlərinə görə Mstislav Leopoldoviç Rostropoviç "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilsin.

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

Bakı şəhəri, 3 mart 2002-ci il

Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviç "İstiqlal" ordenini təqdim edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il martın 4-də Prezident iqamətgahında görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviç Azərbaycanın ali dövlət mükafatını - "İstiqlal" ordenini təqdim etdi.

Mərasimə toplaşanlar Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevi hərarətlə qarşıladılar. Dövlət başçısı mərasimdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz Slava,

Sizi anadan olmağınızın 75 illiyi münasibətilə təbrik edirəm, Sizə cansağlığı, firavanlıq və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Həyatınızın artıq arxada qalan illəri coşqun yaradıcılığınızla və ictimai fəaliyyətinizlə, zəngin, maraqlı və məzmunlu fəaliyyətinizlə dolğun olmuşdur. Siz istedadınıza görə özünüzi musiqi sənətinə həsr etmişiniz və bu sahədə çox böyük uğurlar qazanmışınız. Mübaligəsiz demək olar ki, Siz dünya şöhrətinin zirvələrinə ucalmışınız.

Siz musiqiçi kimi, dirijor kimi, incəsənət xadimi kimi, ictimai xadim kimi bütün dünyada tanınmışınız. Özü də "bütün dünyada" ifadəsi böyük insanlar barəsində işlədilir və nəzərdə tutulur ki, bu adam öz əsərləri ilə, çox geniş yayılmış və dünya ictimaiyyətinin sərvətinə çevrilmiş fəaliyyəti ilə tanınmışdır. Sizin isə dünya şöhrətiniz onunla fərqlənir ki, Siz hər bir ölkədə konsertlər verirsiniz, insanlarla görüşürsünüz, onlarla ünsiyyətdə olursunuz, ictimai fəaliyyət göstərirsiniz. Beləliklə, Siz hər bir ölkədə təkcə kitablardan deyil, əsərlərinizlə deyil, şəxsən tanınırsınız.

Sizin dünyanın bir çox ölkələrindəki çıxışlarınız və insanlarla ünsiyyətiniz, deyərdim ki, musiqçinin, ictimai xadimin, incəsənət xadiminin fəaliyyətinin nadir nümunəsidir. Sizin yaradıcılığınız, şəxsiyyətiniz əfsanəyə çevrilmişdir. Özü də bu, ilk növbədə, Sizin qeyri-adi istedadınız sayəsində, sənətinizin zəngin məzmunu sayəsində, coşqun ictimai fəaliyyətiniz, xüsusən haqq-ədalət uğrunda, həqiqət uğrunda, insan hüquqları uğrunda mübarizə məsələlərində fəaliyyətiniz sayəsində olmuşdur. Sizin həyatınız xoşbəxt həyatdır, lakin o, belə böyük adamların həyatında olduğu kimi, heç də həmişə hamar və şirin olmayıbdır. Sizin yaradıcılığınızın xüsusiyyəti,

həyatınızın fərqləndirici cəhəti bəlkə də məhz bundadır, lakin nə etmək, həyatınız belə gətirmişdir. Siz böyük insan, böyük musiqiçi, ictimai xadim olmaqla yanaşı, bir çox illər ərzində təqiblərə məruz qalmış, öz ölkənizdən baş götürüb getməyə məcbur olmusunuz. Qərbdə yərbəyer olub, şan-şöhrət qazanana və öz yaradıcılıq və ictimai fəaliyyətiniz üçün lazımi şərait yaradanadək ədalətsizliyə qarşı çıxaraq, çox çətinliklər çəkmişiniz.

Ancaq Siz cəsur insansınız və Sizi fərqləndirən cəhət həm də odur ki, Siz bu məhrumiyyətlərə, bu məşəqqətlərə, bu qanunsuzluğa mərdliklə sinə gərərək və tab gətirərək sübut etdiniz ki, həqiqət Sizin tərəfinizdədir. Ona görə çox gec də olsa, həm öz ölkənizdə, həm də bir çox digər ölkələrdə Sizi incəsənət xadimi, musiqiçi kimi və ictimai xadim kimi, həqiqət uğrunda, insan hüquqları uğrunda mübarizə aparan insan kimi başa düşdülər.

Siz bizim həmyerlimiz, bizim üçün əziz insansınız. Bizim Dövlət Filarmoniyasındakı konsertlərinizi yaxşı xatırlayıyıq. Bunlar çox maraqlı konsertlər idi və böyük maraq doğururdu. Biz ötən dəfə Sizinlə söhbət edərkən o vaxtlar görüşdüyünüz, ünsiyyətdə olduğunuz və hətta birlikdə xaş yediğiniz dostlarınızı xatırlayırdınız.

Ona görə də Siz bizim üçün yaxın, əziz adamsınız. Siz fəal konsert proqramları ilə çıxış etdiyiniz illərdə də həmişə qəlbən Azərbaycanla olmusunuz. Siz sürgündə olduğunuz illərdə də Azərbaycanda bir çox ədalətli və xeyirxah adamlar Sizin haqqınızda, taleyiniz haqqında düşünürdülər və Sizin tərəfinizdə idilər.

Budur, dünyada böyük dəyişikliklərin baş verdiyi, Vətəniniz Azərbaycanın müstəqil dövlət olduğu indiki vaxtda biz yenə də birlikdəyik. Çox xoşdur ki, Siz o illərdə bir çox ölkələri gəzib-dolaşsınız da, öz Vətəninizi unutmadınız. İmkan düşən kimi Azərbaycana gəldiniz və sıx əlaqələrimiz - istər qohumluq əlaqələrimiz, istər musiqi əlaqələrimiz, istərsə də ictimai fəaliyyət sahəsində əlaqələrimiz bərpa oldu. Son beş ildə Siz beynəlxalq əlaqələrin inkişafında, musiqi sənətinin inkişafında respublikamıza çox böyük kömək göstərmişiniz. Biz bunu yüksək qiymətləndiririk. Əziz Slava, buna görə mən Sizə təşəkkür edirəm, çünki Sizin burada, Azərbaycanda gördüyünüz işlərin bizim üçün çox böyük əhəmiyyəti var.

Dünən biz Sizin yubiley konsertinizdə olduq. Parlaq konsert idi, gözəl əsərlər idi, ön başlıcası isə, əziz Slava, özünüzin ifadəliliyinizin və Sizin rəhbərliyiniz ilə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin ifadəliliyinin səviyyəsi çox yüksək idi. Orkestr son beş

ildə Sizin köməyiniz sayəsində xeyli inkişaf etmişdir və indi yüksək səviyyəli orkestr kimi dünyanın bir çox ölkələrində tanınmağa layiqdir. Dünən Siz yubiley konsertinizdə bizi dünyanın böyük bəstəkarlarının gözəl əsərləri ilə sevindirdiniz. Lakin Siz, eyni zamanda, bizi özünüzün parlaq sənətinizlə, yorulmazlığınızla da sevindirdiniz və bizə olduqca böyük zövq bəxş etdiniz. Hesab edirəm ki, dünənki konsert Azərbaycanın ictimai-siyasi və musiqi həyatında mühüm hadisədir.

Mən Sizin sürgündə olduğunuz çətinliklərlə dolu illərdən danışdım. Sizin üçün çətin olmuşsa da, bu, eyni zamanda, öz fikirlərinizi - xeyirxahlıq haqqında fikirlərinizi, həqiqət, düzlük haqqında, haqq-ədalət haqqında fikirlərinizi, insan haqqında, insan hüquqları haqqında fikirlərinizi bütün dünya qarşısında ifadə etməyinizə şərait yaratmışdır. Ona görə də Siz dünyada insan hüquqlarının müdafiəçisi kimi tanındınız və bu, bir şəxsiyyət kimi, bir insan kimi, bir musiqçi kimi Sizin üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. Siz Azərbaycana təkcə mədəniyyətimizin inkişafına, incəsənətimizə kömək etməklə böyük diqqət yetirmirsiniz. Siz ölkəmiz haqqında həqiqəti, Azərbaycan xalqı haqqında həqiqəti, müstəqil dövlətimiz haqqında həqiqəti, bugünkü real həyatımız haqqında həqiqəti bir çox ölkələrdə yayırsınız.

Qaçqınların çadır şəhərciklərinə şəxsən getdiyinizə, onların necə çox ağır şəraitdə yaşadıklarını gördüyünüzə, Dağlıq Qarabağ üstündə Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişənin necə məşəqqətli nəticələrə gətirib çıxardığının və Azərbaycan xalqının erməni təcavüzündən, bu münaqişədən necə böyük zərər çəkdiyinin şahidi olduğunuza görə mən Sizə təşəkkür edirəm. Bu insanlar öz ölkəsində qaçqına çevrilmişlər, artıq neçə illərdir çadırlarda ən dözülməz şəraitdə yaşayırlar, öz torpağından məhrum olmalarından əzab-əziyyət çəkirlər. Bütün bunları gördükdə bu mənzərənin Sizə necə təsir etdiyini xatırlayıram. Gördüyünüz mənzərədən gözlərinizin necə yaşardığı yadımdadır. Azərbaycanın düşdüyü vəziyyət haqqında, dünya ictimaiyyətinin, beynəlxalq təşkilatların Azərbaycana, münaqişəyə ədalətsiz münasibəti haqqında və münaqişənin nizama salınması işinə yardım göstərilməsi üçün kifayət qədər tədbir görülmədiyi haqqında həqiqəti dünya ictimaiyyətinə çatdırmağımızı qiymətləndiririk.

Əziz Slava, Siz Azərbaycanda doğulmusunuz. Yadımdadır, Siz dünən dediniz ki, ananız Sizi Azərbaycanda doğduğuna görə ona minnətdarsınız. Mən bu ifadəni yadımda saxladım.

Siz xoşbəxt bir insan kimi məhz burada,

Azərbaycanda anadan olmusunuz, Sizin xoşbəxt taleyiniz olmuşdur - həm yaradıcılığınızda, həm də şəxsi həyatınızda. Ən böyük xoşbəxtliyiniz ondadır ki, Sizin ömür-gün yoldaşınız Qalina Pavlovna Vişnevskaya kimi gözəl bir qadındır. Əlbəttə, Sizi məhəbbət birləşdirmişdir. Ağır sınaqlara, məhrumiyyətlərə və iztirablara məruz qalmış belə möhkəm münasibətlər məhəbbət olmadan yarana bilməz. Bəli, birgə həyatınızın əsası qarşılıqlı məhəbbətdir. Lakin bununla yanaşı, Siz ona görə xoşbəxtsiniz ki, həyat yoldaşınız görkəmli müğənni və Sizin kimi, bəlkə də Sizdən daha qorxmaz qadındır. Mən çox ağır çətinliklərlə üzləşdiyiniz illəri nəzərdə tuturam. Bu çətinliklərə sinə gərməkdə Sizə möhkəm iradəyinizlə yanaşı, Qalina Pavlovna da kömək etmişdir. Sizə olan sədaqəti ilə, yorulmaz musiqi və ictimai fəaliyyəti ilə. Siz haqq-ədalət, insan hüquqları uğrunda birgə mübarizə aparmısınız. Bu mənada hansınızın çox, hansınızın az iş gördüyünü özünüz müəyyən edə bilərsiniz. Lakin, hər halda, kənardan aydın görünür ki, Slava da, Qalina Pavlovna da ədalət və insan hüquqları uğrunda əsl mübariz olmuşlar.

Qalina Pavlovna gözəl qadındır. Bilirsiniz, axı, kişilər gözəl qadınları sevir. Bilirəm ki, Slava da belələrindəndir. Slava, ümumiyyətlə, qadınları sevir, mən bunu bilirəm. Lakin başqaları nə qədər gözəl olsalar da, onların ən gözəli Qalina Pavlovnadır. Qalina Pavlovna çox ağıllı, dəmir iradəli, möhkəm xarakterli qadındır. Bu həmişə gözə çarpır. Bu isə Sizə böyük həyanlıqdır. O, özü-özlüyündə böyük şəxsiyyətdir. Bilirsiniz, bəzən elə olur ki, iki şəxsiyyət bir evdə yola gedə bilmir və bu, bir həqiqətdir. İki şəxsiyyət bir yerdə olanda tez-tez çəkişmə, qalmaqla baş verir, çünki kişi də şəxsiyyətdir, qadın da.

Sizin səadətiniz ondadır ki, Qalina Pavlovna da şəxsiyyətdir, Siz də şəxsiyyətsiniz və bir yerdəsiniz, bir-birinizə kömək edirsiniz. Şadam ki, Sizin 75 illiyiniz, yəni 75 illiyinizə həsr olunmuş yubiley şənlikləri Azərbaycanda, Vətəninizdə başlayır. Beş il əvvəl, Siz 70 illiyinizi qeyd edərkən şənliklər Parisdə başlamışdı və mənə də oraya dəvət edilmək və 70 illiyinizə həsr olunmuş şənliklərə qoşulmaq şərəfi nəsim olmuşdu. Bunun ardınca şənliklər Azərbaycanda geniş miqyasda keçirildi. İndi bu şənliklər Azərbaycanda başlayır. Ona görə də çalışdım ki, hər şey Sizə layiq olsun. Hesab edirəm ki, biz nə isə edə bildik və 75 illiyinizə yaxşı start verdik. Zənnimcə, 75 illiyinizin qeyd ediləcəyi başqa ölkələrdə də Sizin Vətəninizin təsiri, hər halda, duyulacaqdır.

Şadam ki, burada atanızın muzeyi və Sizin muzeyiniz yaxşı vəziyyətdədir. Bu gün muzeydə olmusunuz, bu barədə mənə məlumat verdilər,

danışdılar. Hər şey beş il əvvəl Sizinlə şərtləşdiyimiz kimi inkişaf edir. Slava, hamı təəccüblənir ki, Siz bütün bu illər ərzində bir gün belə dincəlməyib, bütün dünyanı gəzib-dolaşmısınız, həyatınızın əksər hissəsini təyyarələrdə keçirmisiniz, hər bir ölkədə dünənki kimi tükənməz enerji ilə, böyük qüvvə ilə çıxış etmisiniz, özü də bəzən bir deyil, iki deyil, daha çox konsert verirsiniz, formanızı isə saxlayırsınız. Siz çox sağlamısınız, Sizdə çox böyük enerji var, bu isə, şübhəsiz, belə düşünməyə əsas verir ki, qarşıda hələ iş çoxdur və Siz onları yerinə yetirməyə qadirsınız.

Mən Sizi bir daha təbrik edirəm, Sizə cansağlığı arzulayıram. Yəqin artıq mətbuatdan Sizə məlumdur, televiziya ilə xəbər vermişlər, mənə, bu gün "Bakinski raboçi" qəzetində də dərc edilmişdir ki, Azərbaycan Prezidentinin Fərmanı ilə Siz Azərbaycanın ali ordeni - "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmusunuz. Bizim ali ordenimiz məhz belə adlanır. Xalqımız bir çox əsrlər boyu müstəqilliyə can atmışdır. Ona görə də xalqımızın müstəqillik əldə etməsi bizim üçün olduqca böyük tarixi əhəmiyyətə malik hadisədir.

Biz ötən il Azərbaycanın müstəqilliyinin 10 illiyini qeyd etdik və bizim ən ali ordenimiz "İstiqlal" adlanır. Siz bu ordenlə təltif edilmisiniz. Mən Azərbaycanın bu ali ordenini böyük məmnuniyyətlə Sizə təqdim etmək istəyirəm. Zənnimcə, bu orden ən müxtəlif ölkələrdə aldığınız çoxsaylı ordenləriniz arasında öz layiqli yerini tutacaqdır. Sizi bir daha təbrik edirəm.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev maestro Mstislav Rostropoviçə "İstiqlal" ordenini və ordenin vəsiqəsini, onun 75 illik yubileyi münasibətilə təbrik məktubunu, Azərbaycan Respublikasının ali ordeni - "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilməsi barədə Fərmanın əslini təqdim etdi.

Sonra mərasimdə Mstislav Rostropoviç çıxış etdi.

Mstislav Rostropoviçin çıxışı

- Əziz və sevimli Prezident,

Əziz qonaqlar, əziz həmkarlar, əziz dostlar,

Əlbəttə, mən çox həyəcanlıyam. Orden almağa öyrəşməyimə baxmayaraq, mən hansı ordeni aldığımı və bu ordeni kimin təqdim etdiyini çox gözəl başa düşürəm.

Bilirsiniz ki, ordenlərimin arasında lap çoxdan, demək olar, min il bundan əvvəl -1054-cü ildə Danimarkada təsis edilmiş orden də var. İndi aldığım orden isə bu yaxınlarda təsis edilmişdir və ən başlıcası budur ki, o, "İstiqlal" adlanır. Onu isə mənə sevimli ölkəmi - Azərbaycanı müstəqil etmiş Prezident Heydər Əliyev təqdim etmişdir.

İndiyədək heç vaxt belə şey təkrar olmamışdır. Bilirsiniz, hesab etmək olar ki, bəzi ölkələr çətin vəziyyətdə olmuşlar, o cümlədən də Azərbaycan. Çünki Azərbaycan zəngin ölkədir, öz faydalı qazıntıları ilə zəngindir, istedadları ilə zəngindir, ona görə də dünyada hökmranlıq etmək istəyən hər bir ölkə Azərbaycanı özünə tabe etməyə çalışmışdır. Ona görə də, həqiqətən, güclü iradəyə, əsl siyasi dühaya malik olmaq lazım idi ki, çox da ağırlı nəticələr olmadan, vətəndaş müharibəsi baş vermədən Azərbaycanı müstəqil, gözəl və azad bir məmləkətə çevirmək mümkün olsun. Budur, indi bu ordeni şəxsən Sizdən qəbul edərkən deyim ki, o, malik olduğum bütün 42 orden arasında mənim üçün ən əziz ordenlərdən biridir.

Əziz Heydər Əliyeviç, sağ olun. Sağ olun ki, dünyaya göz açmaq səadətinin nəsib olduğu ölkəmi Siz belə bir haqq-ədalət qalasına, bütün sahələrdə tərəqqi diyarına çevirmisiniz. Dünən mən əsl artistləri dinlədim, dünən bizim şərəfimizə ziyafət verildi və orada folklor sənətcilərinin fantastik, bənzərsiz çıxışları oldu. Bu gün mən musiqi məktəbində oldum, orada 6-7 yaşlı uşaqlar musiqi parçaları ifa etdilər və bu da heyranəmiz idi. Ona görə də demək istəyirəm ki, çox böyük imkanlara malik olan bu xoşbəxt ölkənin əsl sükançısı var və o, bizim Azərbaycan gəmisini firavanlığa və səadətə doğru aparır.

Hər şeyə görə çox-çox sağ olun və Allah Sizə cansağlığı versin.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev maestronun xanımına müraciət edərək, ona səadət və firavanlıq arzuladı. Qalina Vişnevskaya da diqqətə görə Azərbaycan dövlətinin başçısına təşəkkür etdi və ona möhkəm cansağlığı arzuladı.

Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçin şərəfinə

2002-ci i martın 4-də Bakı Əyləncə Mərkəzində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin adından görkəmli musiqiçisi Mstislav Rostropoviçin 75 illiyi şərəfinə rəsmi ziyafət verildi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Mstislav Rostropoviç ziyafətdə çıxış etdilər.

Nizami Gəncəvinin ürəkləri vəcdə gətirən təkrarolunmaz lirikası və qəhrəmanlıq eposunda onun həqiqi humanizm ideyalarını ehtiva edən fəlsəfi konsepsiyası öz əksini tapmışdır.

Heydər Əliyev

Azərbaycan ədəbiyyatının banisi, dahi şair, mütəfəkkir, filosof Nizami Gəncəvi 1141-ci ildə Gəncə şəhərində sənətkar ailəsində anadan olmuş, bütün ömrü boyu orada yaşayıb yaratmışdır.

Nizami təhsilini Gəncə mədrəsələrində almış, o dövrün elmlərini mükəmməl öyrənmiş, xüsusən də Yaxın Şərq xalqlarının şifahi və yazılı ədəbiyyatına yaxından bələd olmuşdur.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığa lirik şeirlərlə başlamış, böyük divan yaratmış, qəzəl və qəsidələr müəllifi kimi şöhrətlənmişdir. Dünya ədəbiyyatı tarixinə məsnəvi formasında yazdığı 5 poemadan ibarət "Xəmsə" ("Beşlik") müəllifi kimi daxil olmuşdur. Onun yaratdığı "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin" "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl", "İsgəndərnamə" poemaları dünya ədəbiyyatının incilərindən sayılır.

Nizami Gəncəvinin ilkin Şərq İntibahının zirvəsi olan yaradıcılığında dövrünün ən humanist, ümumbəşəri ictimai-siyasi, sosial və mədəni-əxlaqi idealları özünün parlaq bədii əksini tapmışdır.

1209-cu ildə Gəncədə vəfat etmişdir.

Sankt-Peterburqda dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılış mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il iyunun 9-da Sankt-Peterburqun Kamennostrovski prospektindəki bağda dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin abidəsinin tənətonəli açılış mərasimində iştirak etdi.

Bağa toplaşanlar – Sankt-Peterburq ictimaiyyətinin nümayəndələri, mədəniyyət xadimləri, Azərbaycan diasporunun üzvləri mərasimə gələn Rusiya dövlətinin başçısı Vladimir Putini və onu müşayiət edən şəxsləri alqışlarla qarşıladılar.

Sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə iştirak etmək üçün buraya gəldi. Prezident Vladimir Putin Azərbaycan dövlətinin başçısını səmimiyyətlə və mehribancasına qarşıladı. Prezident Heydər Əliyevi Rusiyanın xarici işlər naziri İqor İvanov, mədəniyyət naziri Mixail Şvidkoy, Sankt-Peterburqun qubernatoru Vladimir Yakovlev və digər rəsmi şəxslər də hərarətlə salamladılar.

Müəllifi Azərbaycanın əməkdar rəssamı Görüş Babayev, memarı Feliks Romanovski olan abidənin açılış mərasimində iştirak edən Rusiya ziyahlarının, Azərbaycan diasporunun nümayəndələri, şəhərin

sakinləri Prezidentləri mehribancasına və alqışlarla qarşıladılar. Azərbaycan diasporunun üzvləri əllərində Azərbaycanın dövlət bayraqlarını, "Azərbaycan və Rusiya – dostluq əbədidir", "Azərbaycan milli-mədəni muxtariyyəti" sözləri, habelə dahi Nizaminin "Qoy ədalət zəfər çalsın..." kəlamı yazılmış plakatlər tutmuşdular.

Mərasimi Sankt-Peterburqun qubernatoru Vladimir Yakovlev açdı.

Sankt-Peterburqun qubernatoru Vladimir Yakovlevin çıxışı

- Rusiya Federasiyasının hörmətli Prezidenti Vladimir Vladimiroviç,

Hörmətli Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyeviç, Əziz dostlar, hörmətli qonaqlar,

Mən ilk növbədə şəhərimizin bütün sakinləri adından ali qonaqları – Prezidentləri burada, Sankt-Peterburqda bir daha salamlamaq istəyirəm. Şəhərimiz çoxmillətlidir, o, belə yaranmış, belə qurulmuş, belə də inkişaf etməkdədir. Milli mənsubiyyətimizdən asılı olmayaraq, hamımız şəhərimizin inkişafına öz töhfəmizi veririk. Şəhərimiz də yaşayır, inkişaf edir. Biz şəhərimizin 300 illik yubileyinə hazırlaşırıq, onu abadlaşdırırıq, yenidənqurma və bərpa işləri aparırıq. Lap bu yaxınlarda Rusiya Federasiyasının Prezidenti

və Ukrayna Prezidenti elə bu prospektdə Taras Qriqoryeviç Şevçenkonun abidəsinə açmışlar. Fin kilsəsi bərpa edilmişdir və artıq fəaliyyət göstərir, gürcü kilsəsi isə bu yaxınlarda fəaliyyətə başlamışdır. Məscid, sinaqoq, pravoslav məbədləri bərpa olunur.

Bu gün isə biz Şərqi dahi şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılışına toplaşmışıq. Nizami elə böyük şəxsiyyətlərdəndir ki, biz xalqlar arasında sülhü və əmin-amanlığı qorumaq üçün onların irsinə istinad edirik. Əbəs yerə deyil ki, 1941-ci ildə yalnız bizim şəhərdə Ermitajın soyuq zirzəmilərində, mühasirə şəraitində akademik Orbeli Nizaminin anadan olmasının 800 illiyi ilə əlaqədar tənətonəli mərasimi açmışdı.

Bu, mühasirədə olan Leninqradın sakinləri üçün lazım idi. Bizim bu abidə də terrorun və zorakılığın dünya sivilizasiyasının əsaslarını təhdid etdiyi, yeni-yeni irqi və milli dözümsüzlük ocaqlarının yarandığı XXI əsrdə Sankt-Peterburqun sakinlərinə lazımdır.

Bizim bu abidəmiz həmin təhdidlərə cavabdır. Nizami təxminən doqquz əsr əvvəl doğulmuşdur və həqiqətən, təkcə Şərq mədəniyyətini deyil, həm də bütün dünyanın mədəniyyətini təmsil edir. Təsədüfi

deyil ki, onun beş poeması əsasında bəstələnmiş gözəl musiqi əsərləri arasında Uzeyir Hacıbəyovla, Qara Qarayevlə yanaşı, Yuri Slonimskinin də inciləri var. Akademik Asafyev Nizaminin şeirləri əsasında "Slavyan gözəli" operasını yaratmışdır.

Çox şadam ki, şəhərimizdə bu abidəni Prezidentlərimizin iştirakı ilə açırıq, xüsusən də ona görə ki, Heydər Əliyeviç Əliyev 1948-ci ildə bizim şəhərimizdə yaşamış və oxumuşdur. Mən hamının yanında təşəkkürümü bildirmək istəyirəm ki, Heydər Əliyeviç şəhərimizdə belə bir abidənin qoyulması ideyasını dəstəklədi, bizim Peterburq diasporu, Azərbaycan və Rusiyanın mədəniyyət nazirlikləri isə bu gözəl abidənin ərsəyə gəlməsi üçün lazım olan bütün işləri gördülər.

Mədəni həyatımızdakı bu gözəl hadisə münasibətilə sizin hamınızı təbrik edir və abidəni açmağı xahiş edirəm.

Sonra mərasim iştirakçılarının alqışları altında abidənin üzərindəki örtük götürüldü.

Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin mərasimdə nitq söylədi.

**Rusiya Federasiyasının Prezidenti
Vladimir Putinin nitqi**

- Hörmətli Heydər Əliyev,
Hörmətli Vladimir Anatolyeviç,
Əziz dostlar,

Bu gün bizim üçün çox fərəhli, təntənəli hadisə baş verir. Biz Şərqi görkəmli oğlunun, Azərbaycanın görkəmli oğlunun – şair və mütəfəkkir Nizaminin abidəsini açırıq. Nizami həm şair, həm də böyük humanist idi və bu mənada Nizaminin yaradıcılığı bizim hamımıza mənsubdur, bütün bəşəriyyətə mənsubdur. Nizami həyatı boyu çox işlər görmüş, çox yazmış və özündən sonra nəhəng, misilsiz irs qoymuşdur.

O, Şərqi əhatə edən xalqlar haqqında, Şərq xalqları haqqında çox yazmışdır. O, ruslar haqqında da çox yazmışdır. O, tarixin ən müxtəlif məqamlarını qələmə alarkən, dinc həyatı da, müharibə əməliyyatlarını da təsvir edərkən, xalqları bir-birindən ayıra biləcək ideyalara heç zaman uymamışdır. O, həmişə və hər şey haqqında məhz belə düşünüb danışmış və xalqları yaxınlaşdırıb doğmalaşdıran sözlər və vəziyyətlər seçmişdir. Əgər haradasa Xəzər bölgəsində gedən döyüş səhnələrindən birini onun necə təsvir etdiyini

xatırlasam, zənnimcə, səhv etməyəm. Həmin savaşda rus döyüşçülərindən birinin öhdəsindən gələ bilmədikdə, onun qarşısına gözəl bir qız çıxarırlar və Nizaminin yazdığı kimi, o, həmin qızı da götürüb savaş meydanından gedir.

Nizami sözün ən geniş mənasında humanist idi. Bu, onun fikridir ki, dünya ehtiyac və təqiblər üçün xəlv olmayıb, dünya xoşbəxtlik və azadlıq üçün yaranmışdır. Məhz Nizami demişdir ki, ürəkdən gələn söz birbaşa ürəyə yol tapır.

Bu gün, bu təntənəli mərasimdə demək istəyirəm ki, biz indi nə ediriksə, hamısını ürəkdən edirik. Peterburq sakinləri, Rusiya vətəndaşları istəyirlər ki, bizim bugünkü tədbirimiz Azərbaycan xalqının da – həm burada yaşayanların, həm də Azərbaycanda yaşayanların ürəyinə yol tapsın. Biz bununla bildirmək istəyirik ki, azərbaycanlı qardaşlarımıza yaxın qohumlarımız kimi münasibət bəsləyirik. Bildirmək istəyirik ki, Azərbaycan mədəniyyətinə, Şərq mədəniyyətinə hörmət edirik və ümidvarıq ki, bu, bizi həmişə birləşdirəcək təməl olacaqdır.

Sizi təbrik edirəm. Sağ olun.

Sonra mərasimdə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev nitq söylədi.

**Azərbaycan Prezidenti
Heydər Əliyevin nitqi**

- Rusiya Federasiyasının möhtərəm Prezidenti
cənab Vladimir Vladimiroviç Putin,
Xanımlar və cənablar, hörmətli qonaqlar,
Məni Sankt-Peterburqa səfərə dəvətinizə, Sizinlə
yenidən görüşmək imkanına görə, dahi Azərbaycan
şairi Nizami Gəncəviyə burada ucaldılmış heykələ
gərə, hörmətli Vladimir Vladimiroviç, Sizə ürəkdən

təşəkkür edirəm.

Sankt-Peterburq şəhəri Rusiyanın şöhrətinin
təcəssümüdür. O, rus ruhunun gücünü və qüdrətini
özündə toplamış, rus xalqının yaradıcı potensialını
artıraraq inkişaf etdirmiş, rus fikrinin və rus
incəsənətinin təkraredilməz incilərini dünya
mədəniyyətinin sərvəti etmişdir. Əsl rus ruhuna malik
olan bu şəhərə zəka və qəlblərə hakim kəsilən
bənzərsiz mənəvi mühit xasdır. O, bütün dünyaya
məxsus olan bir şəhərdir.

Bu gün Sankt-Peterburqda dahi şair Nizaminin
heykəlinin açılışını biz dünya mədəni irsinə böyük
ehtiramın ifadəsi, Azərbaycan xalqına bəslənilən
dostluq və qardaşlıq hisslərinin təzahürü kimi
qiymətləndiririk. Keçən il oktyabrın 12-də Bakıda rus
poeziyasının dühası Aleksandr Sergeyeviç Puşkinə
heykəl qoyulmuşdur. Bu gün isə burada, Puşkinin
Böyük Pyotrın əsəri adlandırdığı bu şəhərdə Nizamiyə
heykəl ucaldılmışdır. Bu iki abidə həm xalqlarımızın
mədəniyyətinə hədsiz ehtiramımızın, həm də
ölkələrimiz arasında əlaqələrin yeni səviyyəsinin
təcəssümüdür.

Sankt-Peterburqun 300 illik tarixinin hər bir səhifəsi
onun Rusiya dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsində,
Rusiyanın mənəvi dəyərlər sisteminin
formalaşdırılmasındakı roluna, dünya elm və
mədəniyyət xəzinəsinə verdiyi töhfəyə dəlalət edir. Bu
şəhər bütün görkəmi ilə rus xalqının yaradıcı
fəaliyyətinin sonsuz imkanlarını dünyaya nümayiş
etdirir. Sankt-Peterburq rus ədəbiyyatının böyük
dühalarının vətəni kimi tarixə həmişəlik daxil
olmuşdur. Onun muzeylərində saxlanılan nadir sənət
əsərləri, rus memarlığı və monumental
heykəltəraşlığının şəhərin meydan və küçələrini
bəzəyən abidələri yeni-yeni nəsilləri heyrətə gətirir.

Bu şəhər rus torpağının bir çox istedadlı övladının yaradıcılıq təxəyyülünə qol-qanad vermiş və onların amallarını gerçəkləşdirmişdir. Sankt-Peterburq onların Rusiyanın şöhrəti naminə gördükləri işləri həm öz simasında, həm də rusiyalıların ürəklərində əbədiləşdirmişdir. Bu şəhərin bənzərsiz yaradıcılıq ab-havası Rusiyanın taleyini öziz tutan bütün insanlara daim ilham vermişdir.

Bu şəhərin müdafiəçilərinin və sakinlərinin Hitler qoşunlarının hücumlarına qəhrəmancasına müqavimət göstərdikləri 900 gün ərzində dünya bir daha dərk etdi ki, qəhrəmanlıq hər şeydən öncə yüksək mənəviyyətin təzahürüdür. Bu qəhrəmanlığın mənbəyini ilk növbədə böyük rus mədəniyyətinin mənəvi qaynaqlarında axtarmaq lazımdır. Bu mədəniyyətin möhtəşəmliyi özünü həm də mühasirə günlərində, Ermitajın soyuq salonlarında dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin 800 illik yubileyi təntənəli şəkildə qeyd edilərkən büruzə verdi.

Bu gün biz Piskaryov memorial qəbristanlığını ziyarət etdik və yenilməz qəhrəmanlıqları qarşısında bəşəriyyətin baş əydiyi bütün insanların nurlu xatirəsini yad etdik. Onlar əbədiyyətə qovuşaraq, faşizmə müqavimətin rəmzi, rusiyalıların öz Vətəninə

olan böyük məhəbbətinin rəmzi, Rusiyanın məğlubedilməzliyinin rəmzi kimi həmişəlik qəlblərimizdə qalmışlar.

Rusiya tarixinin bütün taleyüklü məqamlarında Sankt-Peterburq rus mənəviyyətinin dayağı olmuşdur. Bəşər elminin elə bir sahəsi, incəsənətin elə bir növü, insan təfəkkürünün nüfuz etdiyi elə bir sahə yoxdur ki, bu şəhər orada öz izini qoymamış olsun. Onun 300 illik tarixi rus mənəviyyətinin qüdrətini, rus xalqının əzəmətini, Rusiyanın böyüklüyünü tərənnüm edən əbədi bir nəğmədir.

Məhz Sankt-Peterburqda Nizami yaradıcılığının öyrənilməsi sahəsində böyük işlər görülmüşdür. Nizami fəlsəfəsinin mərkəzində varlığın ən böyük sərvəti, mənəvi zənginlik və müdrikliyin tükenməz mənbəyi olan insan dayanır. Nizami insanın cəmiyyətdəki rolunu özünün dünyagörüşü süzgülündən keçirərək, yaradıcılığında antik yunan və Roma irsini, Şərq fəlsəfəsini və Şərq poeziyasının çoxəsrlik ənənələrini əks etdirə bilmişdir.

Nizaminin ürəkləri vəcdə gətirən təkrarolunmaz lirikası və qəhrəmanlıq eposunda onun həqiqi humanizm ideyalarını ehtiva edən fəlsəfi konsepsiyası öz əksini tapmışdır.

Məhəbbətin yenilməz qüdrəti, həyatın və ölümün

mənəsi, ideal cəmiyyət, dünyanın və kainatın möhtəşəm sirləri haqqında yaratdığı poemalar əsrlər boyu Şərqdə əsl sənət nümunəsi olaraq qalmışdır. Onun poemalarının xüsusiyyətləri və yaratdığı poetik obrazların dərinliyi Qərbin dahi Höte kimi mütəfəkkirlərini heyran qoymuşdur.

Zənnimcə, məhz Nizaminin bütün əsərlərində bəşər övladının misilsiz qüdrətinin tərənnüm edilməsi sayəsində Azərbaycan xalqının dahi oğluna bu gün Sankt-Peterburqun təkrarolunmaz görkəminin ayrılmaz hissəsinə çevrilmək şərəfi qismət olmuşdur.

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç,

Sizin Azərbaycana rəsmi səfəriniz ölkələrimiz öz dövlət müstəqilliklərinə qovuşandan sonra Rusiya dövləti başçısının Azərbaycan Respublikasına ilk səfəri olmuşdur. Bu, tarixi bir səfər idi və əməkdaşlığımızın inkişafındakı yeni dinamik mərhələ məhz onunla başlamışdır.

Həmin səfərin gedişində, eləcə də mənim Rusiyaya cavab səfərim zamanı biz Sizinlə siyasi və iqtisadi əməkdaşlığımızla bağlı bir çox aktual problemləri müzakirə etdik, regional təhlükəsizlik məsələlərinə toxunduq, Bakı bəyannaməsini və uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq haqqında müqavilə imzaladıq, qarşılıqlı ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq üzrə hökumətlərarası komissiya yaratdıq, Xəzərin statusu məsələsində əhəmiyyətli irəliləyişə nail olduq.

Vladimir Vladimiroviç, Qərbin və Şərqin böyük sivilizasiyalarını ənənəvi olaraq təcəssüm etdirən bir ölkə kimi, Rusiya Sizin rəhbərliyiniz altında yeni əsrin və yeni minilliyin global siyasətində çox böyük rol oynamağa başlayır. Rusiya bizim üçün sadəcə qonşu deyil, həm də elə bir ölkədir ki, biz iki əsrdən artıq dövr ərzində eyni dövlətin tərkibində olmuşuq. Biz Qafqazdakı bir çox problemlərin həllini məhz bu ölkə ilə bağlayırıq.

Regionda sabitlik, təhlükəsizlik və tərəqqi, beynəlxalq layihələrin, o cümlədən tarixi İpək Yolu-nun bərpasının və Şimal-Cənub layihəsinin gerçəkləşdirilməsi, şübhəsiz ki, burada mövcud olan münaqişələrin həlli ilə bağlıdır. Azərbaycana səfəriniz zamanı Siz Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması ilə bağlı mühüm bir ifadə işlətmisidiniz: "Bizim məqsədimiz qaliblər və məğlublar olmadan sülh əldə edilməsinə kömək göstərməkdir". Rusiya xarici siyasətinin son dövrdə Sizin rəhbərliyiniz altında formalaşmış bu yeni siması ümid etməyə imkan verir ki, bölgəmizdə mövcud olan bütün münaqişələr məhz Sizin təklif etdiyiniz prinsip əsasında öz həllini tapacaqdır.

11 sentyabr hadisələri bəşəriyyətin siyasi və mənəvi varlığına faciəli çalarlar gətirdi, beynəlxalq

terrorizmin nə qədər qorxulu bir amilə çevrildiyini dünyaya göstərdi. Bu gün, terrorizm təhlükəsi qarşısında hamımızın əl-ələ verdiyimiz bir vaxtda xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, həm Azərbaycan, həm də Rusiya terrorizm təhlükəsi ilə digər dövlətlərdən çox-çox əvvəl üzləşmişdir. Terrorizmin nə vətəni, nə milli və ya dini mənsubiyyəti vardır. Biz dünyada onu da hamıdan yaxşı dərk edirik ki, bu məsələni təkcə silah gücü ilə birdəfəlik həll etmək mümkün deyildir. Yalnız mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların səmərəli dialoqu bu təhlükənin qarşısını almağa və onun kökünü birdəfəlik kəsməyə qadirdir.

Azərbaycan-Rusiya strateji əməkdaşlığının proqramı artıq faktiki olaraq formalaşmışdır və özünün öncül istiqamətlərini müəyyən etmişdir. O, bəyanatlar və sazişlərdən konkret əməli iş mərhələsinə keçməkdədir. Rusiya və Azərbaycan Prezidentlərinin bugünkü görüşü və bu abidənin unudulmaz açılış mərasimi də bunun parlaq sübutudur.

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç, bizim görüşümüz Sizin vətəninizdə, doğulub boya-başa çatdığınız şəhərdə keçir. Sankt-Peterburq mənə də yaxın və əzizdir. Bu gün mən bu şəhərdə təhsil aldığım illəri, sonrakı həyatımda və siyasi fəaliyyətimdə böyük rol oynamış həmin dövrü dərin məmnunluq hissi ilə xatırlayıram. Gənclik illərimin şəhəri ilə olan bu görüş, təbii ki, mənim qəlbimdə bir çox işıqlı duyğular və xatirələr oyatdı. Bunlara görə Sizə minnətdaram.

Əziz dostlar,

Sizin hamınızı, Sankt-Peterburqun bütün sakinlərini, bütün Azərbaycan xalqını Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılışı münasibətilə təbrik edirəm. Dahi humanist və mütəfəkkirə ucaldılan bu gözəl abidə həmişə bizim nəzərlərimizi ümumbəşəri dəyərlərə, xeyrxahlıq, haqq-ədalət ideallarına yönəldəcək, ölkələrimiz və xalqlarımız arasında dostluq və əməkdaşlığın bundan sonra da möhkəmləndirilməsi işinə xidmət edəcəkdir.

Sağ olun.

Azərbaycan və Rusiya Prezidentləri Nizami Gəncəvinin abidəsi önünə gül qoydular.

Açılış mərasimində Üzeyir Hacıbəyovun Nizami Gəncəvinin şeirinə bəstələdiyi ölməz "Sənsiz" romansı səslənirdi.

Azərbaycanda Rusiya Federasiyası mədəniyyəti günlərinin açıış mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il aprelin 22-də Bakıda, Respublika sarayında Azərbaycan Respublikasında Rusiya Federasiyası mədəniyyəti günlərinin təntənəli açılış mərasimində iştirak etdi.

Salona toplaşanlar Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevi sürəkli alqışlarla qarşıladılar.

Rusiya Federasiyasının və Azərbaycan Respublikasının dövlət himnləri səsləndi.

Azərbaycanın mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu təbrik sözü ilə çıxış etdi. O dedi ki, son 10 il ərzində Rusiyada Azərbaycan və Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri müntəzəm keçirilir və bu, mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqələrinə və qarşılıqlı surətdə zənginləşməsinə yeni imkanlar yaradır. Nazir xüsusi vurğuladı ki, 2001-ci ilin yanvarında Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin Azərbaycana rəsmi səfərindən və bu ilin yanvarında Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Moskvaya dövlət

səfərindən sonra ölkələrimiz arasında münasibətlərdə yeni mərhələ başlanmış, bütün sahələrdə, o cümlədən də humanitar sahədə qarşılıqlı əlaqələr yeni, daha yüksək səviyyəyə qalxmışdır. Dövlətlərarası komissiya bu yaxınlarda Bakıda keçirilən iclası Rusiya ilə Azərbaycan arasında müxtəlif sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi vəzifələrini müəyyənləşdirmişdir.

P.Bülbüloğlu bildirdi ki, mədəniyyət günlərdə iştirak etmək üçün Rusiyanın mədəniyyət naziri başda olmaqla Azərbaycana gəlmiş nümayəndə heyətinə 165 nəfər daxildir. Tanınmış dirijor Vladimir Fedoseyevin rəhbərliyi ilə P.İ.Çaykovski adına dünya şöhrətli Dövlət Akademik Böyük Simfonik Orkestri də Bakıya gəlmişdir. Aprelin 23-də orkestr görkəmli Azərbaycan dirijoru və bəstəkarı, SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı Niyazinin xatirəsinə həsr edilmiş konsert verəcəkdir ki, bu da Rusiya və Azərbaycanın mədəniyyət xadimləri arasındakı böyük yaradıcılıq dostluğuna daha bir sübutdur. O, xatırladı ki, maestro Niyazi bu adlı-sanlı kollektivə dəfələrlə dirijorluq etmişdir.

Sonra Rusiya Federasiyasının mədəniyyət naziri Mixail Şvıdkoy çıxış edərək bildirdi ki, Azərbaycan və Rusiyanın mədəniyyət xadimləri həmişə qarşılıqlı əlaqələri genişləndirməyə çalışmışlar. O dedi: "Bu gün biz hamımız həyəcan keçiririk, çünki Bakı xüsusi bir şəhərdir, çox dərin bədii ənənələri olan şəhərdir, çox yüksək mədəniyyətə malik şəhərdir, postsovet

məkanının şan-şöhrəti olan gözəl sənətçilərin əvvəllər və indi də yaşayıb-yaratdıqları şəhərdir”.

O, Rusiya artistlərinin tələbkər Bakı tamaşaçıları qarşısında çıxışını növbəti imtahan kimi qiymətləndirdi. Mixail Şvidkoy vurğuladı ki, ölkələrimizin xalqlarını yüzillər boyu yaranmış münasibətlər bağlayır və bu dövr ərzində mədəniyyətlərimiz qarşılıqlı surətdə zənginləşmişdir. O, mədəniyyət sahəsinə, mədəniyyət xadimlərinə göstərdikləri köməyə görə Rusiya Prezidenti Vladimir Putinə və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə minnətdarlığını bildirdi. Azərbaycan Opera və Balet

Teatrı artistlərinin 2001-ci ilin qışında Böyük Teatrın səhnəsindəki çıxışlarını parlaq çıxışlar kimi qiymətləndirən nazir dedi ki, indi Rusiya mədəniyyəti Mirzə Fətəli Axundov, Üzeyir Hacıbəyov, Bülbül və digər görkəmli mədəniyyət xadimlərinin vətəninə özünün ən yaxşı nümunələrini nümayiş etdirir.

Sonra SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı Vladimir Fedoseyevin idarəsi ilə P.İ.Çaykovski adına Dövlət Akademik Böyük Simfonik Orkestrinin konserti oldu. Konsertin birinci bölməsində tamaşaçılar Çaykovskinin fortepiano ilə orkestr üçün birinci “Si-bemol minor” konsertini həərətlə

qarşıladılar. Solist P.İ.Çaykovski adına 11-ci Beynəlxalq müsabiqənin birinci mükafatının laureatı, pianoçu Denis Matsuyev idi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev fasilə zamanı səhnə arxasına gələrək, Rusiyanın mədəniyyət naziri M.Şvidkoy, dirijor V.Fedoseyev və nümayəndə heyətinin digər üzvləri ilə görüşdü.

V.Fedoseyev dövlət başçısı Heydər Əliyevə görkəmli bəstəkar G.Sviridovun əsərləri yazılmış kompakt diskləri hədiyyə etdi.

Prezident **Heydər Əliyev** Rusiyanın mədəniyyət xadimlərini salamlayaraq dedi:

- Azərbaycanda Rusiya Federasiyası mədəniyyəti günlərinin başlanğıcı gözəl oldu. Həm də ona görə gözəl oldu ki, bu günləri Vladimir Fedoseyev kimi görkəmli dirijorun rəhbərlik etdiyi belə görkəmli orkestr açır. Otuz il bundan əvvəl, 1972-ci ilin sentyabrında da Azərbaycanda Rusiya Federasiyası mədəniyyəti günləri keçirilmişdi, o vaxt biz Sovetlər İttifaqının tərkibində idik. Gözəl kollektivlər idi, təxminən 250-300 nəfər gəlmişdi. Musiqçilər də, teatr xadimləri, müğənnilər, şairlər də var idi. Görkəmli yazıçıların, şairlərin çoxu xatirimdədir. İndi onlar həyatdan köçmüşlər, onların hamısı burada

olmuşdular. Mən həmişə onlarla birlikdə idim, biz burada çox yaxşı günlər keçirdik. Hətta o vaxt bu, günlər deyil, Dekada adlanırdı. Sonra isə onun adını dəyişib günlər qoydular. Əvvəlcə Bakıda çıxışlar oldu, sonra isə bölgələrə getdilər, bağlanış üçün yenidən Bakıya qayıtdılar.

O vaxt bizim belə sarayımız yox idi. Sumqayıtda, Gəncədə, Neft daşlarında çıxış edirdilər. Xatirimdədir, çoxlu adam tutan bərə ilə Neft daşlarına getdik. Orada, bərənin göyərtəsində konsertlər verildi, kayutlarda çal-çağır vardı. Biz – mən və tanınmış incəsənət xadimləri, günlərin iştirakçıları kapitanın kayutuna toplasdıq. Pəncərədən dəniz görünürdü, hamı yeyib-içirdi. Mən birdən çox görkəmli bir şairi xatırlayaraq soruşdum: “Bəs, o hanı?” Dedilər, yoxdur. Aradan yarım saat keçdi. O, yenə də yoxdur. Göstəriş verdim ki, axtarıb tapsınlar. Onu axtarmağa getdilər və sonra gəlib qulağıma pıçıldadılar ki, o, bir kayuta girib qapını bağlamışdır və hansısa bir xanımla içir. O xanım da tanınmış aktrisa idi.

Bax, o vaxt sizin orkestr burada çıxış etmişdi, mən də konsertdə olmuşdum. Yeri gəlmişkən, sonralar mən Moskvada yaşayarkən də konsertlərinizi dinləyirdim. Deməliyəm ki, Fedoseyev dəyişməyibdir. Düşünürdüm ki, Fedoseyevi zahirən dəyişmiş ağsaçlı qoca kimi görəcəyəm, o isə elə əvvəlki kimidir. Həqiqətən, mən Moskvada Sizi təxminən 15 il əvvəl görmüşdüm və ondan sonra görməmişdim. Bütün insanlar dəyişirlər, mən də dəyişmişəm, o isə heç dəyişməyibdir.

Bilirsiniz, Çaykovskinin yaradıcılığı çox xoşuma gəlir. Onun musiqisi, simfoniyları öz xüsusiyyəti ilə bir çox simfonik əsərlərdən fərqlənir. Mən Çaykovski haqqında filmi xatırlayıram. Yaxşı, gözəl film idi və Çaykovskinin musiqisi ilə müşayiət olunur.

Buraya gəldiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Bilirəm ki, orkestrinizin çox zəngin proqramı var, siz bütün dünyanı gəzib-dolaşırsınız, konsertlər verirsiniz. Buna baxmayaraq, Azərbaycana gəlməyə və tamaşaçılarımız qarşısında çıxış etməyə vaxt tapdınız. Bu, böyük işdir və mən sizə təşəkkür edirəm.

Mən salona diqqət yetirdim. Bilirsiniz, mən tamaşa salonunda tez-tez oluram, indi isə lojada idim və oradan salonu müşahidə etmək imkanım var idi. Hamı böyük diqqətlə dinləyirdi. Açıqını deyək, simfonik musiqi rəqs təranələri deyildir. Deməli, insanlar bu musiqini başa düşürlər. Bax, bizim dinləyicilər belədir. Bir baxın, salona 2 mindən çox adam toplaşmış və onların musiqiyə münasibəti necədir. Mən şadam ki, əvvəla, bizim insanlar Rusiya incəsənətini sevirlər. İncəsənətin müxtəlif növləri var. Məsələn, Xazanov adamları güldürür. Bu da incəsənətin bir növüdür.

Simfonik musiqi isə incəsənətin çox mürəkkəb, çətin növüdür. İkincisi isə, adamlarımız bu musiqini çox diqqətlə, nəfəs çəkmədən dinləyirdilər. Musiqi qurtaran kimi, sürəkli alqışlar oldu. Gözəl musiqidir!

Orkestrin solistinin royalda ifası çox gözəl idi. Çaykovskinin musiqisində royal həmişə mühüm rol oynayır. Bəlkə də mən bilmirəm, o qədər də başa düşmürəm, lakin subyektiv fikrimi bildirirəm. Çaykovskinin əsərlərində royal xüsusi yer tutur, çox melodik, gözəl səslənir, ruhu oxşayır. Biz bu gün qonağımızın bu konsertini həyəcanla dinlədik. Çox sağ olun.

Mən burada Sovet Azərbaycanının rəhbəri olanda, Filarmoniyaya gedirdim, simfonik musiqini çox sevirdim. Orada konsertlər olurdu, Niyazi və digər dirijorlar çıxış edirdilər. Görürdüm ki, rəhbər işçilərimiz bu konsertdə yoxdur. Əlbəttə, konsertlərdə həmişə adam çox olurdu, Bakıda simfonik musiqiyə xüsusi münasibət var. O zaman mən elan etdim ki, hər cümə axşamı günü axşam saat 7-də Filarmoniyada simfonik musiqidən ibarət konsertə gəlmək lazımdır. Birinci dəfə gəlib gördüm ki, canlarını dişlərinə tutub oturublar. Düşündüm ki, ürəklərində məni söyürlər. Sonra fikirləşdim ki, onlar bu musiqini başa düşmürlər. Biz Niyazi və Janna Dozortseva ilə razılaşdıq ki, Dozortseva hər dəfə konsertə gəlib simfonik musiqidən danışacaq, sonra konsert başlanacaqdır. Bundan sonra onlar musiqini daha yaxşı qavramağa başladılar. Xatirimdədir, bir dəfə mən beletajda oturmuşdum, birdən rəhmətlik həyat yoldaşım mənə dedi: “Gör, simfonik musiqiyə necə qulaq asırlar”. Mən gördüm ki, bir cərgə o yanda Nazirlər Soveti sədrinin müavinlərindən biri möhkəm yatıb və xoruldayır. Həyat yoldaşım dedi ki, yazıqdır, niyə məcbur edirsən. Dedim ki, məcbur edirəm və edəcəyəm. Yeri gəlmişkən, sonra onlar öyrəşdilər, hətta həvəsləndilər də. Sonralar çox da məcbur etmək lazım gəlmədi. 1982-ci ilin axırınadək, mən burada işlədiyim müddətdə belə etdim, sonra hər şey pozuldu.

Əlbəttə, indi, demokratiya şəraitində insanları məcbur edə bilmərəm. O vaxt kommunist sistemi idi və kommunist intizamı vardı. Birinci katib dedi, qurtardı, indi isə məcbur edə bilmərəm. Amma görürəm ki, məcbur etmək lazım da deyildir. Doğrudur, adətən, rəhbər işçilər öyləşən sırada boş yerlər də görürdüm.

Konsertin ikinci hissəsində məşhur orkestrin ifasında dünya musiqisinin inciləri səsləndi.

Bəhruz Kəngərli'nin əsərləri Azərbaycan rəssamlıq sənətinin, mədəniyyətinin ən görkəmli nümunələrindəndir.

Heydər Əliyev

Görkəmli rəssam, boyakar və qrafik Bəhruz Kəngərli 1892-ci il yanvarın 22-də Naxçıvanda anadan olmuşdur. Azərbaycan təsviri sənətində realist dəzgah boyakarlığının təşəkkülü, portret və mənzərə janrlarının formalaşması onun adı ilə bağlıdır.

Yaradıcılığının ilk dövründə karikatura və satirik rəsmlər, mənzərə və məişət səhnələrini əks etdirən rəsm, akvarel və boyakarlıq əsərləri yaratmışdır. Cəmi 7 il yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmağa macal tapmış Bəhruz Kəngərli 2000-ə qədər rəsm əsəri yaratmışdır. O, realist ifadəliliyi, yüksək bədii-estetik dəyəri ilə diqqəti cəlb edən çoxlu portret, mənzərə, natürmort çəkmişdir.

1918-1920-ci illərdə rəssamlıq sənətini gənclərə öyrətmək məqsədilə xüsusi dərnek açmış, fərdi sərgilərini təşkil etmişdir. 1921-ci ildə Azərbaycanda açılan ilk böyük sərgidə 500-dən çox əsəri nümayiş etdirilmişdir. Kəngərli həm də milli teatr rəssamlığının banilərindəndir.

1922-ci il fevralın 7-də Naxçıvanda vəfat etmişdir.

Bəhruz Kəngərli muzeyinin təntənəli açılış mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il iyunun 18-də Naxçıvan şəhərində görkəmli Azərbaycan rəssamı Bəhruz Kəngərliyə xatirəsinə yaradılmış muzeyin təntənəli açılış mərasimində iştirak etdi.

Mərasimə toplaşan yüzlərlə şəhər sakini dövlət başçısını səmimiyyətlə, hərarətli alqışlarla qarşıladılar.

Mərasimi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vasif Talıbov açdı.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vasif Talıbovun çıxışı

- Möhtərəm Prezident,

Bu gün Azərbaycan mədəniyyətinin ən qədim nümunələrini özündə əks etdirən Naxçıvan torpağında daha bir mədəniyyət obyektinin - Bəhruz Kəngərli muzeyinin açılışına toplaşmışıq. 1970-ci ilə qədər Naxçıvanda iki muzey - tarix-diyarşünaslıq və ədəbiyyat muzeyləri fəaliyyət göstərirdi. Sizin Azərbaycana rəhbərliyinizin birinci və ikinci dövründə Naxçıvanda, rayonların hamısında tarix-diyarşünaslıq muzeyləri, Cəmşid Naxçıvanskiyə ev-muzeyi, Hüseyn Cavidin ev-muzeyi, rəsm qalereyası, Məmməd Səid Ordubadinin ev-muzeyi, Yusif Məmmədəliyevin ev-muzeyi, Cəlil ev-muzeyi, Xalça muzeyi, Açıq səma altında muzey və Xatirə muzeyi yaradılmışdır.

Heydər Əliyev: O qədər muzey adı saydın ki, deyirəm, Naxçıvanda bu qədər olmaz, yəqin, Azərbaycandakılardır.

Vasif Talıbov: Bunlar Sizin dövrünüzdə Naxçıvanda açılan muzeylərdir. Bu gün isə Sizin, Azərbaycan mədəniyyətinin böyük təəssübkeşi və hamisinin xeyir-duası ilə görkəmli rəssam Bəhruz Kəngərliyə muzeyi fəaliyyətə başlayır, qapılarını tamaşaçıların üzünə açır.

Bəhruz Kəngərli XX əsr Azərbaycan boyakarlıq sənətinin görkəmli nümayəndələrindən biridir. O, Azərbaycan təsviri incəsənət tarixində realist portret və mənzərə yaradıcılığının əsasını qoymuş, rəssamlığa yeni ictimai məzmun gətirmiş, onu forma və təsvir vasitələri ilə zənginləşdirmişdir. Tiflisdə xüsusi rəssamlıq təhsili alan Bəhruz Kəngərliyə yaradıcılığı rus boyakarlıq məktəbinin ənənələrini davam etdirən mühitdə formalaşsa da, o, tamamilə milli ruhda və üslubda yaratmış, milli rəssamlığın inkişafında özünəməxsus rol oynamışdır. Xəlpilik və

insanpərvərlik, realizm və Vətənə sonsuz məhəbbət Kəngərli yaradıcılığının əsasını təşkil edir.

Rəssamın yaradıcılığında qırmızı xətlə keçən "Qaçqınlar" portretlər silsiləsi 1918-1920-ci illərin canlı salnaməsidir. Erməni zülmündən baş götürüb qacan, didərgin ömrü yaşayan insanları, erməni daşnaklarının törətdikləri qırğınları, deportasiyanı Bəhruz Kəngərli realist sənətçi müşahidəsi və fırçası ilə əks etdirmiş, millətin üzləşdiyi faciəni gələcək nəsillərə çatdırma bilmişdir.

Qısa ömür yaşayan rəssam "Nuhun qəbri", "Atabəy məqbərəsi", "İmamzadə", "Ata-baba günbəzi", "Ədilağa gölü", "İlanlı dağ", "Qızlar bulağı" kimi əsərlərini "Naxçıvan yadigarları" adlandırdığı bir albomda toplamışdır. Bütün bunlar böyük vətəndaşlıq qeyrəti göstərən yaradıcı dühanın bizə əmanət qoyub getdiyi xəzinədir, yadigarlardır. O dövrdə müvafiq mədəniyyət ocağı olmadığından, rəssamın çox qısa müddətdə yaratdığı iki minə yaxın portret, mənzərə və digər rəsm əsərləri sonralar əldən-ələ düşərək itib- batmış, onların 500-ə yaxını dövrümüzdə gəlib çatmışdır. Bu əsərlər Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyinin fondunda saxlanılır.

Bəhruz Kəngərliyə yaşadığı dövrdə Naxçıvan şəhərində rəsm qalereyası və sərgi salonları olmadığına görə, böyük sənətkar yaratdığı əsərləri tamaşaçılara öz mənzilində nümayiş etdirməyə məcbur idi. Akademik Məmmədcəfər Cəfərovun xatirələrində belə bir qeyd vardır: Bəhruz bir dəfə, 1919-cu ildə Naxçıvanda, Puşkin küçəsində, yol kənarında balaca bir otaqda əsərlərinin sərgisini düzəltdirmişdi. O, qapının ağzında dayanıb yoldan ötənləri çağırırdı ki, onun sərgisinə baxsınlar.

Qısa müddətdə əsaslı təmir edilən və bərpa olunan bu binada Bəhruz Kəngərliyə 52 orijinal əsəri, 300-dən artıq eksponat, yağlı boya ilə işlənmiş rəsm əsəri nümayiş etdiriləcəkdir.

Möhtərəm Prezident, bütün bunlar müstəqil dövlətimizdə mədəniyyətə, tarixi irsə göstərilən yüksək dövlət qayğısı nəticəsində mümkün olmuşdur. Bütün bunların səbəbkarı Sizsiniz. Bu tarixi yerdə böyük sənətkarın adına layiq muzeyin yaradılması və zəruri eksponatların təmin edilməsi Azərbaycan mədəniyyətinin hamisi olmağınızın daha bir ifadəsidir. Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafına, mədəni irsin qorunmasına göstərdiyiniz diqqət və qayğıya görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

**Azərbaycanın əməkdar rəssamı
Telman Abdinovun çıxışı**

- Möhtərəm cənab Prezident,
Bu gün Sizin qarşınızda çıxış etməklə özümü xoşbəxt sayır və qürur hissi duyuram.

Cənab Prezident, ümumi evimiz olan Azərbaycan müstəqilliyimizin ilk illərində səriştəsiz dövlət rəhbərləri tərəfindən dağılmaq təhlükəsi qarşısında qalmışdı. Xalqın ümidi Naxçıvana, əvəzəilməz şəxsiyyətə, uzaqgörən siyasəti ilə dünyanı valeh edən möhtərəm cənab Heydər Əliyevə bağlanmışdı. 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Sizin Azərbaycanın rəhbərliyinə ikinci qayıdışınız xalqın gələcəyə ümidini özünə qaytardı. Mən Ulu Tanrıya dua edərək Sizə uzun ömür, cəsağlığı arzulayıram.

Sizin yenidən Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışınız ölkəmizi məhv olmaq təhlükəsindən xilas etdi. Bununla bərabər, Siz 1970-80-ci illərdə başladığınız quruculuq missiyasını yenidən davam etdirdiniz. Bu gün bu quruculuq Sizin rəhbərliyiniz altında Naxçıvanda da davam etdirilir. Qədim Naxçıvan torpağı günbəgün gözəlləşir, həyatımızın bütün sahələrində yeni-yeni nailiyyətlər əldə olunur.

Sizin diqqət və qayğınız nəticəsində mədəniyyətimiz də inkişaf edir, tarixi şəxsiyyətlərin həyatı haqqında məlumatları gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün yeni-yeni muzeylər açılır.

Bildiyimiz kimi, hər bir şəhər özünün zəngin muzeyləri ilə tanınır, şöhrətlənir. Muzeylər bizim ulu keçmişimizi əks etdirir.

Bu gün Naxçıvanda Hüseyn Cavidin, Cəlil Məmmədquluzadənin, Cəmişid Naxçıvanskinin, Heydər Əliyevin muzeyləri, Xalça muzeyi, Açıq səma altında muzey, Ədəbiyyat muzeyi, Şəhidlər muzeyi fəaliyyət göstərir. Açıqlığına toplaşdığımız muzey də Sizin mədəniyyətimizə və Bəhruz Kəngərli irsinə olan münasibətinizin bəhrəsidir.

Möhtərəm cənab Prezident, mədəniyyətimizin inkişafına və mədəniyyət xadimlərinə göstərdiyiniz qayğıya görə Sizə bir daha öz minnətdarlığımı bildirirəm.

Allahdan arzu edirəm ki, Sizə uzun ömür, cəsağlığı versin. Sağ olun.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev açılış mərasimində geniş nitq söylədi.

**Azərbaycan Prezidenti
Heydər Əliyevin nitqi**

- Əziz dostlar, əziz bacılar, qardaşlar, Hörmətli xanımlar və cənablar,

Mən iki-üç gündür ki, Naxçıvandayam. Doğrusu, təsəvvür edə bilməzdim ki, mənə belə bir imkan yaranacaqdır. Çünki Naxçıvana gəlmək məsələsi ortaya çıxanda, birinci növbədə, Olimpiya İdman Kompleksinin açılışı haqqında söhbət getdi. Ancaq başqa planlar hələ gündəlikdə deyildi. Sonra isə mən Naxçıvana gəlmək haqqında qərar qəbul edərkən, düşündüm ki, bir çox başqa işlər də var, onlarda da iştirak etmək lazımdır, insanlarla daha çox görüşmək lazımdır. Naxçıvanın torpağı, daşı, havası, səması - hamısı mənim üçün əzizdir. Mən bunlardan ötrü darıxıram. Amma bunlardan da çox naxçıvanlılar üçün darıxıram.

Dünyada insanlar müxtəlifdir. Dövlət xadimləri də, siyasi xadimlər də, alimlər də, yazıçılar da, cürbəcür sənət sahibləri də müxtəlifdir. Az olar ki, onlar bir-birinə bənzəsinlər. Bu da təbiidir, belə olmalıdır. Ona görə hər bir insanın özünəməxsus xüsusiyyətləri var. Əgər insan, doğrudan da, öz xüsusiyyətləri ilə xalqına, millətinə, Vətəninə daha çox fayda gətirə bilərsə, daha çox iş görə bilərsə, əlbəttə, onda bu xüsusiyyətləri qiymətləndirmək və qoruyub saxlamaq lazımdır.

Mənim həyatımın böyük tarixi var. Bunu bilirsiniz. Müxtəlif dövrlərdə mənim həyatım üçün yaranmış vəziyyətlər və mənim gördüyüm işlər var. Hamısı eyni deyil, hərəsinin öz yeri var. Ancaq mənim üçün hamısı qiymətlidir. Ola bilər, içimdən, kökümdən gələn, genetik quruluşumdan gələn bir şeydir ki, mən doğulduğum, yaşadığım torpağı həmişə, gənclik dövrümdən o qədər sevmişəm ki, hər dəfə bu torpağı, bu yeri, bu insanları xatırlayanda düşünürəm ki, bunlar mənim üçün hamısından əzizdir.

Naxçıvana gəlişim məndə çox müxtəlif hissiyyatlar yaradır. Bunların sevindirici cəhətləri də var, məyusedici cəhətləri də var. Ancaq əgər hamısını birlikdə götürsəm, görürəm ki, bu hissiyyatların çoxu mənim üçün, birincisi, əziz olubdur və mənim həyatımda öz rolunu oynayıb. İkincisi də, nə qədər uzaq dövrdən olsa da, mənimlə yaşayıb və yaşayır.

Ona görə də mən fikirləşdim ki, Naxçıvana gələrkən bir az sərbəst imkanım da olsun, insanlarla görüşüm, söhbət edim, keçmiş günləri yadıma salağ. Çox planlarım var idi. Onun hamısını yerinə yetirə bilmirəm. Deyirəm, bəlkə gedim çayxanada oturum, - vaxtilə, 1990-cı illərdə mən burada müxtəlif adamlarla çayxanada oturmuşam, - yaxud bazara

gedim. Mənim bu xasiyyətim həmişə var, bazara gedirəm. Çünki bazar həmişə hər bir yerin müəyyən qədər aynasıdır. İndi görüm, əgər mümkün olsa, bunları edəcəyəm. Amma edə bilməsəm də, bunlar ürəyimdə qalacaq ki, gələn dəfə edim.

Biz dünən çox səmərəli iş gördük. Azərbaycan ordusunun Naxçıvandakı hissəsi ilə şəxsən məşğul oldum. Artıq televiziyadan, mətbuatdan bilərsiniz ki, Şahbuz rayonunda yeni bir hərbi hissə yaranıbdır, fəaliyyət göstərməsi üçün hərbi şəhərcik tikilibdir. Mənə Vasif Talibov bu barədə məlumatlar verirdi. Mən də bunu dəstəkləyirdim. Ancaq dünən oraya getdim və gördüklərim məni çox sevindirdi. Bu məsələni indi geniş izah etmək istəmirəm. Naxçıvan Muxtar Respublikasının etibarlı müdafiəsi təkcə naxçıvanlıların işi deyil, təkcə Naxçıvanda yaşayanların, Naxçıvanda yerləşdirdiyimiz hərbi hissələrin işi deyildir. Bu, bizim ümumi işimizdir. Millətimizin, Azərbaycan dövlətinin ön böyük işlərindən biridir.

Ümumiyyətlə, müstəqil ölkənin hərbi qüdrətini inkişaf etdirmək və hər bir hadisənin vaxtında qarşısını almaq üçün təminat yaratmaq dövlətin əsas vəzifələrindən biridir. Təəssüflər olsun ki, bizim müstəqil dövlətimiz yaranmamış Azərbaycanı yaraladılar, ermənilər torpaq iddiası ilə çıxış etdilər. Onların qarşısı alınmadı. Sonra bu, müharibəyə çevrildi və Azərbaycan xalqı böyük itkilər verdi. Torpaqlarımızın bir qismi işğal olundu. İşğal olunmuş torpaqlardan zorla çıxarılmış bir milyon adam neçə illərdir ki, ağır vəziyyətdə çadırlarda yaşayırlar. Belə bir vəziyyətdə olan respublika, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunması üçün bütün imkanlardan istifadə edərək, eyni zamanda, ölkənin ümumən müdafiəsini, müdafiə potensialını yüksəltməlidir. Dövlət başçısı kimi mən daim bu işlə məşğul oluram və indi yaxşı nəticələrini görürəm.

Dünən Şahbuz rayonunda yeni hərbi şəhərcikdə hərbiçilərlə görüşüm, onların nümayiş etdirdikləri bəzi silah növləri, əsgərlərin həqiqi Azərbaycan əsgəri kimi yeriməsi, durması, Azərbaycanın himnini öz səsləri ilə oxumaları - bunlar hamısı məndə o qədər böyük hissiyyatlar yaratdı ki, düşündüm: bəli, bizim gördüyümüz işlər nəticə verir.

Mən oradan dönəndən sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasında olan bütün hərbi hissələrin komandirləri ilə üç saat müşavirə keçirdim. Müdafiə nazirini dinlədim, Naxçıvan qarnizonunun komandanı general-leytenant Mustafayevi dinlədim, digər zabitləri dinlədim. Yəni mənə lazım idi ki, buradakı vəziyyətin nə cür olduğunu özüm biləm. Mən müşavirədən, onun nəticələrindən çox razı qaldım.

Hiss etdim ki, bəli, bizim buradakı hərbi hissələrimiz öz vəzifələrini bilirlər, Naxçıvan Muxtar Respublikasını hər an qorumağa qadırdırlar. Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan ərazimizin parçalanması nəticəsində ağır vəziyyətdə olduğu halda, bizim buradakı ordu hissələrimiz yaxşı səviyyədədirlər. Ancaq mən onların qarşılarında vəzifələr də qoydum. O vəzifələri yerinə yetirmək üçün onlara yardım lazımdır. Mən bunu da edəcəyəm. O vəzifələri, o işləri ki, mən etməliyəm, edəcəyəm və edirəm.

Yadımdadır, 1996-cı ildə burada hərbi hissə yaradılması haqqında mən göstərişlər verəndə, Bakıda bəziləri etiraz edə bilmirdilər, amma öz fikirlərini deyirdilər ki, nəyə lazımdır, nə üçün? Mənə dünən lazım idi görüm ki, buradakı əsgər nə vəziyyətdədir, zabit necədir, onların döyüş qabiliyyəti necədir və buradakı komanda heyəti nə səviyyədədir, nə edirlər və Naxçıvanı etibarlı qoruya bilərlərmi.

Mənim yadıma 1992-ci il düşür. Səderək istiqamətindən Naxçıvana hücum etmişdilər. Silahımız, sursatımız yox, oradan-buradan nə isə tapırdıq, biz orada 40 gün döyüşdük. Onda bəzi insanlar həlak oldu. Ancaq bu, lokal bir şey idi. O vaxt bunun qarşısını mən döyüşlə yox, siyasi danışıqlarla aldım. Həm Ermənistan tərəfi ilə, həm də Türkiyənin rəhbərləri ilə daim danışıqlar aparırdım. Bunların nəticəsində mən bunun qarşısını aldım. Amma indi o vaxt deyil, Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Onun indi görək Naxçıvanda etibarlı qoşun hissəsi olsun və bu da var. Mən bildirdim ki, bu var. Amma dünənki günümü buna həsr etdim ki, özüm gözlərimlə bir daha görüm, qulağımla eşidim, özüm anlayım - bu həqiqətən varmı? İndi sizə deyə bilərəm ki, var. Arxayın olun.

Mən söhbətimi ondan başladım ki, buraya gələndə özüm-özümə o qədər planlar cızıram ki, bir də görürsən, gün keçir, vaxt keçir, onların müəyyən hissəsini yerinə yetirə bilmirsən. Vasif Talibov mənə məlumat vermişdi ki, Bəhruz Kəngərlinin muzeyi hazırlanıbdır. Mən bu məsələ ilə də məşğul olmuşdum. Bizim Mədəniyyət Nazirliyi, yaxud Dövlət İncəsənət Muzeyi hətta Bəhruz Kəngərlinin bəzi fondlarda saxlanan əsərlərini Naxçıvan nümayəndələrinə göstərmək istəmirdilər ki, bunlar bizim fonda, biz bunu qoruyuruq, saxlayırıq. Qoruyursunuz, saxlayırsınız - bu, yaxşıdır. Amma mən fikirləşdim ki, onlar daha da yaxşı qormalıdır. Yaxşı qoruyub saxlaya bilmirlər.

Sən onu zirzəmidə, yaxud ayrı yerdə qoruyub saxlayırsan. Bəs, bizim vətəndaşlarımız, xalqımız Bəhruz Kəngərlinin yaradıcılığı ilə nə cür tanış

olsun?! Hər halda, mən lazımı göstərişlər verdim. İndi çox şadam ki, burada muzey yaradılıb, sizinlə baxacağıq. Təbiidir ki, onun əsərləri çoxdur, hamısını buradakı muzeyə vermək olmaz. Mən bu fikirlə də razıyam. Çünki onlar Azərbaycan dövlətinin milli sərvətidir, bunlardan istifadə etmək lazımdır. Amma dövlət bunları qoruyub saxlamalıdır.

Bəhrüz Kəngərli haqqında yazıblar, yəqin, siz eşitmisiniz, bilirsiniz. Onun əsərlərinin çoxunu yəqin görməmişsiniz. İndi burada nümayiş etdirilən əsərləri hələ çoxları görməyibdir. Bu, onun əsərlərinin az bir hissəsidir. Nadir istedadla malik olan bir insan idi. O, Azərbaycan xalqının professional rəssamlıq sənətində ilk rəssamdır, bunu açıq deməliyik. Bilirsiniz, Əzim Əzimzadəni böyük şəxsiyyət kimi həmişə təbliğ edirik və bundan sonra da təbliğ edəcəyik. Amma onun əsərləri, əsasən, qrafika əsərləridir və daha çox Molla Nəsrəddin jurnalı ilə əməkdaşlığı, orada yaratdığı karikaturaları və bir çox başqa əsərləri ilə tanınır. Amma Bəhrüz Kəngərli, birincisi, Tbilisidə professional rəssamlıq təhsili alıbdir. İkincisi də, iş təhsil almaqda deyil, bu, Bəhrüz Kəngərlinin özünün fitri istedadı idi. Orada o qədər adam təhsil alıb ki, onların heç də hamısı görkəmli rəssam olmayıbdir.

Yadımdadır, mən həmin bu binada orta məktəbdə oxuyarkən Bəhrüz Kəngərli haqqında oradan-buradan eşidirdik. Amma Bəhrüz Kəngərlini üzə çıxaran, təbliğ edən yox idi. İndi mən deyə bilmərəm nə üçün. Bəlkə o vaxt hesab edirdilər ki, o, devrilmiş sinfin, yəni bolşeviklər tərəfindən devrilmiş sinfin nümayəndəsidir. Ona görəmi, ya nəyə görəmi, mən buna cavab verə bilmərəm. Ancaq onu bilirəm ki, Bəhrüz Kəngərli haqqında gənc vaxtımda eşitmişdim. Çünki mən özüm də rəssamlıqla maraqlanırdım, məşğul olurdum və rəsm əsərləri çəkirdim. Ona görə də marağım daha çox idi. Ancaq onun haqqında heç bir məlumat yox idi.

Sonralar mən Azərbaycanda sizə məlum olan vəzifələrdə işləyəndə, Azərbaycana başçılıq edən zaman bir neçə dəfə göstərişlər vermişdim ki, araşdırın, Bəhrüz Kəngərlinin əsərlərini gətirin. *Amma nədənsə, hər dəfə, - deyə bilmərəm ki, buna müqavimət göstərmişdilər, səhlənkarlıq etmişdilər, - belə qalırdı.* İndi nəhayət, biz Bəhrüz Kəngərlini üzə çıxardıq. Yəni “üzə çıxardıq” sözü dəqiq deyil, o, onsuz da yaratdığı əsərlərə görə bizim mədəniyyətimizdə, incəsənətimizdə öz yerini tutmuşdur. Amma onun əsərlərini elə “dərindən quyuya” salmışdılar ki, insanlar onu o qədər də yaxşı tanımırdılar.

Deyə bilmərəm nə qədərdir, amma indi təkcə Naxçıvanda yox, ümumən Azərbaycanda da Bəhrüz Kəngərlini yaxşı tanıyanlar o qədər də çox deyildir.

Amma onun əsərləri həddindən artıq qiymətlidir. Birincisi, onun rəssamlıq ustalığına görə, istifadə etdiyi rənglərə görə. İkincisi, onun yaratdığı obrazlara görə - mən insan obrazlarını deyirəm, xüsusən o ağır dövrün, 1918-1919-1920-ci illərin çətin dövründə bizim xalqımızın ağır vəziyyətdə olmasını, az da olsa, öz əsərlərində əks etdiribdir.

Hesab edirəm ki, Azərbaycanda, o cümlədən Naxçıvanda bizim sənətsünaslar, tədqiqatçılar Bəhrüz Kəngərlinin yaradıcılığını daha professional səviyyədə tədqiq etməli, əsərlər yazmalıdırlar. Həm Bəhrüz Kəngərlini Azərbaycan xalqının görkəmli və yüksək mədəniyyətə malik olan nümayəndəsi kimi təbliğ etsinlər, həm də böyük rəssam kimi təbliğ etsinlər.

Mən bu muzeyin yaradılması haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası rəhbərliyinin təşəbbüsünü çox yüksək qiymətləndirirəm. Bu muzeyin yaranması təkcə Naxçıvandakı tədqiqatçılar üçün yox, bütün Azərbaycan tədqiqatçıları üçün böyük imkanlar yaradacaqdır. Mən onların hamısını dəvət edirəm ki, bu işlə məşğul olsunlar. Hesab edirəm ki, bu tövsiyələrim bir sənətsünas, tədqiqatçı kimi, bir alim kimi onlar üçün çox faydalı olacaqdır. Onların gördükləri iş Azərbaycan mədəniyyətinin nə qədər zəngin olduğunu göstərəcəkdir.

Bəli, bu gün demək olar ki, Bəhrüz Kəngərlinin əsərləri Azərbaycanın rəssamlıq sənətinin, mədəniyyətinin ən görkəmli nümunələrindəndir. Biz bununla fəxr etməliyik. Fəxr etməliyik ki, Azərbaycan xalqının belə böyük istedadla malik insanları olubdur.

Yeri gəlmişkən, bu bina haqqında da bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Çünki mən bu binada oxumuşam, təhsil almışam. Mən burada orta təhsil alandan sonra Bakıya gedib Azərbaycan Sənaye İnstitutunun memarlıq fakültəsinə daxil olmuşam. Mən həmişə Naxçıvanda oxuduğum dövrü xatırlayıram, bu dövr mənim yadımdan heç vaxt çıxmıyacaqdır. Birinci sinifdən sona qədər heç vaxt yadımdan çıxmıyacaqdır.

Ona görə də müəllimlərin hamısı yadımdadır. Hansı binada, hansı sinifdə oturmuşam, o da yadımdadır. *Hansı partanın arxasında oturmuşam, o da yadımdadır.* İndi içəri keçsək, sizə göstərərəm, biz hansı sinifdə dərs keçirdik - hamısı yadımdadır. Nə üçün? Çünki həyatımızın ağır dövründə, - təkcə mənim həyatımda yox, bütün xalqımız ağır dövr yaşayırdı, - çətin problemlər içərisində burada o qədər məhəbbətlə, o qədər sevgi ilə nə qədər köklü təhsil aldım ki, sonra bütün başqa yüksək təhsil ocaqlarında oxumaq mənim üçün çətin olmadı. Əksinə, buradakı kimi, mən sonra da həmişə tələbələrin içində seçilən olmuşam.

Ona görə bu divarlar mənim üçün əzizdir. Bu bina mənim üçün əzizdir. Bunun balkonu var idi, bilmirəm indi durur, yoxsa yox. O tərəfdə də bir bina var idi, o da buna bitişik idi. O, indi var, yoxsa yox?

Vasif Talibov: Cənab Prezident, bəli, musiqi məktəbidir. Ancaq bundan bir az aralıdır.

Heydər Əliyev: O, buna bitişirdi. Çünki siniflərin bəziləri orada idi. Bunun həyəti var idi, belə geniş deyildi, kiçik idi. İndi genişləndirmisiniz. Həyətdə idman etmək üçün bəzi imkanlar vardı. Burada gözəl müəllimlər var idi.

Mən birinci gün sevdiyim müəllim Lətif Hüseynzadə ilə görüşdüm. Elə bil ki, dünən idi. Mənim yadımdadır, o, Azərbaycan dili dərsi keçirdi, Azərbaycan ədəbiyyatı dərsi keçirdi. Məndən bəzən soruşurlar: axı Siz təhsilinizin əsas hissəsini rus dilində almısınız, işlərinizin hamısı, demək olar ki, o dövrün tələblərinə görə rus dilində gedibdir. Bəs nə cür olubdur ki, Azərbaycan dilini bəzi azərbaycanlılar kimi unutmamısınız? Onlar heç əvvəl də bilməyiblər ki, unutsunlar, o qədər bilməyiblər. Belələri, xüsusən, Bakıda çoxdur. Burada belələri azdır. Burada hamısı Azərbaycan dilində yaxşı təhsil alır və Azərbaycan dilini yaxşı bilən adamlar çoxdur. Ona görə mən onlarla yarışa girmək istəmirəm. Bilirəm ki, onlar güclüdürlər. Amma o illər Lətif müəllimin, təkcə Lətif müəllimin deyil, başqa müəllimlərimizin də bizə verdiyi dərslər, şəxsən mənə verdiyi dərslər və tövsiyələr bu günə qədər yadımdadır və bütün həyatımda həmişə mənə kömək edibdir.

Mən o gün Lətif müəllimlə görüşəndə bilirdim ki, yaşı çox olsa da, səhhəti pis deyil. İndi təsəvvür edin, oğünkü mərasimdə əvvəldən axıra qədər iştirak edirdi. Demək, sağlamlığı da yaxşıdır. Yenə deyirəm, müəllimlər, bir yerdə oxuduğumuz məktəb yoldaşlarım, bu binanın divarları, sinifləri mənim üçün həmişə əziz olubdur. Mən buraya gələndə elə bilirdim ki, böyük bir saraya gəlirəm.

Vasif Talibov burada Məmməd Cəfər Cəfərovun bir ifadəsini yada saldı ki, Bəhrüz Kəngərli Puşkin küçəsində kiçik bir otaqda özünə sərgi düzəltmişdi və insanları çağırırdı ki, gəlin, baxın. Bu, həqiqətdir. Çünki Məmməd Cəfər çox ədalətli, bilikli alim idi. Onun dediyi sözlərin hamısı, güman edirəm ki, həqiqətə uyğundur. Amma o Puşkin küçəsi haradadır? Puşkin küçəsi budur. Bu küçə axıra qədər, Şahab məhəlləsinə qədər Puşkin küçəsidir. Özünü də deyə bilərəm ki, Puşkin küçəsi yuxarıdan Əlixan məhəlləsindən gəlib keçir və Şahab məhəlləsinin axırında o qurtarır. Mən sonralar bəzən deyirdim ki, bu küçəyə Puşkinin adı nə vaxt verilibdir.

Puşkinin anadan olmasının 100 illik yubileyi ilə

əlaqədar Naxçıvanın mütəfəkkir adamları, - onların adları yadımdan çıxıb, ona görə təkrar etmək istəmirəm, - görə ki, o vaxt Sidqi, başqa bir-iki nəfər də olmuşdu, - şairə öz münasibətlərini bildirmək üçün bu böyük küçəni Puşkin küçəsi adlandırmışdılar. Mən də burada doğulmuşam. Puşkin küçəsi ilə gedəndə, balaca bir döngə vardı, elə idi ki, iki adam bir-birinin yanından keçəndə toqquşurdu. Belə bir dar küçə idi, adı da Dar küçə idi. Oraya heç fayton, araba da girmirdi. Orada atamın balaca bir həyəti var idi, mən orada doğulmuşam. Allaha şükürlər olsun ki, o yer qaldı. Düzdür, bir az dağılmışdı və mən 1990-cı ildə burada olanda atamın yurdunu abadlaşdırdım. Mən buraya gələndə elə orada yaşayıram. Mən bunu sevirəm. Çünki orada doğulmuşam. Bizim həyətdə quyu var idi, o quyudan su içmişəm. Quyu suyu bir az duzlu idi, amma Puşkin küçəsindən yuxarıdan yaxşı su axırdı, anam, böyük bacım vedrə ilə oradan su gətirirdilər.

Sonra o vaxt Naxçıvanda suyu süzən daşlar var idi. İndi mən görürəm, çoxları bilmir bu nədir. O vaxtlar qəribə idi. Daşı yonurdular, yonurdular, ona vedrə ilə su tökürdülər. Altına isə yenə vedrə qoyurdular.

Su damcı-damcı vedrəyə süzülürdü. Ondan ancaq çay üçün, yemək üçün istifadə olunurdu. Mən bunların hamısını yaşamışam. İndi görürəm ki, burada bunları beş-altı adam bilir. Başlarını tərpətib mənim dediyim sözləri təsdiq edirlər. Amma qalanları bilmirlər. Mən gələndə bunlardan soruşdum ki, daşdan su necə süzülüyünü bilirsiniz? Onlar dedilər, biz belə şeylər bilmirik. Harada görüblər?

Bəli, həmin bu Puşkin küçəsi də mənim üçün əzizdir. Çünki bu küçədən gedirdik, gəlirdik, gəncliyimiz belə keçirdi. İndi buraya gəlmişəm, həm məktəbimi görürəm, həm yaşadığımız yeri, həm də Puşkin küçəsini görürəm. Bunlar tarixin nişanələridir. Amma mənim üçün ən əziz odur ki, sizi görürəm, öz xatirələrimi sizə söyləyirəm və sizinlə birlikdə bu gözəl günü bölüşürük.

Mən sizin hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Bəhrüz Kəngərlinin muzeyinin açılması münasibətilə sizi təbrik edirəm. Bütün Azərbaycan xalqını təbrik edirəm. Çünki bu, təkcə sizin üçün, bizim üçün deyil, bütün Azərbaycan xalqı üçündür. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz də, Azərbaycanın digər dəyərli insanları, elm xadimləri, mədəniyyət xadimləri, siyasət xadimləri, dövlət xadimləri də bizim tariximizi, tarixi irsimizi daim öyrənib yeni-yeni səhifələr meydana çıxaracaqlar. Bizim millətimizin zəngin tarixini nə qədər çox araşdırıb, aşağı laylardan çıxarıb təbliğ edə bilsək, Azərbaycan xalqının nə qədər böyük tarixə malik olduğunu göstərə bilərik.

İnanıram ki, biz sizinlə birlikdə bunu edəcəyik. Sağ olun.

Prezident Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinləndi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Dövlət başçısı muzeyin açılışını bildirən qırmızı lenti kəsdi. Respublika rəhbərinə gül dəstəsi təqdim edildi. Məktəbli qız Heydər babanı şeirlə salamladı.

Salmasın bu dövlətə heç kəs göz ayrılığı,
Heydər Əliyev kimi gözəl rəhbərimiz var.
Oğul ataya layiq verir göz aydınlığı,
İndi Azərbaycanda iki Heydərimiz var.

Heydər in davamçısı, millətə layiq oğul,
Sabahın sükançısı, Vətənə dayaq oğul,
Atasının yolunda həmişə oyaq oğul.
Əhsən, belə oğula, el yükünü daşıyır,
İndi Azərbaycanda iki Heydər yaşayır.

Okeanlardan o taydan gəlir İlhamın səsi,
Atası tək sevinir, dilində sülh kəlməsi.
Zəfərləri mat qoyur eşidən, bilən kəsi,
Atası ilə bərabər el yükünü daşıyır,
İndi Azərbaycanda iki Heydər yaşayır.

Nəğməyə, şeirə verib qüdrət duyğumuzu,
Dünyaya tanıtdırır müstəqil yurdumuzu,
İki Heydər irəli aparır ordumuzu.
Əhsən, belə oğula, el yükünü daşıyır,
İndi Azərbaycanda iki Heydər yaşayır.

Salmasın bu dövlətə heç kəs göz ayrılığı,
Heydər Əliyev kimi gözəl rəhbərimiz var.
Oğul ataya layiq verir göz aydınlığı,
İndi Azərbaycanda iki Heydərimiz var.

Sonra dövlət başçısı muzeyin otaqlarını gəzdirdi, burada nümayiş etdirilən eksponatlarla tanış oldu.

**Y.S.Qusmana “Azərbaycan Respublikasının
xalq artisti” fəxri adının verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan kino sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Yuli Solomonoviç Qusmana “Azərbaycan Respublikasının xalq artisti” fəxri adı verilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 9 mart 2002-ci il

**T.Z.Mahmudovanın “Şöhrət” ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycanda musiqi sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Tamilla Zahid qızı Mahmudova “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 aprel 2002-ci il

R.M.Ocaqova fərdi təqaüd verilməsi haqqında

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

“Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə dövlət qayğısının artırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 noyabr 1997-ci il tarixli 641 sayılı Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri olan Rasim Mirqasım oğlu Ocaqova fərdi təqaüd verilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 1 may 2002-ci il

Rauf Hacıyevin 80 illik yubileyi haqqında

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

2002-ci ilin may ayında Azərbaycanın görkəmli mədəniyyət xadimi, bəstəkar, SSRİ xalq artisti Rauf Soltan oğlu Hacıyevin anadan olmasının 80 illiyi tamam olur.

XX əsr Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında Rauf Hacıyevin böyük xidmətləri olmuşdur. Müxtəlif janrlı əsərlərin müəllifi kimi onun çoxşaxəli yaradıcılığı Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbi tarixinin ən parlaq səhifələrindən birini təşkil edir. Bəstəkarın yaradıcılığının mühüm bir hissəsini təşkil edən operettaları Azərbaycanda və xarici ölkələrdə uğurla tamaşaya qoyulmuş, geniş şöhrət qazanmışdır. Rauf Hacıyevin vokal yaradıcılığı, xüsusilə lirik, vətənpərvər ruhlu mahnıları Azərbaycanda mahnı janrının inkişafına dəyərli töhfə vermişdir. Onun simfoniyları, oratoriya və kantataları, teatr tamaşalarına və kinofilmlərə bəstələdiyi əsərləri Azərbaycan musiqi sənətinin xəzinəsinə həmişəlik daxil olmuşdur.

Rauf Hacıyev bəstəkar olmaqla yanaşı, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının birinci katibi, SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının katibi, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru, mədəniyyət naziri kimi də respublikamızın mədəni həyatında təqdirəlayiq rol oynamışdır.

Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olan Rauf Hacıyevin 80 illik yubileyinin ölkəmizdə layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı ilə birlikdə Rauf Hacıyevin 80 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Rauf Hacıyevin yaşadığı binaya (Səməd Vurğun küçəsi, 85) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Bakı şəhərindəki orta musiqi məktəblərindən birinə Rauf Hacıyevin adını versin.
4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 1 may 2002-ci il

**M.Ə.Babayevin “Şöhrət” ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

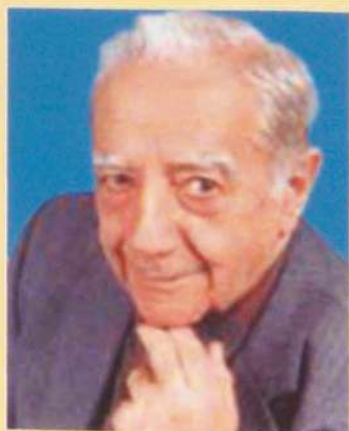
**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsindəki xidmətlərinə görə Mirzəğa (Mirzə) Əbdülcabbar oğlu Babayev “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 may 2002-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,
Sizin tərəfinizdən mənə verilən yüksək dövlət mükafatı ilə əlaqədar və mənə göstərdiyiniz dərin hörmət və ehtirama görə səmimi qəlbdən öz minnətdarlığımı bildirirəm. Sizi əmin edirəm ki, ömrümün sonuna qədər Azərbaycan xalqı və incəsənəti üçün əlimdən gələni edəcəyəm. İnanıram ki, Sizin rəhbərliyiniz altında xalqımız tezliklə öz xoşbəxt gələcəyinə çatacaqdır. Sizə möhkəm cansağlığı və uzun ömür arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

Mirzə Babayev
Azərbaycan Respublikasının xalq artisti

**İncəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin mükafatlarının
təsis edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan Respublikasının incəsənət xadimlərinə dövlət qayğısının artırılması, Azərbaycanda səhnə sənətinin inkişafı üçün daha əlverişli şərait yaradılması məqsədi ilə qərara alıram:

1. Səhnə fəaliyyəti ilə bağlı aparıcı incəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatları təsis edilsin:

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
I dərəcəli mükafatı** - hər biri ayda iki milyon
manat olmaqla on beş mükafat;

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
II dərəcəli mükafatı** - hər biri ayda bir milyon
beş yüz min manat olmaqla iyirmi beş mükafat;

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
III dərəcəli mükafatı** - hər biri ayda bir milyon
manat olmaqla otuz mükafat.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatını alanlar hər ilin birinci rübündə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin qərarı ilə müəyyən edilir.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirər Kabineti bu Fərmandan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 may 2002-ci il

**Təsviri sənət xadimlərinə
Azərbaycan Respublikasının
fəxri adlarının verilməsi
haqqında**

**Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə aşağıdakı incəsənət xadimlərinə Azərbaycan Respublikasının fəxri adları verilsin:

“Xalq rəssamı” fəxri adı

Ələkbərov Kamal Camal oğlu
Əliyev Hüseynqulu Əli oğlu
Hacıyev Altay Əmir oğlu
Xəlilov Fərhad Qurban oğlu
Nəcəfov Fazil İmamverdi oğlu
Qasımov Cabbar Ağadadaş oğlu
Mehdiyev Ağa Cəfər oğlu
Müfidzadə Cəmil Miryusif oğlu
Rüstəmov Cahangir Mahmud oğlu
Salayev Fuad Məmmədəmin oğlu

“Əməkdar rəssam” fəxri adı

Abdinov Telman Manaf oğlu
Abdullayev Həmzə Yusif oğlu
Ağababəyev Odtəkin İskəndər oğlu
Ağayev Vəqif Xosrov oğlu
Aslanov Elçin Muxtar oğlu
Babəyev Görüş Nuruəddin oğlu
Bəykişiyev Nazim Zöhrab oğlu
Dadaşov Nəmiq Əbdülxalıq oğlu
Əhmədov Xanlar Əhməd oğlu
Əliyev Nətiq Kamal oğlu
Əsgərov Ənvər Əsgər oğlu
Haqverdiyev Hüseyn Həsən oğlu
Həşimov Fikrət Məmməd oğlu
Həsənzadə Əkrəm Qulam oğlu
İbrahimov Faiq Rəhim oğlu

İsmayılov Arif Qəndi oğlu
İsmayılov Rəşid Məhərrəm oğlu
Qaziyev Arif Şamil oğlu
Qarayev Ənvər Vahid oğlu
Qulamov Fərman Səməd oğlu
Quliyev Cabbar Əli oğlu
Quliyev Məmmədkərim Həbib oğlu
Qurbanov Eldar Hacıbaba oğlu
Məmmədov İsmayıl Əsəd oğlu
Məmmədov Qüdrət Hacıbəy oğlu
Məmmədov Tahir Hidayət oğlu
Mirzəzadə Sirus Yədulla oğlu
Muradov Rəfail Həsən oğlu
Mustafayev Məmməd Əlihüseyn oğlu
Mustafayev Şəmil Murtuz oğlu
Nərimanbəyova Əsmər Toğrul qızı
Rəcəbov Aydın Rəcəb oğlu
Rəhmanov Nazim Şamil oğlu
Rəsulov Rəis Azər oğlu
Rüstəmov Adil Əliəğa oğlu
Səmədzadə Kamal Əmirulla oğlu
Seyidov Mircəlil Mirələkbər oğlu
Tahirov Tahir Rəşid oğlu
Yunusov Qəyyur Həbil oğlu
Zeynalov Nəmiq Məmmədəli oğlu

**“Əməkdar incəsənət xadimi”
fəxri adı**

İbrahimov Ağəli Məsəllim oğlu
Əsgərov Akif İzzətulla oğlu
Hüseynov Cəlil Qafar oğlu
Kərimov Rafiq İslam oğlu
Nəmitokova-Manəfova Sara
Məmmədəğa qızı

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti**

Bakı şəhəri, 30 may 2002-ci il

**Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin fərdi
təqaüdlərinin
verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin “Azərbaycan
Respublikası Prezidentinin fərdi
təqaüdünün təsis edilməsi haqqında”
11 iyun 2002-ci il tarixli Fərmanına
uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycanın elm və təhsil,
mədəniyyət və incəsənət, iqtisadiyyat
və dövlət idarəçiliyi sahələrində
böyük xidmətləri olan aşağıdakı
şəxslərə Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin fərdi təqaüdləri verilsin:

Abbasov Nadir Xuduş oğlu
Abbasova Elmira Əbdülhəmid qızı
Abbaszadə Hüseyn Abbas oğlu
Abdullayev Gülhüseyn Hüseyn oğlu
Abdullayev Mikayıl Hüseyn oğlu
Abdullayev Səfər İbad oğlu
Abdullayev Tahir Abdulla oğlu
Abdullayeva Həyat Həmdulla qızı
Abizadə Balas Allahbağış oğlu
Adıgözəlov Vəsiq Zülfüqar oğlu
Ağayev Oqtay Cəfər oğlu
Ağayev Əmər Ağacahangir oğlu
Axundov Davud Ağa oğlu
Axundova Rəfiqə Hacı qızı
Axundova Şəfiqə Qulam qızı
Almaszadə Qəməh Hacığa qızı
Babənlü Vədadi Yusif oğlu
Babəyev Abdulla Murtuz oğlu
Babəyev Arif İmran oğlu
Babəyev Mirzə Əbdülcabbar oğlu
Babəyev Nəbi Ələkbər oğlu
Babəyev Rəsim Hənifə oğlu
Babəyeva Çimnaz Məmməd qızı

Babəyeva Ələviyyə Hənifə qızı
Bakıxanov Təfiq Əhməd oğlu
Bayramov Fətulla Manaf oğlu
Bədirov Mürsəl Tağı oğlu
Cabbarova Fatma Ağacabbar qızı
Cəfərxanova Roza Heydər qızı
Cəfərzadə Əzizə Məmməd qızı
Cəlilova Roza İsmayıl qızı
Dibirova Səfiyyə Hacı qızı
Dilbazi Əminə Paşa qızı
Əbdürrəhmanov Nadir Qəmbər
oğlu
Əhmədov Sabir Məhəmməd oğlu
Əhmədova Firəngiz Yusif qızı
Əhmədova Həmayıl Behbud qızı
Əkbərov Cənəli Xanəli oğlu
Ələkbərov Firudin Yusif oğlu
Əliyev Həbil Mustafa oğlu
Əliyev Məhərrəm Əkbər oğlu
Əliyev Şamil Rüstəm oğlu
Əliyeva Səkinə Abbas qızı
Əlibəyli Xanıməna Sabir qızı
Əmənəv Akif Məmi oğlu
Güləhmədova-Martinova
Gülcahan Şüəlla qızı
Hacıyeva Əcəb Məhərrəm qızı
Hacıyeva Züleyxa Hacıbaba qızı
Həməyəyeva Zərəş Mirzəbağır qızı
Həsənova Gülxar İbrahim qızı
Həsənova Rəhilə Mir Ələsgər qızı
Həsənova Şaməma Məhmədəli qızı
Həsənzadə Nəriman
Əliməmməd oğlu
Həşimov Ələsgər Mirhəşim oğlu
Hümbətova Təməra Əhməd qızı
Hüseynov İsa Mustafa oğlu
Hüseynov Kamran Əsəd oğlu
Hüseynov Yusif İsmayıl oğlu
Hüseynova Sofiya Həsən qızı
Hüseynzadə Lətif Təlib oğlu
Xanlarov Tələt Ağasibəy oğlu
Xanməmmədov Hacı Dadaş oğlu
Xəsiyeva Nüyvər Xəlil qızı
İbrahimov Hüseyn
Məmmədəli oğlu
İbrahimov Məmməd İnfil oğlu

İmamquliyeva Fatma
Məhərrəm qızı
İmamverdiyev Qabil Allahverdi oğlu
İmanov Lütfiyar Müslüm oğlu
İsababəyeva Həcər Muştaq qızı
İsmayılova Sədə Məbud qızı
İsmayılova Tükəzban Məhərrəm qızı
Kazımov Davud Mehdi oğlu
Konyagin Vladimir Yevgenyeviç
Kojevnikova Mariya Nikolayevna
Qədimova Sara Bəbiş qızı
Qocayev Fikrət Göyüş oğlu
Quliyeva Maral Rüstəm qızı
Quliyeva Nari Əbülfəz qızı
Mehdiyev Ağ Cəfər oğlu
Mehdiyev Firuddin Mehdi oğlu
Mehdiyev İsa Məhəmməd oğlu
Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu
Məlikov Arif Cahangir oğlu
Məmmədbəyov Lütfi Şahbaz oğlu
Məmmədov Altay Yusif oğlu
Məmmədov Böyükxan Abış oğlu
Məmmədov Dövlət Heydər oğlu
Məmmədov Ələkbər Əmir oğlu
Məmmədov Əlibaba Balaəhməd oğlu
Məmmədov Ərəstun Surxay oğlu
Məmmədov Həsən Ağaməmməd oğlu
Məmmədov Maqsud Davud oğlu
Məmmədov Nüsrət Xudu oğlu
Məmmədov Səfərəli İbrahim oğlu
Məmmədov Tokay Həbib oğlu
Məmmədov Yaqub Məmməd oğlu
Məmmədova Güləbətin Əliş qızı
Məmmədova Şəfiqə Həşim qızı
Məmmədova Ümleyla Əli qızı
Mirqasımov Mirələsgər
Mirəsədulla oğlu
Mirişli Ramiz Aqil oğlu
Mirzəbaba Abutalıb oğlu
Mirzəyev Həsən Mirzəli oğlu
Mirzəyeva Mənsurə Meybulla qızı
Mirzəzadə Böyükağa Məşədi oğlu
Mirzəzadə Xəyyam Hədi oğlu
Musayev Qılman İsabala oğlu
Musayev Niyaməddin Musa oğlu
Mustafayev Əmir Gülbala oğlu
Mustafayev Ramiz Hacı oğlu
Naibov Əkrəm Nəcəf oğlu
Nəcəfova Hökumə Yusif qızı

Nəcəfzadə Kamil Nəcəf oğlu
Nəsibov Ədalət Məhəmmədəli oğlu
Nəsirov Qubad Əsədulla oğlu
Ocaqov Rasim Mirqasım oğlu
Rəhimov İsmixan Məmməd oğlu
Rəhimova Elmira Allahverdi qızı
Rəhmanzadə Maral Yusif qızı
Rəsulov Rəis Azər oğlu
Rəsulova Lidiya Xudat qızı
Rüstəmov Qədir Çərkəz oğlu
Rzaquliyev Elbəy Mirzəhəsən oğlu
Rzayev Anar Rəsul oğlu
Rzayev Azər Hüseyn oğlu
Rzayev İslam Tapdıq oğlu
Sadıqov Fikrət Abbas oğlu
Sadıqova Maral Zakir qızı
Sadıqova Məhluqə Ələsgər qızı
Sadıqzadə Oqtay Seyidhüseyn oğlu
Səfərova Xəlidə Əliəkbər qızı
Səfiyeva Ceyran Muxtar qızı
Sənani Ofelya Hacıağa qızı
Şahməmmədov Şamil Məmməd oğlu
Şərifova Firəngiz Mirzə qızı
Şirəliyeva Tamilla Xudadət qızı
Şirye Vera Karlovna
Şöyübov Zəhid Hamil oğlu
Tağıyeva Roza Murtuz qızı
Tağıyeva Sona Hənifə qızı
Təhiri Söhrab Əbülfəz oğlu
Titorenko Mariya Sergeyevna
Tretyakov İvan Polikarpoviç
Tuayev Kazbek Əliyeviç
Turabov Həsənağa Səttar oğlu
Vahabzadə Bəxtiyar Mahmud oğlu
Zeynalov Telman Heydər oğlu
Zeynalova Nəsibə Cahangir qızı
Zeynalova Nəziyə Cəfər qızı

2. Azərbaycan Respublikasının
Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli
gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyun 2002-ci il

Azərbaycan kinosu gününə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il avqustun 2-də kino işçilərinin peşə bayramı günü münasibətilə Respublika sarayında keçirilən təntənəli mərasimdə iştirak etdi.

Ölkə başçısının salona gəlişi hərarətli, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Mərasimi Prezident Heydər Əliyev açdı.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı

- Əziz kinematoqrafçılar,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Bu gün Azərbaycan kinosu günüdür. Bu münasibətlə biz hamımız buraya toplaşmışıq ki, bu tarixi hadisəni qeyd edək. Mən sizi, Azərbaycan kinematoqrafiyasında çalışan bütün insanları, bütün kinosevərləri ürəkdən təbrik edirəm. Özünü kino sənətinə həsr etmiş bütün insanlara yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan kinosu bundan sonra daha

böyük inkişaf yolu ilə gedəcəkdir.

Mən sözü Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının birinci katibi, bizim çox sevimli aktrisamız Şəfiqə Məmmədovaya verirəm.

Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının birinci katibi Şəfiqə Məmmədovanın çıxışı

- Möhtərəm cənab Prezident,

Əziz kino işçiləri,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

İttifaqımızın bütün kinematoqrafçıları adından Azərbaycan kinosu günü münasibətilə mən də sizi ürəkdən təbrik edirəm. Kinematoqrafçılarımız adından sizi əmin edirəm ki, doğrudan da, kinomuz yaşayır və yaşayacaqdır. Bu gün bütün çətinliklərə baxmayaraq, biz yenə də filmlər çəkmək, kinoya çəkilmək istəyirik.

Hörmətli Prezident, biz kino sənəti tariximizə yeni şanlı səhifələr yazmaq istəyirik.

Möhtərəm cənab Prezident, bütün bu arzularımızı, ümidlərimizi Sizin adınızla bağlayırıq. Əminik ki, Siz bu sahədə bizə kömək edəcəksiniz. Sizə minnətdarlıq və həmişə də minnətdar olacağıq. Sağ olun.

Heydər Əliyev: Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan dövləti, Azərbaycan Prezidenti kinematoqrafçılara, Azərbaycan kinosuna daim qayğı göstərəcəkdir.

İndi isə söz məşhur kinorejissor Vaqif Mustafayevə verilir.

Kinorejissor Vaqif Mustafayevin çıxışı

- Möhtərəm cənab Prezident,
Hörmətli mərasim iştirakçıları,

Yəqin hamı başa düşdü ki, bu mərasim başqa cür başlanmalı idi. Bu təntənə üçün müxtəlif ssenarilər yazılmışdı. Amma möhtərəm Prezident gələn kimi ən gözəl ssenarini yazdı və dramaturgiyanı dəyişdirdi.

Mən möhtərəm Prezidentimizin həyat və fəaliyyətindən 7 film çəkmişəm. Hər bir filmi başqa cür təsvir etmişəm. Amma cənab Prezidentlə görüşəndə iş bir növ başqa axın tapıbdır. Ona görə filmlər belə müvəffəqiyyətlər qazanır. Çünki bu dramaturgiyanı möhtərəm Prezident özü yaradır və buna görə də filmlər uğurlar qazanır.

Mən bir fikri xatırlayıram. Ancaq bilmirəm, ilk dəfə bunu kim deyibdir. Bu fikir belədir: Hərdən

insanları gətirib uçurumun kənarına qoymaq lazımdır ki, onlar həyata daha çox qiymət versinlər. Bu uçuruma yaxınlaşmaq üçün heç bir əziyyət çəkmək lazım deyildir. Sadəcə, 1980-ci illərin axırlarını təsəvvür etmək lazımdır. Qarabağ böhranı, mitinqlər, faciəvi komediya personajı Vəzirov, 20 Yanvar faciəsi, həyatın sonu və uçurum. Bizi bu uçurumdan dahi liderimiz Heydər Əliyev uzaqlaşdırdı və bu günə gətirib çıxardı.

Bu gün fantastik və çox qərribə bir gündür. Bu gün kino bayramı keçiririk. Özü də nadir dövlətlərdən biriyik ki, bu bayramı keçiririk. Amma bu bayram olmaya da bilərdi. Heydər Əliyev şəxsiyyəti olmasaydı, nəinki bu bayram, başqa bayramlar da olmaya bilərdi. Silahlı Qüvvələrin nəinki bayramı, heç özü də olmaya bilərdi. Sevinclə dolu müstəqillik bayramı yox, heç müstəqilliyin zərrəsi də olmaya bilərdi.

1980-ci illərin axırlarında Qorbaçov tərəfindən Azərbaycanı dağıtmaq üçün göndərilmiş Vəzirovun rəhbərliyi altında bütün təsərrüfat dağıdılmışdı. Həmçinin kino da. Vacib kino obyektləri birdən-birə yox olmağa başladı. Bir obyekt yox oldu, digəri yox oldu. Vaxtilə Moskvadan sonra təkcə Bakıda olan avadanlıqlar yox oldu. Amma möhtərəm Prezidentimiz tərəfindən hələ 1970-ci illərdə kinonun

bazası elə möhkəm yaranmışdı ki, o illərdə və sonrakı illərdə baş verən dağıntılar kinonu məhv edə bilmədi. Kino bu günə qədər yaşayır və biz bu günə qədər o avadanlıqlarla filmləri yaradırıq və göstəririk. Cənab Prezident, mən buna görə öz minnətdarlığımı, həmkarlarımın, bütün kino ictimaiyyətinin minnətdarlığını bildirmək istəyirəm.

Açıq deyirəm ki, özümü bu səhnədə çox xoşbəxt hiss edirəm, çünki mənə belə xoşbəxtlik nəsib olub ki, dahi liderimiz Heydər Əliyev haqqında filmlər çəkirəm. Çox xoşbəxtəm ki, bu filmlər təkcə Azərbaycanda qalmır, Azərbaycandan kənara da çıxır. Keçən ilin sentyabr ayında Moskvada 4-cü Avrasiya teleforumu oldu və "Heydər Əliyev. Əsl məhəbbət haqqında" filmi kino və televiziyanın tarixində ilk dəfə mükafatlara layiq görüldü. Bu, heç vaxt baş vermirdi. Çünki hansısa ölkənin rəhbəri haqqında film heç yaxın da buraxılmırdı. Bu filmlərin hamısı "market filmlər" adlandırılırdı. Yəni eyniləşmiş filmlər. Amma bizim möhtərəm liderimizin nüfuzu və onun şəxsiyyətinə olan maraq o qədərdir ki, bu film dərhal diqqəti cəlb etdi və bütün salon ayağa qalxaraq alqışladı.

İndi mən Moskvadan xüsusi gəlmiş qonaqları - "Avrasiya" teleforumunun prezidenti Valeri Ruzini, iki dəfə Rusiya Dövlət Mükafatı laureatı, "ORT" telekanalının "Sivilizasiya" verilişinin müəllifi və aparıcısı Lev Nikolayevi səhnəyə dəvət edirəm.

"Avrasiya" teleforumunun prezidenti Valeri Ruzinin çıxışı

- Yeni müstəqil dövlətlərin bütün televiziya məkanını birləşdirən Avrasiya Televiziya Akademiyasının yaratdığı münisflər heyəti ötən il 14 ölkənin peşəkar kinematoqrafçılar ittifaqları və televiziya nümayəndələrinin iştirak etdikləri dördüncü "Avrasiya" teleforumuna müxtəlif nominasiyalar üzrə təqdim olunmuş 500-dən artıq iş arasında "Teleportret" nominasiyasında qalib adını "Heydər Əliyev. Əsl məhəbbət haqqında" filminə vermişdir.

Beləliklə, Avrasiya Televiziya Akademiyasının və Avropa teleforumları münisflər heyətinin praktikasnda ilk dəfə olaraq filmin qəhrəmanına ayrıca mükafat verilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdir.

Biz XXI əsrdə yaşayırıq. İyirminci əsr bizə tarixin çox sirli səhifələrini miras qoymuşdur. Odur ki, istedadlı sənədli film ustalarının, istedadlı kinematoqrafçıların bu və ya digər səhifələri açıb, bizi həqiqi tarixlə, əsl insani hisslər və duyğularla tanış

etməsi silinməz təsir bağışlayır. Bu film də Avrasiya Televiziya Akademiyasına və dördüncü Avrasiya teleforumunun münisflər heyətinin üzvlərinə məhz belə bir təsir bağışladı və bu da filmin qəhrəmanının xüsusi mükafata layiq görülməsi haqqında müstəsna bir qərarın qəbul edilməsinə səbəb oldu. Belə bir qərarın nə cür qəbul olunduğundan danışmaq üçün mən iki dəfə "TEFİ" mükafatı laureatı, iki dəfə Rusiya Dövlət Mükafatı laureatı, Rusiya və Avrasiya televiziya akademiyalarının akademiki Lev Nikolayevə söz verirəm.

Rusiya Televiziya Akademiyasının akademiki Lev Nikolayevin çıxışı

Mən deməliyəm ki, bu, təkcə həmin festival üçün müstəsna hal deyildir. Ümumiyyətlə, iştirak etdiyim sənədli filmlər festivallarında belə vəziyyəti xatırlamıram, bu, heç də gəlişigözlə söz deyildir, həqiqətən, ən təbii insani hisslərdir. Səbəbini də izah edirəm. Bu gün həll etdiyimiz iqtisadi, siyasi, hərbi və digər problemlər arasında ən başlıcası və ən əsası mənəviyyat, insan tərbiyəsi, ağılı desək, vaxtilə, elə indinin özündə də fəxr etdiyimiz mənəvi dəyərlərə qayıtmaq problemləridir. Süfrənin başında oturmuş atamızla, öz Vətəninə qorunmuş babamızla fəxr etmişik. Bugünkü mükafat da Prezidentə yox, dostluğa, məhəbbətə və dünyanın bütün dinləri üçün ümumi sayılan on əhkama sədaqət rəmzi olan bir insana təqdim olunur.

Bu, xeyirxah niyyətlərin rəmzidir və özünün dəfnə tacı ilə şərəf və ləyaqəti mükafatlandırır. İcazə verin, bu mükafatı və diplomu təqdim edirəm.

Sonra "Heydər Əliyev. Əsl məhəbbət haqqında" filmindən kadrlar nümayiş etdirildi.

Valeri Ruzin diplomun mətnini oxudu:

"Rejissor Vaqif Mustafayevin "Heydər Əliyev. Əsl məhəbbət haqqında" filminin qəhrəmanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyevə mənəvi hünərinə, yüksək insani keyfiyyətlərinə, ləyaqət, fədakarlıq və alicənablığına görə fəxri diplom. 4-cü Avrasiya teleforumunun qalibi filmi. Avrasiya Televiziya Akademiyası və 4-cü Avrasiya teleforumu adından akademiyanın prezidenti Anatoli Lisenko, teleforumun prezidenti Valeri Ruzin".

Valeri Ruzin və Lev Nikolayev mərasim iştirakçılarının gürultulu alqışları altında 4-cü Avrasiya teleforumunun mükafatını və diplomunu dövlət başçısına təqdim etdilər.

Vaqif Mustafayev: Möhtərəm Prezidentimiz, icazə verin, kino ictimaiyyəti adından, kino tamaşaçıları adından Sizi bu mükafat və diplom münasibətilə təbrik edək. Biz kino işçiləri çox xoşbəxtik ki, bu gün mərasimin bir hissəsini Sizə, bu bayramın yaradıcısına həsr etdik. Biz çox xoşbəxtik.

İndi isə "Bir hələdin tarixi" filmi haqqında danışmaq istəyirəm. Mənə elə gəlir ki, bu filmi də belə gözəl gələcək gözləyir. Artıq deyirlər ki, Moskvanın televiziya kanalları bu filmi proqramlarına daxil ediblər. Film həm də dünya ekranlarında nümayişə hazırlanır. Bu yaxınlarda Gürcüstan da xahiş edib ki, bu film orada da nümayiş etdirilsin.

İş ondadır ki, bunu kimsə etməli idi, kimsə gedib Qorbaçovu tapmalı idi, bu sualları ona verməli idi: Bunu Qazaxıstan da, Gürcüstan da, Baltıyanı ölkələr də edə bilərdilər. Mən o ölkələri sayıram ki, orada Qorbaçov faciələri baş veribdir. Amma bunu biz, azərbaycanlılar etdik. Bu ideya 1999-cu ildə yarandı. Biz görkəmli Gürcüstan kinooperatoru Lomer Axvlediani ilə birgə möhtərəm Prezidentimizlə görüşəndə mən bu mövzuya - qısqanclıq, paxıllıq, hələdin mövzusuna toxundum. Söhbət Motsartdan, Salyeridən getdi. Qısqanclıq, paxıllıq müxtəlif sahələrdə olur. Mən məşhur Dalın lüğətinə baxdım ki, paxıllıq nə deməkdir. Orada yazılıb ki, paxıllıq başqasının sağlamlığı ilə xəstələnmək deməkdir. Mən gördüm ki, Qorbaçov Heydər Əliyevin sağlamlığı ilə xəstələndir. Allah eləsin ki, Qorbaçov və bütün düşmənlər ömrü boyu həmişə Heydər Əliyevin sağlamlığı ilə xəstələnsinlər.

Bu filmə mənə nailiyyətim təkcə odur ki, hadisələri düz başa düşmüşəm, hadisələri dərk etmişəm və düzgün çatdırmışam. Mənə gözəl bir söz deyə bilərlər ki, çəkdiyim filmlərdə səmimiyyət var. Çünki belə filmlər, avtobiografik filmlər ancaq səmimiyyət olanda uğur qazanır. Bu səmimiyyət də var. Ona görə ki, Heydər Əliyev bizim liderimizdir. Heydər Əliyev bizim ən görkəmli qəhrəmanımızdır. Mən buna əminəm.

İndi çoxlarının yadına gəlir ki, 1960-cı illərdə biz evdə Mayakovskinin, Heminqvayın şəklini asırdıq. Kitab rəflərimizdə "Ovod" kitabı mütləq olmalı idi. Yəni biz qəhrəmanlarımızı kənarda, orada-burada axtarırdıq. Bizə ideal lazım idi. Bu, gənclərin və hamımızın həyatında olmalıdır. Amma mənə elə gəlir ki, Azərbaycan öz qəhrəmanını artıq tapıbdir və bu da möhtərəm Heydər Əliyevdir.

Bu filmə Qorbaçov çox etiraflar edir. Siz bunu filmə baxanda görə bilərsiniz. O, çox yalanlar da danışır. Siz bunu da görə bilərsiniz. Mən burada bunu deməsəm də, siz görə bilərsiniz. Ən əsas yalan odur ki,

deyir, xəbərim yox idi ki, hörmətli İlham Əliyev dərs dediyi institutdan kənarlaşdırılmışdı.

Bunu mənə ilk dəfə mərhum Artyom Borovik danışmışdı. O, bu sahədə jurnalist təhqiqatı aparırdı, həm də kitab yazmaq fikrində idi. Birincisi, Artyom Borovik İlham Əliyev ilə bir institutda oxumuşdu. İkincisi də o, bu işlə məşğul idi. Deyirdi ki, Qorbaçovun özü demişdi ki, İlham Əliyev oradan kənarlaşdırılsın. Möhtərəm Heydər Əliyev o vaxt dostlarına da müraciət etmişdi ki, onu niyə kənarlaşdırırsınız, axı mənim oğlumun nə günahı var? Onlar qorxularından bu xahişi yerinə yetirməmişdilər. Mən indi o dostların kim olduğunu demək istəmirəm və buna ehtiyac da yoxdur. Amma filmə Qorbaçov deyir ki, İlham Əliyevin institutdan kənarlaşdırılmasından xəbəri olmayıbdır. Bunların hamısı yalandır və filmə görə bilərsiniz.

Bu filmə əsas iki nəfərdir. Biri Qorbaçov - məkrli, xırda, amma o qədər faciələr gətirmiş bir insan. Digəri isə bizim dahi, məğlubolunmaz liderimiz Heydər Əliyevdir. İndi sizi həmin filmə baxmağa dəvət edirəm. Sağ olun.

Sonra "Heydər Əliyev" sənədli filminin "Bir hələdin tarixi" adlı 7-ci seriyası göstərildi. Mərasim iştirakçıları filmə böyük maraqla tamaşa etdilər. Onlar vaxtilə Qorbaçovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan xalqının əvəzsiz lideri Heydər Əliyevə qarşı edilmiş haqsızlıqların, ədalətsizliklərin bir daha şahidi oldular və filmin əsas qəhrəmanını - Azərbaycan Prezidentini ayağa qalxaraq alqışladılar.

**İncəsənət adamlarına Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
mükafatlarının verilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “İncəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının təsis edilməsi haqqında” 2002-ci il 28 may tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Səhnə fəaliyyəti ilə bağlı aşağıdakı aparıcı incəsənət xadimlərinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatları verilsin:

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin I dərəcəli mükafatı – hər biri ayda iki milyon manat olmaqla

Abdullayev Rauf Cahanbaxış oğlu
Aslanov Səyavuş Məmmədağa oğlu
Bağırov Hacıbaba Ağarza oğlu
Balayev Rasim Əhməd oğlu
Cəfərova Bəsti Əli qızı
Duxovnaya Lyudmila Semyonovna
Əsədova Məleykə Əlifadə qızı
Xanlarova Zeynəb Yəhya qızı
Kərimova Qərinə Rəhim qızı
Qasımov Alim Həməzə oğlu
Qasımov Fidan Əkrəm qızı
Qasımov Xuraman Əkrəm qızı
Qədirov Əliabbas Gülabbas oğlu
Quliyev Nuruəddin Əzulla oğlu
Nuriyev Yaşar Məmmədsadiq oğlu
Pənəhova Amaliya Əliş qızı
Poladov Fuad Ağarəhim oğlu
Yegizarov Hacı Murad Hacı Əhməd oğlu
Zeynalov Azər Zeynalabdin oğlu

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin II dərəcəli mükafatı - hər biri ayda bir milyon beş yüz min manat olmaqla

Abbasov Ələddin Aslan oğlu
Abdullayev Ağaxan Minaxan oğlu
Ağakışiyeva Zərnigar Fəti qızı
Cəfərov Cavanşir Xəlil oğlu
Cəlilov Kamil Cəlil oğlu
Dadaşov Rəfael Məlik oğlu
Əliyeva Mədinə Vaqif qızı
Əminə Yusif qızı
Əsgərov Əli Rəhim oğlu
Fərzəlibəyov Mərahim Fərzəli oğlu
Göycəyev Teymur Ənvər oğlu
Hacıəlibəyov Nazim Ənvər oğlu
İbrahimova Səfurə Ağabala qızı
İmanova Gülbacı Əliəkber qızı
Quliyev Kamran Məmmədqulu oğlu
Quliyev Ramiz Əyyub oğlu
Qurbanova Solmaz Cəbrayıl qızı
Məlikova Afaq Süleyman qızı

Nemətov Azər Paşa Zəfər oğlu
Paşayev Ağavərdi Ağə Əli oğlu
Səfərova Afaq Bəşir qızı
Səlimova Cənnət Əlibəy qızı
Şarovski Aleksandr Yakovleviç
Vinoqradovalarisa Afanasyevna
Zülfüqarov Oqtay Qədir oğlu

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin III dərəcəli mükafatı - hər biri ayda bir milyon manat olmaqla

Abdullayev Rasim Mahmud oğlu
Adıgözəlov Telman Abbasqulu oğlu
Atakışiyev Hüseynağa Ağahüseyn oğlu
Bayramova Cəmilə Əsədulla qızı
Enami Həsən Əliabbas oğlu
Əhədzadə Elxan Yəhya oğlu
Əliyeva Kubrəbəyim Ağə qızı
Əlizadə Rəhman Balarza oğlu
Əzimov Rafiq Əşrəf oğlu
Həşimova Şahnaz Həsən qızı
Hüseynov Elxan Ağahüseyn oğlu
Xanizadə Bəxtiyar Oqtay oğlu
Xudavərdiyev Kamal Ağahüseyn oğlu
Xudiyev Rza Əli oğlu
İbrahimov Mənsur İsrəfil oğlu
İsmayılov Hacı Məcid oğlu
İsmayılova Səkinə Qulu qızı
Kərimov Loğman Seyfulla oğlu
Quliyev Şahlar Həsənağa oğlu
Məlikov Ramiz Ağarza oğlu
Məmmədova Gülyanaq Zakir qızı
Məmmədova Gülyaz Zakir qızı
Mirzəyev Baba Mahmud oğlu
Muradova Təranə Hüseyn qızı
Musatafayeva Laləzar Bəşir qızı
Mütəllibova Firəngiz Bəhər qızı
Nəsirova Hicran Fətəli qızı
Novruzov Ramiz Qəvvam oğlu
Poladov Əkrəm Nicat oğlu
Teymurova Nəzakət Xosrov qızı

2. Bu Sərəncam 2002-ci il iyul ayının 1-dən qüvvəyə minmiş hesab edilsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 iyul 2002-ci il

**T.H.Məmmədovun “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan heykəltəraşlıq sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Tokay Həbib oğlu Məmmədov “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 avqust 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident,

Anadan olmağımın 75 illiyi və Azərbaycan heykəltəraşlıq sənətinin inkişafındakı xidmətlərimə görə “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunmağıma görə Sizə hədsiz dərəcədə minnətdaram. Heyrət edirəm ki, nəhəng işlərlə məşğul olduğunuz bir vaxtda Siz milli mədəniyyətimizin, o cümlədən heykəltəraşlığımızın vəziyyətinə və inkişafına bu qədər diqqət yetirirsiniz.

Siz yaradıcı işçilərə yeni-yeni bədii əsərlər hasilə gətirmək üçün hər cür əlverişli şərait yaradırsınız. Bu yaxınlarda böyük bir qrup yazıçı, musiqçi, rəssam və artist üçün mükafat təsis etməyiniz buna parlaq misaldır.

Bizim hər birimiz Sizin qaygınızı dəfələrlə öz üzərimizdə hiss etmişik. Mən abidələr üzərində işləyərkən emalatxanama təşrif gətirib mənə verdiyiniz qiymətli məsləhət və tövsiyələrinizi hərərət və xoş ovqatla xatırlayıram.

Bu yaxınlarda Sizin Fərmanınızla Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının - xüsusi ali təhsil müəssisəsinin təsis edilməsi bizim çoxdankı arzumuz idi.

Hörmətli cənab Prezident, mənim yaradıcılıq və pedaqoji fəaliyyətimlə bağlı xoş sözləriniz və yüksək qiymətiniz üçün Sizə bir daha səmimi qəlbədən minnətdarlığımı bildirirəm. Mən bundan sonra da bütün səyimi Azərbaycan mədəniyyətinin çiçəklənməsi üçün sərf edəcəyəm, çalışacağam ki, mühüm tarixi hadisələrə və görkəmli şəxsiyyətlərə həsr olunmuş abidələr vətənpərvərlik, doğma torpağa, xalqımıza məhəbbət aşılansın.

Hörmətli cənab Prezident,

Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür və dövlət başçısı kimi çox mühüm və gərgin işlərinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

Tokay Məmmədov
Azərbaycan Respublikasının xalq rəssamı
15 avqust 2002-ci il

**İ.M.Quliyevanın “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan estrada sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə İlhamə Məzahir qızı Quliyeva “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 avqust 2002-ci il

Bakının Nizami rayonunun “Heydər parkı”nda keçirilən konsertdə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il avqustun 21-də “Space” özəl televiziya kanalının və paytaxtın Nizami Rayon İcra Hakimiyyətinin təşəbbüsü ilə rayondakı “Heydər parkı”nda keçirilən böyük konsertdə iştirak etdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev konsertdən sonra incəsənət ustaları ilə görüşərək, maraqlı çıxışlarına görə təşəkkürünü bildirdi. İncəsənət ustaları bu tədbirdə iştirakına görə dövlət başçısına dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər və Prezidenti əmin etdilər ki, bütün Azərbaycan xalqı kimi, onlar da referendumda fəal iştirak edəcək və öz mövqelərini bildirəcəklər.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev konsertin iştirakçılarna müraciətlə dedi ki, onların yaradıcılığı ilə maraqlanır, televiziya, səhnədə çıxışlarına qulaq asır. Müğənni Nüşabə Ələsgərli incəsənət ustalarının fikrini ifadə edərək vurğuladı ki, ölkəmizdə bugünkü əmin-amanlıq, sabitlik olmasaydı, incəsənət ustalarının da fəaliyyəti üçün zəmin yaranmazdı. Dahi şairimiz Hüseyn Cavidin bu misraları qeyri-ixtiyari olaraq yada düşür:

Kəssə hər kim tökülən qan izini,
Qurtaran dahi odur yer üzünü.

Müğənni Cavanşir Məmmədov həmkarının fikrini dəstəkləyərək əlavə etdi ki, Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışına qədər xalqın əksər hissəsi kimi, incəsənət adamları da çətin günlər yaşamışlar.

Prezident Heydər Əliyev incəsənət ustaları ilə səmimiyyətlə söhbət edib sağollaşdı.

Bakının Yasamal rayonundakı “Hüseyn Cavid bağı”nda keçirilən konsertdə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il avqustun 22-də “Lider” özəl televiziya kanalının və paytaxtın Yasamal Rayon İcra Hakimiyyətinin təşəbbüsü ilə rayondakı “Hüseyn Cavid bağı”nda keçirilən böyük konsertdə iştirak etdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev konsertdən sonra incəsənət ustaları ilə səmimiyyətlə görüşüb söhbət etdi. Prezident Heydər Əliyev maraqlı çıxışlarına görə onlara öz təşəkkürünü bildirdi. İncəsənət ustaları dövlət başçısının bu tədbirdə iştirakından sevinc və fərh hissi keçirdiklərini söylədilər, Prezidentə dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər və əmin etdilər ki, bütün Azərbaycan xalqı kimi, onlar da qarşıdakı referendumda fəal iştirak edəcəklər.

Müslüm Maqomayevin nadir səsi, məftunedici səhnə istedadı, yüksək musiqi mədəniyyəti ona ifaçılıq sənətinin klassik opera və estrada sahələrində təkrarsız incilər yaratmaq imkanı vermişdir.

Heydər Əliyev

Görkəmli opera və estrada müğənnisi, SSRİ xalq artisti Müslüm Maqomayev 1942-ci il avqustun 17-də Bakıda anadan olmuşdur.

1960-cı illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuş, İtaliyanın Milan şəhərindəki "La Scala" teatrında staj keçmişdir. Enriko Pyatsa ilə "Sevilya bərbəri" operasından Fiqaronun, "Toska" operasından Skarpianın partiyalarını hazırlamışdır.

1966-cı ildə Parisin "Olimpiya" salonunda ilk konsertini vermiş, 1969-cu ildə Sopotda (Polşa) keçirilən Beynəlxalq Mahnı Festivalında ilk mükafatını almışdır.

1970-ci illərdən həyatını estrada ilə bağlamış və görünməmiş populyarlıq qazanmışdır.

Keçmiş SSRİ-nin, müstəqil Azərbaycan dövlətinin ən ali mükafatları və fəxri adları ilə təltif edilmişdir. 2008-ci il oktyabrın 25-də Moskvada vəfat etmişdir.

Müslüm Maqomayevin 60 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2002-ci ilin avqust ayında Azərbaycan ifaçılıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi, zəmanəmizin tanınmış müğənnisi, xalq artisti Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayevin anadan olmasının 60 illiyi tamam olur.

Musiqi ifaçılığı sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olan Müslüm Maqomayevin 60 illik yubileyinin ölkəmizdə layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi Müslüm Maqomayevin 60 illik yubileyi ilə bağlı tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 24 iyul 2002-ci il

Görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevə “İstiqlal” ordenini təqdim edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il sentyabrın 6-da Prezident iqamətgahında görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevə Azərbaycanın ali dövlət mükafatını – “İstiqlal” ordenini təqdim etdi.

Mərasimdə mədəniyyət, incəsənət, ədəbiyyat və elm xadimləri, bir sıra xarici ölkələrin Bakıda akkreditə olunmuş səfirləri iştirak edirdilər.

Mərasim iştirakçıları Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevi hərarətlə qarşıladılar.

Dövlət başçısı mərasimi acaraq nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz Müslüm,
Əziz Tamara,

Hörmətli xanımlar və cənablar, qonaqlar,

Bu günlər Azərbaycan xalqı, ölkəmiz böyük bir yubileyi – görkəmli incəsənət xadimi, görkəmli müğənni, bəstəkar Müslüm Maqomayevin anadan olmasının 60 illiyini qeyd edir.

Əziz Müslüm, Azərbaycanda keçirilən bu yubiley şənlikləri, - onlar hələ davam edəcək, - sən Azərbaycan mədəniyyətinə, incəsənətinə, ümumbəşəri, dünya mədəniyyətinə böyük töhfə verməyinlə bağlıdır. Sənin yaradıcılığın Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin ayrılmaz və çox mühüm hissəsi olmuşdur. Sən öz həyatın və yaradıcılıq fəaliyyətin ərzində mədəniyyətimizi, musiqi sənətimizi zənginləşdirmisən, özü də çox zənginləşdirmisən.

Azərbaycan mədəniyyətinin son 40 ildən artıq tarixini Müslüm Maqomayevsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Doğrudur, bu tarix daha dərinlərə gedir, çünki bizim bugünkü Müslüm Maqomayevin babası görkəmli bəstəkar, musiqiçi idi və dahi Üzeyir Hacıbəyovla birlikdə onlar Azərbaycanda professional musiqinin, opera sənətinin baniləri olmuşlar. Müslüm babasının işini layiqincə davam etdirir, ona görə də Maqomayevlər nəslə təkcə indiki Müslüm Maqomayevin dövründən ibarət deyil, həm də Müslüm Maqomayevin babası, təkrar edirəm, Üzeyir Hacıbəyovla birlikdə Azərbaycanda ilk profesional musiqi, opera sənəti əsərləri yaratdığı dövrdən başlanır.

Müslüm, Allah sənə nadir səs bəxş etmişdir, özü də təkcə səs yox. Allah sənə qabiliyyət, istedad bəxş etmişdir və bunlar sənə özünün bu nadir, bənzərsiz səsinə çox bacarıqla bəhrələnməyə və görkəmli sənət əsərləri yaratmağa və belə görkəmli müğənni, belə görkəmli incəsənət ustası olmağa imkan vermişdir.

Mən bu gün burada sənin tərcümeyi-halını, yaxud da yaradıcılıq bioqrafiyanı danışmaq fikrində deyiləm. Hesab edirəm ki, bunun üçün hələ qarşıda vaxt var. Yəqin ki, bu da ediləcəkdir. Ancaq mən sənin, cəmiyyətdə heç kimin tanımadığı gəncin birdən-birə öz səsinlə və öz mahnılarıyla hamını heyran etdiyin o illəri xatırlayıram. Məncə, sən öz yaradıcılığına Xəzər Gəmiçiliyi dənizçilərinin mədəniyyət evinin özfəaliyyət ansamblında başlamısan. Bu, yəqin ona görə idi ki, sən onun yanında yaşayırdın, bəlkə də başqa səbəb vardı, mən bilmirəm. Yəqin, sən hələ uşaqlıq illərində oraya gedirdin və özünü göstərirdin. Xatirimdədir, o vaxtlar sənin çıxışın çoxları üçün, o cümlədən mənim üçün, musiqi, incəsənət ilə maraqlanan insanlar üçün olduqca əhəmiyyətli hadisə idi. Ola bilsin ki, sənin yaradıcılığının ilk illərində ona kifayət

M.M.Mağomayevin “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafındakı böyük xidmətlərinə görə Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 avqust 2002-ci il

qədər diqqət yetirilməmişdir. Mən bunu da xatırlayıram. Amma onun yaradıcılığı, yəni onun səsi və mahnıları ifa etməsi o dərəcədə heyretamiz idi, Azərbaycanda təkcə ayrı-ayrı adamlara deyil, bütün cəmiyyətə o dərəcədə təsir göstərirdi ki, Müslüm məşhurlaşdı və öz sevimli işi ilə fəal məşğul olmağa başladı.

Müslüm, mən səninlə bir çox illər ərzində dostluq münasibətlərində olmuş bir adamam, mən də, ailəm də. Bəlkə də mənim rəyim subyektivdir, ona görə yox ki, biz dostuq, məhz ona görə ki, açığını deyəcəyəm, mən sənə mahnılarını çox sevirəm. Mahnıları hamı ifa edir. Lakin eyni bir mahnını müxtəlif ifaçılar müxtəlif cür ifa edirlər. Müslümü bütün digər ifaçılardan fərqləndirən xüsusiyyət budur ki, o, hər hansı bir mahnını ifa etməyə başladığında ona öz aranjimanını, özünün müəyyən çalarlarını verirdi və bu mahnı elə səslənirdi ki, sanki yenidən yazılmışdır. Mən sənə mahnılarını təhlil edə bilərəm. Çünki sənə hər bir mahnının böyük sənət əsəridir, amma indi mən bunu etməyəcəyəm, bəlkə də sonralar nə vaxtsa bunu da edəcəyəm.

Ona görə ki, biz bu gün səni təbrik etmək üçün toplaşmışıq və mənim müstəqil Azərbaycan Respublikasının ali mükafatını sənə təqdim etmək kimi sevindirici missiyam vardır. Amma bununla belə, mən bu barədə ona görə danışiram ki, həm incəsənət həvəskarı, həm mahnı həvəskarı, həm öz Azərbaycan xalqını, öz torpağını sonsuz məhəbbətlə sevən bir insan, həm də 30 ildən artıq Müslüm Maqomayevlə yaxın dost olan bir insan kimi bütün bunları deməyə bilmirəm.

Görünür, tale Müslümün də, mənim də üzümə gülmüşdür ki, 1969-cu ildə mən Azərbaycanın rəhbəri seçiləndə Müslümü himayə etməyə başladım. Belə istedadlı müğənninin himayəyə bir o qədər ehtiyacı yoxdur, bununla belə, bizim yaşadığımız həmin dövrdə, həmin ab-havada bu da lazım idi. Məsələn, mən bunu məhz ona görə edirdim ki, Azərbaycanın görkəmli musiqiçisi, müğənnisi, bəstəkarı, çox mürekkəb mahnıların ifaçısı irəli çəkilsin və bununla da o, incəsənəti daha da zənginləşdirir və bizim ölkəmizin, Azərbaycanın, xalqımızın başını ucaldır. O dövrdə, elə bu gün də mənim vəzifəm hər bir istedadlı adama əlimdən gələn köməyi göstərməkdən ibarət olmuşdur. Yeri gəlmişkən, mən indi də bununla məşğul oluram. Lakin 30 il bundan əvvəl məhz belə şərait məni Müslümlə daha da yaxınlaşdırdı. Amma burada başqa məsələ də var, əlbəttə, mən respublikanın rəhbəri kimi, o zaman da, indi də istedadlı adamlara, ələlxüsus gənc istedadlara kömək göstərirəm, onları himayə edirəm, bununla belə,

onların hər biri ilə şəxsi dostluq münasibətləri saxlamağa imkanım yoxdur. Müslümə gəldikdə isə, ailəmiz də, mən də onunla çox yaxın olduq. Müslümlə ünsiyyətdə olmaq çox xoş idi, eyni zamanda, bu görüşlər mənə onun işlərindən xəbərdar olmağa imkan verirdi. Müslüm həyatının, əgər belə demək mümkündürsə, ilk dövründə öz istedadını parlaq şəkildə nümayiş etdirir, bununla belə, çox sərbəst həyat sürürdü. Mən ona məsləhət görürdüm ki, bütün bunlar yaxşıdır, ancaq ailə, ömür-gün yoldaşı barədə də fikirləşmək pis olmazdı. O, mənə qulaq asır, ancaq öz bildiyini edirdi. Yeri gəlmişkən, o, elə bir adamdır ki, onu istəmədiyi bir şeyi etməyə məcbur etmək qeyri-mümkündür. Əgər özü nəyi isə istəmirsə, bunu ona məcburən etdirmək mümkün deyildir. Mən də heç vaxt belə iş görməmişəm. Əvvəla, bu, mənim xarakterimə xas olan xüsusiyyət deyil, ikincisi, fikirləşirdim ki, qoy, Müslüm nə etmək istəyirsə, etsin. Ancaq ona məsləhətlər verirdim. Bu məsləhətlər də faydalı oldu. Budur, birdən 1972-ci ildə Tamara Sinyavskaya Azərbaycana gəldi. Ancaq o, təkcə gəlməmişdi, Rusiyanın görkəmli incəsənət xadimlərinin böyük qrupu da burada idi. Biz Azərbaycanda Rusiya Mədəniyyəti Günləri keçirirdik. Bax, görürsünüzmü, Müslüm neçə illər idi ki, Moskvada yaşayırdı, orada gəzirdi, amma onu orada yox, burada, Bakıda tapdı.

Mən bunu hiss etmişdim. Xatirimdədir, biz, bütün nümayəndə heyəti böyük bir bərə ilə Neft daşlarına gedirdik. Nümayəndə heyətində minədən adam vardı. Mən axıra yaxın gəlib çıxdım, təbii ki, qonaqlardan kimlərin burada olduğu barədə mənə məlumat verdilər. Məni narahat edən bu idi ki, onlardan kiminsə başına bir iş gəlməsin. Mənə dedilər ki, siyahı üzrə, Müslüm Maqomayevdən savayı, qalan hamı bərədədir. Dedim: Bəs Müslüm hanı, onu tapın. Mən, hətta, bərəni təxminən yarım saat saxlatdım. Sonra gəlib mənə dedilər ki, Heydər Əliyev, bilirsinizmi, gözləmək lazım deyil, çünki Tamara Sinyavskaya da yoxdur, nümayəndə heyətində o da vardı. Ona görə də, güman ki, onlar olmayacaqlar. Düşündüm, yaxşı, qoy onlar qalsınlar. Onların dostluğu da, bax, o günlərdə başlamışdır. Şadam ki, bundan az sonra o mənə bildirdi ki, evlənmişdir. Mən onları Bakıya dəvət etdim, biz burada onların evlənməsini mənim ailəmdə və bəzi həmkarlarımla iştirakı ilə məhdud bir dairədə qeyd etdik. Mən o günü yaxşı xatırlayıram. Yəqin ki, Tamara da yaxşı xatırlayır. Mən bunu niyə danışiram? Şadam ki, Müslümün ailə həyatı uğurlu oldu. Bu, hər hansı bir adam üçün çox mühümdür, mədəniyyət, incəsənət xadimləri üçün, - onların həyat tərzini başqa

adamların həyat tərzindən, hər halda, bir qədər fərqlənir, - belə sabit ailə həyatı, zənnimcə, nadir hadisədir. Odur ki, mənə elə gəlir, Müslüm ailə qurarkən nəinki düzgün seçim etmişdir, həm də onlar artıq 30 ildir birgə yaşayırlar. Mən onların ailə həyatına belədən və heç zaman belə bir xəbər almamışam ki, onlar dalaşblar və barışdırmaq üçün onlara kömək etmək lazımdır. Əgər barışdırmaq lazım gələrdisə, bunu mən etməli idim, amma mən heç zaman belə məlumat almamışam.

Bax, Tamara Sinyavskaya görkəmli şəxsiyyətdir, rus müğənnisidir, Böyük Teatrın solistidir, onun zəngin yaradıcılığı var. Yaxşı ki, onlar bir-birini qışqanmırlar, rəqabət aparmırlar, əksinə, bir-birinə kömək edirlər. Bilirəm ki, onların belə sağlam və möhkəm, böyük məhəbbətə əsaslanan ailə həyatında Tamara böyük rol oynamışdır və oynayır. Mən 30 il əvvəl şad oldum, ona görə ki, sözün düzü, Müslüm sarıdan çox narahat idim: axı, onun o qədər pərəstişkarları vardı. Moskvada bizim daimi nümayəndəliyin nəzdində mehmanxana vardı, bizim tikdirdiyimiz yox, ondan kiçik bir mehmanxana idi. Orada mənzil tipli bir neçə otaq vardı, mən onlardan birini Müslüm üçün ayırdım, o, Tamara ilə hələ ailə qurmazdan əvvəl orada yaşayırdı. Mənə deyirdilər ki, milisin peşəsi ardı-arası kəsilmədən bu binaya gəlib, pilləkənlərin üstünə gül-çiçək qoyan qızları qovmaqdir. Buna görə də mən o vaxt çox narahat olurdum və istəyirdim ki, o, belə vəziyyətdən tezliklə canını qurtarsın və ailə qursun. Belə də oldu.

Ona görə də indi biz Müslümün böyük yaradıcılıq yolundan, böyük xidmətlərindən, musiqi sahəsində görkəmli fəaliyyətindən, ifaçılıq sənətindən danışarkən, mütləq Tamara haqqında da danışmalıyıq, çünki 30 ildir onlar birlikdədirlər, yaradıcılıqları artıq onların ailəsinin yaradıcılığıdır. Doğrudur, onların hər biri müxtəlif janrlarda çıxış edir. Bir sözlə, Müslümün belə gözəl xanımı olduğuna görə Tamaraya həmişə minnətdar olmuşam. Mən hələ onu demirəm ki, biz xalqımızın Tamara Sinyavskaya kimi belə bir gəlini olması ilə həmişə fəxr etmişik. Lakin Tamara haqqında ayrıca danışmaq lazımdır, biz nə vaxtsa, onun da yubileyini qeyd edəcəyik, onun hələlik 60 yaşı yoxdur. Müslümün isə 60 yaşı tamam olur.

Məncə, Müslüm bu gün 30 il əvvəl oxuduğu kimi oxuyur. Düzdür, o özünə tənqidi yanaşır, buna görə də ona elə gəlir ki, bu, belə deyil. Amma mən onu 30 ildən çoxdur dinləyirəm. Onun ifasında xüsusilə sevdiyim mahnılar var, mən onları dinləyirəm və fərqli görmürəm. Müslüm çox mahnılar yaratmışdır, yeni o özünü bəstəkar kimi də gözəl tanıtmışdır. Ancaq onun ən görkəmli mahnısı Azərbaycana həsr etdiyi

mahnıdır. Bu mahnı Azərbaycanın himni kimi səslənir. O, həmin mahnını, musiqini 1970-ci illərin ortalarında gözəl şairimiz Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələmişdir. Amma ən başlıcası budur ki, Müslüm bu mahnını elə yaratmış, elə ifa etmişdir ki, onu heç kim belə ifa edə bilmir. Yaxşıdır ki, o, bu mahnını belə ifa edir, amma pisdir ki, bunu heç kim onun kimi oxuya bilmir. Ona görə də heç kim onu oxumağa cürət etmir. Bu, müstəsna mahnıdır. Bu mahnı ayrıca bir görkəmli əsər kimi tarixə daxil ola bilər və yəqin ki, daxil olacaqdır. Müslümün ifasında bu mahnını mən hər dəfə böyük həyəcanla dinləyirəm. Ancaq bu, yeganə mahnı deyildir, o, çox mahnılar yaratmışdır. Mən onun opera sənətində də çox işlər gördüyündən, yaxşı heykəl düzəltdiyindən, yaxşı şəkil çəkdiyindən danışmayacağam. İki il əvvəl o, portretimi çəkib mənə bağışladı. Mən ona çox minnətdaram, çünki bilirəm ki, o, həmin portret üzərində günlərlə, bəlkə də aylarla işləmişdir. O, portretdə məni özünün düşündüyü kimi çəkmişdir. Bu baxımdan portret mənim üçün çox qiymətlidir, bir də ona görə qiymətlidir ki, əvvəla, onu Müslüm çəkmişdir, ikincisi isə, bilirəm ki, onun üzərində günlərlə işləmişdir. Deməli, orada öz hisslərini ifadə etmişdir.

Müslümün incəsənətdə hər şeyi var və bu gün Müslüm özünün 60 illiyini qeyd edir. Daha doğrusu, biz qeyd edirik, özü bəlkə də qeyd etmək istəmirdi, amma biz qeyd edirik və düşünürəm ki, bu, sadəcə olaraq, bir mərhələdir, biz Müslümün səsinə bundan sonra da həmişə eşidəcəyik. Elə bir səs ki, o, heç kimdə yoxdur. Dünyada görkəmli müğənnilər çoxdur, amma belə səs heç kimdə yoxdur. Qoy heç kəs məndən inciməsin, mən öz subyektiv fikrimi söyləyirəm. Hətta deyirdim ki, bu, subyektiv fikir deyil, obyektiv təhlilə, obyektiv müqayisəyə əsaslanır.

Müslüm, Allah eləsin, bütün bunların hamısı qorunub saxlansın, Allah eləsin, səndəki enerji daha da artsın, sən həmişə irəliləyənə daha çox baxasan. Yeri gəlmişkən, dünən televiziya sənə gördüm. Dediklərin mənim xoşuma gəldi. Sən dedin ki, nikbin olmaq lazımdır. Sən düz dedin. Nikbin olmaq lazımdır. Nikbin olmağa sən hər cür əsasın vardır. Mən sənə təbrik edirəm.

Müslüm, demək olar ki, gənc yaşlarından mükafatlar alır. Azərbaycanın xalq artisti adını alanda onun 29 yaşı var idi. Bu, Azərbaycan tarixində ilk hadisə idi. Onda 1971-ci il idi. Elə həmin il o, Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olundu. 2 ildən sonra, 1973-cü ildə ona SSRİ xalq artisti adı verildi. O zaman onun 31 yaşı vardı. Sovet İttifaqında heç kim bu yaşda belə yüksək ada layiq görülməmişdi. Ona görə də deyirəm ki, Müslüm gənc yaşlarından

mükafatlar alır. Müslümün 55 yaşı tamam olanda mən onu Azərbaycanın “Şöhrət” ordeni ilə mükafatlandırdım və elə burada ona təqdim etdim. İndi artıq 5 il keçib, bu illərin necə ötdüyünü heç hiss etmədik. İndi isə Müslüm Azərbaycanın ən yüksək ordeni – “İstiqlal” – ordeni ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycanın müstəqilliyi XX əsrin sonunda qazandığımız ən dəyərli nailiyyətdir. Biz xoşbəxtik ki, dövlət müstəqilliyini əldə etmişik, bizim öz müstəqil dövlətimiz var, xalqımız öz müstəqil dövlətində yaşayır. Bax, elə bu hadisə şərəfinə bizim ali mükafatımız “İstiqlal” adlandırılmışdır. Müslüm də bu ordenlə təltif olunmuşdur.

Müslüm, mən səni təbrik edirəm, sənə möhkəm cansağlığı arzulayıram.

Prezident Heydər Əliyev “İstiqlal” ordenini, ordenin vəsiqəsini, yubiley münasibətilə təbrik məktubunu, ordenlə təltif olunması barədə Fərmanın əslini Müslüm Maqomayevə təqdim etdi.

Sonra Müslüm Maqomayev mərasimdə çıxış etdi.

Görkəmli bəstəkar, müğənni Müslüm Maqomayevin çıxışı

Son vaxtlar Azərbaycan jurnalistləri tez-tez sual verirlər ki, nə üçün mən Azərbaycanda az-az oluram, bununla yanaşı, öz vətəndaşlığımı dəyişmədiyimi də qeyd edirlər. Deməliyəm ki, bütün bayramlarda, ən yüksək tədbirlərdə Azərbaycanda olmaqdan çox şadam. Zənnimcə, heç vaxt vədimə xilaf çıxmamışam və həmişə gəlmişəm. İndi burada öz 60 illik yubileyimi qeyd etdiyimə görə xoşbəxtəm, özü də, Heydər Əliyev, yubileyimi Sizinlə qeyd etdiyimə və bu orden lentini boynuma şəxsən Siz saldığınıza görə ikiqat xoşbəxtəm. Mən bunu tamamilə səmimi deyirəm, saxta təriflərdən çox uzağam. Çox sağ olun.

Mərasim başa çatdıqdan sonra Prezident Heydər Əliyev görkəmli müğənni Müslüm Maqomayevin yubiley şənliklərində iştirak etmək üçün Azərbaycana gəlmiş MDB ölkələrinin mədəniyyət xadimləri, o cümlədən SSRİ xalq artistləri Dmitri Qnatyuk və Mariya Stefyukla görüşdü. Dövlət başçısı Azərbaycanın mədəniyyət xadimlərini də səmimiyyətlə salamladı.

Dünya şöhrətli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevin 60 illiyinə həsr olunmuş yubiley mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il sentyabrın 7-də Respublika

sarayında görkəmli müğənni və bəstəkar, SSRİ xalq artisti Müslüm Maqomayevin anadan olmasının 60 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yubiley mərasimində iştirak etdi.

Salona toplaşanlar dövlət başçısını hərarətli alqışlarla qarşıladılar.

Mərasim yubilyarın, SSRİ xalq artisti Müslüm Maqomayevin ölməz mahnısı, onun yaradıcılığının həqiqətən zirvəsi sayılan “Azərbaycan” mahnısının sədaları altında açıldı.

Salona toplaşanların hərarətli alqışları altında səhnəyə çıxan **Müslüm Maqomayev** dedi:

- Hörmətli Prezident, əziz Heydər Əliyev,

Hörmətli xanımlar və cənablar, əziz dostlar,

İndi keçirdiyim hissləri ifadə etməyə söz tapmaqda çətinlik çəkirəm. Hər halda, mən yubileyin keçiriləcəyinə şübhə etmirdim, amma, sözün düzü, belə yüksək səviyyədə olacağını gözləməirdim. Buna görə Heydər Əliyevə təşəkkür edirəm. Bilirdim ki, o, mənə yaxşı münasibət bəsləyir, lakin onun məni belə sevdiyini bilmirdim. Sağ olun.

Əziz dostlar, siz də sağ olun ki, təşrif gətirmisiniz. Diqqətinizə görə sağ olun. Mənə bir az soyuq deyib, ona görə də bu dəfə oxuya bilməyəcəyəm. Ancaq mənə xoşdur ki, bu gün məni artist dostlarım – artistlər dəstəkləyəcəklər. Buna görə onlara bəri başdan çox-çox minnətdaram. Sizin hamınıza “Çox sağ olun” deyirəm. Qoy sizin bütün məhrəm arzu və niyyətləriniz həyata keçsin! Xoşbəxt olun, əziz dostlar!

Sonra Müslüm Maqomayevin həyat və yaradıcılığının müxtəlif dövrlərini əhatə edən kinokadrlar, ailə fotosəkilləri, o cümlədən babası, görkəmli bəstəkar, Azərbaycan professional musiqisinin banilərindən biri Müslüm Maqomayevin şəkilləri, yubilyarın Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev ilə birlikdə çəkdiyi şəkillər nümayiş etdirildi.

Yubilyarı təbrik etmək üçün Ukraynadan gəlmiş qonaqlar – Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ xalq artisti, akademik Dmitri Qnatyuk, SSRİ xalq artisti, Kiyev Opera və Balet Teatrının solisti Mariya Stefyuk və Ukraynanın Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili Vladimir Svetun səhnəyə çıxdılar.

SSRİ xalq artisti **Dmitri Qnatyuk** dedi:

- Cox hörmətli cənab Prezident,

Hörmətli tamaşaçılar,

Əziz cavan dostum,

Ukraynadan, sənin sənətinin çoxmilyonlu pərəstişkarları adından gətirdiyim ən səmimi təbrikləri və xoş arzuları bu gün bu səhnədən sənə çatdırdığıma görə çox xoşbəxtəm.

Müslüm Maqomayev heç vaxt dil səddi ilə

üzləşməyən müğənnilərdəndir. O, səhnəyə çıxır və oxuyur, o, səhnədə sanki başqa aləmə düşür və mahnını sehrli bir obraza çevirir. Bu, ən başlıcasıdır və o, bu mənada böyük ustad – mədəniyyət ustasıdır. Mən fəxr edirəm ki, biz tez-tez görüşürdük və konsertlərdə, digər tədbirlərdə birlikdə olurduq. Mən burada, Azərbaycan adlanan bu gözəl məmləkətdə böyük dostlarım olduğuna, istedadlı artistlərlə, o cümlədən Müslüm Maqomayev kimi məşhur müğənni ilə tanış olduğuma görə fəxr edirəm.

Əziz dostum, sənə ən xoş arzularımı çatdırmaq istəyirəm. Sənə həmişə cavan qalmaq arzulayıram. İstəyirəm ki, sən daim oxuyasan və qocalıq nə olduğunu bilməyəsən. İstəyirəm ki, sən sağlam olasan, sənin gözəl dostun, mənim yaxşı tanıdığım Tamara xanım daim səninlə olsun və siz birlikdə xoşbəxt yaşayasınız.

Mən sənə yaxşı günlər, sağlamlıq arzulayıram və əsas hədiyyəm isə...

Tanınmış müğənni yubilyarın şərəfinə təbrik mahnısı oxudu.

Ukraynanın Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili Vladimir Svetun Ukrayna Prezidenti Leonid Kuçmanın təbrik teleqramını oxudu:

“Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, SSRİ xalq artisti Müslüm Məhəmmədoviç Maqomayevə

Hörmətli Müslüm Məhəmmədoviç,

Sizi, xalqın sevimli müğənnisini 60 illiyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. İndiki yubiley Sizə olan hörmətimi və istedadınıza heyranlığımı izhar etmək üçün daha bir imkandır.

Qoy bu gün yeni ideyaların parlaq təzahürü ilə yadda qalsın, Sizə yeni ilham və yaradıcılıq qüvvəsi versin. Sizə möhkəm cansağlığı, ailə səadəti, sənətdə təkrarsız uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

**Leonid Kuçma
Ukrayna Prezidenti”.**

Dmitri Qnatyuk və Mariya Stefyuk yubilyarın və onun xanımının şərəfinə Ukrayna xalq mahnısını ifa etdilər.

SSRİ xalq artisti **Mariya Stefyuk** Müslüm Maqomayevin Ukraynaya qastrolu zamanı baş vermiş bir epizod barədə xatirələrini söylədi:

- Bu, 1970-ci illərin əvvəllərində Ukrayna

şəhərlərinin birində olmuşdur. Müslüm Maqomayev oraya konsert verməyə gəlmişdi. Bütün tələbələr həmin konsertə getdik, konsertdən sonra isə hamı mehmanxanaya üz tutdu. Əlbəttə, qrupumuzda oxuyan bir qızdan başqa heç kimi mehmanxanaya buraxmadılar. O, elə hey qışqırırdı: “Müslüm, mən səni sevirəm, sən hamıdan məlahətli, hamıdan gözəlsən”. Bu sözləri o, bir neçə dəfə təkrarladı. Birdən Müslüm Məhəmmədoviç çıxıb: “Ay qız, mən çox yorulmuşam. Əgər siz mənimlə danışmaq istəyirsinizsə, növbəyə durun”, - dedi və tələbələri göstərdi.

O zaman mən öz-özümə fikirləşdim ki, rəfiqəmin dediyi sözləri ona çatdırmaq üçün növbədə nə qədər durmalıyam. Bu gün isə mən səhnədəyəm. Bütün bu illər ərzində, ilk dəfə olaraq, mənim növbəm indi gəlib çatdı.

Odur ki, o vaxt demək istədiyim sözləri demək istəyirəm: Müslüm, Ukraynanın bütün qadınları sənin pərəstişkarındır. Biz səni sevirik. Sən hamıdan gözəl, hamıdan məftunedicisən, sən dahi müğənnisən. Biz sənə uzun ömür və Tamara xanımla birlikdə böyük səadət arzulayırıq.

Sonra Mariya Stefyuk “Siciliyada axşam ibadəti” operasından Yelenanın ariasını ifa etdi.

Səhnədə qoyulmuş ekranda tanınmış Azərbaycan pianoçusu, respublikanın xalq artisti, artıq neçə ildir ABŞ-da yaşayan Çingiz Sadıqovun səslə təbrik məktubu nümayiş etdirildi:

“Bu gün böyük bayramdır – dahi artistin bayramıdır, bizim hamımızın, bütün xalqımızın bayramıdır. İllər çay kimi axıb gedir. Budur, özizim, sənin 60 yaşın tamam olmuşdur. Ümidvaram ki, tanıdın, mən Çingiz Sadıqovam.

Bu gün səni təbrik etməyimə çox şadam. Burada səni sevirilər, sənin mahnılarını oxuyurlar: “Ümid”, “Orfey”, “Buhenvald harayı”. Burada sənin yolunu gözləyirlər, sənin mahnılarını gözləyirlər, okeanın bu tayında səninlə görüşmək istəyirlər. Uzaq San-Fransiskodan sənə Azərbaycan salamı göndərirəm. Müslüm Maqomayev, sən bizim sevimlimizsən, öz sənətinlə hamımıza sevinc bəxş edirsən”.

Sonra **Çingiz Sadıqov** Respublika sarayının səhnəsində göründü və yubilyara, salona toplaşanlara müraciətlə dedi:

- Əziz Müslüm,

Əziz bakiylilər,

Mən bir qədər həyəcanlıyam. Bakıda – hər bir küçəsini və hər bir evini tanıdığım şəhərdə 9 ildir olmamışam. Lakin indi Bakını gözübdolaşıram, onun

necə də gözəlləşdiyinə heyran qalıram. Mən dostlarımın və qohumlarımın üzünü çoxdan görməmişdim, lakin buraya gələndən bəri onların hamısı ilə görüşüb hal-əhval tuta bildim. Mən bu səhnəyə çoxdan çıxmamışdım, lakin bu gün, nəhayət, çıxdım və indi qarşınızda dayanmışam. Bütün bunlara görə, sizin Bakıda yubileyini təşkil etmiş və sözlərimin hamısını demək üçün mənə imkan yaratmış hörmətli cənab Prezident Heydər Əliyevə “Çox sağ olun” demək istəyirəm.

Müslüm, mən sizin elə bir konsertini xatırlamıram ki, anlaşıq keçsin. Bu gün də salon doludur. Bakılılar sizin çox böyük istedadına öz hörmət və ehtiramını bildirmək üçün yenidən bir yerə toplaşblar, sizin yanına gəliblər. Sən Azərbaycan xalqının böyük oğlu olusan, oğlusan və həmişə də olacaqsan. Sənə ürəkdən xoşbəxtlik, əmin-amanlıq, firavanlıq və sağlamlıq arzulayıram! Bu işıqlı və əlamətdar gündə mənim və Ceyran xanımın ən xoş və ən səmimi təbriklərimizi qəbul et. Yubileyin mübarək!

Çingiz Sadıxov royalda xalq mahnılarından və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət popurri ifa etdi.

Sonra SSRİ xalq artisti **Lütfiyar İmanov** çıxış edərək dedi:

- Əlbəttə, bu gün çox əlamətdar gündür. Çox hörmətli cənab Prezident Heydər Əlirza oğlu Əliyev,

xanımlar və cənablar, bu əlamətdar gün münasibətilə sizi səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Əziz Müslüm,

Məsələ bundadır ki, Müslüm canlı əfsanədir. Yaxşı xatirimdədir, Müslüm musiqi məktəbində oxuyanda biz böyük sinif otağında yanaşı otururduq. O, demək olar ki, gecə-gündüz çalıb-oxuyurdu. Sən oxumaya bilməzdin, çünki sən oxumaq üçün dünyaya gəlmisən. Əzizim Müslüm, mən çox danışmayacağam. Sizin barəndə çox danışmaq olar, sizin haqqında hələ çox yazılacaq. Təkcə bunu demək istəyirəm ki, biz sizinlə bir yerdə neçə illər oxumuşuq, sonra özün çıxış etməyə başladın, sən haralarda oxumamısan? Sovet İttifaqında elə müğənni olmayıb ki, Müslüm kimi bir ay ərzində 45 konsert versin. Bu, görünməmiş işdir. Özü də Müslüm hər dəfə səhnəyə çıxanda, oxumağa başlayanda, mahnı ilə yaşayırdı. Tamaşaçılar onun ifasına valeh olurdular. Mən səni ancaq dahi müğənni Mario Lansa ilə müqayisə edə bilərəm. Səni başqa heç kimlə müqayisə edə bilmərəm. Çünki dünyada Mario Lansa olub, bir də Müslüm Maqomayev var.

Mən sənə kiçik bir hədiyyə təqdim etmək istəyirəm – bu, orqanın, eləcə də xalq musiqi alətlərinin – sazın, balabanın, tütəyin müşayiəti ilə oxuduğum Azərbaycan xalq mahnılarından ibarət ilk və yeganə diskimdir.

Sonra Lütfiyar İmanov Tofiq Quliyevin “Sənə də qalmaz” mahnısını ifa etdi.

Ekranı yubilyarın qızının musiqili məktubu nümayiş etdirildi: “Bizim hamımız üçün əziz olan bu gündə, sizin ad günündə sənə ilk növbədə cansağlığı, uzun ömür, xoşbəxtlik, çoxlu-çoxlu təbessüm, sevinc arzulayırıq. İndiki anda bizi okean ayırsa da, biz çox şadıq ki, bu gözəl, təntənəli gündə səni təbrik etməyə, sevincimizi sizinlə bölüşməyə imkan tapmışıq. Bir-birimizdən uzaqda olsa da, bütün qəlbimizlə, ürəyimizlə sizinləyik.

Çox istərdim ki, sizin yaradıcılıq fəaliyyətin uzun illər davam etsin, səsin isə daim eşidilsin. Bu qeyri-adi gündə sizin kimi qeyri-adi adam üçün qeyri-adi sözlər tapmaq çox çətindir. Odur ki, biz sizin üçün sürpriz hazırlamışıq. Təbrik üçün əsas sözü söyləmək səlahiyyətini sizin nəvənə etbar etmişik. Maqomayevlər nəslinin ənənələrinin ən balaca, ən başlıca davamçısına. Səni nəvən təbrik edir”.

Ekranı yubilyarın nəvəsi görünür. “Ad günün mübarək” melodiyası səslənir.

Sonra görkəmli Azərbaycan müğənnisi, SSRİ xalq artisti Rəşid Behbudovun həyat yoldaşı Ceyran xanım və qızı Rəşidə səhnəyə çıxdılar.

Ceyran xanım mərasim iştirakçlarına müraciətlə dedi:

- Çox hörmətli cənab Prezident Heydər Əlirza oğlu,

Əziz və sevimli Müslüm Məhəmmədoviç, Mərasim iştirakçıları,

Rəşid Behbudov Fondı və şəxsən öz adımdan hamınızı salamlayıram. Həyat elə gətirdi ki, ulduz kəhkəşanında iki dahi müğənni rastlaşdı. Onlardan biri şöhrət zirvəsini fəth edirdi, digəri isə artıq zirvədə idi. Onlar bir-birinə mehr saldılar, bir-birinə məftun idilər, çox səmimi və nəvazişli münasibətləri var idi. Böyüyünün nəvazişliyi ondan ibarət idi ki, o, hələ gənc olan Müslümün çıxışlarına baxanda, onu dinləyəndə gözləri yaşla dolurdu. O, hərarətli əllərini uzadıb Müslümün boynundakı şərfi düzəltmək, soyuq dondurma yediyi üçün onu danlamaq istəyirdi. İllər ötdükcə qüvvətli, cazibədar və əzəmətli səsi ilə Müslüm ona ən böyük sevinc bəxş edirdi. Onları Vətənlərinə olan qeyri-adi, fanatik məhəbbət birləşdirirdi. Bir gün onlar qollarını açıb bütün Azərbaycanı qucaqladılar, onun şöhrətini, onun mahnılarını bütün dünyaya yaydılar. Bu, onları doğmalaşdırır və birləşdirirdi. Ona görə də bütün Azərbaycan xalqı, bütün dünya və bizim hörmətli, gözəl, müdrik Prezidentimiz Heydər Əlirza oğlu onları bu qədər sevir.

Deməliyəm ki, 1996-cı ildə Müslüm Məhəmmədoviç hörmətli Heydər Əlirza oğlunun

məsləhəti və öz təşəbbüsü ilə dahi Rəşid Behbudovun xatirə bayrağını yaxın və uzaq xaricdə ilk dəfə qaldıraraq, Moskvada "Rossiya" konsert salonunda möhtəşəm, gözəl bir gecə keçirdi. Konsert beləcə də adlanırdı – "Rəşid Behbudovun ulduzu Müslüm Maqomayevin qonağıdır".

1996-cı ildə, hətta bəlkə də məhz həmin gözəl gecədən sonra Rəşid Behbudov Fondu yaradıldı. Bu Fondun məqsəd və vəzifələri Rəşid Məcid oğlunun amalıdır - Azərbaycan mədəniyyətini, incəsənətini tanıdır, ilk növbədə, gənc istedadların inkişafına kömək edir. Mən dərin sevinc hissi ilə deməliyəm ki, Fondun, onun bədii şurasının yekdil qərarı ilə Rəşid Behbudov adına Beynəlxalq mükafat təsis olunmuşdur. Bu gün biz onu məmnuniyyətlə Müslüm Məhəmmədoviç Maqomayevə təqdim edirik. İcazə verin, bu diplomun mətnini oxuyum: "Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına və Rəşid Behbudovun xatirəsinin əbədləşdirilməsinə çox böyük töhfəsinə görə müasir dövrün görkəmli müğənnisi, böyük səhnə ustası Müslüm Maqomayev Rəşid Be-

hbudov adına Beynəlxalq mükafatla təltif edilir. Rəşid Behbudov Fondu".

Müslüm Məhəmmədoviç, biz Sizə çoxlu hədiyyə hazırlamışıq. İkinci hədiyyəmiz Azərbaycan Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkətinin, "Raks" firması Bakı şöbəsinin və həyatın bütün məqamlarında imdadımıza gələn "Azərbaycan Hava Yolları" konserninin birgə işinin nəticəsi olan diskdən ibarətdir. Bu disk yenidən hazırlanıb və necə deyərlər, isti-isti bizə gətirilib. Onu Türkiyədən yenidən göndəriblər. Sizin son dərəcə gözəl yaradıcılığınıza aid materialların axtarılıb tapılmasına imkan verdiyinə görə professor Xudiyevə hədsiz minnətdaram. Deməliyəm ki, biz çox məsləhətləşdik, düşünüb-daşındıq. Bu diskdə Sizin geniş auditoriya ilə, necə deyərlər, qeyri-adi görüşünüz əks etdirilmişdir. Mən bilən, bu ilk görüş Çaykovski adına konsert salonunda – böyük yolunuzun, şan-şöhrət yolunuzun başladığı salonda olmuşdur.

İndi bu disk Sizə bağışlamaq imkanına görə Nizami Xudiyevə, Cahangir Əsgərovun simasında

"Azərbaycan Hava Yolları" konserninə, "Raks"-ın Bakı şöbəindən Etibar Babayevə məmnuniyyətlə təşəkkür edirəm.

Əziz Müslüm Məhəmmədoviç, Azərbaycanın əziz və gözəl gəlini Tamara xanım, bir söz də deyim: Biz sizi bir-birinizdən ayrı təsəvvür etmirik.

Rəşid Behbudov Fondu və "Sahil" informasiya-analitik mərkəzi Sizə internet səhifəsi həsr edir. İnternetdə Sizin rəsmi ünvanınız www.maqomayev.net-dir. Buyursunlar, Sizin yaradıcılığınızı sevənlər, - belələri isə bütün dünyada olduqca çoxdur, - sayınıza girib bir daha öz məhəbbətini izhar edə bilərlər. Bundan əlavə, Fond azyaşlı istedadları himayə etmək missiyasını da öz üzərinə götürmüşdür, çünki, Müslüm Məhəmmədoviç, hər bir azyaşlı istedad müəyyən müddətdən sonra Sizin kimi böyük möcüzəyə çevrilir. Artıq bir neçə beynəlxalq mükafata layiq görülmüş 13 yaşlı bakılı qız Nərminə Vəliyeva bu tablolu fərəhlə çəkmişdir və onu Sizə hədiyyə edir.

Çox sağ olun. Bizə göstərdiyiniz bu böyük şərəfə

görə Sizə minnətdaram.

Sonra Rəşid Behbudovun qızı Rəşidə Müslüm Maqomayevin öz atası Məhəmməd Maqomayevə həsr etdiyi mahnını ifa etdi.

Rus satirik yazıçısı Lion İzmaylov Müslüm Maqomayevi yubileyi münasibətilə təbrik etdi və ona uzun ömür, yaradıcılıq uğurları arzuladı.

Azərbaycanın xalq artisti **Azər Zeynalov** görkəmli müğənniyə müraciətlə dedi:

- Hörmətli, əziz Müslüm bəy,

Hər dəfə maraqlananlar məndən soruşanda ki, harada təhsil almışam, mən ardıcılıqla İncəsənət Universitetinin, Bakı Musiqi Akademiyasının və İtaliya Musiqi Akademiyasının adlarını çəkirəm. İtaliya adı çəkilən kimi hamının gözləri qarşısına böyük sənətkarlar - Bülbül, Şövkət Məmmədova və Müslüm Maqomayev gəlir. Təsəvvür edin, nə qədər böyük şərəfdir ki, mənim də adım bu böyük müğənnilərin siyahısında çəkilir.

Mən Müslüm Maqomayevin səsi ilə, onun səsinin möhtəşəmliyi altında böyümüşəm. Müslüm Maqoma-

yevin özəmətli, möhtəşəm səsi insanların vətəndaş əxlaqının tərbiyəsində çox qüdrətli bir amildir.

Mən Müslüm Maqomayevə xoşbəxtliklə, cansağlığı ilə yanaşı, bir də onu arzu edirəm ki, qoy o heç zaman öz yerini boş qoymasın. Onun səsinin özəmətinə, möhtəşəmliyinə, cəngavərliyinə Azərbaycan xalqının həmişə çox böyük ehtiyacı var. Sağ olun.

Sonra Azər Zeynalov Fikrət Əmirovun "Sevil" operasından Balaşın ariasını ifa etdi.

Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin bədii rəhbəri, xalq artisti Rauf Abdullayev və orkestrin kollektivi Müslüm Maqomayevi təntənəli mahnı ilə təbrik etdilər.

Rauf Abdullayev yubilyara müraciətlə edərək dedi:

- Əziz Müslüm, icazə ver səni gözəl yubileyin münasibətilə təbrik edirəm, sənə cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayım və ən xoş diləklərimi bildirirəm. Mənə elə gəlir ki, sənin haqqında danışmaq çətin olduğu qədər də asandır. Lakin deməliyəm ki, sənin ulduzun birdən parladı və bu günədek şölələnir, bundan sonra da şölələncəkdir. Təəssüf ki, sən son zamanlar Bakıya az-az gəlirsən. Biz səni daha tez-tez görmək və dinləmək istəyirik. Bununla belə, sənin burada, bizimlə birlikdə olmağın bizim üçün böyük

bayramdır. Bakıda gedən yaradıcılıq proseslərindən, yaqın ki, xəbərdarsan. Orkestrimiz əsası Azərbaycan klassik musiqisinin bünövrəsini qoyan görkəmli bəstəkar və dirijor Müslüm Maqomayevin və dahi Üzeyir Hacıbəyovun ənənələrini qoruyub saxlamağa və davam etdirməyə çalışır. Lakin respublikamızın Prezidenti, çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu Əliyevin mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə göstərdiyi diqqət və atalıq qayğısı olmasaydı, bütün bunlar da olmazdı.

Dünən sənə Azərbaycanın ali ordeni - "İstiqlal" ordeni təqdim olunarkən hörmətli Prezident sənin yığcam, sadə, lakin dərin xarakteristikasını verdi. Mən bu sözləri özüm üçün yazmışam və indi onları oxumaq istəyirəm. Düşünürəm ki, konservatoriyanı və digər ali məktəbləri bitirmiş nəzəriyyəçilər bu analize qibtə edə bilərlər. Hörmətli Prezidentimiz dedi: "Mahnıları hamı ifa edir. Lakin eyni bir mahnını müxtəlif ifaçılar müxtəlif cür ifa edirlər. Müslümü bütün digər ifaçılardan fərqləndirən xüsusiyyət budur ki, o, hər hansı bir mahnını ifa etməyə başladığıda ona öz aranjimanını, özünün müəyyən çalarlarını verirdi və bu mahnı elə səslənirdi ki, sanki yenidən yazılmışdır". Düşünürəm ki, bundan daha yaxşı demək çətindir.

Prezident sonra dedi: "Mən sənin mahnılarını təhlil edə bilərəm, çünki sənin hər bir mahnının böyük sənət əsəridir, amma indi mən bunu etməyəcəyəm, bəlkə də sonralar nə vaxtsa bunu da edəcəyəm". Mən səni bir daha təbrik edirəm, sənə ən əziz nemətlər, bütün arzularının həyata keçməsinə diləyirəm.

Müslüm Maqomayev: Mən də, öz növbəmdə, bu gözəl kollektivə minnətdaram. Hər dəfə gələrkən onun necə dirçəldiyini görmək, orkestrin, həqiqətən, gözəl səsləndiyini eşitmək mənə xoşdur. Uşaqlar, çox-çox sağ olun, sizə səadət arzulayıram.

Xalq artisti **Xuraman Qasimova** mərasim iştirakçlarına müraciət edərək dedi:

- Çox hörmətli cənab Prezident, Hörmətli xanımlar və cənablar, Əziz yubilyarımız Müslüm,

Bu gün bizim hamımız üçün çox əlamətdar gündür, çox böyük bayramdır. Təəssüf ki, bizim bu gözəl Respublika sarayımız yubileyiniz münasibəti ilə Sizi təbrik etmək istəyənlərin hamısını tuta bilməmişdir. Mən deyilənləri təkrar etmək istəmirəm, əziz Prezidentimiz dövlətimizin ali mükafatını - "İstiqlal" ordenini dünən Sizə təqdim edərək, həqiqətən, unudulmaz nitq söylədi. Mən öz heyranlığımı, həyəcanımı gizlədə bilmirdim. Hamımızın qəlbi

xalqımızın oğluna görə iftixar hissi ilə döyünürdü. Prezidentin dediyi kimi, Müslüm, həqiqətən, təbiət səxavətini Sizdən əsirgəməmişdir. Sizin qeyri-adi, çox zəngin səsiniz var, biz hamımız çoxdan bu səsin seyrindəyik. Sizin gözəl zahiri görkəminiz var, axı səhnə üçün bu da çox vacibdir.

Mən həyatımdan bir epizodu xatırlamaq istəyirəm, onu bəlkə Siz də xatırlayırsınız, çünki, Müslüm, o, Sizinlə bağlıdır. Bu əhvalat 1970-ci illərin əvvəllərində baş vermişdir. O vaxt bütün Sovet İttifaqı Vladimir İliç Leninin anadan olmasının 100 illiyini təntənə ilə qeyd edirdi. Bütün müttəfiq respublikaların mədəniyyət xadimləri Leninin adı ilə bağlı olan yerlərə getməli idilər. Bu tədbirdə Azərbaycan da iştirak edirdi. Onda mən hələ müğənni deyildim, məktəbi yenidən bitirmişdim, amma oxumağı sevirdim və oxumağa uşaqlıqdan maraq göstərirdim. Mən böyük bir nümayəndə heyətinə kinematoqrafçılarımız ilə birlikdə, yalnız gənc bir kinoaktrisa kimi daxil edilmişdim. Bizim sevimlimiz, iftixarımız Müslüm isə o zaman artıq məşhur idi, çox böyük uğur qazanmışdı. Yadımdadır, Kazanın küçələrində görkəmli xadimlərimizin adları, o cümlədən də Müslümün adı yazılmış böyük afişalar asılmışdı. Hamı onun solo konsertini böyük həsrətlə

və səbirsizliklə gözləyirdi. Konsert İdman sarayında olmalı idi. Mən təsadüfən orkestrin məşqində oldum. Onda Müslüm dincəlirdi, çıxışa hazırlanırdı.

Mən daxili səmimiyyətlə, sadəcə, mahnıya məhəbbətim olduğuna görə səhnəyə çıxdım və onun orkestri ilə bizim bir neçə Azərbaycan mahnısını ifa etdim. Bizim Müslümün salona necə daxil olduğunu hiss etmədim. Gənc qızın səsi onun diqqətini cəlb et-

mişdi. Sakitcə səhnəyə yaxınlaşdı, qorxa-qorxa ona baxıb fikirləşdim ki, mənə irad tutacaqdır. O, kimliyimlə maraqlandı, dedi ki, çox yaxşı oxuyur, görəsən bu qız mənimlə bir konsertdə oxumaq istədimi. Təəvvürünüze gətirirsinizmi, həmin anda mən nə vəziyyətdə idim. Əlbəttə, mənim sevincimin həddi yox idi. Bu onu sübut edir ki, Müslüm gənc kadrların inkişafını da həmişə həssaslıqla izləyirdi.

Bəli, həmin gün məşqlərdən sonra o, bir neçə dəfə mənə diqqətlə qulaq asıb özü ilə bir konsertdə çıxış etməyimə razılığını verdi. Mən bunu bütün həyatım boyu yadda saxlamışam, çünki onda böyük uğur qazandıq və Müslüm, yaradıcılığınızın pərəstişkarı olan qadınların Sizin üçün ürəyi gedirdi. Biz onların yaxınlaşıb Sizi qucaqlamağına həsədlə

baxırdıq, biz, həmyerliləriniz Sizinlə fəxr edirdik. Bax, o vaxt mənə Sizinlə bir yerdə səhnəyə çıxmaq imkanı qismət oldu, bu, böyük məsuliyyət tələb edirdi. Lakin o zaman bunu o qədər də hiss etmirdim. Əsas hadisə isə Siz məni maşınıza oturdub hamımızın birgə yaşadığı mehmanxanaya aparanda baş verdi. Qadınlar mehmanxanasının girişini əhatəyə almışdılar və məni didməyə hazır idilər. Mən bütün bunları görmüşəm və həmin günün təəssüratlarını Sizinlə bölüşmək istəyirəm. Dahi müğənni ilə bax, belə səhnəyə çıxdım. O vaxtdan bəri Müslüm bizim böyük dostumuzdur. Misli görünməmiş uğurlar onun başını gicəlləndirmədi. Tezliklə o, gözəl ömür-gün yoldaşını, bizim gözəl Tamara xanımı tapdı. Bu xanım onun layiqli həyat yoldaşı oldu. Biz onu geniş ürəklə böyük ailəmizə qəbul etdik. Bu günə qədər hələ heç bir baldız ona qısqanclıq etməmişdir, çünki bizim hamımız onu çox sevirik, o, görkəmli müğənnidir. Ən başlıcası isə, onlar öz həmkarlarını çox sevirlər.

Mənim arxivimdə beynəlxalq müsabiqələrdə qələbələrımız münasibətilə Sizin mənə və bacım Fidana göndərdiyiniz gözəl teleqramlar saxlanılmışdır. Əziz Tamara, əziz yubilyarımız, biz sizə çox minnətdarıq. Sizin hər ikiniz qeyri-adi istedadla maliksiniz. Müslüm, bizim hörmətli Prezidentimizin dediyi kimi, Sizin istedadınızın həqiqətən dərin kökləri vardır. Siz dahi babanızın, bizim klassik musiqimizin banilərindən birinin nəvəsiniz. Musiqimizin inkişafında onun əvəzsiz rolu olmuşdur.

Bu gün mən demək istədim ki, Siz böyük familiyanızın layiqli nümayəndəsiniz.

Xuraman Qasimova Müslüm Maqomayevin "Nərgiz" operasından ariyanı ifa etdi.

Yubiley mərasiminin ikinci hissəsi "Nizami" bədii filmindən kadrların nümayişi ilə başladı. Müslüm Maqomayev bu filmə dahi Azərbaycan şairi Nizaminin obrazını yaratmışdır.

Təbrik üçün Gürcüstan mədəniyyət nazirinin müavini Svetlana Ketsba, əməkdar artist, bəstəkar Nono Qaboniya, SSRİ xalq artisti Nani Breqvadze səhnəyə çıxdılar.

Svetlana Ketsba mərasim iştirakçılarna müraciətlə dedi:

- Çox hörmətli cənab Prezident,
Əziz Müslüm Məhəmmədoviç,
Xanımlar və cənablar,
Dostlar,

Müslüm Maqomayev sənətinin qeyri-adi dəyəre və nəcibliyə malik olduğunu desəm, yanılmaram. Onu biganəlik deyil, həyatın çətinliklərinə rəğmən, itkilərə, məşəqqətlərə, istirablara rəğmən həyatsevərlik, doğma torpağın gözəlliyinə vurğunluq

səciyyələndirir. Canlı sözə, canlı insan ünsiyyətinə tələbat sadə və danılmazdır. Bəlkə buna görədir ki, müğənnilik sənəti, yenidən insanlara qaytarmaq üçün bəsləməli olduğun bu Allah vergisi bu qədər əziz və qiymətli. Müslüm Maqomayevin adı keçmiş SSRİ-nin ucsuz-bucaqsız məkanında və onun hüdudlarından uzaqlarda hər bir kəs üçün əzizdir. Bu istedadlı insan öz Vətəninin rəmzinə çevrilmişdir və düşünürəm ki, onun yaradıcılığının böyük dəyəri və böyük mahiyyəti bundadır. Uzun və mürəkkəb tarix boyu onu müşayiət edən xalqına məhəbbət və sadıqlıq, bütün gözəl ideallara sadıqlıq sənətkarın böyük xoşbəxtliyi deyilmi?

Azərbaycanı və Gürcüstanı möhkəm qardaşlıq və dostluq telləri bağlayır. Tarix bizim azadlıq və müstəqillik uğrunda birgə mübarizəmizin nümunələrini qoruyub saxlamışdır. Tarix bizə mədəni qardaşlıq nümunəsi bəxş etmişdir, bugünkü gün də belə gözəl nümunələrlə doludur. Bundan əlavə, bu gün biz demokratik cəmiyyət quran iki dövlətin qarşılıqlı münasibətlərinin daha yüksək səviyyəsindən danışa bilərik. Bu səviyyə Azərbaycanın və Gürcüstanın liderləri - Prezidentlər Heydər Əliyevin və Eduard Şevardnadzenin uzaqgörənliyi və müdrikliyi sayəsində mümkün olmuşdur. Müslüm Maqomayev - bu ad Gürcüstan üçün sonsuz dərəcədə əzizdir və bu gün bu barədə danışmamaq, bunu qeyd etməmək qeyri-mümkündür.

Əziz Müslüm Məhəmmədoviç, Gürcüstan Sizi özünün böyük dostu, öz istedadını insanlara, insanların, çoxmilyonlu auditoriyanın və ayrı-ayrılıqda hər bir adamın xoşbəxtliyinə ərməğan edən böyük insan, artist kimi qiymətləndirir. Sizi hər bir evdə ən əziz qonaq kimi gözləyirlər. Qoy bu, çox illər belə davam etsin, bu belə olmuşdur və bizim üçün son dərəcə sevinclidir. Ölkəmizin Prezidenti Eduard Amvrosiyeviç Şevardnadze bütün Gürcüstan xalqı ilə birgə gözəl müğənnini salamlayır və icazə verin onun məktubunu oxuyum.

"Azərbaycanın xalq artisti Müslüm Maqomayevə"

Əziz Müslüm Məhəmmədoviç,

Sizin son dərəcədə parlaq istedadınızın çoxsaylı gürcü pərəstişkarları adından və şəxsən öz adımdan 60 illiyiniz münasibətilə Sizi səmimi qəlbən təbrik edirəm. Gözəl səs, səmimilik və artistizm Sizi çoxmilyonlu auditoriyanın sevimlisinə çevirmişdir. Xatırlamaq xüsusilə xoşdur ki, incəsənətdə Sizin ilk addımlarınız Tbilisi Opera və Balet Teatrı ilə bağlıdır.

Əminəm ki, bundan sonra da Sizin yeni yaradıcılıq nailiyyətlərinizin dəfələrlə şahidi olacağıq.

Sizə xoşbəxtlik, cəsağlığı arzulayır və ən xoş diləklərimi yetirmək istəyirəm.

**Səmimi hörmətlə,
Eduard Şevardnadze"**

Mən başqa bir missiyanı da yerinə yetirməli, gənc gürcü rəssamı Giya Georqadzenin kiçik qrafik rəsm əsərini təqdim etməliyəm. Bununla əlaqədar mən Azərbaycanın dahi şairi, Gürcüstanın böyük dostu Vaqifin sözlərini xatırlatmaq istədim.

Mən bu adı təsadüfən xatırlamadım. Belə ki, Müslüm Məhəmmədoviç, Siz və Azərbaycan incəsənətinin digər gözəl xadimləri bu sevgi və dostluq ənənələrini davam etdirirsiniz.

Vəh, bu bağın nə əcəb sərvə-dilələri var,
Hər tərəf təzə açılmış güli-həmələri var,
Asılıb tazəvü tər laleyi-həmrələri var,
Yəni, Tiflisin əcəb dilbəri-zibaları var,
Ey könül, seyr elə kim, türfə tamaşaları var.

Mərhaba, Tiflis imiş cənnəti dünya yerinin,

Yığılıbdır ona cəmiyyəti hurü nəzinin,
Mən bu şəhərin nə deyim vəsfini dilbərlərinin,
Filməsəl, şəkli şəmayildə, vəli, hər birinin
Məhi-təbana bərabər sərü simaları var.

Bu ocaq böylə ocaqdır ki, işıq ayə salır,
Gün kimi şöləsinə cümleyi-dünyaya salır,
Tez tutar xaini-bədxahları vayə salır,
Hər kimin başına kim, mərhəməti sayə salır
Elə bilsin onların dinlə dünyaları var.

Mən demək istəyirəm ki, Gürcüstandan gəlmiş gözəl qadınlar Sizi təbrik etmək istəyirlər, tibilisililər isə Sizi qonaq gözləyirlər. Çox sağ olun.

SSRİ xalq artisti Nani Breqvadze və əməkdar artist, bəstəkar Nono Qaboniya Nani Breqvadzenin bəstələdiyi "Sevgi ulduzu" romansını ifa etdilər.

Təbrik üçün səhnəyə çıxan SSRİ xalq artisti **Fidan Qasimova** mərasim iştirakçılarna müraciətlə dedi:

- Çox hörmətli cənab Prezident,
Əziz Müslüm,
Hörmətli mərasim iştirakçıları,

Bu gün biz hamımız xoş həyacan hissi keçiririk. Çünki əzizimiz Müslümün ad gününü qeyd edirik.

Mən çox danışmaq istəmirəm. Çünki onun ünvanına xeyli xoş sözlər deyildi. Mən təkcə öz həyatımdan, sənətdə ilk addımlarımı atdığım dövrdən kiçik bir epizodu xatırlamaq istəyirəm. Filarmoniyada ifa etdiyim çoxlu əsərlər içində Puççininin operasından Lorettanın ariyası da var idi. Ariyanı ifa etdiyim zaman Müslümün gözəl tembrə malik səsinə eşitdim. Belə bir böyük müğənni tərəfindən bəyənildiyim üçün özümü olduqca xoşbəxt sanırdım. Mən həm ölkədə, həm də xaricdə birlikdə verdikimiz konsertləri minnətdarlıq və həsrət hissi ilə xatırlayıram. O, həmin konsertlərdə uğurla çıxış edirdi. Mən isə bir həmyerlisi kimi onunla fəxr edirdim və indi də fəxr edirəm.

Fidan Qasımova Lorettanın ariyasını oxudu və onu yubilyara həsr etdi.

Xuraman və Fidan Qasımova bacıları Niyazinin "Arzu" romansını ifa etdilər.

Azərbaycan Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin rəisi **Aydın Bəşirov** mərasim iştirakçlarına müraciət edərək dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident,
Hörmətli xanımlar və cənablar,
İcazə verin, Gəmiçilik üzrə iki əmrin mətnini sizə

oxuyum. Birincisi 17 may 1972-ci il tarixli əmrdir: "Dənizçilərin mədəniyyət evinin keçmiş üzvü, Azərbaycan SSR-in xalq artisti Müslüm Maqomayev böyük və məhsuldar konsert-ifaçılıq fəaliyyətinə, Gəmiçiliyin əməkçiləri ilə daimi dostluq əlaqələrinə görə "Sovet Azərbaycanı" dizelelektroxdunun heyətinə birinci dərəcəli matros qəbul edilsin.

Gəmiçiliyin rəisi Həşimov".

17 avqust 2002-ci il tarixli yeni əmr:

"Qüsursuz xidmətinə, zəhmətsevərliyinə və göstərdiyi şücaətə görə birinci dərəcəli matros Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev Azərbaycan Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin "Maestro Niyazi" gəmisi kapitanının fəxri köməkçisi təyin edilsin".

Hörmətli Müslüm müəllim, bu gün çox şadıq ki, Siz öz fəaliyyətinizə Azərbaycan Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin mədəniyyət evindən başlamısınız. Bu gün dənizçilər əvvəlki Sizi sevir, sevecəklər. Mənə elə gəlir ki, onların arasında Sizin davamçılarınız vardır. 4 ay bundan əvvəl, mayın 6-da Azərbaycan xalqının böyük oğlu maestro Niyazinin adını daşıyan yeni gəmi alınmışdır. Biz bilirik ki, Siz maestro Niyazi ilə xoş münasibətdə olmusunuz, dost olmusunuz. Bu dostluğun rəmzi kimi, "Maestro Niyazi"

gəmisinin maketini və dünyanın möhtərəm Prezidentimiz "İstiqlal" ordenini Sizə təqdim edərəkən haqqında söhbət açdığı "Sovet Azərbaycanı" gəmi-bərəsinin 1972-ci ildə çəkilmiş şəklini Sizə hədiyyə edirəm.

Müslüm müəllim, bildiyiniz kimi, bu gün gənc ifaçılar vardır. İcazə verin, Gəmiçiliyin mədəniyyət evinin yeni yetişdirməsi, Müslüm Maqomayevin davamçısı gənc Zakirə söz verim.

Zakir italyan xalq mahnısını ifa etdi.

SSRİ xalq artisti **Mariya Biyeşu** ariya ifa etdikdən sonra mərasim iştirakçlarına müraciətlə dedi:

- Əziz dostlar, mən təyyarədən elə indicə düşmüşəm. Mənim işim çox idi, lakin özümə söz vermişdim ki, sizin gözəl respublikanıza bizim hamımızın sevimlisi Müslüm Maqomayevin yubileyinə gələcəyəm. Müslüm Maqomayev incəsənətdə, tərəfdaşlıqda bizi bir-birimizə bağlayır. Mən çox danışmaq istəmirəm, lakin o dahi insandır. O, gözəl, ürəyi açıq artistdir.

Mariya Biyeşu Moldovanın musiqi xadimlərinin, bu ölkənin xalqının salamını "Doyna" moldovan xalq mahnısını ifa etməklə yetirdi.

Tatarıstan Respublikasının Azərbaycandakı daimi

nümayəndəsi Rəfael İlyasov təbrik nitqi ilə çıxış edərək, Tatarıstan Respublikasının Prezidenti Mintimer Şaymıyevin təbrik teleqramını oxudu:

"Çox hörmətli Müslüm Məhəmmədoviç,

Tatarıstanlılar adından və şəxsən öz adımdan Sizi yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Sovet adamlarının bir neçə nəsli üçün əfsanəvi insan və fəvqəlduz olan Siz Rusiyanın və Azərbaycanın musiqi mədəniyyətinin canlı rəmzi və layiqli nümayəndəsiniz. 18 yaşında ikən "Buhenvald harayı" və "Fiqaro" kavatınanı ehtirasla ifa etdikdən sonra misli görünməmiş uğur qazanmağınız, bütün Sovet İttifaqında və onun hüdudlarından kənarda məşhurlaşmağınız, çoxminli pərəstişkarlarınızla dolu stadionlar və üstündə "Oxuyur Müslüm Maqomayev" yazılmış böyük tirajlı vallar neçə onilliklərdir ki, Sizin nadir istedadla malik olduğunuzu sübut edir. Cəzbedici insan və hərtərəfli şəxsiyyət kimi Siz böyük şöhrət və ümumxalq məhəbbəti qazana bilmisiniz. İstedadınızın milyonlarla pərəstişkarları ilə bir yerdə ən xoş hisslərimizi izhar edir və əsl ustalığınıza, böyük

əməyinizə, sənətinizlə təmasda olmaq sevincinə görə Sizə minnətdarlığımızı bildiririk.

Müslüm Məhəmmədoviç, icazə verin, bu təntənəli gündə Sizə möhkəm cansağlığı, firavanlıq və yaradıcılıq ilhamı arzulayım. Sizə və gözəl ailənizə xoşbəxtlik diləyirəm.

Səmimiyyətlə,

Mintimer Şaymiyev
Tatarıstan Respublikasının Prezidenti"

Rusiyanın Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili Stanislav Çernyavski və SSRİ xalq artisti İosif Kobzon yubilyarı təbrik etmək üçün səhnəyə çıxdılar.

Stanislav Çernyavski mərasim iştirakçılarına müraciətlə dedi:

- Azərbaycan Respublikasının çox hörmətli cənab Prezidenti,

Müslüm Maqomayev istedadının hörmətli pərəstişkarları,

Əziz yubilyarımız,

Azərbaycan xalqı zəngin xalqdır. O, öz istedadları ilə zəngindir, lakin bütün tarixi ərzində olduğu kimi, indi də öz istedadlarını digər xalqlarla bölüşdürür. Ona görə də bu gün tam əsasla deyə bilərik ki, Müslüm

Maqomayev bizim ümumxalq sərvətimizdir. Onun mahnılarının sədaları altında biz işləmişik, xam torpaqlara getmişik, sevdiyimiz qızlarla tanış olmuşuq. Buna görə də bu gün biz Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin teleqramını alarkən xüsusi məmnunluq duyduq.

"Hörmətli Müslüm Məhəmmədoviç,

Anadan olmağınızın 60 illiyi münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm. Sizin yaradıcılığınız bizim musiqi sənətinin ən parlaq səhifəsidir. Gözəl ifaçılıq məharəti və bəstəkarlıq istedadı Sizə həmkarlarınızın layiqli hörmətini, başlıcası isə, saysız-hesabsız pərəstişkarlarınızın böyük məhəbbətini qazandırmışdır.

Hörmətli Müslüm Məhəmmədoviç, Sizə və əzizlərinizə cansağlığı, firavanlıq və uğurlar arzulayıram.

Rusiya Federasiyasının Prezidenti
Vladimir Putin".

Biz bu gün musiqi sənətinin inkişafında böyük xidmətlərinə görə Müslüm Məhəmmədoviç Maqomayevin "Şərəf" ordeni ilə təltif olunması barədə Rusiya Prezidentinin Fərmanını da almışıq.

Sonra çıxış edən SSRİ xalq artisti **İosif Kobzon** dedi:

- Əziz yoldaş Prezident, Heydər Əliyeviç,

Mən Sizi yoldaş adlandırmaqda səhv etmədim. Mən Sizə rəsmi müraciət etmək istəmirəm, çünki Siz bizim üçün çox doğma və yaxınsınız və mən cavan dostum Müslümə səmimi qəlbdən həsəd aparıram ki, o, Prezidentin mədəniyyətə, incəsənətə və şəxsən ona atalıq qayğısı göstərdiyi bir ölkədə yaşayır. Mən sənə ona görə həsəd aparıram ki, üç gündən sonra Moskvada öz yubileyimi qeyd edəcəyəm. Mənim 65 yaşım tamam olur.

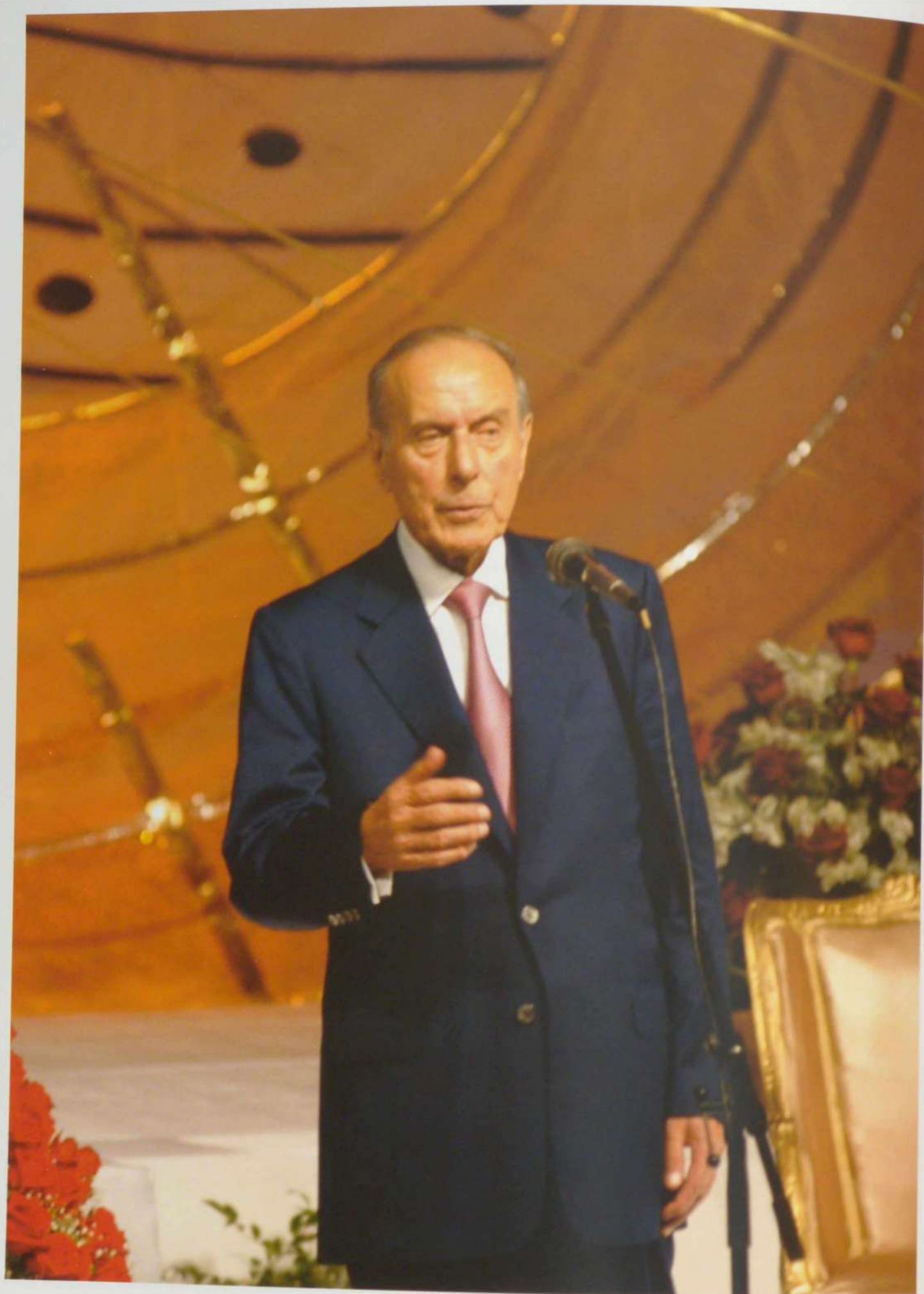
Əziz Müslüm, əgər sən bu gün razı olsaydın, bütün keçmiş qardaş müttəfiq respublikalar sənin yubileyini qeyd edərdi, sənin şərəfinə bayram şənlikləri keçirərdi. Lakin, əlbəttə, sənin üçün ən əziz bayram sənin doğma xalqının, sənin doğma torpağının və ürəkdən sevdiyin, ehtiram bəslədiyin Prezidentinin bayramıdır. Bunu hamımız başa düşürük. Ona görə də mən dedim ki, sənə səmimi qəlbdən həsəd aparırıq.

Bilmirəm, bəlkə yubileyimdə mənə də nə isə qismət olacaq. Lakin belə vəziyyət olmayacaq. Buna mən şübhə etmirəm.

Birinci hissədə biz gözəl Tamara xanımla yanaşı oturmuşduq. Xatırladım ki, sənin bütün yaradıcılıq həyatın mənim gözlərim qarşısında keçmişdir. Sənin ilk dəfə Moskvada görünməyin və hətta Tamara xanımla məhəbbət macəran da mənim gözlərim qarşısında olmuşdur. Hər şey gözəl idi. Müslüm bir dəfə vurulmuşdur və bu, indiyədək davam edir. Bu məhəbbət bölünməz və əbədidir. Mən bu gün fikirləşirdim ki, Müslüm üçün nə oxuyum. Onun bütün ölkənin oxuduğu bir mahnısını xatırladım. Müslüm Azərbaycanın heyvətəməz fitri istedadıdır.

Çox qəribədir ki, onun istedadı çoxşaxəlidir. O, gözəl bəstəkar, pianoçu, rəssam, vokalçıdır. Bütün bunlar sənə lazım idi, çünki sən bunların hamısını üzə çıxarmış və bizə bol-bol hədiyyə etmişən. Buna görə təkcə salonda öyləşənlər deyil, bu gecəyə gəlmək arzusunda olanlar deyil, sənin gəlişini Moskvada həyəcanla gözləyənlərin hamısı sənə minnətdardır. Moskva yubileyə hazırlaşır. Yuri Mixayloviç Lujkov Heydər Əliyeviçə özünün hörmət və ehtiramını yetirməyi və Müslümə bildirməyi xahiş etmişdir ki,

biz sentyabrın 17-də "Rusiya" konsert salonunda onun yubileyini layiqincə qeyd edəcəyik.

İosif Kobzon Müslüm Maqomayevin repertuarından mahnı ifa etdikdən sonra sözünə davam edərək dedi:

- Mənim 60 illik yubileyimdə müdrik adamlardan biri dedi ki, bu yaşdan sonra kişilər yavaş-yavaş uşaqlıq dövrünə qayıdırlar. Mən sənə arzu edirəm ki, bacardığın qədər daha çox böyük qalasan. O vaxt mən bu sözü eşidəndən sonra kədərləndim. Ancaq bildirim ki, bu, heç də belə deyildir.

Daha sonra İosif Kobzon şəxsən Müslüm Maqomayevə həsr etdiyi mahnını oxudu.

Sonra mərasimdə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev geniş nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz Müslüm, səni anadan olmağının 60-cı ildönümü münasibətilə, bu şanlı yubiley münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, sənə cansağlığı və böyük yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Biz indicə "Azərbaycan" mahnısını dinlədik. Mən bu mahnı haqqında dəfələrlə danışmışam, ancaq hesab edirəm ki, bu mahnı onun haqqında dönə-dönə danışmağa layiqdir. Bu, Müslüm Maqomayevin öz əsəridir. Onu özü yaratmışdır və neçə illərdir harada, hansı ölkədə çıxış edirsə-etsin, onu hər yerdə və hər yanda gözəl oxuyur. Müslümün ifasında bu mahnı güclü təəssürat doğurur və çox böyük təsir bağışlayır, ən başlıcası isə, xalqına, respublikasına sadıq olan Müslüm öz hisslərini bu mahnı vasitəsilə ifadə edir və Azərbaycanımızı tanıdır. Təkcə bu mahnıya görə Müslüm həm bir bəstəkar kimi, həm də ifaçı-müğənni kimi ən yüksək qiymətə layiqdir. Lakin o, Müslümün yaratdığı gözəl mahnılar sırasında yeganə deyildir, yəni musiqi ona məxsusdur, sözləri də şairlər onunla əməkdaşlıq şəraitində yazmışlar, ifaçı da odur. Dediym kimi, bu mahnılar gözəldir, lakin onlar Müslümün ifasında o qədər yüksəkdə durur ki, heç bir müğənni, heç bir ifaçı, - hər halda, bizim ölkəmizdə, Azərbaycanda, - onları ifa etməyə cürət etmir, çünki bu, həqiqətən, çətindir. Müslümün oxuduğu kimi oxumaq çətindir. Bunu hər kəs bacara bilməz. Əgər haradasa, kiməsə onu təqlid etməyə cəhd göstərsə, o, uğur qazanmayacaqdır. Bununla belə, bu mahnılar görək səslənsin. Görək sən oxuyasan, oxuyasan və oxuyasan. Bu gün, sənin yubiley günündə mən sənə, bax, bunu arzulayıram.

Müslüm Maqomayevin 60 illik yubileyinin

Azərbaycanda belə yüksək səviyyədə keçirilməsi onun yaradıcılığına ümumxalq ehtiramının əlaməti və Azərbaycan mədəniyyətinin, Azərbaycan incəsənətinin inkişafında xidmətlərinə verilən yüksək qiymətin ifadəsidir. Mən Müslüm haqqında artıq dünən danışdım, səhnəyə necə qəfil gəlişini və özünə necə böyük maraq doğurduğunu xatırladım. Bundan sonra o, tezliklə böyük şöhrət qazandı və çox erkən yaşlarında, yeniyetmə, gənc yaşlarında artıq böyük müğənni kimi şöhrətləndi. Bəli, bu, həqiqətən, belədir. Yəqin ki, burada, salonda bir neçə nəslin - mənim nəslimin, orta nəslin, gənc nəslin nümayəndələri oturmuşlar. Hesab edirəm, ki, mənim nəslimə mənsub olan adamların Müslümü daha yaxşı tanıdığını desəm düz olar, çünki biz onu özünü göstərməyə başladığı, səhnəyə qədəm qoyduğu vaxtdan tanıyırdıq. Biz hamımız, incəsənət həvəskarları, - Müslüm isə öz sənəti ilə incəsənət həvəskarlarının, yaradıcılığının pərəstişkarlarının sayını qat-qat artırmışdır, - Müslümün yaradıcılığını çox diqqətlə izləyirdik, onu dinləməkdən, onun konsertlərinə getməkdən yorulmurduq və sevinirdik ki, o, təkcə Azərbaycan mahnılarını, təkcə rus mahnılarını deyil, eləcə də bir çox dillərdə mahnıları necə gözəl ifa edir. Buna görə də Müslüm, onun yaradıcılığı Azərbaycanın milli sərvətidir, böyük qədir-qiyməti var.

XX əsr Azərbaycanda mədəniyyət və incəsənətin sürətlə inkişafı ilə səciyyələnir. XX əsrin əvvəllərində dahi Üzeyir Hacıbəyov özünün ilk opera əsərlərini yaradaraq bütün dünyaya böyan etdi ki, Azərbaycan xalqı klassik əsərlər, hamının başa düşdüyü opera əsərləri yaratmağa qadirdir. Sonrakı illərdə o, özünün digər əsərləri ilə Azərbaycan incəsənətinə, Azərbaycan mədəniyyətinə daha böyük maraq oyatdı. Bundan sonra Azərbaycanda mədəniyyət və incəsənət ardıcıl surətdə və çox sürətlə inkişaf etdi. Üzeyir Hacıbəyov öz dostu, sənət yoldaşı və Müslüm Maqomayevin babası Müslüm Maqomayev ilə birlikdə Azərbaycanda professional, klassik musiqinin bünövrəsini qoydular. Müslüm Maqomayevin "Şah İsmayıl" adlı ilk operası 1916-cı ildə meydana gəldi. Yadımdadırmı, Müslüm?

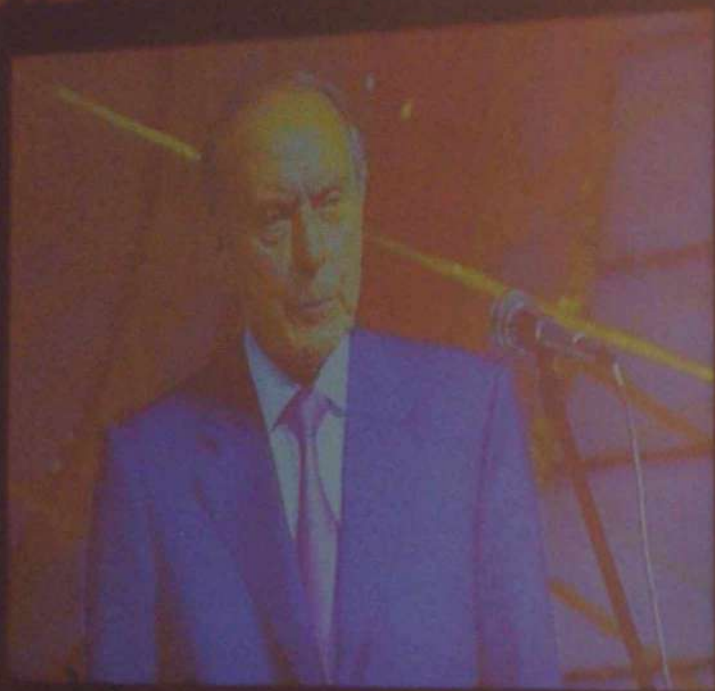
Müslüm Maqomayev: Yadımda deyil. Bu, onun ilk operası deyildir. İlk operası "Əsli və Kərəm"dir.

Heydər Əliyev: "Əsli və Kərəm"?

Müslüm Maqomayev: "Nərgiz".

Heydər Əliyev: Əziz yoldaş, "Nərgiz" 1935-ci ildə yazılmışdır. Yaxşı, indi mən bu mövzunu davam etdirməyəcəyəm.

Müslüm Maqomayev: "Nərgiz" inqilabi mövzudadır.

Heydər Əliyev: O, inqilabi mövzuda deyildir, sadəcə olaraq, Azərbaycan xalqının o dövrdəki, 30-cu illərdəki həyatındandır.

Müslüm Maqomayev: O, sovet operasıdır.

Heydər Əliyev: Əlbəttə, sovet operasıdır. Bəs necə? Məgər o vaxtlar başqa opera yazmaq olardı? Üzeyir Hacıbəyovun məşhur “Koroğlu” operası sovet operası deyilmi?

Müslüm Maqomayev: “Koroğlu” yox, o, sovet mövzusunda deyildir.

Heydər Əliyev: Yox, bu, sovet metodologiyasına görə yazılmış tarixi əsərdir. Yaxşı, dostlar, belə məsələlərə daha toxunmayacağam. Demək istədiklərimi davam etdirəcəyəm. Sonralar “Nərgiz” də, “Koroğlu” da, Üzeyir Hacıbəyovun və Müslüm Maqomayevin digər əsərləri də Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin inkişafında, yeni musiqiçilər nəslinin tərbiyəsində, bəstəkar və ifaçıların yetişməsində çox böyük rol oynadı. Məsələn, xatirimdədir, 1930-cu illərin axırlarında, 40-cı, 50-ci illərdə və sonrakı illərdə Azərbaycan Opera və Balet Teatrı parlaq çıxış edirdi. Sonra Azərbaycanın gözəl bəstəkarlarının bütöv bir nəslə – Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Cövdət Hacıyev, Tofiq Quliyev, Rauf Hacıyev, hazırda yaşayan Arif Məlikov, - bilmirəm, o, buradadır ya yox, - və bir çox başqaları meydana gəldilər. Beləliklə, Azərbaycanın klassik professional musiqisi bütün sahələrdə inkişaf tapdı və təbii ki, bütün bunlar ifaçılar tələb edirdi.

Çoxlu ifaçılar olmuşdur. Əlbəttə, onların arasında, müğənnilərimiz arasında birinci yerdə unudulmaz Bülbül durur. Azərbaycan tarixinin bütöv bir mərhələsi onun adı ilə bağlıdır. Ondan sonra eyni səviyyədə Rəşid Behbudov durur. Bir diqqət yetirin, Azərbaycanın qüdrətli müğənnilərinin nəslə davam edir və onlardan sonra bizim hörmətli və sevimli Müslüm Maqomayevimiz gəlir. Bir çox digər bəstəkarlarımızın, ifaçılarımızın, müğənnilərimizin rolunu və yaradıcılığının əhəmiyyətini kiçiltmək istəmirəm, lakin mən Bülbülü, Rəşid Behbudovu və Müslüm Maqomayevi xüsusi fərqləndirəcəyəm. Onlar XX əsr Azərbaycan musiqi tarixinin, mahnı tarixinin ən uca zirvəsində qərar tutmuşlar.

Müslüm, yubileyin yaxşı keçdiyinə görə bu gün sən mənə təşəkkür etdin. Dedin ki, sənə hörmət etdiyimi bildirdin, amma səni sevdiyimi bilmirdin. Yəqin, istəyirsən mən bir daha deyim ki, səni sevirəm. Mən diqqəti buna nəyə görə cəlb etdim? Ona görə ki, Müslüm səhnəyə çıxdığı gündən mən onun yaradıcılığının pərəstişkarı olmuşam. Bundan az sonra, 1969-cu ildə mən Azərbaycanın rəhbəri oldum və o vaxtdan bəri, elə indiki kimi, bizim incəsənət

xadimlərinə, hamıya, hamıya, hamıya, o cümlədən və xüsusən Müslüm Maqomayevə maksimum diqqət yetirməyə başladım, çünki mən artıq hiss etmişdim ki, onun yaradıcılıq imkanları böyükdür, o, gənc idi və çalışmaq lazım idi ki, hər şeydən, Allahın bəxş etdiyi hər şeydən və onu səciyyələndirən bacarığından düzgün istiqamətdə istifadə olunsun. Əslinə qalsa, bizim o vaxtdan bəri şəxsi dostluğumuzu da məhz bu şərtləndirirdi. Mən bütün o illəri xatırlayıram, dünən dedim, bunu eşitmək mənim üçün xoş idi ki, 1973-cü ildə sən və Tamara Sinyavskaya öz talelərinizi birləşdirdiniz və artıq 30 ildir, mən bilən, can deyib, can eşidirsiniz, siz həm səhnədə parlaq çıxış etməklə, həm də öz ailə həyatınızı yaxşı keçirməklə pərəstişkarlarınızı, açığını deyəcəyəm, sevindirirsiniz. Mən sənə ailə həyatına bələdəm, ona görə bunu deyirəm.

Əslində, bax, bu dostluq həm də onunla bağlıdır ki, mən Müslümün özümə yaxın olmasını istəyirdim və ona maksimum diqqət göstərirdim. Hesab edirəm ki, bütün bunlar Azərbaycan incəsənətinin, Azərbaycan mədəniyyətinin xeyrinə idi.

Burada deyildiyi kimi, Müslüm gözəl bəstəkar, rəssam, hətta heykəltəraşdır. Lakin onun mənzili təmir etmək kimi sevimli məşğuliyyəti də var. O, Moskvada yaşayarkən uzun müddət burada evi olmamışdır, babasının mənzilində yaşayırdı. Dediym kimi, Moskvada isə biz ona daimi nümayəndəliyin mehmanxanasında mənzil tipli bir nömrə ayırmışdıq, orada o, tək yaşayırdı, sonra isə Tamara Sinyavskaya ilə birlikdə yaşamağa başladı. Sonra Tamara və o, sevincək mənə dedilər ki, bilirsinizmi, biz Taqankada mənzil almışdıq. Mən onlara dedim ki, çox yaxşı. Bax, biz onu təmir edirik. Onlar bu mənzili düz bir il təmir etdilər. Sonra bizi dəvət etdilər – mən ailəmlə, rəhmətlik Zərifə Əziz qızı ilə birlikdə getdim, bax, İlham buradadır, o da, qızım Sevil də bizimlə idi. Biz onlara qonaq getmişdik. Sonralar o, daimi nümayəndəliyimizin, indi Azərbaycanın Moskvadakı səfirliyinin yanında daha yaxşı mənzil aldı və onu təmir etməyə başladı. Təmir qurtaran kimi bizi dəvət etdi. Biz onun mənzilində olduq. Həqiqətən, mənzili çox zövqlə təmir etmişdi. Mən o vaxtdakı belə səliqə-sahmanlı, belə tərtibatlı mənzil görməmişdim. O vaxt onun bir barı vardı, oraya butulkalar düzülmüşdü. Mən təəccübləndim. Dedim: Müslüm, nə qədər butulka var, olmaya, sən bu qədər içirən? O cavab verdi ki, barda çoxlu butulka olmalıdır. Bax, biz, beləcə, onların qonağı olduq. Biz bu mənzilə dəfələrlə getdik. Sonra isə Tamara ilə Müslüm mənə birdən dedilər ki, biz mənzilimizi yenidən təmir edirik. Təmir işlərini Müslümün özü görür, divar

kağızlarını özü yapışdırır, özü rəngləyir.

Müslüm Maqomayev: Xeyr. Bacarıram, amma etmirəm.

Heydər Əliyev: Bacarırsan. Bu, onun sevimli məşğuliyyətidir.

Müslüm Maqomayev: İndi artıq bağ evi tikirəm.

Heydər Əliyev: Bəli, artıq neçə ildir deyir ki, bağ evi tikir. Şükür ki, tikib qurtardı. İstəyirəm ki, o, mənzilini daha dəyişməsin, çünki sonra başlayacaq iki il təmir etməyə.

Müslüm Maqomayev: Ən başlıcası budur ki, indi biz Moskvadakı mənzilimizi də, bağımızı da dəyişmək istəyirik.

Heydər Əliyev: Haraya, Bakıya?

Müslüm Maqomayev: Yox, dəyişəcəyik, çünki o yer daha xoşumuza gəlmir.

Heydər Əliyev: Gördünüz, mən sizə dedim ki, bu, onun sevimli məşğuliyyətidir.

Müslüm Maqomayev: Heydər Əliyeviç, bütün ömür boyu nə isə tikmək maraqlıdır. Tikib qurtardıqdan sonra isə orada yaşamaq daha maraqlı deyildir, gərək həmişə tikəsən.

Heydər Əliyev: Bilirsiniz, bu gün xoşuma gəldi ki, Müslümün dostları, bizim incəsənət xadimləri və qonaqlarımız Müslümün yaradıcılığından çox yaxşı, çox ürəkdən danışdılar və onun sənətini düzgün qiymətləndirdilər.

Mən hətta bir qədər təəccübləndim ki, demə, müğənnilərimiz yaxşı danışa da bilirlər. Bu gün yaxşı, maraqlı nitqlər söylədilər. Bu gün biz sizinlə gənc Müslümün “Sevilya bərbəri” operasında Fiqaronun ariyasını ifa etdiyi sujetə baxdıq. O vaxt onun neçə yaşı vardı? Mən bunu Tamaradan soruşdum.

Müslüm Maqomayev: Bu, 1963-cü ildə olmuşdur.

Heydər Əliyev: Deməli, onda sən 21 yaşın vardı. Bir görün, o, həmin ariyanı necə ustalıqla ifa edirdi. Yeri gəlmişkən, o, həmin ariyanı həmişə ifa etmişdir, indi də ifa edir. Mən bu ariyanı onun ifasında dəfələrlə dinləmişəm. Hər dəfə də böyük diqqətlə, böyük heyranlıqla. Əvvəla, təbii ki, ariyanın, musiqinin özü gözəldir, bununla belə, mühüm cəhət onu necə ifa etməkdədir. Əlbəttə, mən müstəxəssis deyiləm, amma opera sənətində bu ariya çox mürəkkəb və çox çətindir.

Müslüm Maqomayev: Siz bütöv tamaşanı dinləmişiniz.

Heydər Əliyev: Mən bunu sənə sonra deyəcəyəm. Çox çətin ariyadır. Amma bir baxın, Müslüm 21 yaşında onu necə ifa edirdi. Mən bu ariyanı başqa müğənnilərin ifasında da dinləmişəm. Mənə inanın, Müslümün ifası kimi ifa olmayıb və yoxdur. Müslüm xatırladı, bu barədə mən də demək istəyirəm. O, bu-

rada, Azərbaycanda opera tamaşalarını səhnəyə qoymuşdur. Birincisi “Sevilya bərbəri” operası idi.

Müslüm Maqomayev: Və axırıncısı.

Heydər Əliyev: Yox. Bəs “Karmen”?

Müslüm Maqomayev: “Karmen” Tamaranın işidir. “Toska” da.

Heydər Əliyev: O, “Sevilya bərbəri”ni rəhmətlik Rauf Atakişiyevlə böyük ruh yüksəkliyi ilə hazırlamışdı. Məncə, Rauf Abdullayev də var idi. Elə deyilmi?

Müslüm Maqomayev: Əliverdibəyov idi.

Heydər Əliyev: Bəli, Əliverdibəyovla. Məndə fotosəkil var, bu gün fasilədə mən onu Tamaraya göstərdim. Tamaşadan sonra çəkilmiş həmin şəkildə Əliverdibəyov da var. Mən tamaşada oldum, onu dinlədim. Müslüm bu operada əvvəldən axıradək gözəl oxudu. Bir sözlə, opera müğənnisi kimi onun imkanları olduqca böyükdür. Məhz bu, ona populyar mahnıları belə gözəl ifa etməyə imkan verir. Yaxud, götürək onun ifasında “Vdol po Pitserskoy” mahnısını. Bilirsiniz, mən, ümumən, incəsənət həvəskarıyam, bütün bu mahnıları dinləmişəm, özü də hələ çox-çox əvvəllərdən, mənə yaşıma nəzərə alın, amma “Vdol po Pitserskoy”un Müslümün ifasındakı kimi ifası olmayıbdır. Ümumiyyətlə, o vaxt Müslümün bu xalq mahnısını ifa etməsi Moskvada, keçmiş Sovet İttifaqında çox böyük hadisəyə çevrildi. O, harada konsert verirdisə, hamı onun bu mahnını oxumasını tələb edirdi. Yadındadırmı, mən bunu bilirəm. Onun bu mahnını Kremlin Qurultaylar sarayında necə ifa etdiyi də xatirimdədir. Sovet İttifaqının bütün rəhbərliyi konsertdə idi, bu mahnını onun kimi heç kim ifa etmirdi. Onun ifasında səslənən bu mahnı çox çətindir. O, səsinə nə qədər dəyişir, amma çəsmir. Mən sizə açığını deyəcəyəm, onun ifasında hər bir mahnı ayrıca bir əsərdir.

Müslüm hər yerdə məşhur idi. Məsələn, o, “Buhenvald harayı”nı əla ifa edirdi. O vaxtlar bu, çox böyük hisslər doğururdu. Xatirimdədir, bir dəfə biz, - mən Sovet İttifaqının rəhbərliyini, Siyasi Büronun üzvlərini və üzvlüyə namizədlərini nəzərdə tuturam, - hansısa bayram konsertində idik, Qurultaylar sarayının lojasında əyləşmişdik. Hansısa bir artist Böyük Vətən müharibəsinə həsr olunmuş mahnını oxuyurdu. Yadımdadır, o, mahnını oxuyub qurtardıqdan sonra Brejnev hamıya tərəf çevrildi, Müslüm Maqomayevi dəvət etmək lazım idi ki, o, “Buhenvald harayı”nı oxusun. Bu, çox yaxşı olardı. Mən öz təəsüratlarımı söyləyirəm. Bununla belə, hesab edirəm, mənəmlə birlikdə olanlar razılaşarlar ki, Müslümün yaradıcılığının xüsusiyyətini, onun mahnılarının xüsusiyyətini məhz bu cəhətlər

səciyyələndirir. O, hər bir mahnını məhz öz anlamında, öz təfsirində ifa edir. Zənnimcə, bu, asan iş deyildir. O, mahnını hazırlayır və gözəl bir əsər kimi ortaya çıxarır.

Onu da demək istəyirəm ki, Müslüm mənim evimdə olurdu, biz onunla dostluq edirdik. O, ilk dəfə bizə bazar günü öz videokamerası ilə gəlmişdi, - o vaxtlar bizdə, ümumiyyətlə, heç kəsin videokamerası yox idi, bu, 1982-ci ildə olmuşdur, indi hamının videokamerası var, - hamımız sevindik. O dedi ki, mən məhz sizi çəkmək üçün videokamera ilə gəlmişəm. Müslüm onda, ilk dəfə olaraq, evimizdə mənim birinci nəvəmi çəkdi. O vaxt onun cəmi bir yaşı vardı. Müslüm onun adını bilir – onun da adı Zərifədir. Bizim hamımızı çəkdi. Bax, bu videolent o vaxtdan bəri ailə arxivimizdə saxlanılır. Sonra sən Moskvada da bizə gəlirdin, yadımdadırmı? Videokamera ilə gəlir və bizi çəkirdin. Bir sözlə, o, bu baxımdan bizə yaxşı kömək edirdi.

Mən Müslümü gözəl insani keyfiyyətlərinə görə bir insan kimi də, bir artist kimi də, bir bəstəkar kimi də həmişə sevmişəm. Burada kim isə dedi ki, onda utancaqlıq vardı. Deyəsən, bunu Lion İzmaylov dedi. Müslüm, ümumiyyətlə, utancaq adamdır. Belə şan-şöhrəti, belə nüfuzu, belə ad-sanı olmasına baxmayaraq, utancaq adamdır. Bəzən mənə müraciət etməsi lazım olur, amma bunu etməyə utanır. Bu barədə kimə isə bir dəfə, iki dəfə ağız açır, sonra mən bunu onun özünə deyirəm, o cavab verir ki, belə şey yoxdur, sizi narahat etmək istəmirəm. O, son dərəcə təvazökar adamdır, ən başlıcası, dostluq etdiyimiz dövrdə, - onu nəzərdə tuturam ki, mən o illərdə də Azərbaycanın rəhbəri olmuşam, indi də artıq 9 ildir rəhbəriyəm, - özünün hər hansı məsələlərinin həlli üçün mənimlə əlaqələrindən heç vaxt istifadə etməyibdir. O, Əliyevlə dostluğundan nəinki heç zaman sui-istifadə etməyib, ümumiyyətlə, bunu heç vaxt yaymayıbdır. Bu dostluq heç də sirr deyildir. Lakin bu, onun insanlığını, xarakterini göstərir.

Müslümün 30 ildən bəri birgə yaşadığı Tamara Sinyavskaya görkəmli müğənnidir. O, Böyük Teatrda həmişə çox yüksək nüfuza, çox geniş şöhrətə malik olmuşdur. Onun Böyük Teatrda çıxışları həmişə hərarətli alqışlarla qarşılanmışdır. Şadam ki, Müslüm Maqomayevin belə xanımı var. Əvvəla, onların hər ikisi görkəmli müğənnidir. İkincisi, onlar eyni peşənin adamlarıdır. Üçüncüsü, ən başlıcası isə, görünür, onların xasiyyətləri çox oxşardır. Mən onların həyatını müşahidə etmişəm, sevinmişəm ki, mehriban yaşayırlar, bu gün də sevinirəm ki, bütün bunlar davam edir. Mən demişəm və bu gün bir daha demək istəyirəm ki, Müslüm Maqomayevin bütün bu

xidmətlərində Tamaranın rolu az deyildir. O, Müslümü ələ aldıqdan sonra onun burada haqqında söhbət gedən əvvəlki həyatına son qoyuldu, daha onun ardınca qaçan olmadı, daha onun avtomobilini öpüb yalamadılar. Tamara onların hamısını qovdu. Mən birisini xatırlayıram, amma adını çəkməyəcəyəm. Müslümün bir məşuqəsi vardı. Yadımdadırmı, biz Pyatigorskda rastlaşmışdıq? Olmaya, yadımda deyil?

Müslüm Maqomayev: Adı nə idi?

Heydər Əliyev: Demək istəmirəm. Görürsünüzmü, onun nə qədər məşuqəsi vardı ki, hər birini xatırlamır. Biz ailəməzlə Pyatigorskda istirahət edirdik, - bu, 1972-ci ildə olmuşdur, - birdən mənə dedilər ki, Müslüm Maqomayev Pyatigorskda konsert verir. Əlbəttə, biz bütün ailəliklə konsertə getməyi qərara aldığımız. Axı, bizim artist, bizim nümayəndəmiz konsert verirdi. Həm də mən onu bir daha dinləmək istədim, oraya getdim, ailəliklə getdik, dinlədik, mənə, orada yay estradası vardı. Yerli rəhbərlik mənim orada, Pyatigorskda olduğumu eşitdikdə, - onların orada qonaq evi vardı, - bizi oraya şam yeməyinə dəvət etdilər. Müslüm qadınla birlikdə gəldi, sənin hansı mahnıları oxuyacağını elan edirdi, yadımdadırmı?

Müslüm Maqomayev: Svetlana Morqunovanı deyirsiniz?

Heydər Əliyev: Məncə, o idi.

Müslüm Maqomayev: Televiziyanın diktoru idi.

Heydər Əliyev: Yaxşı, daha təfəssilə verməyəcəyəm. O, nəhayət, xatırladı. Yəni, demək istəyirəm ki, Tamara onların hamısını könərləşdirdi. Xatirimdədir, bir dəfə o, mənə dedi, hətta hansısa fəsilələri çəkərək dedi ki, onları qovmuşdur, onlar Müslümə daha yaxın düşə bilmirlər. Bir sözlə, bu baxımdan Tamaranın xidmətləri olduqca böyükdür. Mən hələ onun qalan xidmətlərini demirəm. Mən Tamara Sinyavskaya minnətdaram ki, bütün bu illər ərzində, o vaxtdan bəri Bakıda dəfələrlə olub, burada bu salonda konsertlərdə çıxış edibdir. Məncə, sənin dediyin kimi, bizim opera teatrında “Karmen” operasını səhnəyə qoymuş və orada oxumuşdur. Odur ki, bu, opera teatrımızın tarixində əhəmiyyətli hadisədir, görək bunu bilsinlər. Mən bunu xatırlayıram, çünki həmin tamaşalardan çox böyük zövq almışam.

Müslüm, beləliklə, bugünkü gecə başa çatır. Doğrudur, gecənin təşkilatçıları vaxtı bir qədər düz hesablamayıblar, uzatdılar, çox vaxt getdi. Amma, gördüyünüz kimi, salondakıların biri yorulmayıbdır.

Müslüm Maqomayev: Ağızları nə idi ki, yorulaydılar.

Heydər Əliyev: Sən düz demirsən. Yaxşı, birdən kim isə etiraz etsə, onda necə? Məsələn, mən

yorulmadım, təsəvvür edin, bu qədər oturandan sonra hələ burada çıxış da edirəm. O isə yanımda dayanmaqdan yorulubdur. Çünki bizim peşələrimiz müxtəlifdir. Mənim peşəm elədir ki, heç vaxt yorula bilmərəm. Əgər kimsə yorulubsa, eybi yoxdur, Müslüm Maqomayevin yubileyinə həsr edilmiş bugünkü gecə, hər halda, Azərbaycanın mədəni həyatında gözəl səhifədir.

Mən baxıram, Azərbaycan incəsənətinin, mədəniyyətinin qaymağı buradadır. Bu, məni sevin-dirir, ona görə ki, mədəniyyətimiz bu gün də yaşayır və inkişaf edir, incəsənətimiz yaşayır və inkişaf edir. Həyatını bu peşəyə, incəsənətə həsr etmiş insanlar, bilirəm, çox çətinliklərə məruz qalsalar da, öz peşələrinə sadıqdırlar, incəsənətimizi irəliyə aparırlar, yeni əsərlər yaradırlar. Xəzər Gəmiçiliyindən olan oğlanın çıxışı bizim hamımız üçün gözlənilməz xoş bir hadisə oldu, mən xalqımızın incəsənətə necə bağlı olduğunu nəzərdə tuturam. Bu mənə sənin dənizçilər

klubunda, məhz belə bir yaşda oxumağa başladığın vaxtı xatırlatdı.

Müslüm Maqomayev: Mən bir qədər böyük idim.

Heydər Əliyev: Böyük idin? Bəlkə də böyük idin. Amma bir gör, o, necə oxudu. Həyat irəliləyir, Azərbaycan Respublikası inkişaf edir, incəsənət həmişə nüfuza malik olmuşdur və malikdir, dövlətin, Prezidentin qayğısı ilə əhatə edilmişdir. Elə bugünkü gecə də sözlərimə sübutdur.

Müslüm, mən səni təbrik edirəm. Tamara, səni də təbrik edirəm. Müslüm, sənə möhkəm-möhkəm cansağlığı diləyirəm, arzu edirəm ki, xəstələnməyəsən və həmişə formada olasan, axı qarşıda bizim hələ çox-çox işlərimiz var. Biz bu işləri Müslümlə birlikdə, sizinlə birlikdə, bütün Azərbaycan xalqı ilə birlikdə görəcəyik.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinlənildi və dəfələrlə gurultulu alqışlarla qarşılandı.

Görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevin şərəfinə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il sentyabrın 8-də Bakı Əyləncə Mərkəzində görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevin şərəfinə verilən rəsmi ziyafətdə iştirak etdi.

Salona toplaşanlar dövlət başçısını alqışlarla qarşıladılar.

Prezident Heydər Əliyev ziyafətdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz Müslüm,

Əziz Tamara,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Üç gündür ki, Azərbaycan Müslüm Maqomayevin 60 illiyini bayram edir. Biz Müslümün 60 illiyini xalqın ona, onun mahnılarına, əsərlərinə bəslədiyi hansı hisslərlə və məhəbbətlə qeyd etdiyinin şahidləriyik. Bu, qanunauyğundur. Çünki Müslüm Maqomayev özünün gözəl mahnıları ilə və incəsənət, mədəniyyət sahəsində görkəmli fəaliyyəti ilə

Azərbaycanın tarixinə daxil olmuşdur. O, bizim mədəniyyətimizi, mahnı sənətimizi zəngiləşdirmişdir, böyük məhəbbət, çox yüksək nüfuz qazanmışdır. O, Azərbaycan xalqının oğlu olaraq, burada dünyaya gəlmiş və ilk addımlarını Azərbaycanda atmışdır, amma sonra, sadəcə, Azərbaycanın çərçivəsinə sığmamışdır. Bu da təbiidir. Çünki onun yaradıcılığı, onun sənəti, onun mahnıları daha geniş auditoriya, xalqla daha geniş ünsiyyət tələb edirdi. Odur ki, Müslüm hələ çox-çox illər əvvəl, hələ erkən yaşlarından Moskva səhnəsində görünmüşdür. Onun Azərbaycanda olduğu kimi, Moskva səhnəsində görünməsi də Sovetlər İttifaqı paytaxtının, Moskva kimi çox iri şəhərin mədəni həyatında hadisəyə çevrilmişdir. Amma o, bununla kifayətlənmədi.

Keçmiş Sovetlər İttifaqının bir çox şəhərlərində, vilayətlərində, respublikalarında və bu hüdudlardan kənarda da onun sənətinə tələbat olduğunu bilən Müslüm bütün Sovetlər İttifaqına və Qərbin bir çox ölkələrinə qastrol səfərlərinə çıxmağa başladı. O, harada olurdusa-olsun, hər yerdə hamını heyran qoyur, böyük hisslər oyadırdı, onun konsertlərinə düşmək çətin idi və xalq onu görmək istəyirdi. Halbuki o vaxtlar onun mahnıları lentə alınır, yayılırdı, bu işdə Moskva televiziyası və radiosu böyük rol oynayırdı.

Buna baxmayaraq insanlar onu görmək istəyirdilər.

Belə maraq ilk növbədə onun əla, nadir səsi ilə bağlı idi. Belə maraq onun təkrar edilməz ustalığı ilə bağlı idi. Güclü, yaxşı, xoş avazlı səsə malik olmaq kifayət deyildir, əgər müğənni öz səsinə, Allah vergisi olan istedadından istifadə edə bilmirsə, insanların məhəbbətini və rəğbətini qazana bilməz. Müslüm isə bu baxımdan böyük artist, çox böyük usta, mahnı ustası, söz ustası, artistizm ustası olduğunu göstərdi. Dünən konsertdə köhnə kadrları göstərdilər, Müslüm oxuyarkən onun necə jestləri vardı. Yəni səhnədə onun zahiri görkəmi, mahnıların ifası zamanı etdiyi jestlər – bunlar hamısı birlikdə onun gözəlliyini təcəssüm etdirirdi. Prinsip etibarilə onu təbiət gözəl yaratmışdır. Bilirsinizmi, ümumiyyətlə, o, xoşbəxtdir. Allah Müslümə belə təkrar olunmaz səsi, belə şahiri görkəmi, belə gözəlliyi və belə bacarığı ona görə bəxş etmişdir ki, o, öz səsinə istədiyi kimi istifadə edə bilsin və öz zahiri görkəmini göstərə bilsin. O, öz zahiri görkəmini göstərmirdi, sadəcə, səhnədə dururdu və hamı ona heyran-heyran baxıb zövq alırdı.

Dünən çox deyildi, hər yerdə, hər yanda hamı əlini ona toxundurmaq istəyirdi, ondan avtoqraf almaq istəyirdi, sadəcə olaraq, ona yaxından baxmaq istəyirdi, mən hələ onu demirəm ki, nə qədər qız, nə qədər qadın onun həsrətini çəkirdi. Bu, həqiqətən belədir. Mən bunu ona görə deyirəm ki, - dünən bu barədə danışmışam, - Müslümün Azərbaycanda səhnəyə gəlməsinin şahidi olmuşam. Mən bunların hamısını öz gözlərimlə görmüşəm. Mən dünən dedim ki, gənc nəslimiz Müslümü tanımalı, onun yaradıcılığını, yaradıcılıq yolunu bilməlidir. Mənim kimi insanlara gəldikdə isə, bütün bunlar bizim gözlərimiz qarşısında baş vermişdir. Biz onu Azərbaycanda dinləmişik, sonra isə onun Moskvada, digər şəhərlərdə necə çıxış etdiyini izləmişik. Mən 1980-ci illərdə Moskvada işləyərkən Müslümün çıxış etdiyi konsertlərə də çox böyük ictimaiyyət hissi ilə gedirdim.

Azərbaycanın rəhbəri işlədiyim və Moskvada Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində olduğum illərdə Oktyabr inqilabının ildönümünə, başqa hadisələrə həsr edilən çoxlu Ümumittifaq tədbirləri və ya yubiley təntənələri keçirilirdi və həmişə də xüsusi konsert hazırlanırdı. Moskvada da belə bir qayda vardı ki, konsertdə hər respublikadan bir müğənni çıxış etməli idi. Hər dəfə də bununla əlaqədar mənə müraciət edib deyirdilər ki, çıxış edəcək adamın adını qabaqcadan, iki ay əvvəl bildirin. Çünki onlar konsert proqramı hazırlayırdılar. Bizdə gözəl müğənnilər, gözəl incəsənət xadimləri, gözəl artistlər çox idi. Deməliyəm, xoşbəxtəm ki, xalqım incəsənət, mədəniyyət sahəsində belə görkəmli istedadlara

malikdir. Amma mən əksər hallarda Müslümün adını verirdim.

Xatirimdədir, mən bütün bu təntənələrdə, tədbirlərdə iştirak edirdim. O vaxt Sovetlər İttifaqının rəhbərləri birlikdə oturub konserti dinləyirdilər və mən Müslümün səhnəyə çıxmasını həyəcanla gözləyirdim. Mən hər şeyə diqqət yetirirdim – onu necə hərəkətli alqışlarla qarşılayırlar, o, necə oxuyacaq, necə ifa edəcəkdir. Birlikdə işlədiyim Siyasi Büro üzvləri mənə tərəf çevrilib təbrik edirdilər. Mən çox böyük ictimaiyyət hissi keçirirdim! Çünki hər halda bu, öz xalqının malik olduğu ən yaxşı keyfiyyətləri təqdim etmək imkanı idi. Əlbəttə, hər bir respublikanın rəhbəri çalışırdı ki, onun respublikası daha yaxşı təmsil olunsun. Elə bunun özü də müəyyən dərəcədə bu və ya digər respublikanın mədəniyyətinin, incəsənətinin səviyyəsinin göstəricisi idi. Müslüm öz çıxışları ilə mənə tez-tez sevindirirdi. Bir qədər ətraflı danışacağam.

Leonid İliç Brejnevin iki yubileyi olmuşdur – 70 illiyi və 75 illiyi. Mən onunla yubiley ərəfəsində, yubileyə iki ay qalmış görüşdüm, yubiley barədə söhbət etdik. O soruşdu ki, konsertdə səndən kim çıxış edəcəkdir? Mən bu sualı gözləyirdim. Buna baxmayaraq, dedim: Leonid İliç, fikirləşirəm. O, mənə dedi: Maqomayevi gətir, Maqomayevi. Cavab verdim ki, Leonid İliç, narahat olmayın, Maqomayev olacaqdır. Olan olub, keçən keçib. İndi Brenev haqqında nə istəyirlər deyirlər, halbuki o vaxt hamı bu yubileydə iştirak etməyə, öz xalqını daha yaxşı təmsil etməyə çalışırdı. Çünki bu elə bir fürsət idi ki, orada hər bir respublika öz incəsənətini, öz mədəniyyətini təqdim edə bilərdi. Yadımdadır, hər iki halda onun yubileyi Kreml sarayında, Georgi salonunda qeyd edildi. Bu ziyafətlərdə Müslümün çıxışını hamı diqqətlə dinləyirdi və Müslüm çıxış edərkən mən həmişə böyük ictimaiyyət hissi keçirirdim.

Mən dünən dedim ki, onun bütün bu illər ərzində və təbii ki, indi də əhatə olunduğu belə böyük, görünməmiş şan-şöhrətin ona təsir etməməsi böyük səadətdir, o mənada ki, o, lovğalanmadı, yaxud bəzilərinə olduğu kimi, özünü başqa cür aparmadı. O, həmişə özünü təvazökar apardı, öz yüksək mədəniyyəti, ədəb-nəzakəti ilə fərqləndi və onun gözəlliyi barədə isə danışmaq lazım deyil, bunu hamı görür. Bir baxın, bir insanda nə qədər yüksək keyfiyyətlər olarmış. Bu qədər yüksək keyfiyyətlərə malik olsa da, çox böyük uğurlara malik olsa da, o, həmişə təvazökar Müslüm olmuşdur və bu gün də belədir.

Müslüm zəmanəmizin böyük müğənnisidir. Mən bunu mübaligəsiz deyirəm. Dünyada elə bir təşkilat

yoxdur ki, o, kimin böyük olduğunu müəyyən edərsin. Ancaq insanlar bunu özləri müəyyən edirlər. Bu gün, Müslümün yubileyini qeyd etdiyimiz vaxtda deməliyəm ki, o, tarixə böyük müğənni kimi daxil olmuşdur. Özü də təkcə Azərbaycan milli miqyasının böyük müğənnisi kimi deyildir, dediyim kimi, o, dərhal Azərbaycanın hüdudlarından kənara çıxmışdır. O, dünyanın bir çox ölkələrində tanınmış, belə yüksək ad-san qazanmış böyük müğənnidir. Biz Azərbaycanda Müslümün yubileyini bu cür təntənə ilə qeyd edərkən heç nəyi şışirtmirik, sadəcə olaraq, özünün 60 illiyinədək göstərdiyi xidmətləri layiqincə qiymətləndiririk.

Əziz Müslüm, sən çox işlər görmüsən. Sən böyük yaradıcılıq yolu keçmişən, olduqca böyük xidmətlərin var. Təkrar edirəm, sən misilsiz şöhrət, yüksək nüfuz qazanmışan, sən belə uğurlara nail olmağından razı qala bilərsən. Zənnimcə, bu, sənin həyatının mərhələlərindən biridir və biz gələcəkdə də sənın mahnılarının ifasının şahidi olacağıq. Allaha şükür ki, səsin dəyişməyibdir, ustalığın isə daha da artmışdır. Sən daha da irəli getməlisən və bizi öz mahnılarınla, öz uğurlarınla sevindirməlisən, bu, sənın borcudur.

Mən Tamara haqqında ayrıca danışacağam. Çünki o, bu süfrə arxasında onun barəsində ayrıca sağlq deyilməsinə layiqdir. Lakin bununla yanaşı, iki kəlmə demək istəyirəm – Müslüm və Tamaranı bir-birindən ayırmaq olmaz. Yaxşı ki, Müslümün belə şəxsi həyatı var. Əziz Müslüm, mən səni bir daha təbrik edirəm. Sənə cansağlığı, uğurlar arzulayıram, çox istəyirəm ki, sən həmişə sağlam olasan. Bundan ötrü nə etmək lazımdırsa, Azərbaycan Prezidenti kimi mənə də, mən edim, çünki sən bizə, xalqımıza, ölkəmizə çox lazımsan. Sən bütün insanlara çox lazımsan, sən ümum-milli xarakterli, ümumbəşəri xarakterli müğənnisən. Ona görə də sən heç də təkcə bizə lazım deyilsən.

Sənın sağlığına, sənın gələcək uğurlarının şərəfinə!

Sağ ol!

Bu yubiley günləri mən Tamara Sinyavskaya barədə də bir qədər danışdım. Amma indi burada onun haqqında ayrıca danışmaq istəyirəm. O, Müslümün həyat yoldaşıdır, sözsüz ki, heç də hər bir dahi insanın belə, özünə layiq həyat yoldaşı olmur. Tamara Sinyavskaya artıq neçə illərdir ki, Böyük Teatrın solistidir. Həm keçmiş Sovetlər İttifaqında, həm də indi Rusiyada opera müğənnisi kimi böyük şöhrət qazanmışdır.

Böyük Teatr möhtəşəm sənət məbədidir. Cavanlığında Moskvada olduğum və Böyük Teatra getdiyim vaxtları xatırlayanda hər dəfə öz-özümə deyirdim ki, bu teatrda iki dəfə olmuşam, üç dəfə

olmuşam, filan baletə baxmışam, filan operanı dinləmişəm. Hər dəfə də bu teatra getmək mənim üçün asan olurdu. O zaman gənc yaşlarımda mən burada DTK-da işləyirdim. Moskvada DTK-da, təbiidir ki, dostlarım var idi, oraya ezamiyyətə gedəndə mənim üçün hər cür şərait yaradırdılar. Böyük Teatrda həmişə onlar üçün 2 yer saxlanılırdı. Amma məsələ bundadır ki, həmin yerlərdən müxtəlif adamlar istifadə edirdilər. Moskvaya gələndə öz proqramımı dəqiqləşdirirdim ki, teatra nə vaxt gedə bilərəm. Teatrın repertuarı ilə tanış olur və əvvəlcədən dostlarıma müraciət edib bir neçə gün üçün biletlər alırdım. Bax, Böyük Teatr belə teatr idi. Sonra mən Moskvada işləyəndə Siyasi Büronun üzvü və Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini kimi mədəniyyət nazirliyinə kuratorluq edirdim. O zaman mən Böyük Teatrda daha yaxından tanış oldum, əvvəllər oraya tamaşaçı kimi gedirdimsə, indi Kremlədən bu teatrın işləri ilə maraqlanırdım. Əslinə baxsan, maraqlanmaq da lazım deyildi, çünki Böyük Teatrda artistlərin özləri çox məsələlər qaldırırlar və mən də bu problemlərlə məşğul olurdum. Onların çoxu ilə o zaman yaxından tanış oldum.

Xatirimdədir, bir dəfə Böyük Teatr burada qastrola idi. Teatrın bir çox tanınmış müğənniləri, solistləri bizim Opera Teatrının tamaşalarında oldular. Müslüm həmişə deyirdi ki, orada, Böyük Teatrda mənə yaxşı münasibət bəsləyirlər.

1972-ci ildə mən Tamaranı Rusiya mədəniyyət xadimləri nümayəndə heyətinin tərkibində görəndə, baxdım ki, bu, gənc, hündürboylu, gözəl və çox cazibədar bir qadındır. Açığını deyirəm, gizlətmirəm, axı, o zaman Müslüm Tamara ilə tanış deyildi, o, mənim xoşuma gəldi. Sonra ertəsi günü, mən bu barədə artıq danışmışam, biz bərə ilə Neft daşlarına yola düşəndə gördüm ki, Müslüm bərədə yoxdur, Tamaranı da görmədim. Onlar haradasa bir yerdə idilər, öz-özümə fikirləşdim ki, afərin, Müslüm. Mən onun necə gözəl qadın olduğunu gördüm, sən demə, bizim zövqümüz eyni idi. Müslümün əvvəllər nə qədər qadını olmuşdur, indi isə neçə illərdir ki, Tamara ilə bir yerdədir.

O zaman mən Tamaranı ilk dəfə görürdüm. Burada o, çox gözəl çıxış etdi və ən başlıcası odur ki, həmin hadisə tarixi xarakter daşıyır. Müslüm Maqomayev nəinki onunla tanış oldu, hətta bu tanışlıq tezliklə onların ailə qurmasına gətirib çıxartdı. Sonralar, Tamara Müslümə ərə getdikdən sonra mən onlarla tez-tez ünsiyyətdə olurdum. Mən artıq dedim ki, dünən və srağagün biz bir yerdə oturub mərhum həyat yoldaşım Zərifə xanımı xatırladıq. Zərifə xanımın onları necə sevdini, bizim aramızda həmişə necə

birlik yaratdığını yada saldıq. Onlar tez-tez bizə gəlirdilər, ya da ki, biz Moskvada onların qonağı olurduq. Tamara indi xatırlatdı ki, biz bir yerdə Böyük Teatra gedib, Maya Plisetskayanın iştirakı ilə “Karmen-süita”ya baxmışdıq. Mən Zərifə xanımla, Müslüm isə Tamara ilə. Doğrudur, biz ayrı-ayrı yerlərdə oturmuşduq, lakin bir-birimizə yaxın idik. Mənə elə gəlir ki, biz təsadüfən görüşdük.

Gizlətmirəm, məsələ, mən qızımı ərə verəndə toy etmədim, xudmani məclis təşkil etdim, Müslüm və Tamara da dəvət olunmuşdular. İlham Moskvada evlənəndə də toy olmadı və Siyasi Büroya məxsus evdə, böyük otaqda süfrə açıb, dostlarımı dəvət etdim. Müslüm və Tamara yenə də orada idilər. Onlar bütün ailə şənliklərimizdə iştirak etmişlər. Buna görə də mən Tamaranı Müslümü tanıdığım qədər yaxından tanıyıram və onun Böyük Teatrda ki yaradıcılıq fəaliyyətini diqqətlə izləyirdim. Mən həmişə onun işləri ilə maraqlanırdım, o da mənə danışdı. O, təkcə Moskvada Böyük Teatrda yox, həm də Avropanın, Birləşmiş Ştatların bir çox məşhur teatrlarında çıxış etmişdir.

Xatirimdədir, o, ABŞ-damı, yoxsa Avropadamı hansısa opera teatrında necə çıxış etdiyini danışdı. O, Almaniyada, Avstriyada, digər ölkələrdə çıxış edirdi. Biz onu sorğu-suala tutub, orada necə çıxış etməsi ilə maraqlanırdıq, axı o vaxtlar bu, bizim üçün müəyyən qədər qəribə idi. Mən Moskvada işləyəndə, dediyim kimi, Böyük Teatrda maraqlanırdım, Tamaranın təkraredilməz, gözəl səsinə və əlbəttə ki, böyük artistlik məharətinə görə yüksək nüfuza malik olduğunu bildirdim. “Karmen”də o, necə də gözəl oxuyur! “Karmen”də Tamaranın ifası təkrarsızdır! Özü də təkcə “Karmen”də yox, digər operalarda da. Mən Moskvada işləyəndə Tamaranı Böyük Teatrda SSRİ Ali Sovetinə deputat seçdilər. Yəqin ki, Moskvanın mədəniyyət tarixində o, yeganə deputat idi. Yadımdadır, mən o zaman rəyasət heyətində oturmuşdum, Rusiyanın, daha doğrusu, Moskvanın nümayəndə heyəti isə həmişə qabaqda otururdu. Biz, Siyasi Büronun üzvləri gəlib oturduq və mən gördüm ki, o, birinci cərgədədir. Biz jestlə bir-birimizlə danışmağa başladıq.

Tamara gözəl insani keyfiyyətlərə malikdir və dostluq etdiyimiz bu illər ərzində bir daha buna əmin olmuşuq. Biz məhz dostluq edirdik, təkcə ona görə yox ki, mütləq dostluq etməliydik, ona görə ki, bu adamlar – Müslüm də, Tamara da, bizim xoşumuza gəlirdilər. Əgər Tamara başqa cür olsaydı, bizim xoşumuza gəlməzdi. Biz Müslümə hörmət bəsləyirdik, onları dəvət edirdik. Tamara Müslümdən daha ünsiyyətli idi. O, həmişəki kimi, təkini ilə seçilirdi,

bir söz deyib susurdu, Tamara isə dil-dil ötürdü. Bizə bundan başqa heç nə lazım deyildi. Bu qadınla söhbət etmək bizim üçün, sadəcə, xoş idi. Çünki o, söhbətçidir, çox gözəl oxuduğu kimi, gözəl də danışır.

İndi Tamara Maqomayev ailəsinin və yüksək üslubu, yüksək ifaçılıq qabiliyyəti ilə seçilən Maqomayev duetinin bir hissəsidir.

Tamara, mən səni təbrik edirəm ki, 30 ilə yaxındır Müslümün sadıq həyat yoldaşısın. Birgə həyatınızın 30 illiyi, sonra 35, 40 illiyi tamam olanda biz sizi təbrik edəcəyik. Mən bunu mütləq etmək fikrindəyəm.

Gözəl rus müğənnisi, gözəl incəsənət ustası, Müslüm Maqomayevin gözəl həyat yoldaşı, Tamaranın sağlığına!

Sənın sağlığına!

Sonra ziyafətdə yubilyar, SSRİ xalq artisti Müslüm Maqomayev çıxış etdi.

Müslüm Maqomayevin çıxışı

- Əziz dostlar,

Burada mənim hörmət etdiyim, sevdiiyim, qiymətləndirdiyim insanların bir qismi toplaşmışdır. Yəqin ki, mən onların hər birinə ayrıca təşəkkürümü bildirməliydim, çünki burada oturanların çoxu bu yubiley günlərinin yaxşı, dolğun və müsbət mənada ciddi keçməsi üçün çox şey etmişdir. Lakin fikirləşirəm ki, onda siz məni çox dinləməli olardınız. Dünən biz çoxlu xoş və yaxşı sözlər eşitdik, buna görə də mənə elə gəlir ki, yenə də, üçüncü dəfə Heydər Əliyevicə minnətdarlıq etmək lazımdır. Bu barədə danışmaq mənim üçün çətindir, biz Tamara ilə sözü bir yerə qoymasaq da, lakin hər halda demişik: “O, artıq üçüncü gündür ki, mənim barəmdə xoş və yaxşı sözlər deyir”. Mən artıq bu gün fikirləşirdim ki, doğrudanmı, yenə də nə isə deyəcəkdir. Budur, mənim barəmdə üçüncü dəfə danışdı və yenə bir dəfə də olsun təkrara yol vermədi. Oturub özüm-özümə fikirləşirəm, doğrudanmı, mənim barəmdə bu qədər çox danışmaq olar?

Mən Heydər Əliyevicə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Tamara ilə mənə olan mehriban münasibətinə hər dəfə, həqiqətən, təəccüblənirəm. Sadəcə olaraq, həyatda bizim bəxtimiz çox gətirmişdir.

Doğrudan da, bizim bəxtimiz gətirib ki, Heydər Əliyevicə var. O deyir ki, biz dost olmuşuq, dostuq. Doğrusu, belə bir insanla dostluğa ümid etmirdim. Mən onların evində olanda, mərhum Zərifə xanım həmişə deyirdi ki, indi ata gələcək. Biz Heydər Əliyevicə daha çox ata deyirdik. Yəqin ki, indi bu

Tamara Sinyavskayanın çıxışı

yaşım da ona dost deyə bilərəm.

Heydər Əliyev, çox sağ olun. Bizə belə münasibət bəslədiyinizə görə Sizə çox-çox təşəkkür edirəm. Bütün bunları təşkil etdiyinizə görə çox sağ olun. Mən hətta bunu necə adlandırmağa da söz tapa bilmirəm – bu, əsl bayramdır. Bu, mənimlə Tamaranın xoşbəxt günləridir. Balaca olanda, gənc yaşlarımda heç ağlıma gəlməzdi ki, neçə illərdən sonra doğma respublikamda mənim şərəfimə belə yubiley keçiriləcəkdir.

Çox sağ olun, Heydər Əliyev, Biz Sizə cansağlığı, gümrahlıq arzulamaq istəyirik. Allah Sizə, ailənizə cansağlığı versin. Sizin gözəl övladlarınız, nəvələriniz var. Buna görə də Sizə səadət diləyirik, arzu edirik ki, mənim 65 illik yubileyimdə də beləcə bir yerdə oturaq.

Çox sağ olun.

Sonra SSRİ xalq artisti Tamara Sinyavskaya çıxış etdi.

- Heydər Əliyev, çox güclü cazibə qüvvəsinə, xarizmaya malik insandır. Zənnimcə, Allah bu insanı lider olmaq üçün yaratmışdır. O, Prezidentdir, özü də bu sözün çox yüksək mənasında Prezidentdir. O, bir kişi kimi güclü cazibə qüvvəsinə malikdir. Mən təkcə öz adımdan danışmıram, bunu Böyük Teatrın bütün qadınları adından demək istəyirəm. 1982-ci ildə biz buraya qastrola gəldikdə, bütün qadınlar Heydər Əliyevə vurulmuşdular. Burada o, Böyük Teatr üçün, az qala, cənnət həyatı düzəltdi. Bunu indiyədək xatırlayırlar. Heydər Əliyev, kimsə məmnunluqla, kimsə heyranlıqla, kimsə məhəbbətlə xatırlayır. Mən bu məhəbbəti Sizə yetirirəm.

Prezident Heydər Əliyev ziyafət zamanı Azərbaycan mədəniyyət xadimlərini və MDB ölkələrindən böyük müğənninin yubileyinə gəlmiş qonaqları da səmimiyyətlə, ürəkdən salamladı.

Sonra bayram konserti oldu.

Konsertdən sonra dövlət başçısı yubiley tədbirlərində çəkilmiş fotosəkillər albomunu Müslüm Maqomayevə hədiyyə etdi.

Xalq artistləri Müslüm Maqomayevi və Tamara Sinyavskayanı qəbul edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il dekabrın 21-də Prezident sarayında vokal sənətinin məşhur ustalarını - Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri, xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımovaların yaradıcılığının 25 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə iştirak etmək üçün Bakıya gəlmiş SSRİ və Azərbaycanın xalq artistləri Müslüm Maqomayevi və onun xanımı Tamara Sinyavskayanı qəbul etdi.

Səmimi qəbul üçün minnətdarlıq edən sənətçilər Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin təntənəli mərasimdəki parlaq və məzmunlu nitqindən aldıkları təəssüratlarını bölüşərək dedilər ki, həmin nitqdə Prezidentin mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə sonsuz diqqət və qayğısı bir daha öz ifadəsini tapmışdır.

Müslüm Maqomayev vurğuladı ki, çox yüksək səviyyədə olan təntənəli mərasimdə Azərbaycan opera sənətinin tarixi bir daha hamının gözü önündən keçdi.

Prezident Heydər Əliyev Azərbaycan opera sənətinin tarixini xatırlayaraq bildirdi ki, ölkəmizdə SSRİ xalq artisti adına layiq görülmüş ilk azərbaycanlı opera müğənnisi Şövkət Məmmədova olmuşdur. O, 1938-ci ildə, Moskvada ilk dəfə Azərbaycan mədəniyyəti ictimaiyyətə keçirildikdən sonra bu adı almışdı. Həmin vaxt dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyov və Azərbaycan mədəniyyətinin digər nümayəndələri də bu yüksək adə layiq görülmüşdülər. Dövlət başçısı onu da vurğuladı ki, Üzeyir Hacıbəyovun "Koroğlu" operasında Nigarın partiyasını ifa edən ilk azərbaycanlı müğənni SSRİ xalq artisti, bu yaxınlarda Prezident təqaüdünə layiq görülmüş Firəngiz Əhmədova olmuşdur. Ondan sonra isə Nigar rolunda Fidan Qasıмова çıxış etmişdir.

Görüşün sonunda qonaqlar Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevlə xatirə şəkli çəkdirdilər.

T.İ.Sinyavskayaya "Azərbaycan Respublikasının xalq artisti" fəxri adının verilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycanda opera sənətinin inkişafında və Azərbaycan-Rusiya mədəni əlaqələrinin möhkəmləndirilməsindəki xidmətlərinə görə Tamara İlyiniçna Sinyavskayaya "Azərbaycan Respublikasının xalq artisti" fəxri adı verilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 10 sentyabr 2002-ci il

T.İ.Sinyavskayanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Rusiya-Azərbaycan mədəni əlaqələrinin möhkəmləndirilməsindəki xidmətlərinə görə Tamara İlyiniçna Sinyavskaya "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdlərinin
verilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünün təsis edilməsi haqqında" 2002-ci il 11 iyun tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycanın elm və təhsil, mədəniyyət və incəsənət, iqtisadiyyat və dövlət idarəçiliyi sahələrində böyük xidmətləri olan aşağıdakı şəxslərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdləri verilsin:

Abbasov Fərzalı Hətəm oğlu
Abdullayev Əliquzu Muxtar oğlu
Abdullayev Süleyman Cümşüd oğlu
Ağadadaş Kərbəlayı oğlu
Anqbazova Məryəm Ömər qızı
Aslanova Zəminə Sərdar qızı
Afşarov Muxtar Həsən oğlu
Azayeva Çervon Əli qızı
Babayeva Nənəqız Rza qızı
Cəbbarova Rəhilə Muxtar qızı
Cavadov Məmməd Kərim oğlu
Cəbiyeva Zeynəb Ağə qızı
Cəfərova Əminə Surxay qızı
Dadaşov Dadaş İkrəm oğlu
Eminov Əsgər Abdulla oğlu
Əhmədov Əhməd Dadaş oğlu
Əhmədov Qarakişi Əhliman oğlu
Əhmədov Mobil Salman oğlu
Əhmədov Sabir Atakişi oğlu
Əhmədov Sədrəddin Babəş oğlu
Əhmədov Zakir Bəkir oğlu
Ələkbərov Salman Məmmədhüseyn oğlu
Ələsgərov Sədrəddin Fərrux oğlu
Əliyev Həmbət Məmməd oğlu
Əliyeva Səmayə Dadaş qızı
Əliyeva Solmaz Səməd qızı
Əliyeva Şamama Tanrıverdi qızı
Əliyeva Ziyafət Mustafa qızı
Əmiralı Abdulla İslam oğlu
Əzimov Nəriman Abbasqulu oğlu
Hacıyev Yunis Muxtar oğlu
Heydərova Tamara Bəbir qızı

Həsənova Fatma Əkbər qızı
Həsənova Gülistan Ağəli qızı
Həsənova Qızqayıt Salman qızı
Həsənova Müləyim Mehdi qızı
Həsənova Zəlxay Mahmud qızı
Həsənova Zəminə Həsən qızı
Həsənova Züleyxa Əsgəralı qızı
Həmbətova Məleykə Yunis qızı
Hüseynov Bahadur Həkimxan oğlu
Hüseynov Həsən Abbas oğlu
Hüseynova Fatma Rza qızı
Xutrayeva Müzalifə Məhəmməd qızı
İbrahimbəyov Maqsud
Məmmədibrahim oğlu
İbrahimbəyov Rüstəm
Məmmədibrahim oğlu
İbrahimova Elza İmaməddin qızı
İsmayilov Yusif Abbas oğlu
İsrafilzadə Əbdüləhəd Hüseyn oğlu
Kazimov İbrahim Salman oğlu
Kazimov Oqtay Məmməd oğlu
Kərimova Aşafatma Hidayət qızı
Qarayeva Ülkər Mayıl qızı
Qasimov Tələt Məmmədəğa oğlu
Qasimova Şəfiqə Qasım qızı
Qədimov Yuzef İslamoviç
Quliyev Boran Həbil oğlu
Quliyev Məhər Mustafa oğlu
Quliyeva Cənnət Baba qızı
Qurbanova Həvayət Hacı qızı
Qurbanova Tamara Məhəmməd qızı
Mehdiyeva Gülxara İzzət qızı
Mədotova Suğra Qəmbər qızı
Məmmədov İsa Əli oğlu
Məmmədov Nəriman Həbib oğlu
Məmmədova Asya Əli qızı
Məmmədova Humay Ələkbər qızı
Məmmədova (Mustafayeva) Sürmə Əhəd qızı
Məmmədova Yasəmən Niftalı qızı
Məmmədrəhimova Minarə Əbdüləli qızı
Mir Məmməd Mir Cəfər oğlu
(Böyükəğa Məmmədov)
Mirzəyev Musa Abdulla oğlu
Mirzəyev Sabir Nüsrət oğlu
Mollayeva Kərimət Mahama qızı
Muradova Məhrux Xəlil qızı
Mustafayev Feyruz Rəcəb oğlu

Namazova Həcər Ağakişi qızı
Novruzov Cabir Mirzəbəy oğlu (Cabir Novruz)
Orucov Qərib Əzizəli oğlu
Orucova Külputa Mənsim qızı
Pənəhov Şəmsəd Tanrıqulu oğlu
Rəsulov Məmmədrza Rıfulla oğlu
Ruhi Sahib Müseyib oğlu
(Sahib Şükürov)
Rüstəmov Raziyyə Əli qızı
Rzayev Şaban Mehdi oğlu
Salmanov Məmməd Hüseyn oğlu
Salmanov Sarvan Qarakişi oğlu
Səfərov Yaşar Abutalıb oğlu
Səmədov Baba Səməd oğlu
Sərkərov Nüsrət Nəriman oğlu
Sərkərova Güllüş Cəbrayıl qızı
Şasıqoğlu Nodar İzzətoviç
Şəmmədova Xanımğül Həmid qızı
Şirinova Maral İbrahim qızı
Talibova Bahar Məhərrəm qızı
Usubova Əsginaz Abdüləli qızı
Verdiyeva Sədaqət Məcid qızı
Vəkilov Vaqif Səməd oğlu (Vaqif Səmədoğlu)
Vəliyeva Şərqiyyə Əkbər qızı
Yaqubov Əlisəfa Əliheydər oğlu
Yolçiyeva Dilşad Vəli qızı
Zahidova Vəsilə Alı qızı
Zamanova Kübra Ağabala qızı
Zülfüqarova Xumar Rza qızı

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 oktyabr 2002-ci il

Vədud Müəzzinin əsərlərinin hər biri onun nə qədər böyük istedadla malik olduğunu, eyni zamanda nə qədər fədakar insan olduğunu sübut edir.

Heydər Əliyev

1960-cı ildə Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində anadan olmuşdur. Müxtəlif illərdə Məşhəd, Tehran və Türkiyənin Memar Sinan universitetlərində oxumuşdur. 1980-ci ildən peşəkar rəssamlıq fəaliyyətinə başlamışdır. Doğma Azərbaycanın dilbər guşələri, təbiət gözəllikləri, sadə insanların həyatı onun əsərlərinin əsas mövzusu olmuşdur.

1990-cı ildə ABŞ-da, 1992-ci ildə Fransada, 1995-ci ildə Kanadada fərdi sərgisi keçirilmişdir.

Rəssamın "Şah İsmayıl Xətai", "Doğma Ərdəbil" "Savalan" və digər əsərləri dünyanın bir çox ölkələrində nümayiş etdirilmişdir.

Rəssam Vədud Müəzzinin

“Savalandan əsən nəsim”

adlı fərdi sərgisinin açılış mərasimində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il oktyabrın 9-da Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində İran İslam Respublikasının tanınmış rəssamı, əslən azərbaycanlı Vədud Müəzzinin “Savalandan əsən nəsim” adlı fərdi boyakarlıq sərgisinin açılış mərasimində iştirak etdi.

Salona toplaşanlar dövlət başçısını hərərətlə qarşıladılar.

Prezident Heydər Əliyevə məlumat verildi ki, Vədud Müəzzin 1960-cı ildə Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində anadan olmuş, müxtəlif illərdə Məşhəd, Tehran və Türkiyənin Memar Sinan

universitetlərində oxumuşdur. Lakin təhsilini başa çatdırmamış, rəssamlığın sirlərinə, peşə vərdişlərinə yiyələnmək üçün Qərbi Avropaya gedərək, muzeylərdə görkəmli sənətkarların əsərlərindən surətlər işləmiş, bir çox emalatxanalarda çalışmışdır. Bununla belə, doğma Azərbaycanın dilbər guşələri, təbiət gözəllikləri, sadə insanların həyatı onun əsərlərinin əsas mövzusu olmuşdur.

Rəssamın “Şah İsmayıl Xətai”, “Doğma Ərdəbil” “Savalan” və digər əsərləri dünyanın bir çox ölkələrində nümayiş etdirilmişdir. Tar və sitar alətlərini gözəl ifa edən, Məhəmməd Füzulinin, Seyid Əzim Şirvaninin, Əlağa Vahidin, Nəbatinin qəzəllərini muğam üstə oxuyan Vədud Müəzzinin musiqi duyumu tablolarında da öz əksini tapmışdır.

Prezident Heydər Əliyev sərginin açılışını bildirən

lenti kəsdi, Azərbaycanda ilk dəfə nümayiş etdirilən və portret, mənzərə, natürlər janrlarında yaradılmış 60 sənət əsərinin hər biri ilə yaxından tanış oldu, Vədud Müəzzinin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirdi.

Bu sərginin ən möhtəşəm eksponatlarından olan “Şah İsmayıl Xətai”, “Şəhriyar”, “Heydər Əliyev” portretləri tamaşaçılarda böyük maraq doğurdu.

Prezident **Heydər Əliyev** bu əsərlərə diqqətlə baxaraq dedi:

- İndiyə qədər bizim gördüyümüz müxtəlif şəkillərdə Xətəinin siması başqa cürdür. Ancaq mənim üçün əsl Xətai budur. Çünki burada müdrik, çox ağıllı bir insan görünür. Bilirsiniz, bəzən çox adamlar Xətəinin şəklini qılıncla, başında çalma papqala çəkirlər. Düzdür, bunlar olub, amma böyük bir insan, şair, bax, bu şəkildə tam göstərilir.

Bu isə mənim portretim olduğuna görə, onun haqqında söz deməyim mənim xasiyyətimə uyğun gəlmir. Ancaq bir rəsm əsəri kimi bu portret çox gözəldir. Rəssamlarımızın hamısı bilirlər ki, mən bu işi, memarlığı, rəssamlığı bilən adamam. Çünki mən də vaxtilə rəssam olmaq istəmişəm. Gənc vaxtlarımda çox şəkillər çəkmişəm. Sonra bir arada memarlıq fakültəsində oxumuşam. Təkcə buna görə deyil, yəqin məndə fitri istedad olub ki, gənc vaxtında bunlar var idi. Yenə də deyirəm, hesab edin ki, bu mənim yox, başqa bir adamın fikridir - çox gözəldir.

Mənim portretlərimi çəkən rəssamlar var. Onların hər birinin çəkdiyi əsəri yüksək qiymətləndirirəm və bəziləri də bu muzeydədir. Amma bu cür əsəri ilk dəfə görürəm. Sən bunları burada nə cür vermişən, elə bil ki, hər şey canlıdır. Məsələn, mən bu saati on il idi daşıyırdım. Yaponiya saati idi. Mən qızıl saatlar xoşlamıram. Bu, Yaponiya saati idi, on ildir onu daşıyırdım. Qolbağı qayıqdan deyildi, bir az boşalmışdı, həmişə aşağı düşürdü. Görürsünüz, necə çəkibdir. Ona diqqətlə baxıram. Bu saat mənə on il xidmət etdi. Sonra işləmirdi, getdim bunu aldım. Bu, son 15 ildə ikinci saatımdır. Bunu çox gözəl çəkibsiniz. Bizdə bir məsəl var: yaxşıdan yaxşı axtarmaq lazımdır.

Rəssam **Vədud Müəzzin** “Heydər Əliyev” portretini, digər rəsm əsərlərini və musiqi kasetlərini dövlət başçısına hədiyyə etdi və dedi:

- Cənab Prezident, mən bu portreti işləyəndə xüsusi həvəsim var idi. Mən Sizi ata kimi, çox yaxın, səmimi, ulu bir insan kimi çəkmişəm. Məndə belə bir hiss var idi. Təbiidir, əgər belə hissiyyat varsa, insanın içində olan istedadı göstərməlidir ki, belə əsər ərsəyə gəlsin. Mən çox şad olardım ki, bunu məndən qəbul edəsiniz.

Prezident Heydər Əliyev bu hədiyyəni məmnuniyyətlə qəbul etdi və minnətdarlığını bildirdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Vədud Müəzzin ilə portret önündə xatirə şəkli çəkirdi.

Dövlət başçısı Vədud Müəzzinin ifasında gözəl mahnıya da qulaq asdı.

Sonra sərginin təntənəli açılışı oldu.

Mərasimi Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri **Fərhad Xəlilov** açaraq dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident,

Hörmətli səfir,

Xanımlar və cənablar,

Bu gün Azərbaycanın təsviri sənəti üçün, doğrudan da, çox əlamətdar bir gündür. Hamımız ən çox sevdiyimiz İncəsənət Muzeyinə yığılmışıq. Qardaşımız, dostumuz, İrandan gəlmiş həmkarımız ağayi Vədudun sərgisinin açılması və bu mərasimdə bizim hörmətli cənab Prezidentimizin iştirak etməsi bizi çox sevindirir. Bu, bir daha hamıya sübut edir ki, bizim Prezidentimizin incəsənətə, ümumiyyətlə, sənətə, ziyalıya nə qədər böyük məhəbbəti var.

Bu yaxınlarda Azərbaycan rəssamlarının böyük bir qrupu fəxri adlara, Prezident təqaüdünə layiq görüldü. Mən fürsətdən istifadə edərək, istədim hamımızın adından cənab Prezidentə dərin təşəkkürümü bildirim, ona cansağlığı, böyük işlərində uğurlar arzulayım və əmin edirəm ki, Azərbaycan rəssamları hər bir tapşırığı yerinə yetirməyə hazırdırlar.

Əziz dostlar, mən cənab Prezidentə və sizə məlumat verərək bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının İran rəssamları ilə əməkdaşlığının çox gözəl ənənələri var. Bakıda dəfələrlə İran rəssamlarının sərgiləri keçirilmişdir. Bu sərgilərin açılışında İrandan böyük nümayəndə heyətləri iştirak etmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan rəssamlarının da Tehrandə çox böyük sərgiləri olmuşdur. 30-dan çox rəssamımız İrana getmiş, bu sərgilərdə iştirak etmişdir.

Bildirmək istəyirəm ki, indiki sərgi Bakıda açılan ilk böyük fərdi rəngkarlıq sərgisidir. Mən çox şadam ki, Şəhran bəy mənə Vədudla tanış etmişdir. O, bizim İttifaqa gəlmişdi. Mən qərara gəldim ki, Bakıda belə bir sərginin açılması zəruridir, həm dostluq əlaqələrimizin inkişafı, həm də bizim tamaşaçılar üçün vacibdir. Ona görə ki, sərgidəki işlər bizim üçün yeni əsərlərdir. Siz deyən kimi, oralar təbiətə bizə yaxın olan yerlərdir. O yerlərə Vədudun nəzərləri ilə, gözü ilə baxmaq bizim hamımız üçün vacibdir.

Mən vaxtınızı çox almayacağam. Cənab Prezident, bu gün buraya toplaşanlar, təkcə rəssamlar yox, bütün ziyalılar Sizin qaygınızı hiss edir və bunu çox yüksək qiymətləndirirlər. Ona görə ki, Azərbaycan dövlətinin çox problemləri var, ancaq bu çətin zamanda Siz imkan tapıb sənətə qiymət verirsiniz. Bu, hamımız üçün iqiqat vacibdir. Hesab edirəm ki, heç kəs bunu

yadından çıxara bilməz və yaddan çıxarmağa ixtiyarı da yoxdur.

Cənab Prezident, bütün bunlara görə Sizə bir daha təşəkkür edir, uğurlar arzulayır, cənsağlığı diləyirik və xahiş edirik ki, bu sərgi haqqında bir neçə söz deyəsiniz.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Hörmətli qonağımız Vədud Müəzzin,
Hörmətli xanımlar və cənablar,

Bu gün bizim ictimai-mədəni həyatımızda böyük bir hadisə baş verir. İran İslam Respublikasının rəssamı bizim üçün açılır. Bu mərasim sərginin açılışıdır. Amma bu sərgi İran rəssamı, Təbriz rəssamı, Ərdəbil rəssamı, Tehran rəssamı Vədudu Azərbaycan ictimaiyyəti üçün açır. Azərbaycan incəsənət xadimləri üçün, Azərbaycan üçün açır. Bu, böyük hadisədir.

Azərbaycanda rəngkarlıq, rəsm sənəti böyük inkişaf yolu keçibdir. Bəhrüz Kəngərlidən, Əzim Əzimzadədən başlayaraq, Azərbaycanda davamlı olaraq böyük rəssamlar dünyaya gəlib və böyük əsərlər yaradıblar. Onların bəziləri həyatdan gediblər, bəziləri isə bu gün də yaradıcılıq işi ilə məşğuldurlar. Biz bununla həmişə fəxr etmişik. Mən bu rəssamların hamısının adlarını çəkə bilərdim. Amma bu, çox vaxt aparardı. Çünki təkcə son dəfə Azərbaycan rəssamlarına fəxri ad verərkən, Fərmanı imzalayarkən baxıb gördüm ki, başqa sahədə mən bu qədər adama fəxri ad verməmişəm. Bunlar fəxri ad almayanlar idi. Amma fəxri ad alanlar nə qədərdir. Ona görə mən bilirəm - Azərbaycan rəssamları bu dövrdə, yəni müstəqillik əldə etdiyimiz gündən başlayaraq, həyatımızda böyük dəyişikliklər, çətinliklər, problemlər olmasına baxmayaraq, daim işləyiblər, öz sərgilərində əsərlərini göstəriblər. Bilirəm ki, Azərbaycan rəssamlarının çox əsərlərini burada alırlar, - həm bizim yerli insanlar, həm də turistlər və yaxud başqa, müxtəlif səbəblərə görə Avropadan Azərbaycana gələn insanlar alırlar. Əgər Avropadan gələnlər Azərbaycan rəssamlarının əsərlərini alırlarsa, bunun özü böyük bir hadisədir, çünki Avropa, təbiidir ki, öz klassik üslubunda yaşayıbdır və indi də yaşayır. Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir. Mən görürəm, Tahir Salahov orada durubdur. O, Azərbaycanın ən istedadlı və böyük rəssamlarından biridir. Neçə illərdir Moskvada - keçmişdə SSRİ, indi Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidentidir, oradakı bütün tərkiblərə daxildir və rəhbər vəzifələrdədir. Bunların

hamısı bizim mədəni sərvətimizdir, xalqımızın sərvətidir. Mən bu gün bu barədə öz fikrimi bir daha bildirmək istədim və arzu edirəm ki, bizim Azərbaycan rəssamları bundan sonra da yeni mühitə uyğunlaşaraq, ancaq Azərbaycan rəssamlıq məktəbinin xüsusiyyətlərini unutmayaraq, yeni-yeni əsərlər yaratsınlar.

Bilirsiniz, hər rəssam görək yaratdığı əsərlərin səviyyəsini qaldırsın. Amma eyni zamanda da, görək heç vaxt yaratdığı əsər onun xalqından, onun torpağından, vətənindən təcrid olunmuş kimi görünməsin. Güman edirəm ki, bizim Rəssamlar İttifaqı, rəssamlarımız bu yolla gedəcəklər.

Ancaq bugünkü hadisə, yenə də deyirəm, çox əlamətdar bir hadisədir. Onu bilirdim ki, İranda, ümumiyyətlə, keçmişdən, əlbəttə, böyük rəssamlıq məktəbi olubdur. Sultan Məhəmmədin əsərləri, onun miniatür sənəti 500 il bundan öncə bizim Azərbaycanın bu sənət sahəsindəki nailiyyətlərini göstərir. Sultan Məhəmməd bunun əsasını qoyubdur. Amma ondan sonra da İranda və Azərbaycanda o üslubda çox gözəl əsərlər yaranıbdır. Çox gözəl əsərlər... Məsələn, indi bizim müxtəlif təşkilatlar jurnal, kitablar nəşr edirlər. Onların içərisində miniatür əsərlərin foto surətlərini dərc edəndə, o kitablar, jurnallar daha da çox dəyər kəsb edir. Çünki o əsərlər çox orijinaldır. Miniatür sənəti çox orijinal sənətdir.

Vaxtilə, görək ki, 1981-ci ildə biz burada SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının böyük bir iclasını keçirdik. Buraya ən böyük rəssamlar gəlmişdilər. Onda biz nə ilə fəxr etdik? Bəli, Avropanın qədimdən özünəməxsus üslubda məktəbləri var - Rafael, Mikelancelo, Tisian, Rubens və başqaları. Eləcə də rus rəssamları. Ancaq onunla fəxr etdik ki, bizim də miniatür məktəbimiz var - Sultan Məhəmmədin yaratdığı miniatür məktəbi. Burada onu çox böyük həvəslə qarşıladılar.

Məndə belə bir təsəvvür vardı ki, İranda ancaq miniatür sənəti mövcuddur. Amma bu cür rəngkarlıq əsərlərinin olduğunu mən bilmirdim. İranda xalçalar toxuyurlar. 1996-cı ildə Tehrana getmişdik, İslam Təşkilatı Konfransının iclası keçirilən salonda Xomeyninin xalçada toxunmuş portreti asılmışdı. Mən o xalçanın yanına, ola bilər ki, on beş dəfə getdim. Birincisi, Xomeynini görmək istəyirdim, ikincisi də, xalçada toxunmuş o portret miniatür əsəri deyildi. O, məni heyran etdi. Bilmirəm, sən orada idin, yoxsa yox. Mən səfiri çağırıb göstərdim, dedim ki, bax, xalça üzərində belə əsərlər yaratmaq lazımdır. Həqiqətən çox yüksək səviyyədə yaradılmış bir əsər idi. Mən düşünürdüm ki, bu, ancaq xalçada yara-

dılıbdır. Bilmirdim ki, İranda, İran Azərbaycanında belə əsərlər var, Azərbaycan oğlu, İran oğlu, gözəl bir oğlan belə əsərlər yarada bilibdir. Təbiidir, bu, onun fitri istedadı olduğunu göstərir. Mən belə başa düşdüm ki, bunun belə böyük bir müəllimi olmayıbdır. Bəli, bizdə rəssamlıq texnikumu olub, indi Rəssamlıq Akademiyası var. Adətən orada rəssamlar necə çəkməyi, nə cür etməyi öyrədirlər. Bu kişinin heç bir şeyi, müəllimi olmayıbdır. Amma onun müəllimi fitri istedadı ilə bərabər, bu işə həvəsi, istəyidir.

Mən çox sərgilərə baxmışam. Hər sərginin öz yeri var. Heç birini digəri ilə müqayisə edib demək istəmirəm ki, bu yaxşıdır, o yaxşıdır. Yox. Amma bugünkü sərgi məndə çox böyük təəssürat oyatdı. Bu əsərlərin hər biri bizim dostumuzun, gənc rəssamın nə qədər böyük istedadla malik olduğunu göstərir. Eyni zamanda, nə qədər fədakar insan olduğunu sübut edir.

Orada kiçik bir əsər var. Şubert haqqında bu cür əsəri kiçik bir yerdə elə yaradıb ki, adam məəttəl qalır ki, bunu necə yaratmaq olar.

Mən çox sevinirəm, çox şadam. Bilirsiniz ki, belə sərgilərə gəlməyə mənim çox vaxtım yoxdur. Ancaq mənə xəbər vermişdilər ki, sən gələcəksən və burada sənəin sərgin açılır. Dünən də mənə sərgidə nümayiş etdiriləcək işlər barədə bir az məlumat verdilər. Bax-

mayaraq ki, bu gün mənim işim həddən çoxdur, amma bu sərgiyə gəldim. Hər bir əsərə diqqətlə baxdım. Heç bir əsərin yanından keçmədim. Bəzən olur, sərgiyə gedirsən, əsərlərin birinə, ikisinə baxırsan, hiss edirsən ki, ümumi təsəvvür var. Amma burada təkcə ümumi təsəvvür məsələsi deyildir. Onsuz da bir neçə əsərə baxandan sonra artıq məndə təsəvvür yarandı. Burada mən hər bir əsərə baxmaq istəyirəm. Onun incəliyini, təbiiliyini görmək istəyirəm. Ona görə də xeyli vaxtdır ki, mən buradayam. Amma mən buna vaxt itirdiyimə görə şadam. Şadam ki, bu sərgini gördüm.

Demək, Azərbaycan xalqı, - indi müstəqil Azərbaycanda da, İranda da,- bütün İran xalqı yüksək istedadla malikdir. İndi biz bölüşdürə bilmirik ki, Şəhriyar kimindir. Təbiidir ki, Azərbaycanındır. Eyni zamanda, o, İranındır. Xətai kimindir? O, İranın və Azərbaycanındır. Belələrini çox saymaq olar.

Vədud da İran vətəndaşıdır, rəssamıdır, amma azərbaycanlıdır. Demək, İranda çox millətlər var, azərbaycanlılar da var. Azərbaycanlılar öz istedadını bu cür nümayiş etdirən, Şərq aləminə indiyə qədər uyğun olmayan Avropa üslubunda belə əsərlər yaradan rəssam yetişdiribdir.

Əziz dostum, mən səni təbrik edirəm. Mən sənəin əsərlərindən çox böyük həzz aldım. Güman edirəm, burada sərgiyə gəlib maraqlı göstərənlər, baxanlar çox

olacaqdır. Sən gəncsən. Neçə yaşın var?

Vədud Müəzzin: 41 yaşı var.

Heydər Əliyev: 41 yaş... Ən gözəl yaşıdır. Çünki mən bu yaşların hamısını keçmişəm. Bu, ən gözəl yaşıdır. Ona görə vaxtı itirmə, işini davam etdir. Yaxşı oxuyursan, səsin yaxşıdır. "Segah" da mənə ləzzət verdi. O da pis deyildir. Hərdən bir oxu ki, ilham alasan. Amma vaxtının çoxunu bu işə sərf et. Çünki bu, oxumaqdan daha da vacibdir. Oxuyanlar çoxdur. O tərəfdə də, bu tərəfdə də, o tayda da, bu tayda da çoxdur. Amma belə əsərlər yaradanlar o qədər də çox deyildir. Xüsusən, İranda. Elədimi? Cənab səfir, düz deyirəm?

Əhəd Qəzai (İranda Azərbaycanlı səfiri): Bəli.

Heydər Əliyev: Səni təbrik edirəm, cansağlığı arzu edirəm.

Mənim haqqımda əsər yaratdığına görə də təşəkkür edirəm və demək istəyirəm ki, çox dəyərli bir əsərdir. Yəni rəssamlıq ustalığı nöqtəyindən nəzərdən dəyərlidir. Sənə təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinlənildi və dəfələrlə alqışlarla qarşılandı.

Şövkət Ələkbərovanın 80 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2002-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan milli ifaçılıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi, tanınmış müğənni və pedaqoq, xalq artisti Şövkət Feyzulla qızı Ələkbərovanın anadan olmasının 80 illiyi tamam olur.

Şövkət Ələkbərova milli musiqi tariximizdə şərəfli yer tutmuş sənətkarlardan olmuşdur. Nadir mələhətli səsi, dərin musiqi duyumu, yüksək səhnə mədəniyyəti ona xalq arasında muğamların, xalq musiqisinin təkrarsız ifaçısı kimi böyük şöhrət gətirmişdir. Şövkət xanım görkəmli Azərbaycan bəstəkarları Fikrət Əmirovun, Cahangir Cahangirovun, Səid Rüstəmovun, Tofiq Quliyevin, Süleyman Ələsgərovun və başqalarının mahnılarının ilk ifaçısı olmuş, onların yüksək sənət əsərləri səviyyəsinə qalxmasına öz töhfəsini vermişdir. Onun ifasında səslənən hər bir muğam və mahnı Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin qızıl fonduna daxil olaraq, xalqın milli mədəni sərvətinə çevrilmişdir.

Milli ifaçılıq ənənələri əsasında öz məktəbini yaratmış Şövkət Ələkbərova mahnı janrının ustası, peşəkar vokalçı olmaqla yanaşı, həm də mahir pedaqoq idi. O, gənc ifaçılar nəslinin yetişdirilməsi işinə bütün səy və bacarığını sərf etmişdir. Azərbaycanın bir çox tanınmış müğənniləri məhz Şövkət məktəbinin yetirmələridir, onun zəngin təcrübəsindən bəhrələnmişlər.

Şövkət xanım Azərbaycan musiqisinin yorulmaz təbliğatçısı idi. O, xarici ölkələrə çoxsaylı gastrollarında Azərbaycan musiqi mədəniyyətini yüksək səviyyədə təmsil etmişdir.

Milli ifaçılıq sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuş Şövkət Ələkbərovanın 80 illik yubileyinin ölkəmizdə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi Şövkət Ələkbərovanın 80 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Şövkət Ələkbərovanın ifasında musiqi əsərlərindən ibarət kompakt-disk buraxılmasını və müğənni haqqında kitabın nəşr olunmasını təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 18 oktyabr 2002-ci il

Mayakovski adına Moskva Akademik Teatrının tamaşasında

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il oktyabrın 20-də Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında Vladimir Mayakovski adına Moskva Akademik Teatrı aktyorlarının ifasında Somerset Moemin "Dairə" tamaşasında oldu

Salona toplaşanlar dövlət başçısını böyük səmimiyyətlə, hərarətlə qarşıladılar.

Əsasən ailə-məişət mövzusunda həsr olunmuş iki hissəli komediyada hadisələr qapalı dairə çərçivəsində cərəyan edir. Azərbaycan tamaşaçısının daha çox kinofilmlərdən tanıdığı məşhur aktyorlar – Rusiyanın xalq artistləri Svetlana Nemolyayeva, Yevgeniya Simonova, Emmanuil Vitorqan yeknəsək həyat tərzinin cansıxıcılığını, ailə-məişət problemlərini, məhəbbətsiz həyatın mənasızlığını böyük məharətlə tamaşaçıya çatdırmaqla rus teatr məktəbinin yüksək ifaçılıq ənənələrini bir daha nümayiş etdirdilər. Bakı teatrsevərləri Moskva artistlərinin gözəl ifasını alqışlarla qarşıladılar.

Moskvalıların "LUKOyl" neft şirkətinin və "NİKOyl" maliyyə korporasiyasının dəstəyi ilə təqdim etdikləri "Dairə" tamaşasını rus teatr xadimlərinin Azərbaycan səhnəsində yaddaqalan uğuru kimi qiymətləndirmək olar.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev tamaşadan

sonra səhnəyə qalxaraq, yüksək ifaçılıq məharətinə görə Moskva aktyorlarına təşəkkürünü bildirdi, onlara yeni-yeni uğurlar arzuladı.

Hüseyn Cavid tariximizdə böyük bir irs qoyub. Onun ədəbi, mənəvi irsi xalqımız üçün çox əhəmiyyətli və dəyərlidir.

Heydər Əliyev

Görkəmli Azərbaycan şairi, yazıçısı və dramaturqu Hüseyn Cavid 1882-ci il oktyabrın 24-də Naxçıvanda anadan olmuşdur.

Naxçıvanda ibttidai təhsilini aldıqdan sonra Təbrizdə "Talibiyyə" mədrəsəsində oxumuş, İstanbul Universitetinin ədəbiyyat şöbəsini bitirmiş, Naxçıvanda, sonra isə Gəncə və Tiflisdə, 1915-ci ildən isə Bakıda müəllimlik etmişdir.

20-ci əsr Azərbaycan mütərəqqi romantizminin banilərindən biridir. Lirik şeirlər, lirik-epik, epik poemalar yazmaqla yanaşı, Azərbaycan ədəbiyyatında ilk mənzum faciə və dramaların müəllifidir.

"Şeyx Sənan", "İblis", "Peyğəmbər", "Topal Teymur", "Səyavuş", "Xəyyam" kimi dram əsərləri əsasında müxtəlif vaxtlarda səhnəyə qoyulmuş tamaşalar Azərbaycan milli teatrının incilərindən sayılır.

1937-ci ildə siyasi repressiyaya məruz qalaraq Sibirə sürgün edilmiş, 1941-ci il dekabrın 5-də orada vəfat etmiş və dəfn edilmişdir. Heydər Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə rəhbərliyi ilə 1982-ci ildə cənəzəsinin qalıqları Azərbaycana gətirilmiş, dünyaya gəldiyi doğma Naxçıvan torpağında dəfn edilmişdir.

Bakıda Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin açılışında

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il oktyabrın 24-də Bakıda, Milli Elmlər Akademiyasının Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun binasında, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biri, şair və dramaturq Hüseyn Cavidin vaxtilə mənzili olmuş otaqlarda ədibin ev-muzeyinin açılmasına həsr edilmiş mərasimdə iştirak etdi.

Muzeyin direktoru Turan Cavid dövlət başçısını səmimiyyətlə qarşıladı, ona gül dəstəsi təqdim etdi.

Prezident Heydər Əliyev muzeyin açılışını bildiren qırmızı lenti kəsdi.

Turan Cavid atasının 120 illik yubileyinin qeyd olunması haqqında Prezidentin Sərəncamını yüksək qiymətləndirdi və dövlət başçısına dərin minnətdarlığını bildirdi. Sonra o, muzeyin yerləşdiyi bina haqqında məlumat verərək dedi ki, sovet dövründə ilk vaxtlar burada müəllimlər seminariyası olmuşdur. Eyni zamanda, bu mərtəbədə müəllimlər də yaşayıblar. Burada birinci mənzil Hüseyn Cavidə, sonra isə seminariyanın direktoru Pənah Qasımovə verilmişdir. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tikdirdiyi bu binada lap əvvəllər qız məktəbi yerləşirdi. Bu bina yüz ildir tikilibdir. Sonralar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlamenti, sovet dövründə isə Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi, Ali Sovet burada yerləşirdi. 1920-ci ildən 1937-ci ilə qədər biz burada yaşamışıq. 1937-ci il sentyabrın 28-də bizi buradan çıxardılar. O vaxtdan 65 il keçibdir.

Prezident **Heydər Əliyev** ədibin həyat yoldaşı Müşgünaz xanımın şəkillərinə, Hüseyn Cavidin uşaqlıq, gənclik illərini əks etdirən, müxtəlif illərdə Naxçıvanda, Tiflisdə, Türkiyədə çəkdiyi fotosəkillərə baxaraq dedi:

Mən sizin ananızı görmüşəm. Bir vaxt mənim anam xəstə idi. İndi Cavadzadənin klinikası olan bina o vaxt xəstəxana idi, orada müalicə edilirdi. Deyəsən, sənin anan da yanaşı otaqda müalicə olunurdu. Bu, təxminən 1956-1957-ci illər idi. Mən anamın yanına gedib-gəlirdim. Anam mənə deyirdi ki, Hüseyn Cavidin həyat yoldaşı Müşgünaz xanım da buradadır, söhbət edirik. Təbiidir, anam keçmişdə onunla tanış olmamışdı, xəstəxanada tanış olmuşdular, görüşmüşdülər. Mən də o vaxtlar anamın yanına gələndə onu anamın yanında görmüşdüm. Müşgünaz xanım çox gözəl qadın olubdur. Mən o vaxt onu görəndə də gözəlliyini saxlamışdı.

Turan Cavid atasının muzeydə saxlanılan əlyazmaları, kitabları, Türkiyədən gətirdiyi əsərlər, sürgündən yazdığı məktublar barədə məlumat verdi, Hüseyn Cavidin oğlu Ərtoğrulun, qardaşı Şeyx Məhəmmədin fəaliyyəti haqqında danışdı, Hüseyn Cavidin cənazəsinin qalıqlarının, Uzaq Sibirdən doğma vətənə gətirilməsinə və Naxçıvana aparılıb orada dəfn olunmasına, ədibin şərəfinə böyük məqbərə ucaldılmasına görə ölkə rəhbərinə təşəkkürünü bildirdi.

Prezident **Heydər Əliyev** Şeyx Məhəmmədin ona

Azərbaycan dilindən dərs dediyini vurğuladı, Ərtoğrulu da həyatda gördüyünü bildirdi:

- Mən sənin qardaşını da görmüşəm. Deyəsən, 1943-cü il idi, Naxçıvanda idim. Mənə dedilər ki, Hüseyn Cavidin oğlunu əsgərlik xidmətindən buraxıblar, gəlibdir. Ağır xəstə idi. O, bir dəfə küçə ilə gedirdi. Onu mənə göstərdilər. Əsgər paltarında idi. Üz-gözü çox solğun, amma sifəti gözəl bir oğlan idi. Amma ondan sonra xəbərim olmadı. Nə vaxt vəfat etdiyi barədə xəbərim olmadı. Çünki mənim işlərim çox idi.

Turan Cavid: Cənab Prezident, onun dəfnində qohumlarından başqa heç kim iştirak etmədi. Çünki qorxurdular. Amma indi Naxçıvanda gözəl məqbərə Cavidlərə qismət oldu. Bu, taleyin işi imiş.

Heydər Əliyev: Elədir. Hüseyn Cavid çox faciəli həyat keçiribdir. Ancaq onun yəqin bir xoşbəxtliyi də o imiş ki, sən varsan, yaşamısan. Gəl açıq danışaq, sən yaşamasaydın, bütün bu gördüklərimizi bir yerə yığmaq olmayacaqdı. Vəfalı övlad ata-ana üçün həmişə çox böyük nemətdir. Amma vəfasızlar da var. Yenə də deyirəm, sən varsan, deməli, bunlar

yaranıbdır. Bunları səndən savayı heç kəs görə bilməzdi. Demək, Allah onlara əzab-əziyyət qismət edibdir, ancaq, yaxşı ki, səni də onlara verib və Allah səni saxlayıbdır ki, bu irsi qoruyub yaşadasan.

Turan Cavid: Cənab Prezident, bu stolun da maraqlı bir tarixi var. Mənim arzumdur ki, Siz onun arxasında otursunuz. Bu, həmin stoldur ki, vaxtilə evimizi yoxlayanda onun siyirtməsi olduğunu bilməmişdiklər. Atamın bir çox əsərləri burada saxlanmışdır. İndi bizə nə qalıbsa, bunun sayəsində qalıbdır.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin təşəbbüsü ilə bu gün saat 5-də Hüseyn Cavidin heykəlinin qarşısında geniş konsert olacaqdır. Orada onun əsərlərindən parçalar da səslənəcəkdir.

Heydər Əliyev: İndi o heykəl çox gözəldir, ətrafındakı bağı da düzəlttik. Əvvəl ora çox pis vəziyyətdə idi. Mən həmişə oradan keçirəm, hər dəfə fikirləşirdim, axı bu niyə belədir? Hacıbala bu vəzifəyə təyin olunandan sonra özü də təşəbbüs göstərdi, mən də ona dedim, oranı düzəldibdir. İndi mən oradan keçəndə görürəm ki, nə qədər adam

istirahət edir, nə qədər gözəl bir bağdır. Orada iki fəvvarə də var. Biri Cavidin heykəlinin yanında, digəri onun ətrafındadır.

Turan Cavid: Çox gözəl bağdır. Fəvvarələr də gözəldir. Atamın özü də suyu xoşlayırdı. İstirahət yeri üçün çox əlverişlidir.

Heydər Əliyev: Orada çox adam yaşayır. Əvvəllər o bağ yaxşı vəziyyətdə deyildi, heç kəs oraya istirahətə getmirdi. İndi elə gözəl vəziyyətdədir ki, ətrafda yaşayan insanlar hər gün gəlib dincəlirlər.

Turan Cavid: Cənab Prezident, bu kitab

“Peyğəmbər” əsəridir. Yuxarıda isə Şeyx Məhəmmədin şəklidir.

Heydər Əliyev: Mənə Azərbaycan dilini ilk dəfə öyrədən Şeyx Məhəmməd olmuşdur. Gözəl müəllim idi, amma çox da tələbkər idi.

Turan Cavid: Siz həmişə müəllimlərinizi xatırlayırsınız. Tələbkər müəllim olmaq çox yaxşıdır.

Heydər Əliyev: Bəli, müəllim tələbkər olmasa, şagird oxuya bilməz. Özü də o vaxtlar. Mənim kimi şagirdə qarşı o qədər də tələbkər olmaq lazım deyildi. Amma mənimlə birlikdə 25-30 nəfər oxuyurdu,

müxtəlif səviyyədə idilər. O, çox tələbkər müəllim idi. Özü də dərsi qanun-qayda ilə keçirdi. O, mənə 5-ci sinfə qədər Azərbaycan dili dərsi deyibdir. Amma deyim ki, görünür, o vaxtlar maddi çətinliklər içində yaşayıbdır. Mən özüm də kasıb bir ailədən idim. Ümumiyyətlə, o vaxtlar dövlətli adam yox idi, müəllim də kasıb idi, məktəbli də kasıb idi. Amma bizim bəzi müəllimlər, keçmişdən qalan müəllimlər var idi. Onların əyin-başı yaxşı idi. Amma bunun çox sadə paltarları vardı.

Turan Cavid: O, sadə insan idi. Birinci arvadından üç uşağı, o birisindən 5 uşağı var idi. Ona görə kasıb idi.

Heydər Əliyev: Görürdüm, çətinlik içində yaşayırdı. Təsəvvür edin, mənim o vaxtlar neçə yaşım var idi, üçüncü, dördüncü sinifdə oxuyurdum. Ortadan da aşağı səviyyədə yaşayırdı, amma çox tələbkər, intizamlı müəllim idi.

Turan Cavid: O, şeirlər də yazırdı, folklor materialları toplayırdı. Bir-ikisini oğlu mənə veribdir.

Heydər Əliyev: İndi onun uşaqlarından qalan varmı?

Turan Cavid: Bəli, iki qızı, iki oğlu durur. Oğlanları Moskvada yaşayırlar, qızların biri ədəbiyyat müəllimidir, biri isə biologdur, işləyirlər.

Heydər Əliyev: Turan xanım, Hüseyn Cavid bu qədər böyük əsərlər yazıbdır. Demək olar, hamısı tarixi mövzulu əsərlərdir. Elə bir əsər yazmayıb ki, məsələn, filankəs filankəslə sevişdi, yaxud, sevişmədi, nə bilim, nə təhər oldu. Onun əsərləri tarixi mövzudadır və bunlarda tarixi dəqiqlik var. O, elə çox da yaşamayıbdır. Sən mənə de görüm, düzdür, sən o vaxtlar uşaq olmusan, amma indi sən yeganə adamsan ki, onu hamıdan yaxşı tanıyırsan. O, bu qədər tarixi nə çür yazıbdır, bilibdir?

Turan Cavid: Cənab Prezident, onun mütaliəsi son dərəcə güclü olubdur. Gəncliyindən gözləri zəif idi. İstanbulla gedəndə kitablar gətirirdi. O qədər də firavan dolanmayıb, amma pulunu kitablara verirdi. O, uzaqgörən idi. Mühəribə başlayan zaman onun yanına gələnlər deyir ki, Cavid bizə söylədi ki, bu mühəribə ya 4, ya da 5 il çəkəcək və Sovet İttifaqı qalib gələcəkdir. Hətta həbslər başlayan zaman deyirdi ki, məni niyə həbs edirsiniz, əsərlərim göz qabağındadır. O, son əsərlərinin birini də gizlədə bilmədi. Heç olmasa, evdən çıxara bilərdi.

Heydər Əliyev: Yəni onun tapılmayan əsərləri var?

Turan Cavid: Bəli, hamısını apardılar və heç birini qaytarmadılar.

Heydər Əliyev: Axı, bərpa olunan əsərləri var?!

Turan Cavid: Yox, onlar çap olunanlardır. Onun

yazıb bitirdiyi və çap olunmayan “Otello”, “Çingiz”, “İblisin intiqamı”, “Şəhla”, “Telli saz” pyeslərini, “Koroğlu”nun ssenarisini - hamısını apardılar. O, bəraət alan kimi, birinci məktubu təhlükəsizlik orqanlarına yazdım ki, atamın xəttini tanıyıram. Mən 4-cü sinifdə oxuyanda, yayda bağda olarkən ərəb əlifbasını mənə öyrətmişdi. Mənə dedilər ki, heç bir şey qalmayıbdır. “Telli saz” və “Şəhla” əsərləri evdən çıxarılıbdır. “Telli saz”ı aktyorlar tamaşaya qoymaq istəyiblər, nədənsə, yarımçıq qalıbdır. Yeganə olaraq “Xəyyam” əsərini Yerevanda bir aktyordan almışam.

Heydər Əliyev: Mən elə bilirdim, “Xəyyam” qalıbdır.

Turan Cavid: “Xəyyam” yox idi, çap olunmamışdı. 1935-ci ildə, Sovet hökumətinin qurulmasının 15-ci ildönümü münasibətilə müsabiqə elan ediblər. Cavid bu əsəri həmin müsabiqəyə verir və üçüncü mükafatı alır. Mükafat almış əsər kimi “Xəyyam” tamaşaya qoyulmalı idi. Elə oldu ki, özü də getdi, əlyazma da getdi, əsər də itdi.

Heydər Əliyev: Demək, onun vaxtında “Xəyyam” tamaşaya qoyulmayıbdır.

Turan Cavid: Azərbaycan teatr tarixində yeganə əsərdir ki, yazılandan 35 il sonra səhnəyə qoyulmuşdur. 1935-ci ildə yazılmış, 1970-ci ildə səhnəyə qoyulmuşdur.

Heydər Əliyev: Onu tamaşaya Mehdi Məmmədov qoyubdur.

Turan Cavid: Bəli, o qoyubdur, gözəl tamaşa idi.

Heydər Əliyev: Mən o tamaşaya baxdım. Amma mən onda bunu bilmirdim. Elə bilirdim ki, “Xəyyam” o vaxtlar, Cavidin sağlığında tamaşaya qoyulubdur.

Turan Cavid: 35 ildən sonra Mehdi Məmmədov tamaşaya qoyubdur.

Heydər Əliyev: Demək, çap da olunmamışdı?

Turan Cavid: Bəli, çap olunmamışdı. Bir nəfər əsərin üzünü köçürübdür. Bu, çox maraqlıdır, öz xətti deyil. Bu əsər mükafata layiq görüldüyünə görə, qəzetlərdə ondan parçalar çap olunmuşdu. Mən onları da götürdüm.

Heydər Əliyev: Yaxşı ki, saxlanılıbdır.

Turan Cavid: Bu əsəri əldə edəndə, elə bil dünyanı mənə verdilər. İndi ümid edirəm ki, bəlkə o biri əsərlər də tapıldı. Hər halda, insan ümitsiz yaşamır. Bəlkə hələ qapalı yerlər var ki, əsərləri vermirlər.

Heydər Əliyev: Yəni deyirsən, burada qapalı yerlər var? Mən bir də yoxladaram.

Turan Cavid: Cənab Prezident, yadımdadır, Siz bir dəfə çıxışınızda dediniz ki, işə təzə gələndə işçilərinizdən biri deyib ki, həyətdə Cavidin əsərlərini yandırılar.

Heydər Əliyev: Bəli, mən Moskvadan təzə gəlmişdim. Burada işləyirdim. Xeltov adlı bir nəfər var idi. Bir-iki işçi o vaxtlar işləyən adamlar idi, danışdırlar ki, Hüseyn Cavidin əsərlərini və Salman Mümtazın - onun çox kitabları olubdur - kitablarını yeşiklərə doldurub həyətdə tökmüşdülər, yandırıldılar. Özü də bunu edən, o işi aparan, - indi Cavidin işinə baxmaq lazımdır, həmin Xeltov olub, yoxsa yox, - bir qrup adam olubdur, onların içində ermənilər də olubdur. Xeltov yəhudi idi, erməni deyildi. Onların çoxu sonralar həbs edildi. Bəli, keçmiş binanın həyətinə yeşiklərə doldurub yandırılar. Bəzən də qızınmaq üçün yandırılar. Yanacaq olmayanda, kağız yandırıldılar. Mən mühəribə vaxtı bunu görmüşəm. Yanacaq yox idi. Köhnə kağızları, kitabları yandırırıdım, əllərimizi qızdırırıdım.

İndi, Allaha şükür, qalan əsərləri də çoxdur.

Turan Cavid: Mən Sizə təqdim edəcəyəm. “Bahar şəbnəmləri” adlı şeirlər kitabı təzə, Cavidin öz qələmindən çıxan tərzdə nəşr olunubdur. Çox gözəl çap edilibdir.

Dünən imzaladığınız Sərəncama görə Sizə təşəkkür edirik. Görünür, Allah insanların hərəsini Yer üzünə bir missiya üçün göndərmişdir. Çox qərībədir, hərə bir iş görməlidir. Həqiqətən də, bu işi başlayan adam onu sona çatdırmalı idi. Bunu da Siz etdiniz. Adı bu otaqların alınmasında deyirdilər ki, mümkün deyildir. Deyirdim ki, həyatda mümkün olmayan şey yoxdur. İnsan təkcə ölümün qarşısında acizdir, qalan hər şey insan iradəsindən asılıdır. Görək hər işi ürəklə edəsən. Bu işləri gələcək nəsillər üçün etmisiniz.

Heydər Əliyev: Dünən Sərəncamı imzalayanda düşündüm ki, 20 il bundan öncə ilk dəfə mən Hüseyn Cavidin 100 illik yubileyi ilə əlaqədar Fərman imzalamışam. Onun cənazəsinin qalıqlarının vətənə gətirilməsi dövrü yadıma düşdü. Sonra fikirləşdim ki, dünya qərībədir, 20 il bundan öncə başladığım işi yenə davam etdirirəm. Bu, birincisi. İkincisi, mən onun 120 illik yubileyi haqqında Sərəncam imzalamışam. Onun cənazəsinin qalıqlarının gətirilməsi, sonrakı dövr də qərībə dövr idi.

Bilirsiniz, Cavidin 1937-ci ildə repressiya zamanı həbs edilməsi, sürgün olunması və orada vəfat etməsi - bu özü bir dövrüdür. Vəfat etdi, getdi torpağa, qurtardı. Amma ondan sonra, əgər loru dildə desək, onun dirildilməsi, yəni, mənəvi cəhətdən bəraəti məsələsi var idi. Biz bunu 20 il öncə etdik.

Turan Cavid: Mən həmişə deyirəm, onlar cismani bəraət aldılar.

Heydər Əliyev: Bəli, elədir. 1982-ci ildə onun cənazəsinin, nəşinin Sibirdən gətirilməsi mənim xati-

rimdədir. Nə qədər çətinliklər var idi. Birincisi, gedib onun gətirilməsi məsələsi nə qədər çətin idi. Bunu etdik. Mənə xəbər verdilər ki, onu gətirdilər. Xatirimdədir, burada böyük bir müşavirə topladım ki, nə edək? Hərə bir fikir deyirdi. Düzü, o vaxt çoxları, elə sənin özün də deyirdin ki, Cavid Fəxri xiyabanda dəfn olunsun. O vaxtlar bizim yazıçılar, alimlər, toplaşdılar, amma mən yeganə adam idim ki, - indi özümü tərifləmək istəmirəm, - dedim ki, Naxçıvanda dəfn olunsun.

Turan Cavid: Bunun özü uzaqgörənlik idi.

Heydər Əliyev: Amma nə üçün Naxçıvanda?! Mən Naxçıvanın qəbristanlığını da tanıyıram, Naxçıvanda fəxri xiyaban da, başqa bir şey də yoxdur. Amma mən Naxçıvan deyəndə, nəyi nəzərdə tutur-dum? Mən Naxçıvan deyəndə, nəzərdə tuturdum ki, şəhərin mərkəzində, gözəl bir yerdə dəfn olunsun və qəbri üzərində məqbərə ucaldılsın. Mən bunu deyirdim. Mən bunu başa salandan sonra çoxları razı oldu, amma bəziləri yenə başladılar ki, Bakı paytaxtdır. Mən dedim, axı Naxçıvan onun doğulduğu yerdir. Bir də burada, Fəxri xiyabanda Azərbaycanın böyük insanların çoxu yan-yanadır. Təəssüflər olsun ki, orada layiq olmayanlar da var. Belədir, hər dövrdə kimsə hansısa bir səhv buraxır. Onun nəticəsində belə şeylər olur. Amma mənim fikrim, düşüncələrim belə idi.

O vaxt göndərdim, Naxçıvanda yer seçdilər, çox da gözəl yerdir. Yaşadığı evin yanında. Hamısını mənə dedilər. Orada onu böyük təntənə ilə dəfn etdilər. Ancaq iki ildən sonra mən buradan getdim. Mən gedəndə də tapşırıqlar vermişdim, amma etmədilər. Sonra mənim özüm hər şeyi etdim. Mən bunu sizə demişəm. O vaxt Moskvada ağır vəziyyətdə, məhdudiyyətlər içində olanda çox şeylər düşündüm. Cavidin məzarını da düşünmüşdüm.

Naxçıvana gələn kimi, təxminən 80 minə qədər adam mənimlə görüşmək üçün böyük meydana toplaşmışdı. Mən oraya getdim. Meydan o qədər dolu idi ki, insanlar gəlib qəbrin yanına çatmışdılar. Getdim, dedim, əvvəlcə mənə qəbri göstərin. Göstərdilər, dəhşətə gəldim. Ondan sonra da əlacım yox idi. Çünki mən Naxçıvanda adi bir insan kimi yaşayırdım, heç bir səlahiyyətim, vəzifəm yox idi. Sonra məni orada deputat seçdilər, yenə də Naxçıvanın rəhbərliyinə dedim ki, belə bir iş görmüşük, gəlin, axıra çatdıraq. Onlar mənə dedilər ki, gəlin edək. Amma vəziyyət çətin idi, o qədər də mümkün deyildi. Mən 1991-ci ildə Naxçıvana rəhbər seçildim və dərhal bir-iki layihə verdim. Naxçıvanın mədəniyyət naziri Fəttah Heydərovu sənin yanına göndərdim. Dedim, Turan xanımın yanına get, onunla

danış, gəlsin görək, hansı layihə ola bilər. Bir neçə layihəyə baxdım. Ancaq o vaxt istəklərimi yerinə yetirməyə mənim imkanım yox idi. Sonra o şeyi ki, mən etdim, bunun üçün başqa imkan lazım idi. Amma görünür ki, bu adamın taleyi ağır olubdur. Onun ağır taleyi var, amma gör sonu necədir. Kim bunu təsəvvür edə bilərdi ki, bu cür məqərə ucaldılsın. Azərbaycanda ikinci şəxs yoxdur ki, onun sevimli həyat yoldaşı da, oğlu da onunla bərabər bir yerdə dəfn olunsun.

Turan Cavid: Mən həmişə bir şeyə inanıram ki, nə isə gecikirsə, bu, uğurlu səbəbə görə gecikir. Bunlar vaxtilə olsaydı, yaqın belə olmayacaqdı. Demək, bu, mütləq gecikməli idi. Azərbaycanda Sizdən başqa heç kəs onların üçünü də birləşdirə bilməzdi. Bu, mənim üçün çox böyük ağrı idi. Ona görə mən və çoxları çox minnətdarıq və bunu yüksək qiymətləndiririk.

Heydər Əliyev: Allah, Hüseyn Cavidə rəhmət eləsin. Müşkünaz xanıma rəhmət eləsin, Ərtoğrula rəhmət eləsin. Biz onların xatirəsini əbədləşdirmək üçün nə mümkündür etmişik, bundan sonra da edəcəyik.

Turan Cavid: Əminəm ki, onların ruhları bu evdədir. Burada 17 il çox xoş günlər keçirilibdir.

Heydər Əliyev: Bu gün də xoş söhbət gedir. Doğrudur, bu söhbət bir az məyusluq doğurur. Turan xanım, mən təbrik edirəm ki, ev-muzeyi açıldı. Buranın qapılarını insanlar üçün açın. Qoy gəlsinlər, baxsınlar, görsünlər ki, bunlar bizim xalqımızın, millətimizin tarixidir və insanlar bu tarixlə tanış olsunlar.

Tariximizi daim insanlara, xüsusən gənc nəsle anlatmaq, bildirmək, öyrətmək lazımdır. Çünki tarixini bilməyən insan öz millətinə, xalqına sədaqətlə xidmət edə bilməz və həqiqi insan ola bilməz. Ona görə də biz Azərbaycanda muzeylər yaradarkən tariximizin ayrı-ayrı hissələrini bugünkü nəsillərə, gələcək nəsillərə göstərmək istəyirik. Bu da bunun gözəl bir nümunəsidir. Allah xeyirli eləsin.

Turan Cavid: Çox sağ olun. Allah Sizdən razı olsun.

Prezident Heydər Əliyev muzeydə toplanmış maraqlı və qiymətli sənədlərlə, eksponatlarla, tanış oldu, Hüseyn Cavidin xalq rəssamı Ömər Eldarov tərəfindən yaradılmış heykəlinə, Naxçıvanda ucaldılmış məqərəsinin maketinə baxdı.

Sonra muzeyin açılışı münasibətilə mərasim keçirildi. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev mərasimdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Hörmətli alimlər,

Xanımlar və cənablar, dostlar,

Mən bu gün uzun bir fasilədən sonra bu binaya ayaq qoydum. Keçmişdə, 1970-1980-ci illərdə mən Azərbaycanda işləyəndə bu binaya çox gəlmişəm, çünki onda burada Azərbaycanın Ali Soveti yerləşirdi. Gəlib burada iclaslarda iştirak edirdim və hər dəfə bu salonda Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinə, mədəniyyət, elm nümayəndələrinə yüksək dövlət mükafatları təqdim edirdim. İndi onlardan çoxları yoxdur. Ancaq muzeylərdə şəkllərini görəndə həmişə bunu xatırlayıram. Biz sonra Azərbaycanın Ali Soveti üçün yeni bina tikdik. İndi həmin o binada müstəqil Azərbaycanın Milli Məclisi yerləşir.

Bu bina haqqında çox sör-söhbət gedirdi ki, onu kimə verək. Müştəriləri, yəni bu binanı istəyənlər də çox idi. Bu da təbiidir. Çünki bu tarixi binadır və indiyə qədər çox yaxşı qalıbdır. Azərbaycanın tarixi memarlıq abidələrindən biridir. Ancaq mən belə fikirdəydim ki, biz belə binaları yalnız elm, mədəniyyət sahəsində istifadə etməliyik. Ayrı-ayrı nazirliklərə, yaxud inzibati orqanlara belə binaları vermək o qədər də məqsəduyğun deyildir.

Bu, keçmişdə də olubdur. Amma mən o illərdə də belə fikirdəydim. Çünki belə binalar Azərbaycanın milli sərvətidir. Hansısa bir nazirlik, hansısa bir inzibati təşkilat özü üçün bina ala bilər. Amma belə binaları memarlıq abidələri kimi həm qoruyub saxlamaq lazımdır, həm də onlardan istifadə edərkən, uyğun təşkilatları orada yerləşdirmək, yaxud onların sərəncamına vermək lazımdır. Buna görə də çox mübahisələrdən sonra mən belə qərar qəbul etdim ki, bu bina Əlyazmalar Fonduna verilsin.

Bilirsiniz, indi burada iştirak edənlərin bəziləri xatırlayır, təəssüflər olsun ki, uzun illər, onilliklərlə bizim Əlyazmalar Fondu, yəni tarixi əlyazmaları, Azərbaycanın tarixini əks etdirən kitablar, sənədlər Elmlər Akademiyası binasının birinci mərtəbəsində yerləşirdi. Onların da çoxu orada xarab olurdu. Ona görə belə bir qərar qəbul etdik və mən çox məmnunam ki, bu qərarın qəbul olunması indi özünü tam doğruldubdur.

İndi Əlyazmalar Fondu artıq elmi tədqiqat institutuna çevrilibdir. Burada, dediyim kimi, Azərbaycanın tarixini əks etdirən çox nadir, çox qiymətli kitablar var. Onların da çoxu Azərbaycanın tarixi abidələridir. Burada indi kollektiv işləyir, elmi tədqiqatlar aparır. Ancaq eyni zamanda düşünürəm ki, Azərbaycanın elm sahəsi ilə məşğul olan adamları,

insanları, yaxud ədəbiyyat və incəsənətlə, başqa sahələrlə məşğul olanlar bu əlyazmalardan istifadə edirlər və edəcəklər.

Sonra bir problem də yarandı. Bu da ondan ibarət idi ki, bu binada vaxtilə böyük şairimiz, dramaturq, filosof Hüseyn Cavid yaşamışdır. Hüseyn Cavidin yaşadığı otaqlarda onun ev-muzeyinin yaradılması məsələsi meydana çıxdı. Bu məsələ uzun illər gündəlikdə idi. Ancaq təəssüflər olsun ki, həll edilmirdi. Bunu da həll etdik. İndi bu binada Hüseyn Cavidin ev-muzeyi yaradılıbdır. O, bu binada yaşayıbdır. İndi mən orada oldum, muzeyi ziyarət etdim. 1920-ci ildən həbs olunana qədər o, ailəsi ilə bu binada yaşayıbdır. Biz burada muzey yaradılmasını təmin etdik. İndi Hüseyn Cavidin ev-muzeyi hazırdır.

Bu gün Hüseyn Cavidin anadan olmasının 120 ili tamam olur. Mən bu münasibətlə Sərəncam vermişəm ki, respublikada təşkilatlar Hüseyn Cavidin 120 illik yubileyini keçirsinlər. Ona görə də mən məhz bu gün muzeyin açılışına gəldim.

Muzey çox maraqlıdır, olduqca maraqlıdır. Güman edirəm ki, Hüseyn Cavid yaradıcılığı ilə, onun həyatı ilə maraqlanan insanlar bu muzeydə maraqlı eksponatlar görə bilərlər. Həm də yaradıcılıqla, elmi işlə məşğul olanlar orada özləri üçün çox lazımlı məlumatlar toplaya bilərlər.

Biz repressiya qurbanlarının xatirəsini yad edirik. Onlar vaxtilə repressiyaya məruz qalıblar, həyatlarını itiriblər, ailələrində çox böyük çətinliklər, məhrumiyyətlər yaranıbdır. Bəli, təəssüflər olsun ki, bu böyük insanlara "Sağ ol!" demək əvəzinə, onları repressiyalara məruz qoyublar. Biz Azərbaycanda repressiya qurbanlarının, demək olar ki, hamısının xidmətlərini bərpa etməyə çalışmışıq və çalışırıq. Çoxları haqqında kitablar yazılıb, abidələr yaradılıbdır və bu iş bundan sonra da gedəcəkdir.

Hüseyn Cavid də repressiya qurbanlarından biridir və özü də, ailəsi də çox məhrumiyyətlərə məruz qalmışdır. Ancaq repressiyaya təkə ayrı-ayrı insanlar yox, təəssüflər olsun, bizim xalqımız da məruz qalmışdır. Repressiya təkə ondan ibarət olmamışdır ki, ayrı-ayrı insanları həbs ediblər, əsərlərini qadağan ediblər, insanları güllələyiblər, öldürüblər, yaxud da sürgün ediblər, onlar həyatlarını orada itiriblər. Ümumiyyətlə bütün xalqımız repressiyaya məruz qalıbdır. Xalqımızın repressiyaya məruz qalması 1920-ci illərdən başlayaraq mərhələlərlə, 1950-ci illərin sonlarına qədər davam etmişdir.

Amma bununla bərabər, tariximiz, mədəniyyətimiz də repressiyaya məruz qalmışdır, milliliyimiz də repressiyaya məruz qalmışdır. Çünki Sovetlər İttifaqı dövründə çalışmışdılar ki, bizim tariximizi də,

keçmişimizi də, ənənələrimizi də yalnız kommunist ideologiyasına, sovet sosialist quruluşuna uyğunlaşdırsınlar. Təbiidir, belə bir proses gedən zaman həqiqi tariximiz, milli-mənəvi sərvətlərimiz ya məhv olmalı, ya itirilməli idi, yaxud da yaddan çıxarılmalı idi. Bu, bizim tariximizdir. Biz bunu heç vaxt unutmamalıyıq. Bunlardan nəticə çıxarmalıyıq ki, xalqımız daha heç vaxt belə hallarla rastlaşmasın. Xüsusən ona görə ki, indi bizim xalqımız azad olubdur. Biz müstəqillik əldə etmişik, 11 ildir müstəqil dövlətdə yaşayırıq.

Mən dəfələrlə demişəm və bu gün də bəyan edirəm ki, bizim müstəqilliyimizin sonu yoxdur. Belə də olacaqdır. Ancaq bu da bizdən asılıdır. Bugünkü, gələcək nəsillərdən asılıdır, hamımızdan asılıdır. Biz bu gün əlimizdən gələni edirik və etməliyik. Gələcək nəsillər üçün də biz nümunə yaratmalı, onlar üçün böyük irs qoyub getməliyik.

Repressiyaya məruz qalmış böyük tarixi, mənəvi dəyərlərimizdən, əsərlərimizdən biri də "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı olmuşdur. Biz onun 1300 illik yubileyini keçirən zaman bu məsələni təhlil etdik, bu barədə danışdıq. Məqalələr, kitablar yazıldı ki, azərbaycanlıları "Kitabi-Dədə Qorqud"dan necə məhrum ediblər. İkinci Dünya müharibəsindən sonra SSRİ-də gedən proseslər, o cümlədən Azərbaycanda gedən proseslər zamanı, 1950-ci ildə bizim bu tarixi abidəmizi tamamilə saxtalaşdırmağa, təhrif etməyə çalışdılar və buna da nail oldular. Amma biz "Kitabi-Dədə Qorqud"u xalqımıza qaytardıq. Onun 1300 illik yubileyini beynəlxalq miqyasda keçirdik və dünyaya göstərdik ki, bizim xalqımızın belə qədim tarixi var və belə bir tarixi abidəsi var.

O vaxt yubiley günlərində biz "Dədə Qorqud" eposunun, Azərbaycan dilində yazılmış eposun Drezden kitabxanasında saxlanılan nüsxəsinin surətini almaq istəyirdik. O, indi gəlib çatıbdır. Mən onu sizə təqdim etmək istəyirəm. Hesab edirəm ki, Azərbaycanın bu günü və gələcəyi üçün ən böyük nailiyyətlərdən biridir ki, biz "Dədə Qorqud"u repressiyadan xilas etdik, xalqımıza qaytardıq. Nəhayət, onun əlyazmasının, indiyə qədər Drezden kitabxanasında qorunub saxlanılan əlyazmasının surətini biz Azərbaycana gətirmişik. Mən bunu Əlyazmalar İnstitutuna təqdim edirəm.

Sizinlə görüşməyimdən çox məmnunam. Sizin hamınıza bir daha cansağlığı və işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Prezident Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə dinləndi və alqışlarla qarşılandı.

Milli Elmlər Akademiyasının humanitar və ictimai elmlər bölməsinin akademik-katibi **Ağamusa Axundov** mərasimdə çıxış edərək dedi:

- Möhtərəm Prezident, Sizin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına göstərdiyiniz daimi qayğı və böyük diqqət hamının yadındadır və heç kim bu qayğını, diqqəti heç vaxt unutmayacaqdır. Azərbaycanın ulu abidəsi olan "Kitabi-Dədə Qorqud"un qədim əlyazmasının surətini Milli Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar İnstitutuna təqdim etməyiniz Sizin elmimizə göstərdiyiniz qayğının daha bir nümunəsidir.

Hörmətli Prezident, çox sağ olun. Akademiyanın bütün əməkdaşları adından Sizə təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm. Xalqımızın, dilimizin, elmimizin inkişafı və gələcəyi naminə Sizə uzun ömür, cəsağılığı və həmişə olduğu kimi, bütün işlərinizdə böyük uğurlar arzu edirəm.

Çox sağ olun.

Hüseyn Cavidin 120 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2002-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi böyük şair və dramaturq Hüseyn Cavidin (Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadənin) anadan olmasının 120 illiyi tamam olur.

Hüseyn Cavid klassik milli ədəbiyyatın ənənələri ilə yeni dövrün bədii və fəlsəfi axtarışları arasında vəhdət yaradaraq XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında misilsiz rol oynamış qüdrətli sənətkarlardandır. Dünya romantizm poeziyası ilə qırılmaz tellərlə bağlı olan Hüseyn Cavid yaradıcılığı öz bədii-estetik qaynağını Azərbaycan mədəniyyətinin dərin tarixi qatlarından alır.

Azərbaycan poeziyasında yeni zirvə fəth edən filosof-şair Hüseyn Cavid romantik bədii düşüncənin, fəlsəfi lirikanın orijinal nümunələrini yaratmışdır. Onun həyatın mənası ilə bağlı axtarışlarının ifadəsi olan yaradıcılığı bədii növ, janr və forma cəhətdən də çox rəngarəng və zəngindir. Yüksək bədii sənətkarlığı, dərin emosionallığı ilə seçilən Hüseyn Cavid poeziyası milli ədəbiyyat tarixində yeni bir dövrün başlanğıcını qoymuşdur.

Zamanın ümumbəşəri problemlərinin qaldırıldığı dram əsərləri ilə Hüseyn Cavid romantizmin görkəmli nümayəndələrindən biri kimi Azərbaycan dramaturgiyası tarixində yeni bir mərhələ yaratmışdır. Azərbaycan ədəbiyyatında mənzum faciə və tarixi dramların ilk nümunələrini yaradan sənətkar ədəbiyyatımızı həm mövzu baxımından, həm də parlaq xarakterlərlə zənginləşdirərək milli bədii fikir tariximizdə mühüm yer tutmuşdur. Özünün üslub, yazı tərzı və forma yeniliyi baxımından seçilən bu xarakterlər dramaturgiyası teatr mədəniyyətimizin inkişafına güclü təsir göstərmiş, milli teatr tarixində "Cavid teatri" kimi səciyyələndirilmişdir.

Poeziyada və dramaturgiyada bənzərsiz sənət nümunələri olan əsərlər yaradan Hüseyn Cavid bir şəxsiyyət, mütəfəkkir və sənətkar kimi ibrətli həyat və yaradıcılıq yolu keçmişdir. Böyük şair Hüseyn Cavidin əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatının qızıl fonduna həmişəlik daxil olmuşdur.

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında böyük xidmətləri olan Hüseyn Cavidin 120 illik yubileyinin ölkəmizdə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə Hüseyn Cavidin 120 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Hüseyn Cavidin əsərlərinin külliyyatının hazırlanıb nəşr olunmasını təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Hüseyn Cavidin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş sənədli filmin və onun "İblis" əsəri əsasında bədii filmin çəkilməsini təmin etsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti

- Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin ekspozisiyasının tamamlanması üçün lazımı vəsait ayırsın;

- bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 oktyabr 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident, hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

Hüseyn Cavidin 120 illiyi ərəfəsində təkcə Cavid yaradıcılığına deyil, bütövlükdə milli mədəniyyətimizin taleyinə həssas münasibətinizə görə Sizə bir daha minnətdarlığımızı bildirirəm.

Siyasi tarixin Hüseyn Cavidlə bağlı buraxdığı səhvlərin, bir insanın taleyi fonunda bütöv mədəniyyətimizə vurduğu zərbələrin kədərli nəticələrini aradan qaldırmaq missiyasını Tanrı Sizə həvalə etdi. Siz Hüseyn Cavidin ən ləyaqətli mənəvi övladı olaraq, Cavidin özündən sonrakı tərcümeyi-halına əhəmiyyətli əlavələr etdiniz.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu, bütün bunları etiraf etmək xoşdur. Lakin görülən işlərin miqyası o qədər geniş, Cavidlə bağlı həyata keçirdiyiniz xeyirxah və tarixi tədbirlərin məzmunu elə dərin ki, bütün bunları bir məktubda ifadə etmək, təbii ki, mümkün deyil və mənə elə gəlir ki, bu, gələcəkdə cavidşünaslığın ayrıca tədqiqat sahəsindən biri olacaqdır. Sizə bir daha öz dərin ehtiramımı bildirirəm. Tanrı yardımçınız olsun!

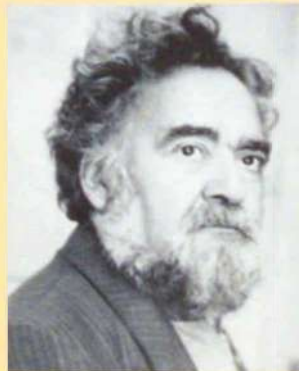
Hörmətlə,

Turan Cavid
Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin direktoru

Xəlil Rza Ulutürkün xatirəsinin əbədləşdirilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycanın xalq şairi Xəlil Rza Ulutürkün (Xəlil Rza oğlu Xəlilovun) xatirəsinə əbədləşdirmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti şəhərin küçələrindən birinə Xəlil Rza Ulutürkün adının verilməsini, yaşadığı binaya onun və oğlu – Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Təbriz Xəlilbəylinin xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin tələbələri üçün Xəlil Rza Ulutürk adına təqaüd təsis etsin.
3. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə Xəlil Rza Ulutürkün "Seçilmiş əsərləri"nin hazırlanıb nəşr olunmasını təmin etsin.
4. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə

Xəlil Rza Ulutürkün xatirə gecəsini keçirsin.

5. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 noyabr 2002-ci il

Ə.N.Naibovun (Əkrəm Əylislinin) "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı böyük xidmətlərinə görə Əkrəm Nəcəf oğlu Naibov (Əkrəm Əylisli) "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 4 dekabr 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident,

"İstiqlal" ordeni ilə təltif edilməyimi mənə göstərdiyiniz daimi diqqət və qayğının növbəti təzahürü hesab edirəm. Öz xalqının mədəni, mənəvi həyatına Sizin qədər dərinədən nüfuz edən ikinci bir dövlət xadimi və tarixi şəxsiyyət tanımıram. Və bu keyfiyyətinizi xalqımız və millətimiz üçün əvəzsiz qənimət sayıram. Yaradıcılığımıza verdiyiniz yüksək qiymətin və ailəmə bəxş etdiyiniz böyük sevincin müqabilində Sizə və ailənizin hər bir üzvünə Ulu Tanrıdan bol-bol sevinc arzulayıram.

Səmimiyyətlə,

Əkrəm Əylisli

xalq yazıçısı

5 dekabr 2002-ci il

*Əli Cəfər istedadlıdır və onun öz istedadını
inkişaf etdirmək üçün bütün imkanları var.*

Heydər Əliyev

Əli Cəfər 1986-cı ildə anadan olmuşdur. 1992-ci ildə ilk fərdi sərgisi təşkil edilmişdir. Əli Cəfərin əsərləri öz kompozisiyasına, üslub və xarakterinə görə diqqəti cəlb edir. Bu əsərlər dinamikliyi və mütənəsibliyi, ağ-qara rənglərin özünəməxsus harmoniyası ilə seçilir. Gənc rəssamın tarixi mövzuda çəkdiyi əsərlər, geniş planlı döyüş səhnələri böyük maraq doğurur. Əli Cəfərin 1995-ci ildə Səttar Bəhlulzadə adına rəsm qalereyasında keçirilən fərdi sərgisində 100-dək əsəri nümayiş etdirilmişdir.

Ə.V.Cəfərovun xüsusi təqaüdə layiq görülməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycanda gənc istedadlara dövlət qayğısı haqqında" 22 iyun 1996-cı il tarixli 464 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

Gənc rəssam Əli Vaqif oğlu Cəfərovun adı "Qızıl kitab"a yazılsın və o, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təsis etdiyi xüsusi təqaüdə layiq görülsün.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 1 noyabr 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Siz Azərbaycan incəsənətinə, mədəniyyətinə daim diqqət göstərirsiniz. Mənim də kiçik sənətimə böyük qiyməti Siz verdiniz. Mən özümü xoşbəxt hiss edirəm, ona görə ki, 1995-ci və 2002-ci illərdə təşkil olunmuş sərgilərimə Siz şəxsən təşrif gətirmisiniz.

Sizin mənə göstərdiyiniz diqqəti ömrümün sonuna kimi unutmayacaq və bu böyük etimadı öz yaradıcılıqla doğrultmağa çalışacağam.

Ailəmizin adından Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Hörmətlə,

Gənc rəssam Əli Cəfər və ailəsi
2 noyabr 2002-ci il

Əli Cəfərin əsərlərindən təşkil olunmuş sərgi ilə tanış olarkən

2002-ci il oktyabrın 30-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasının 79-cu ildönümü münasibətilə bu ölkənin Bakıdakı səfirliyi tərəfindən "Gülüstən" sarayında keçirilən rəsmi qəbul zamanı sarayın foyesində gənc rəssam Əli Cəfərin əsərlərindən təşkil olunmuş sərgi ilə tanış oldu.

Prezident **Heydər Əliyev** sərgidən məmnun qaldığını bildirərək, gənc rəssama dedi:

- Çox gözəl, keçmişlə bağlı rəsmlərdir. Amma başqa mövzulara da müraciət et. Bunları çox gözəl çəkmişən. Amma sən istedadın var, istedadını daha da inkişaf etdirmək üçün bütün imkanların var. Sən başqa mövzular üzərində də işlə. Sən sərgilərə gedirsənmi, görürsənmi? Yəni təkcə bizimkilərə yox, dünya rəssamlarının sərgilərinə baxırsanmı?

Əli Cəfər: Cənab Prezident, sərgilər keçiriləndə gedirəm.

Heydər Əliyev: XV-XVII əsrlərdə yaşamış Avropa rəssamlarının əsərlərinin albomları var. Sizdə onlardan varmı?

Vaqif Cəfərov: (Əli Cəfərin atası): Cənab Prezident, var, hərdən oxuyur, baxır, maraqlanır.

Heydər Əliyev: Əgər yoxdursa, mən tapşırım, tapsınlar, versinlər. Qoy hamısına baxsın.

Vaqif Cəfərov: Dünya sənətkarlarının, Rembrandtın, başqalarının əsərlərinə baxır.

Heydər Əliyev: Rembrandtın, Rafaelin,

Mikelancelonun əsərlərini, XVIII əsr rus rəssamlarının əsərlərini görübmü?

Vaqif Cəfərov: Müəyyən qədər maraqlanıbdır.

Heydər Əliyev: Sankt-Peterburqda böyük Ermitaj var. Orada olmayıb ki?

Vaqif Cəfərov: Cənab Prezident, orta məktəbdə oxuduğuna görə vaxtı, imkanı olmur, dərsləri ilə məşğuldur. Vəziyyət də imkan vermir.

Heydər Əliyev: Mənim gənc istedadlar üçün təqaüdüm var. Mən buna təqaüd vermişəm, yoxsa yox?

Dilarə Seyidzadə (Prezidentin Katibliyinin rəisi): Cənab Prezident, xeyr, verilməyibdir.

Vaqif Cəfərov: Cənab Prezident, Siz onsuz da oğlumun qiymətini vermişiniz.

Heydər Əliyev: Qiymətini yox, utanma de, təqaüd verməmişik ki?

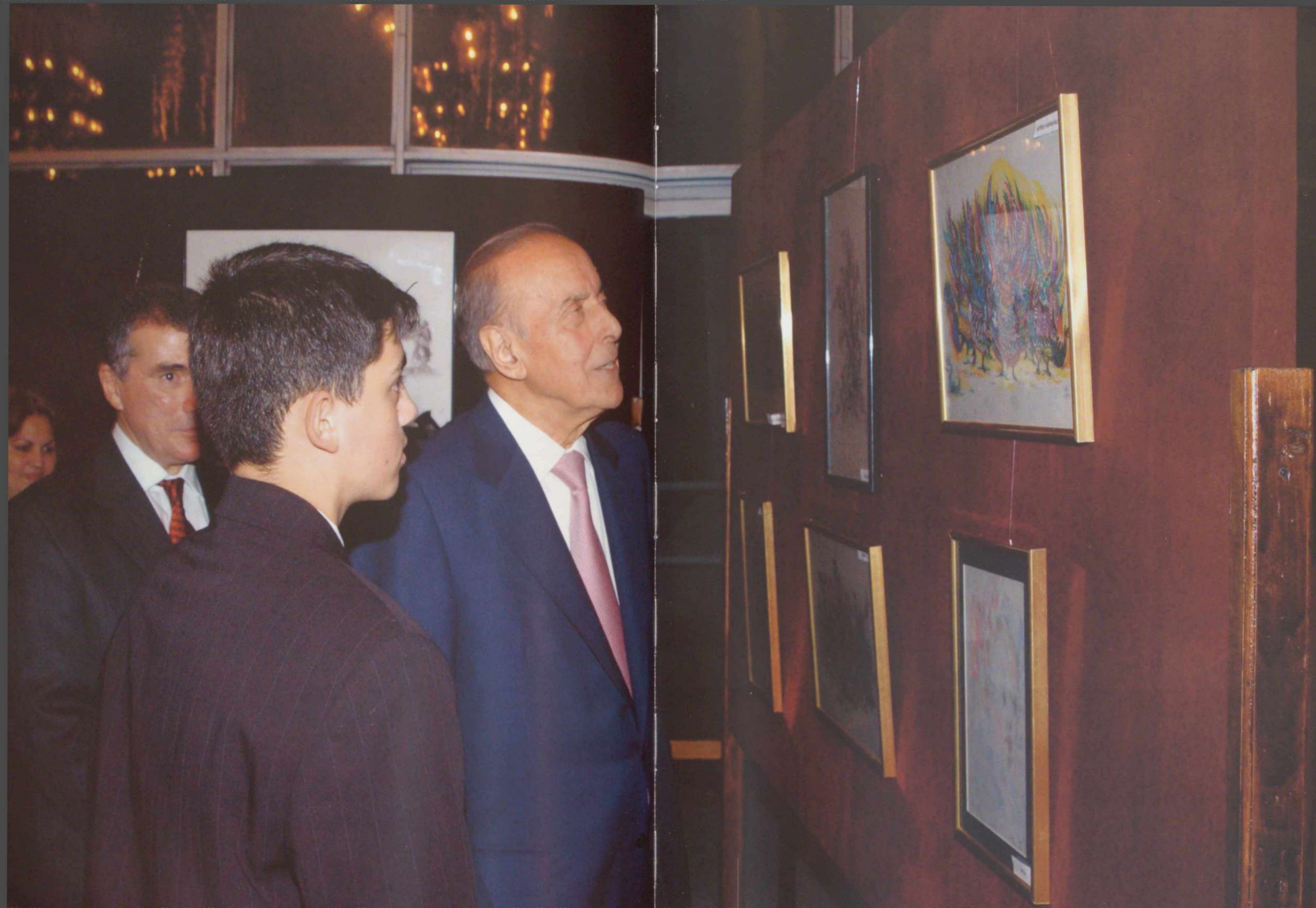
Vaqif Cəfərov: Yox, almırıq.

Heydər Əliyev: Yaxşı, Dilarə xanım, sabah mənim yadıma sal. Mən mütləq təqaüd verərəm. Sankt-Peterburqdakı muzeylərdə həddindən çox əsərlər var. Orada təkcə Rusiyanın deyil, bütün dünya, Avropa rəssamlarının əsərləri var. Ermitajdır, Rus muzeyidir, başqalarıdır. Mən gənc vaxtlarımda orada təhsil alanda onların hamısını görmüşəm, yaxşı bilirəm. Fikirləşin, vaxtını deyərsiniz, mən təşkil edərəm, qoy oraya getsin. Amma təkcə buraxmayın, sən, yaxud kimsə yanında olsun.

Yaxşı, təbrik edirəm, uğurlar arzulayıram.

Prezident Heydər Əliyev gənc rəssam Əli Cəfərlə xatirə şəkli çəkirdi.

Fikrət Əmirovun 80 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2002-ci ilin noyabr ayında Azərbaycanın görkəmli musiqi xadimi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı, bəstəkar Fikrət Məşədi Cəmil oğlu Əmirovun anadan olmasının 80 illiyi tamam olur.

Fikrət Əmirovun yaradıcılığı XX əsr Azərbaycan musiqisinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Musiqi sənətinin müxtəlif janrlarında yaratdığı əsərləri ilə o öz adını Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixinə həmişəlik həkk etmişdir. Fikrət Əmirovun yaradıcılığında Azərbaycan milli musiqi ənənələri ilə dünya musiqi mədəniyyətinin nailiyyətləri üzvü şəkildə birləşmişdir. Fikrət Əmirov simfonik muğam janrının yaradıcılarından biridir. Onun opera, balet, musiqili komediya, simfonik muğam, xoreoqrafik poema, instrumental konsert, mahnı, romans və sair janrlarda yazdığı əsərlər Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin qızıl fondunu təşkil edir. Fikrət Əmirovun yüksək sənətkarlıqla bəstələdiyi əsərlər dünyanın məşhur dirijorlarının repertuarına daxil olmuş, bir çox xarici ölkələrin konsert salonlarında səslənərək Azərbaycan musiqi sənətinə böyük şöhrət gətirmişdir.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətləri olan Fikrət Əmirovun 80 illik yubileyinin ölkəmizdə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı ilə birlikdə Fikrət Əmirovun 80 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsinlər.
2. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Fikrət Əmirovun yaşadığı binaya (Tərhan Əliyərbəyov küçəsi, 2) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinə tapşırılsın ki:
 - Fikrət Əmirovun seçilmiş əsərlərinin beşcildliyinin və bəstəkar haqqında kitabın nəşr olunmasını təmin etsin;
 - Fikrət Əmirovun həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş sənədli filmin çəkilişini təmin etsin;
 - Bakı şəhərindəki musiqi məktəblərindən birinə Fikrət Əmirovun adını versin.
4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 noyabr 2002-ci il

**Bakı Bələdiyyə Teatrının əməkdaşlarına
fəxri adların verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Bakı Bələdiyyə Teatrının 10 illik yubileyi ilə əlaqədar teatrın aşağıdakı əməkdaşlarına səhnə sənətindəki nailiyyətlərinə görə fəxri adlar verilsin:

“Xalq artisti” fəxri adı

Avşarov Muxtar Həsən oğlu
Əliyev Vaqif Məzahir oğlu
Muxtarov Yusif Mehdi oğlu

“Əməkdar artist” fəxri adı

Abdullayev Kazım Ənvər oğlu
Babayeva Firəngiz Manaxim qızı
Babayeva Şahzadə Eynulla qızı
Bayramov Tofiq Qulaməli oğlu
Əliyev Aydın Allahverdi oğlu
Hüseynov Arzu Sadiq oğlu
İbrahimov Rafiq Əli oğlu
Quliyeva Gülsabah Əjdər qızı
Məmmədova Təzəgül Hidayət qızı
Mürsəlova Hüsniyyə Vaqif qızı
Salahov Əhməd Məmməd oğlu
Soltanov Əfqan Soltan oğlu
Şahbazova Esmiralda Məmmədəli qızı
Şükürov Azad Hatəm oğlu
Yaqubova Mahirə Mehdi qızı

“Əməkdar incəsənət xadimi” fəxri adı

Qurbanov Oruc İzzət oğlu
Tağıyev Zirəddin Məmmədağı oğlu

“Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı

Abidov Nazim Əzizulla oğlu
Cəfərov İlqar Mustafa oğlu
Məmmədov Yusif Nadir oğlu

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

Bakı şəhəri, 7 noyabr 2002-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə**

Möhtərəm Prezidentimiz,

Bakı Bələdiyyə Teatrının 10 illik yubileyi ilə əlaqədar, Sizin 2002-ci il

7 noyabr tarixli Fərmanınızla teatrın bir qrup əməkdaşına fəxri adlar verilmişdir. Bu yüksək adların verilməsi ilə Bakı Bələdiyyə Teatrının yubileyi unudulmaz bayrama çevrildi. Əziz Prezidentimiz, teatrın kollektivinə bəxş etdiyiniz bu sevinc və bayram üçün Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Bakı Bələdiyyə Teatrının 10 illik yubileyinə verilən bu ali qiymət kollektivimizi yeni-yeni sənət uğurlarına ruhlandırır. Teatrımızın kollektivi Sizin mədəniyyətə, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə göstərdiyiniz diqqət və qayğıni hər zaman hiss edir, bundan çox böyük qürur duyur. Mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə təyin etdiyiniz Prezident təqaüdləri və mükafatlar bütövlükdə mədəniyyətimizin inkişafına, o cümlədən də 130 yaşlı dünyəvi peşəkar Azərbaycan teatr sənətinin daim yaşamasına və çiçəklənməsinə xidmət edir.

Biz xoşbəxtik ki, mədəniyyətimizin Sizin kimi qayğıkeşi var.

Sevimli Prezidentimiz,

Əmin ola bilərsiniz ki, Bakı Bələdiyyə Teatrının kollektivi bundan sonra da bütün bacarıq və istedadını teatr mədəniyyətimizin inkişafına sərf edəcəkdir. İxtiyar sahibi böyük Yaradandan Sizə möhkəm cansağlığı, doğma Azərbaycanımızı inkişaf etdirib dünyaya tanıtmaq kimi çətin və şərəfli fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Bakı Bələdiyyə Teatrının kollektivi adından

**Amaliya Pənahova
teatrın bədii rəhbəri, xalq artisti,
Milli Məclisin deputatı, Dövlət mükafatları laureatı**

Yeni Azərbaycan Partiyasının 10 illiyinə həsr olunmuş mərasimdə

2002-ci il noyabrın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının 10 illiyi münasibətilə Respublika sarayında keçirilən yubiley mərasiminin rəsmi hissəsindən sonra bayram konsertinə tamaşa etdi.

Prezident **Heydər Əliyev** konsert başa çatdıqdan sonra səhnə arxasına gələrək, gözəl çıxışlarına görə incəsənət ustalarına təşəkkür etdi və onlara uğurlar arzulayaraq dedi:

- Nədənsə, bu gün azsınız. Bu səhnə həmişə dolu olur. İndi azsınız, amma bu gün çox yaxşı konsert verdiniz. Bunlar bizim partiyayı yaradanlardır, onları da səhnə arxasına gətirmişəm.

Zeynəb Xanlarova (xalq artisti, Milli Məclisin deputatı): Cənab Prezident, mən də yaratmışam.

Heydər Əliyev: Sən də yaradanlardansan. Bilirəm, 91-lərdənsən.

Zeynəb Xanlarova: İnanın, Sirusla bir yerdə gecə saat 3-4-ə qədər işləyirdik.

Heydər Əliyev: Sizi təbrik edirəm. Çox yaxşı konsert verdiniz. Siz həmişə konsertlər verirsiniz, son vaxtlar həmişə gəlirəm. Nədənsə, bugünkü konsert mənə həmişəkindən daha çox xoş gəldi. Hamısından çox ləzzət verdi, çox gözəl oldu. Hamınız çox gözəl oxuyurdunuz. Musiqiçilər, orkestr də çox gözəl ifa etdi. "Neftçi" ansambli çox gözəl çıxış etdi. Hamınız çox

yaxşısiniz. Zeynəb Xanlarovanın ansambli də yaxşıdır.

Mən bu sarayı tikdirdim və burada birinci böyük mərasim 1972-ci ilin dekabr ayında olubdur. Yəni 30 il bundan öncə. Sən orada çıxış etmişdin.

Zeynəb Xanlarova: Bəli, birinci dəfə mən çıxış etdim.

Heydər Əliyev: Bəli, 30 il bundan əvvəl. Bu sarayın 30 yaşı var. Əvvəllər biz Opera Teatrından istifadə edirdik. Amma Azərbaycana, Bakıya böyük bir saray lazım idi. Mən bu sarayı iki ilin içərisində tikdirdim və 1972-ci ilin dekabrında burada böyük bir mərasim keçdi, böyük bir konsert oldu. Zeynəb də oxuyurdu. O vaxt hamınız Zeynəblə idiniz. O vaxtdan Zeynəblə birlikdəsiniz? Sən çox yaxşı musiqiçisən.

Zeynəb Xanlarova: Cənab Prezident, Vəli

Qədimov burada bir az çəkinir, xaricdə olanda çox gözəl çıxış edir.

Heydər Əliyev: Bir də görürsən, ayağa durub çalır. Çox yaxşıdır. Hamınız yaxşısiniz, gözəlsiniz, yaxşı oxudunuz, çıxış etdiniz. Bizim partiyanın adına, xalqımıza yaxşı sözlər dediniz. Amma əsas odur ki, bizim Azərbaycanın mədəniyyəti çox yüksəkdir. Mən buna çox sevinirəm. Bilirsiniz ki, mən millətin dərdi ilə yaşayan adamam. Mən 60 ildir siyasətdəyəm. Ona görə mənim bütün həyatım xalqa, millətə həsr olunubdur. Millətin əsas göstəricilərindən biri mədəniyyətdir, musiqidir, mahnıdır, digər incəsənət nümunələridir. Siz də bunları çox yaxşı göstərirsiniz.

Nəsillər dəyişir, o illərdəki bəzi adamlar artıq yoxdur, oxuya bilmirlər, səhnədə ola bilmirlər, yaxud

dünyalarını dəyişiblər. Amma görürəm, cavan, gənc qızlar, oğlanlar yetişirlər və Azərbaycanın mədəniyyətini inkişaf etdirirlər. Hamınız çox sağ olun. Təşəkkür edirəm. Sizə cansağlığı arzulayıram.

Siz azsınız, çox deyilsiniz. Ona görə istəyirəm, hamınızla səmimi görüşüm, sizə yaxından baxım. Çünki salondan yaxşı görmək olmur. Sən bir dəfə oxumuşdun, adın nədir?

Samir Cəfərov (gənc müğənni): Cənab Prezident, mən Naxçıvanda olanda göstəriş vermişdiniz.

Heydər Əliyev: Sən Naxçıvanda oxuyurdun?

Samir Cəfərov: Bəli, sonra Akademiyaya qəbul olundum.

Heydər Əliyev: Yaxşı səsin var. Bilirəm, tapşırısam, məşğul olacaqlar.

Könül Xasıyeva (müğənni): Cənab Prezident, biz o vaxt, 1981-ci ildə Sizin təşəbbüsünüzə gəlib oxuyan uşaqlardanıq.

Heydər Əliyev: 1981-ci ildəki uşaqlardanınız. Amma indi də uşaqsınız.

Fikrət Verdiyev (tarzən, "Neftçi" ansamblının bədii rəhbəri): Cənab Prezident, Siz vaxtilə bir çox ansamblın təşkilinə gözəl şərait yaratmışdınız. Xan Şuşinskiyin yubileyi ilə əlaqədar keçən il Sərəncam verdiniz. Sizə çox böyük inam var.

Heydər Əliyev: Bilmirəm, indi Xan ailəsindən kim var. Onların hamısına salam söyləyin. Xan mənim dostum idi.

Sən də yaxşı oxuyursan. İlham yanımda idi, deyirdim ki, iki-üç il bundan əvvəl Ağayev belə deyildi. İndi sən inkişaf etmişən.

Faiq Ağayev (müğənni): Cənab Prezident, bu imkandan istifadə edib Sizə dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Siz iki il bundan əvvəl mənə əməkdar artist adı verdiniz. Buna görə çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Maşallah, sən də günü-gündən inkişaf edirsən. Elə papaq qoymuşdun ki, tanımadım.

Nazpəri Dostəliyeva (müğənni): Cənab Prezident, çox sağ olun. Bu gün məni heç kim tanımayıbdır.

Heydər Əliyev: Çox yaxşı oxuyursan. Muğam da ifa edirsən. Yaxşı edirsən, bu sahədə işlə, səsin çox yaxşıdır.

Qızım, sən bu gün çox yaxşı oxudun. Sənin adın nədir? Tanımırdım, çox yaxşı oxuyursan.

Aygün Bayramova (müğənni): Cənab Prezident, çox sağ olun, minnətdaram.

Heydər Əliyev: Sən necəsən, teatrda nə var, nə yox?

Məleykə Əsədova (xalq artisti): Cənab Prezident, təşəkkür edirəm, hər şey yaxşıdır.

Heydər Əliyev: Həmişə olduğu kimi, yenə də çox yaxşı çıxış etdin.

Niyaməddin də mənim köhnə dostumdur.

Niyaməddin Musayev (xalq artisti): Cənab Prezident, Sizə ömrümüz boyu minnətdarıq. Hamımız Sizi çox sevirik. Allah Sizə cansağlığı, uzun ömür versin. Həmişə Sizi belə sağlam görək.

Heydər Əliyev: Çox yaxşı oxuyursan. 20 il bundan əvvəl oxuduğun kimi, indi də oxuyursan.

Məleykə Əsədova: Cənab Prezident, biz Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləriyik. Teatrda da özəyini yaratmışıq, mən də sədrimiz Həsən Məmmədovun müaviniyəm.

Heydər Əliyev: Çox yaxşı. Yaxşı vəzifən var.

Bilirsiniz, bu gün mənim kefim çox yaxşıdır. Çünki bizim mərasimimiz yaxşı keçdi. Partiyamız yaxşıdır. Siz də çox gözəl konsert verdiniz. Ona görə kefim yaxşıdır. Sizə təşəkkür edirəm, sağ olun.

Sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev incəsənət ustaları ilə xatirə şəkli çəkirdi.

Azərbaycan bəstəkarlarının opera, simfonik əsərlərinin işıq üzü görməsində, ifa edilməsində, bu cür yüksək səviyyəyə çatmasında Niyazi əvəzsiz rol oynamışdır.

Heydər Əliyev

Azərbaycan dirijorluq məktəbinin banisi, görkəmli bəstəkar Niyazi (Niyazi Zülfüqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyov) 1912-ci il avqustun 20-də Tbilisi şəhərində anadan olmuşdur.

"Xosrov və Şirin" operasının, "Çitra" baletinin, "Zaqatala süitəsi", "Qaytağı", "Konsert valsı" simfonik əsərlərinin, "Rast" simfonik müğamının, simfonik orkestr üçün "Rəqs süitəsi"nin və sair musiqi əsərlərinin müəllifidir.

Leninqrad Opera və Balet Teatrında, Parisin "Grand-Opera", Londonun "Kovenst-Qarden" teatrlarında, Ankara Opera və Balet Teatrında "Məhəbbət əfsanəsi", "Yatmış gözəl", "Daş çiçək", "Yevgeni Onegin", "Qaratoxmaq qadın", "Aida" kimi dünya şöhrətli əsərlərə, İstanbul Opera Teatrında türk bəstəkarı Adnan Sayqunun "Koroğlu" operasının ilk tamaşasına dirijorluq etmişdir.

Bir sıra fəxri adlara, ali dövlət mükafatlarına, Cəvahirəl Nehru adına beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür.

1984-cü il avqustun 2-də Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Niyazinin 90 illik yubileyi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2002-ci ilin avqust ayında Azərbaycanın görkəmli dirijoru və bəstəkarı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı Niyazinin (Niyazi Zülfüqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyovun) anadan olmasının 90 illiyi tamam olur.

Bəstəkarlıq və dirijorluq fəaliyyətinə keçən əsrin 30-cu illərindən başlayan Niyazinin yaradıcılığı milli musiqi mədəniyyətimizin tarixində silinməz izlər buraxmışdır. Azərbaycan ifaçılıq sənətinin inkişafında, milli musiqinin təbliğində onun böyük xidmətləri vardır. Milli dirijorluq məktəbinin formalaşması və inkişafı məhz Niyazinin adı ilə bağlıdır. Azərbaycan bəstəkarlarının bir çox simfonik və musiqili səhnə əsərlərinin, kantata və oratoriyalarının ilk ifaçısı olmuş dirijorun yüksək sənətkarlığı sayəsində bu əsərlər çoxsaylı dinləyicilər tərəfindən böyük rəğbət və məhəbbətlə qarşılanmışdır. Niyazinin gərgin əməyi nəticəsində yaranmış və uzun illər ərzində onun rəhbərlik etdiyi simfonik musiqi kollektivləri klassik və müasir xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərinin də Azərbaycanda uğurla təbliğ olunmasında mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan musiqisində ilk simfonik əsərlərin müəlliflərindən biri kimi Niyazinin milli simfonizmin təşəkkülü və inkişafında böyük rolu olmuşdur. Onun opera, balet, simfonik muğam, süita, fortepiano ilə orkestr üçün konsert və mahnıları, dram tamaşalarına və kinofilmlərə bəstələdiyi musiqi məzmun dolğunluğu, güclü emosional təsiri və zəngin melodiyası ilə həmişəlik yaddaşlara həkk olunmuşdur.

Müxtəlif illərdə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinə, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrına və Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına rəhbərlik etmiş Niyazinin ictimai fəaliyyəti də çox zəngin olmuşdur.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətləri olan Niyazinin 90 illik yubileyinin ölkəmizdə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı ilə birlikdə Niyazinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər hazırlayıb həyata keçirsinlər.

2. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Niyazinin yaşadığı binaya (Bülbül prospekti, 21) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinə tapşırılsın ki:

- Niyazinin seçilmiş əsərlərinin dörd cildliyinin, kompakt-diskinin buraxılmasını və bəstəkar haqqında kitabın nəşr olunmasını təmin etsin;

- Bakı şəhərindəki musiqi məktəblərindən birinə Niyazinin adını versin.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 avqust 2002-ci il

Dünya şöhrətli dirijor və görkəmli bəstəkar Niyazinin 90 illiyinə həsr olunmuş yubiley gecəsində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il dekabrın 6-da Respublika sarayında görkəmli dirijor və bəstəkar, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatları, Cəvahirəl Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı Niyazinin anadan olmasının 90 illiyinə həsr edilmiş yubiley gecəsində iştirak etdi.

Salona toplaşanlar dövlət başçısını hərərətli alqışlarla qarşıladılar.

Mədəniyyət naziri **Polad Bülbüloğlu** yubiley gecəsində çıxış edərək dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident,

Xanımlar və cənablar,

Əziz niyazisevərlər,

Bu gün böyük mədəniyyət beşiyi, qüdrətli sənətkarlar ocağı olan Azərbaycanın daha bir layiqli övladının yubiley təntənəsinə toplaşmışıq. Elə bir insanın bayramına toplaşmışıq ki, onun həyat və yaradıcılığı Azərbaycan milli mədəniyyətinin zəngin bir səhifəsidir.

Musiqi tariximizdə elə simalar var ki, onların yaradıcılığı dünya musiqi xəzinəsinə daxil olmuşdur. Belə sənətkarlar sırasında XX əsrin görkəmli musiqiçisi, dirijor, bəstəkar, SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Dövlət mükafatları və Cəvahirəl Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı, tanınmış ictimai xadim maestro Niyazinin böyük yeri vardır. Bu gün biz adını böyük hərflərlə yazmağa borclu olduğumuz belə bir sənətkarın yubileyini qeyd edirik.

Bir sıra görkəmli sənət ustalarımız kimi, Niyazi də öz yaradıcılıq axtarışlarını respublikamızın rəhbəri möhtərəm cənab Heydər Əliyevin qayğısı nəticəsində genişləndirməyə nail olmuşdur. Dövlətimizin başçısı Niyazinin yaradıcılığına, sənət taleyinə həmişə böyük diqqət və sevgi ilə yanaşmışdır. Bu yüksək tribunadan çıxış edərkən tarixi şəxsiyyətlərimizin yubileyləri, habelə ayrı-ayrı milli bayramların və əlamətdar günlərin qeyd edilməsi ilə bağlı Prezidentimiz Heydər Əliyevin imzaladığı fərman və sərəncamları xüsusilə qeyd etmək istədim. Bunlar dolğun və çoxşaxəli tarixi sənədlərdir. Bu sənədlərin özü gələcək nəsllə həmin tarixi hadisələr və şəxsiyyətlər barədə hərtərəfli bilik və məlumat verəcəkdir. Hörmətli Prezidentimizin dəfələrlə dediyi kimi, yubiley tədbirləri təkcə təntənəli gecələrlə yekunlaşmır. Həmin sərəncamlara əsasən, geniş tədbirlər keçirilir, həmin şəxsiyyətlərin mədəniyyətimizin inkişafında və müstəqil

dövlətimizin tarixindəki xüsusi yeri və rolu bir daha yenidən təsdiqlənir. Təkcə son zamanlarda cənab Prezident bəstəkar Rauf Hacıyevin, müğənni Şövkət Ələkbərovanın, dramaturq Hüseyn Cavidin, bəstəkar Fikrət Əmirovun, şair Xəlil Rza Ulutürkün və bu gün yad etdiyimiz maestro Niyazinin yubileylərinin keçirilməsi barədə sərəncamlar imzalamışdır.

Cəmi bir neçə gün bundan qabaq bu möhtəşəm sarayda biz Azərbaycan müğənnilərinin görkəmli nümayəndəsi, xalq artisti Şövkət Ələkbərovanın 80 illiyini böyük təntənə ilə qeyd etdik.

İki gün bundan öncə mən Gəncədə böyük bəstəkarımız Fikrət Əmirovun yubileyinin iştirakçısı oldum. Dekabrın 11-də isə Moskvanın ən nüfuzlu salonlarından sayılan İttifaqlar Evinin sütunlu salosunda Çaykovski adına Akademik Böyük Simfonik Orkestrin ifasında Fikrət Əmirovun və Niyazinin əsərləri səslənəcəkdir. Azərbaycanın görkəmli musiqi xadimləri də həmin təntənədə iştirak edəcəklər. Bunlar böyük qürur doğuran, fəxr edilməli hadisələrdir. Mən cəmi son 10 günün tədbirlərini qeyd etdim. Belə tədbirlərin sayı isə çoxdur.

Mədəniyyətimizin inkişafına yaratdığı böyük imkanlara görə, mən çoxminli mədəniyyət və incəsənət xadimləri adından möhtərəm Prezidentimizə bir daha öz dərin təşəkkürümü bildirərək deyirəm: Əziz Prezidentimiz, çox sağ olun!

Dirijor və bəstəkar Niyazi peşəkar musiqi mədəniyyətimizin banisi Üzeyir Hacıbəyovun, sözün həqiqi mənasında, davamçısı olmaqla, öz istedadı və gərgin əməyi sayəsində Hacıbəyovlar nəslinin şöhrətli nümayəndələrindən birinə çevrilmişdir. O, bəstəkarlıq və dirijorluq fəaliyyətinə 30-cu illərdən başlamış, Azərbaycan musiqi mədəniyyətində birinci maarifçi və təbliğatçı dirijor olmuşdur. Orijinal fitri istedad, yüksək musiqi mədəniyyəti, dərin erudisiya, güclü iradə onun yaradıcılığı üçün səciyyəvidir. Onun təfsirində klassik və müasir əsərlər ideya-emosional, məzmun cəhətdən dolğun, ifadəli və yüksək temperamentlə səslənirdi. Dirijorun repertuarında Qərbi Avropa, rus klassiklərinin, xarici ölkələrin müasir bəstəkarlarının əsərləri mühüm yer tuturdu. Azərbaycan ifaçılıq sənətinin inkişafında, milli musiqimizin təbliğində Niyazinin xidmətləri əvəzsiz olmuşdur. Niyazi Azərbaycan bəstəkarlarının bir çox simfonik və musiqili səhnə əsərlərinin, kantata və oratoriyalarının ilk ifaçısı olmuşdur. O, bu əsərlərin şərh edilməsində özünəməxsus orijinal ifaçılıq üslubu yaratmışdı. Azərbaycan professional dirijorluq məktəbinin formalaşması və inkişafı məhz Niyazinin adı ilə bağlıdır.

Milli simfonizmin təşəkkülü və inkişafında da Niyazinin xidmətləri böyükdür. Onun yazdığı "Rast" simfonik muğamı dramaturji bitkinliyi, güclü emosional təsiri, zəngin melodiyası, xüsusilə harmonik dilin əlvanlığı ilə fərqlənir. "Rast" müəllifin rəhbərliyi ilə bir çox xarici ölkələrdə səslənmiş, dünyanın məşhur musiqi şirkətləri tərəfindən qrammofon vallarına yazılmışdır.

Nizaminin poeması əsasında yazdığı "Xosrov və Şirin" operası musiqi dramaturgiyasının çoxplanlı olması, psixoloji gərginliyi, xor səhnələri və orkestr epizodlarının ifadəliliyi ilə fərqlənirdi.

Rabindranat Taqurun dramı əsasında yazdığı "Çitra" baletində isə hind xalq musiqisinin ritm və intonasiyalarından, orkestr səslənməsində hind musiqi alətlərinin ifasını xatırladan tembr nüanslarından istifadə edilmişdir.

Niyazi eyni zamanda simfonik, kamera-instrumental

əsərlərinin, mahnı və romansların, Azərbaycan kinofilmlərinə və dram tamaşalarına yazılan musiqi əsərlərinin müəllifidir. Bu salonda əyləşən yaşlı nəslin nümayəndələri çox yaxşı xatırlayırlar ki, məhz Niyazinin təşəbbüsü ilə Azərbaycanda kütləvi mahnı bayramları və gənclər festivalları keçirilirdi.

Niyazi 1961-ci ildə Leningrad Opera və Balet Teatrının baş dirijoru olmuş, Pyotr Çaykovskinin "Yatmış gözəl" və Sergey Prokofyevin "Daş çiçək" baletlərinin yeni quruluşuna dirijorluq etmiş, həmin baletlərlə Parisin "Grand Opera" və Londonun "Koven-Qarden" teatrlarında qastrol tamaşaları vermişdir.

Dəmir pərdələr arxasında yaşadığımız illərdə Niyazi qardaş Türkiyədə - Ankara Opera və Balet Teatrında Çaykovskinin "Yevgeni Onegin" və "Qaratoxmaq qadın", Verdinin "Aida" operalarına, İstanbul Opera Teatrında türk bəstəkarı Adnan Sayqunun "Koroğlu"

operasının ilk tamaşasına və "Yunis İmrə" oratoriyasına dirijorluq etmiş, bu ölkədə Azərbaycanın alovlu təbliğatçısı olmuşdur.

Niyazinin ictimai fəaliyyəti də çox zəngin olmuşdur. O, dərbadal 7 çağırış respublika Ali Sovetinin deputatı seçilmişdir.

Niyazinin 90 illiyi ilə əlaqədar yubiley tədbirləri rəngarəngdir. Bu yaxınlarda Rusiya dirijoru, SSRİ xalq artisti Vladimir Fedoseyevin rəhbərliyi ilə Böyük Simfonik Orkestr Bakıdakı çıxışlarını maestro Niyazinin xatirəsinə həsr etmişdir. Bu, möhtəşəm konsert idi. Bizim muzey və kitabxanalarımızda, ayrı-ayrı mədəniyyət müəssisələrində, musiqi məktəblərində bir-birindən maraqlı tədbirlər keçirilir.

Dünən biz Niyazinin ev-muzeyində xatirə məclisinə toplaşmışdıq. Həqiqətən unudulmaz gün yaşadığımız. Orada respublikamızın görkəmli musiqi xadimləri, qonaqlar iştirak edirdilər. Məclisdə qeyd olundu ki, Niyazi həqiqətən dövrümüzün ən məşhur sənət ustalarından biri idi. Niyazinin insani keyfiyyətləri də başqalarından çox fərqlənirdi. Nə qədər sərt idisə, o qədər də yumşaq ola bilirdi. Nə qədər tələbkar idisə, bir o qədər də güzəştə gedə bilirdi. Nə qədər böyük və əlçatmaz idisə, o qədər də sadə ola bilirdi.

Biz gənc vaxtlarımızda bu mənzildə tez-tez olardıq. Mən Niyazinin bu əziz günündə Həcər xanımı xatırlamaya bilmərəm. Niyazinin ömür-gün yoldaşı, bütün səadətini bu böyük sənətkara xidmətdə gören

Həcər xanım onun şıltaqlıqlarını sevərəkədən hər bir xasiyyətinə nəvazişlə cavab verirdi. Allah ona rəhmət eləsin. Məncə onların hər ikisinin ruhu bu gün şad olmalıdır.

Niyazinin sənəti əbədidir. Çünki Niyazi istedadı, onun yaradıcılıq fəaliyyəti və çəkdiyi böyük zəhmət əsl ümumxalq məhəbbəti qazanmışdır. Niyazi kimi sənətkarları tarix tək-tək yetirir. Belələri isə haqlı olaraq xalqın iftixarına çevrilirlər. Yurdumuz, məmləkətimiz belə övladları ilə həmişə fəxr edəcəkdir. Xalqımız belə sənətkarların xatirəsini hər zaman yaşadacaqdır. Nə qədər ki, Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı var, Niyazinin adı da yaşayacaqdır.

Sonra Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının birinci katibi, xalq artisti **Vasif Adıgözəlov** çıxış edərək dedi:

- Zati-aliləri, möhtərəm cənab Prezident,

Xalqımız, dövlətimiz bu gün dahi dirijor, böyük ictimai xadim, bəstəkar, milli musiqi mədəniyyətimizin iftixarı Niyazinin 90 illiyini çox yüksək səviyyədə qeyd edir. Çünki Niyazi bəlkə də yüz ildə bir dəfə həyata gələ biləcək sənətkarlardandır. Azərbaycan professional musiqisinin inkişafında və təbliğində Niyazinin çox böyük rolu olmuşdur.

Niyazi Azərbaycan bəstəkarlarının böyük bir nəslinin yetişib formalaşmasına əvəzsiz töhfələr vermişdir. Bu gün tam məsuliyyətimlə deyə bilərəm ki, mən və yoldaşım olan bir neçə bəstəkar konservatoriyanı bitirdikdən sonra Niyazi məktəbini bitirmişik. Məhz Niyazi məktəbi bizim inkişafımızda, dünyagörüşümüzdə, zövqümüzün formalaşmasında çox böyük rol oynamışdır. Çünki Niyazi ensiklopedik biliyə, fitri istedadla malik bir insan idi.

Azərbaycanda böyük ifaçılar nəslinin yetişməsində də Niyazinin böyük rolu olmuşdur. Hətta bizim artıq yaşlı nəslə mənsub ifaçılarımızı - Firəngiz Əhmədova, Lütfiyar İmanov, habelə Fidan və Xuraman Qasımova bacıları, Rauf Atakişiyev və başqa sənətkarlarımızı operaya Niyazi gətirib, onları bütün dünyada məşhurlaşdırıbdır.

Niyazi əsl ictimai xadim, böyük vətəndaş idi. O, öz xalqını, xalq da onu sevirdi. Niyazi belə böyük şəxsiyyət idi. Niyaziyə olan münasibəti, möhtərəm Prezidentimizin Niyaziyə olan diqqət və qayğısını mən görmüşəm.

Niyazi ilk Azərbaycan dirijoru idi ki, Sovetlər İttifaqında qadağaların çox möhkəm dövründə Azərbaycanla Türkiyə arasında körpü saldı. O, Türkiyəyə qastrola getdi. Bu, təkə qastrol səfəri deyildi, uzun illərin ayrılığından sonra iki qardaş xalqın vüsali idi. O zaman belə bir işi yalnız Niyazi görə bilərdi.

Çünki Niyaziyə hamı inanırdı. Niyazi hara getsəydi, ona yol açıq idi.

Niyazi ilk Azərbaycan dirijoru idi ki, hələ 1961-ci ildə Leningrad Opera və Balet Teatrına baş dirijor təyin olundu. Bu, o dövr üçün fəvqəladə bir hadisə idi. Çünki azərbaycanlıyı Leningradın bu möhtəşəm teatrına baş dirijor təyin etmək, yalnız Niyazinin istedadının nəticəsi idi. Bu, istedadla olan hörmət idi. Niyazi orada rus və Avropa bəstəkarlarının əsərləri ilə yanaşı, gənc Arif Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi"nin ilk tamaşasını qoydu.

Biz bu möhtəşəm sarayda neçə illər gənc istedadlar axtarmışıq. Həmin istedadları müəyyən edən münisiflər heyətinin başçısı Niyazi idi. Bu gün bizim muğam sənətində öz dəst-xətti olan gözəl sənətkarlarımız vardır, onların hamısı Niyazinin tələbələri sayılmalıdır.

Niyazi Azərbaycanın peşəkar dirijorluq məktəbinin banisidir. Bütün Azərbaycan dirijorları Niyazinin tələbələri, Niyazi məktəbinin davamçılarıdır. Bunu tam əminliklə demək lazımdır.

Niyazi böyük dirijor olmaqla yanaşı, həm də böyük bəstəkar idi. Onun "Rast" muğamının partiturası bütün bəstəkarlar üçün ömür boyu bir dərslik olmalıdır.

Son bir neçə ayda biz Azərbaycan bəstəkarlıq, ifaçılıq sənətinin böyük nümayəndələri Xan Şuşinski, Şövkət xanım Ələkbərovanın, Sara xanım Qədimovanın, Rauf Hacıyevin, Fikrət Əmirovun, Cövdət Hacıyevin yubileylərini keçirmişik. Bu gün isə Niyazinin yubileyidir. Bunlar bizim həyatımızda çox lazımlı, mənalı hadisələrdir. Bütün bunlar hörmətli, əziz Prezidentimiz Heydər Əliyevin sərəncamlarına əsasən keçirilir. Yəni bunlar möhtərəm Prezidentimizin bizim sənətimizə, musiqimizə, mədəniyyətimizə atalıq qayğısını, layiq olduğu qiyməti verdiyini bir daha sübut edir.

Mən Niyazi kimi dahi sənətkarlar yetişdirən Azərbaycan xalqına minnətdaram. Musiqimizə, sənətimizə verdiyi böyük qiymətə, göstərdiyi tükənməz qayğıya görə möhtərəm Prezidentimizə musiqi ictimaiyyətimiz adından dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Çox sağ olun.

Azərbaycanın və Rusiyanın əməkdar incəsənət xadimi, musiqişünas **Janna Dozortseva** gecədə çıxış edərək dedi:

- Xanımlar və cənablar,

Mənim üzərimə heç də asan olmayan bir vəzifə düşür. İcazə verin, bu təntənəli gecədə bir qədər şəxsi təəssüratlarımı, lirik duyğularımı ifadə edirəm. Mən maestro Niyazi ilə 1970-ci illərin ortalarında tanış olmuşam. O vaxtlar onu Sovet İttifaqı Dövlət

Simfonik Orkestrinin baş dirijoru Yevgeni Fyodoroviç Svetlanov tez-tez konsertlərə dəvət edirdi. Svetlanov, adətən, deyərdi ki, temperamentinə, incəsənətə vicdanlı, səmimi münasibətinə görə Niyazi ona bütün müasir dirijorlardan daha yaxındır.

Tanışlığımız qızımın vasitəsilə oldu. O, barmağında iri, gözəl üzük olan bəstəboy əmiyə dərhal vuruldu. Biz dostlaşdıq, tez-tez zəngləşməyə başladıq. 1979-cu ilin oktyabrında maestro Niyazi məni Bakıya hökumət konsertinə dəvət etdi. Mən bütün günü hava limanında oldum, çünki hava uçuş üçün əlverişli deyildi, nəhayət, gecə gəlib çıxdım. Mehmanxanada, pəncərənin önündə oturmuşdum, şəhəri seyr edirdim. Qarşımda nura qərq olmuş Bakı, dəniz, liman görünürdü. Mən Bakıya dərhal və həmişəlik vuruldum.

Şəhəri məşqə gəldim. Maestro mənə hələ də hökumət konsertindən danışdı. Əlbəttə ki, axşam Heydər Əliyeviçin özünü görməyincə, onun dediklərinə inanmadım. Heydər Əliyeviçdə necə dahiyənə bir ideya yarandığını da, bax, onda anladım. Bir özünüz fikirləşin - özü dərin zəka sahibi, heyranamiz dərəcədə zəngin bilikli insan olan Heydər Əliyeviç adamları gözəlliyin, musiqinin köməyi ilə tərbiyə etməyi qərara almışdı və respublikanın rəhbər işçiləri üçün musiqi dinləmə universiteti yaratmışdı ki, sonra bu sənət daha da geniş yayılsın. Ümumiyyətlə hesab edirəm ki, Yer üzündə ikinci belə Prezident yoxdur. Ayrı-ayrı bir insan yoxdur ki, hər şeyin mənaviyyatdan doğduğunu, mədəniyyətsiz mənaviyyatın isə mövcud ola bilmədiyini bu qədər dərinləndirən dərk etsin.

Budur, biz üzündən nur yağan maestro ilə birlikdəyik. O, çox səxavətli, geniş qəlbli, qonaqpərvər insan idi. Onun ömür-gün yoldaşı Həcər xanımı xatırlayıram. Onların necə də valehedici evi vardı. Maestro Heydər Əliyeviçin bu ideyasına vuruldu, özü də elə vuruldu ki, bu, onun həyatının mənasına çevrildi.

Niyazi cülbəcür proqramlar düşünüb tapırdı. Axı ayın hər axırıncı cümə günü mədəniyyət universitetində görüş keçiriləndə Çaykovskinin, Bethovenin, Mosartın simfoniyları, Berliozun, Sen-Sansın, Ravelin, Gerşvinin əsərləri səslənirdi. Xrennikovun, Kabalevskinin müəllif gecələri keçirilirdi, dünya musiqi mədəniyyəti səslənirdi, ən başlıcası isə, hər konsertə azərbaycanlı müəllifin əsərləri də daxil edilirdi. Pultun arxasında isə maestronun özü dayanardı...

O, çox istedadlı idi. Onun haqqında indi çox danışıldı, amma maestro Niyazi kimi dirijora çox nadir hallarda rast gəlmək olar. Görünür, o, yüz ildə bir dəfə doğulan fenomenlərdən idi. Çünki o, eyni za-

manda həm mütəfəkkir, müdrik insan, həm də odlulovlu, ehtirashlı artist idi. Bilirsinizmi, adama elə gəlir ki, partituranı bilirsən, mən bütün məşqlərdə olurdum. Məsələn, götürək Çaykovskinin Dördüncü simfoniyasını. Məgər burada aydın olmayan bir şey varmı?! Amma birdən maestro beşinci, altıncı plandan hansısa bir məqamı üzə çıxarır və onu başlıca amilə çevirir, bununla da əsərin bütün konsepsiyası artıq tamam başqa cür qavranılırdı. Lakin başlıcası bu idi ki, o inandırır, o, belə artist idi, o, səhnədə musiqini yenidən yaradırdı. Niyazini dinlədikdə bu musiqinin lap çoxdan yazıldığını hiss etmirdin. Yox, o, musiqini yaradırdı, bəstəkarla müştərək yaradıcı idi. O, asanlıqla, təbii və sərbəst şəkildə yaradırdı, onun əsilzadə jestləri, ciddi və aydın jestləri vardı. Bax, indi siz o illərin kadrlarını gördünüz. Maestronun əlini oynatması, barmaqlarını tərpətməsi ilə orkestr sanki çiçəkli bağa dönürdü. Niyazi salonu o qədər valeh edirdi ki, elə bil biz hamımız bu böyük musiqi yaradıcılığı hadisəsinin iştirakçısı olurduq. Odur ki, biz maestra qeyd-şərtsiz inanırıq, ona axıradək inanırıq.

Bilirsinizmi, bu gün mənim üçün həm xoşbəxt, həm də kədərli gündür. Kədərliyə ona görə ki, mən Niyazinin məzarını ziyarət etdim, sonra ev-muzeyində oldum. Halal olsun sizlərə! Çünki siz ev-muzeyində Niyazinin ab-havasını, nəfəsini qoruyub saxlamısınız. Düşünürsən ki, o, həmişəki kimi, bu gün də təvəzökarcasına, sakitcə öz evində yaşayır, növbəti qonaqlarını gözləyir ki, onları ləziz yeməklərə qonaq etsin.

Gözəl dirijor Rauf Abdullayev bu gün buradadır, onu Moskvada çox sevirilər. Bilirsinizmi, ölüm, həqiqətən, haqdır, amma "Rast" muğamı səsləndikdə bir dəqiqəliyində gözlərinizi yumun və təsəvvür edin ki, pult arxasında bəstəboy, zəif, qarasaç bir insan dayanıb, onun incə barmaqlarından musiqi süzülür və canlı Niyazi, heç olmasa, bir anlığa bu salona qədəm qoymuşdur.

Türkiyədən gəlmiş qonaq, İzmir Dövlət Simfonik Orkestrinin baş dirijoru **Rengin Gökmən** çıxışında dedi:

- Hörmətli Cümhurbaşqanım,

Dəyərli azərbaycanlı qardaşlarımız,

Türkiyənin qardaşı, ən yaxın dostu, Azərbaycanın bağrından çıxmış, dünyada məşhur olan böyük ustad, böyük bəstəkar, böyük dirijor, bir sözlə, böyük sənətçi Niyazinin 90 illiyinə həsr olunmuş yubiley konsertində iştirak etməkdən böyük şərəf duyuram. Bu şərəfi təkbaşına daşıyıram, bütün türk sənətçiləri ilə birlikdə daşıyıram. Çünki Bakıya gəldiyimi eşidəndə bəzi həmkarlarım məni aradırlar, mənə

dedilər ki, Niyazinin yubileyidir, onu yad etməliyik, çünki biz ondan çox şeylər öyrənmişik.

Niyazi yalnız Azərbaycanda, Türkiyədə deyil, bütün dünyada məşhur olan sənətçi idi. Bütün dünya onu tanıyırdı. Amma biz türklər, ona çox borcluyuq. Çünki ondan çox şey öyrəndik. O, hələ də Ankara və İstanbul dövlət opera və balet teatrları üçün əfsanə olaraq qalır. Hətta onunla işləməyən, onu görməyən musiqiçilər belə Niyazinin adını bilirlər. Çünki dostlarından, qardaş-bacılarından, babalarından onun haqqında eşitmişlər, bilirlər. Türk musiqiçiləri hələ də Niyazidən öyrəndiklərindən istifadə edirlər.

Ankara Dövlət Opera və Balet Teatrında ilk dəfə "Aida"nı ifa etdiyim zaman bütün musiqiçilər, Niyazi ilə işləyən sənətçilər mənə həmişə onu anladardılar. Niyazinin yolundan, Niyazinin dəst-xəttindən danışardılar. Bizlər ondan çox şey öyrəndik, bu səbəbdən də ona çox borcluyuq. Bunun üçün də bu duyğularımı sizlərlə paylaşmaq istədim.

Mən ölməz sənətkar Niyaziyə, sizlərə, onu bağrından çıxaran Azərbaycan xalqına dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Onun əziz xatirəsi önündə bütün türk sənətçiləri və mədəniyyət, incəsənət adamları adından böyük ehtiramla baş əyirəm.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev yubiley gecəsində nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Hörmətli xanımlar və cənablar,
Əziz dostlar,

Niyazinin 90 illik yubileyini təntənəli qeyd edərək, biz Azərbaycan xalqının mədəniyyətimizə, musiqimizə olan hörmətini və məhəbbətini ifadə edirik. Görkəmli mədəniyyət xadimlərimizin, musiqi ustalarımızın, yazıçılarımızın, şairlərimizin, elm xadimlərimizin, ictimai xadimlərin yubileylərini Azərbaycanda yüksək səviyyədə qeyd etmək bizim, Azərbaycan hökumətinin xalqımızın elminə, mədəniyyətinə, ədəbiyyatına olan diqqətini və qayğısını göstərir.

Bəzən kimsə elə düşünür ki, belə təntənəli yubileylər bəlkə də lazım deyildir. Biz belə səsləri eşitmişik. Ancaq bunları nəzərə alaraq, mən bu gün bir daha deyirəm ki, belə yubiley gecələri bizi daha da zənginləşdirir, bizə ruh verir, bizi daha da nikbin edir.

Mən bu gün bu salonda Niyazi haqqında deyilən sözləri dinləyərək, onun musiqisini dinləyərək, dirijorluq sənətinin nümunələrini yenidən

xatırlayaraq, böyük hissiyyatlar keçirirəm. Bu hissiyyatlar xalqımıza olan sevgidən gəlir. Mədəniyyət, musiqi xalqımızın ən dəyərli sərvətlərindən biridir. Mədəniyyət hər bir xalqı dünyada daha da çox tanıdan, onu təbliğ edən vasitələrdən biridir. Biz isə xoşbəxtik ki, xalqımızın belə zəngin mədəniyyəti, musiqisi, incəsənəti var və bunlar həm xalqımızın özünə mənəvi qida verir, həm də onu dünya xalqları içərisində fərqləndirir, tanıdır, başını ucaldır. Niyazi məhz Azərbaycan xalqının başını ucaldan ən böyük şəxsiyyətlərdən biridir.

Bu gün Niyazi haqqında çox gözəl, xoş, dərin mənalı sözlər, fikirlər deyildi. Hamısı düzdür. Mən də hamısını təsdiq edirəm. Çünki Niyazini, bəlkə də, bu salonda oturanların hamısından daha da çox tanıyanlardan biri mənəm. Mənim Niyazi ilə əlaqəli, onunla olan dostluqla bağlı çox xatirələrim var. Hamısı da xoş xatirələrdir, sevindirici xatirələrdir.

Mən 1950-ci illərdən Niyazi ilə yaxın dostluq əlaqəsində olmuşam. Bizim ailələrimiz çox yaxın olubdur. Ailəvi dost olmuşuq. Sonrakı dövrdə, Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman da bu dostluğum davam edib və təkcə onunla dost olduğuma görə yox, həqiqətən nadir insan olduğuna görə, nadir musiqiçi, dirijor olduğuna görə həmişə mən ona böyük məhəbbətlə, sevgilə yanaşmışam. Təbiidir ki, lazım olan qayğılarımı da göstərmişəm.

Azərbaycanda professional musiqinin, yəni simfonik musiqinin təbliğində, Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik musiqi əsərləri yaratmasında və bu əsərlərin ifa edilməsində Niyazinin əvəzsiz rolu olubdur. Burada Qara Qarayevin sözlərini səsləndirdilər ki, onun əsərlərinin səslənməsində o, Niyaziyə borcludur. Bu, həqiqətdir. Çünki mən Qara Qarayevlə də çox yaxın dostluq əlaqəsində olmuşam. Qara Qarayev bu sözləri düzgün deyibdir. Mən çox sevinirəm ki, səmimi deyibdir. Amma təkcə Qara Qarayevin yox, bütün Azərbaycan bəstəkarlarının həm opera əsərlərinin, həm simfonik əsərlərinin işıq üzü görməsində, səslənməsində, xalqa çatdırılmasında Niyazi əvəzsiz rol oynamışdır. Bunların hamısı məlumdur. Ancaq bu gecənin mənası ondan ibarətdir ki, heç kəs bunları unutmasın. Bugünkü nəsil də, gələcək nəsil də bunları bilsin. Yəni biz bu gün səslənən sözləri yaşatmalıyıq.

Azərbaycanda simfonik orkestrin yaranması Üzeyir Hacıbəyovun fəaliyyəti ilə bağlıdır. Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev o illərdə, ilk illərdə Azərbaycanda simfonik orkestrin inkişaf etməsi üçün çox işlər görmüşlər. Birincisi, simfonik orkestr üçün Azərbaycan musiqisi nümunələri yaratmışlar. İkincisi, ümumiyyətlə, dünya musiqisinin, dünyanın böyük

bəstəkarlarının əsərlərinin Azərbaycan səhnəsində, Azərbaycan simfonik orkestrinin ifasında səslənməsində çox iş görmüşlər. Ancaq mən bunu tam qətiyyətlə deyirəm - əgər Niyazi olmasaydı, Azərbaycanın simfonik orkestri bu səviyyəyə çatmazdı. Niyazi olmasaydı, bizim Azərbaycanın görkəmli bəstəkarlarının yaratdıqları gözəl opera

əsərləri, simfoniyalar bu qədər yüksək səviyyəyə çatmazdı. Bunların hamısında Niyazinin xidməti var, rolu var və təkcə musiqiçilər yox, bütün Azərbaycan xalqı ona minnətdar olmalıdır.

Şəxsi nöqteyi-nəzərdən Niyazi özünü çox sevdiren bir adam idi, məzəli insan idi. Burada dedilər, onun sərtliyi də var idi. Bəzən heç kəsi eşitmirdi.

Mülayimliyi də var idi, hamısı var idi. Bu da, təbiidir, onun xarakteri idi. O, ömrü boyu öz xarakteri ilə yaşadı və böyük işlər gördü. Burada dedilər, yeganə Azərbaycan dirijorudur ki, öz ölkəsinin sərhədlərindən çıxıb, dünyanın böyük, yüksək musiqi sənətinə malik olan ölkələrində ən tanınmış simfonik orkestrlərə dirijorluq etmişdir. Bu, Leninqradda da ol-

ubdur. Oranın Opera və Balet Teatrı dünyada ən məşhur teatrlardan biridir. Bu, Praqada da, Londonda da, Parisdə də, Türkiyədə də olubdur.

Niyazinin Türkiyəyə 1950-ci illərdə ilk səfərlərinin hamısı mənim xatirimdədir. O vaxt xaricə getmək çətin məsələ idi. Bütün Sovetlər İttifaqı dəmir pərdə ilə bağlanmışdı. Nadir hallarda ayrı-ayrı

insanlar xarici ölkələrə səfərlər edirdilər. Niyazi, bəlkə də, bizim musiqiçilərimizdən Türkiyəyə və başqa ölkələrə ən əvvəl səfər edən sənətkardır. Doğrudur, sonrakı illərdə Rəşid Behbudov öz mahnıları ilə çox fəaliyyət göstərmişdir. Amma bunlar bir-birindən tamamilə fərqli musiqi janrlarıdır.

Niyazinin musiqi sahəsindəki gördüyü işlər, demək olar ki, ən çətin işlərdir. Burada hörmətli xanım Janna Dozortseva çıxış etdi, o illərdə Niyazinin simfonik orkestrinin konsertləri haqqında söylədi.

Mən bir gün Filarmoniyaya gəlmişdim, hansısa simfonik konsert var idi. Salon dolu idi, konsert çox yaxşı, böyük alqışlarla keçdi. Konsertdən sonra mən otağında onunla söhbət edirdim. O, mənə söylədi ki, Siz buraya gəlmisiniz, yəqin, bu münasibətlə salon doludur, - yəni simfonik orkestrin konsertlərini nəzərdə tuturdu, - ancaq başqa vaxtlarda bizim simfonik orkestrin konsertlərinə adamlar çox gəlmir. Bəzən də çox az gəlirlər. Dedim, nə üçün? Dedi, belədir, biz simfonik musiqini insanlara hələ lazımı səviyyədə çatdıra bilməmişik. Onda biz onunla belə bir plan cızdıq ki, Niyazi ayda bir dəfə Filarmoniyada yüksək səviyyəli simfonik konsertlər verəcək və Azərbaycanın bütün rəhbər işçiləri öz ailə üzvləri ilə bu konsertə gələcəklər. Bunu təşkil etdik.

Həmin vaxt o, mənə dedi ki, biz simfonik musiqi əsərini ifa edirik, amma bəziləri bunun dərin mənasını dərk edə bilmirlər. Ona görə də bu musiqini qəbul edə bilmirlər. Təklif etdi ki, hər bir əsər haqqında əvvəlcə izahat verilsin, o əsərin məzmunu sadə dildə çatdırılsın, sonra isə əsər dinlənilsin. Çox yaxşı fikir idi. Mən də bəyəndim. Buna görə də o, hər ay Moskvadan Janna Dozortsevanı dəvət edirdi. Çox gözəl musiqişünasdır. O, əsərlərin məzmununu çox gözəl çatdırırdı. Mən hər dəfə, hər konsertdən konsertə görürdüm ki, bizim adamlar, yəni mənimlə konsertə gedənlər, - təbiidir ki, o vaxt Filarmoniyanın salonu tamamilə dolu olurdu, - bu əsərləri məcburi yox, həvəslə, qəlbən dinləyirdilər.

Beləliklə, biz bir sistem yaratdıq. Buna da Moskvada, oradakı mətbuatda - qəzetlərdə, jurnallarda "Simfonik musiqini dinləmə universiteti" adı qoydular. Niyazi bu işləri elə həvəslə, elə ürəklə görürdü ki, mən görürdüm, ondan sonra o, mənavi cəhətdən nə qədər ruhlanır, zövq alırdı ki, belə bir gözəl iş gördü.

Mən indi bu konsert salonunu seyr edirəm. Təbiidir ki, buradakıların əksəriyyəti niyazisevərlərdir, musiqisevərlərdir. Ancaq eyni zamanda Azərbaycanın dövlət hakimiyyəti orqanlarında işləyən insanlar da dəvət olunublar. Amma mən burada həmin o illərin simfonik konsertlərinin hansısa bir ruhunu hiss edirəm. Gəlin, razılaşaq, Niyaziyə həsr olunmuş

bugünkü gecə, konsert indiyə qədərki başqa yubiley tədbirlərindən, konsertlərindən fərqlənir. Fərqlənir ona görə ki, birincisi, səhnədə simfonik orkestr - Niyazinin uzun illər rəhbərlik etdiyi və Niyazinin xidmətləri sayəsində bugünkü bu yüksək səviyyəyə çatmış orkestr var.

İkincisi, ona görə ki, burada Niyazinin əsərləri ifa olunur. Ona görə ki, Niyazi haqqında burada xatirələr deyildi. Ona görə ki, Niyazi həyatdan gedib, amma Azərbaycan xalqı üçün gözəl bir miras qoyubdur - simfonik musiqi, simfonik orkestr. Üzeyir Hacıbəyovun yaratdığı və Niyazinin fəaliyyəti nəticəsində çox yüksəklərə qalxmış, indi Niyazini əvəz edən Rauf Abdullayev kimi dirijoru olan simfonik orkestr.

Mən çox sevinirəm ki, bu yubiley gecəsində Niyazi haqqında gözəl, xoş sözlər deyilir. Ancaq o illəri xatırlayıram ki, bizim bəstəkarlar, musiqiçilər bir-biri ilə yola getmirdilər, bir-biri ilə ədavət edirdilər. Bunlar da var idi. Bunları gizlətmək lazım deyil, hamısı olubdur, hamısı bizimkidir.

Xatırlayıram, 1973-cü ildə, demək olar, 30 il bundan öncə, xüsusən bəstəkarlar arasındakı bu münasibət mənə çox narahat etdiyinə görə, bazar günü bir qrup böyük bəstəkarı şəhərdən kənardakı, Zugulbadakı dövlət bağ evinə dəvət etdim. Özü də erkən, səhər saat 11-də. Dedim ki, gəlin, oturaq söhbət edək, çay içək, bütün günü bir yerdə olaq. İndi baxıram, həmin o görüşdə iştirak edənlərdən təkcə Arif Məlikov var. Təəssüflər olsun ki, illər ötür, insanlar dünyasını dəyişir. Mənim o vaxt görüşdüyüm insanların Arif Məlikovdan başqa, demək olar, hamısı artıq dünyasını dəyişibdir.

Orada gözəl bir gün keçirdik. Mən xüsusən çalışırdım ki, Qara Qarayevi, Fikrət Əmirovu, Niyazini - üçünü bir-biri ilə dost edim, bir-biri ilə barışdırım. Onlar dost idilər, bir gün dost olurdular, bir gün küsürdülər, bir gün bir-birindən inciyirdilər. Bu da bizim ümumi işimizə zərər verirdi. Mənə belə gəlir ki, günün axırında, bizim oradakı görüşümüzdə tamamilə yeni bir ab-hava yarandı. Sonra bizim bəstəkarlar bunu daim xatırlayırdılar və təşəkkür edirdilər ki, mən belə bir görüş keçirdim və onları bir-biri ilə daha da yaxınlaşdırdım. Yəni bunlar yaxın idilər, bir yerdə işləyirdilər.

İndi burada eşitdik, əgər Niyazi olmasaydı, Qara Qarayevin əsərləri o cür yüksək səviyyədə təqdim edilə bilməzdi. Eləcə də Fikrət Əmirovun əsərləri. Onların hamısı bu simfonik orkestrdən və Niyazinin əlindən keçəndən sonra biz gördüyümüz səviyyəyə gəlib çatırdı. Bunda Niyazinin rolu böyükdür. Onlar da Niyazi ilə əməkdaşlıq edirdilər. Ancaq bəzən şəxsi münasibətlər dəyişirdi və bu da işlərimizi pozurdu.

Niyazi çox xeyirxah adam idi. Burada onun ev-muzeyi haqqında danışdılar. Bəli, o, 1984-cü ildə vəfat etmişdi. Mən onda burada yox idim, Moskvada işləyirdim. Ancaq mən 1993-cü ildə Bakıya yenidən dönəndən sonra maraqlandım. Ümumiyyətlə, ev-muzeylərinin yaradılması çox gözəl bir ənənədir. Məsələn, bizim yaratdığımız Üzeyir Hacıbəyovun ev-muzeyi, Səməd Vurğunun ev-muzeyi, Cəlil Məmmədquluzadənin ev-muzeyi, Cəfər Cəbbarlının ev-muzeyi, Niyazinin ev-muzeyi - bunların hər biri böyük mədəniyyət mərkəzinə çevrilir və belə də var.

Məsələn, bir var, başqa yerdə yığılasan, bir də var, Niyazinin yaşadığı evdə, onun divarları arasında yığılasan. Bu, tamamilə başqa bir əhval-ruhiyyədir. Onun o qədər də böyük mənzili yox idi, amma qapısı həmişə açıq idi. Görək ki, burada Vəlif Adıgözəlov da, Polad Bülbüloğlu da dedilər ki, onlar elə orada böyüyüblər. Doğrudan da belədir, qapısı açıq idi və gələn adam da orada mütləq yemək yeməli, çay içməli idi. Rəhmətlik Həcər xanım da şəhərdən axşama kimi Niyazinin qonaqlarına qulluq etməli idi. Bax, Niyazi belə bir həyat keçirirdi. İstədiyi adam onun evinə gedə bilərdi və gedirdi də. O, heç vaxt heç kəsdən uzaqlaşmırdı.

Çox yaxşı lətifələr də danışır. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən olan, müxtəlif ləhcələrdə danışan adamları çox gözəl yamsılayırdı. Ona görə bəzən mən onu görəndə deyirdim, danış görüm, Şəki teatrında "Otello" nə cür gedir. Elə danışır ki, daha ondan sonra nə konsert lazım idi, nə də teatr, heç bir şey lazım deyildi.

Həcər xanım daim Niyazi ilə bir yerdə idi. O, dünyada haraya gedibse, Həcər xanım onunla bir yerdə olubdur. Mən bəzən zarafatla deyirdim ki, Niyazi, sənə bu mükafatları ki, veririk, görək onların çox hissəsini Həcər xanıma verək. Əgər Həcər xanım olmasaydı, sən bu cür gözəl fəaliyyət göstərə bilməzdin. Çox gözəl insan idi. Mən onu çox sevirdim.

Yenə də deyirəm, mən bu gün burada, bir tərəfdən, qüssələnirəm ki, o, yoxdur. İkinci tərəfdən də, millətimə, xalqıma görə fəxr edirəm ki, belə insanlar yaradıbdır. Biz xoşbəxtik ki, XX əsrdə Azərbaycan xalqı mədəniyyət sahəsində çox böyük simalar yetiribdir. Onlar bizim mədəniyyətimizi yüksəldib və bizə böyük miras qoyub gediblər.

Mən bu gün Niyazinin ruhu qarşısında baş əyirəm. İnanıram ki, Niyazi Azərbaycan xalqının qəlbində daim yaşayacaq, onun əsərləri gələcək nəsilləri də mənavi yüksəkliyə qaldıracaq və xalqımız mədəniyyətə, incəsənətə daim sadıq olacaqdır.

Prezident Heydər Əliyevin nitqi böyük diqqətlə

dinlənilirdi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Sonra Niyazinin 90 illik yubileyinə həsr edilmiş böyük konsert oldu. Müvəffəqiyyətlə keçən konsertdə Azərbaycanın, Türkiyənin, İranın incəsənət ustaları görkəmli bəstəkarın əsərlərini ifa etdilər. Niyazinin dirijorluğu ilə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin çıxışlarını, Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin vaxtilə Niyaziyə ən yüksək dövlət mükafatlarını təqdim etdiyi mərasimləri əks etdirən kino lentləri göstərildi. Prezident Heydər Əliyevin, xarici ölkələrin tanınmış dövlət, incəsənət və mədəniyyət xadimlərinin Niyazi haqqında söylədikləri fikirlər səsləndi.

Konsertdən sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Respublika sarayının Şərəf salonunda incəsənət ustaları - xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımovalar, Fərhad Bədəlbəyli, Sərvər Qəniyev, Rauf Abdullayev ilə, habelə musiqişünas Janna Dozortseva, İzmir Simfonik Orkestrinin baş dirijoru Rengin Gökmenlə görüşüb səmimi söhbət etdi.

Heydər Əliyev: Siz hamınız dediniz ki, onun evinə gələnləri mütləq yeməyə qonaq edirdilər. Dəbdəbəli yaşamasalar da, bu evdə hamını gülərlə qarşılayırdılar. Qərribə adam idi! İstəyirdi ki, evinə gəlsinlər və bu, onu yormurdu, əksinə, görünür, onun üçün xoş idi, bundan həzz alırdı.

Janna Dozortseva: Niyazi elə belə şəraitdə də işləyirdi, məsələn, partituranı hazırlayırdı, halbuki bu vaxt onun evində qonaqlar olurdu.

Sərvər Qəniyev: Mən onunla 20 gün Monqolustanda oldum. Biz "Ulan-Bator" mehmanxanasında qalırdıq, Həcər xanım hər gün bizim üçün yemək hazırlayırdı.

Heydər Əliyev: Həyat yoldaşım Moskvaya gedərkən bir neçə dəfə təyyarədə onunla yan-yanı olmuşdur. O danışır ki, Niyazi həmişə qabaqda gedərdi, Həcər xanım isə əlində onun frakı və başqa əşyalarla arxasınca gələrdi. Həmişə də belə olurdu.

Janna Dozortseva: Yadımdadır, Siz nə vaxtsa deyirdiniz ki, Həcər xanımı Niyazidən ayırmaq olmaz.

Heydər Əliyev: Mən bir neçə dəfə ona demişdim ki, mükafatların yarısından çoxunu Həcər xanıma vermək lazımdır, çünki sən bu qadinsız yaşaya bilməzdin. Niyazi də bunun həqiqətən belə olduğunu təsdiqləyirdi.

Polad Bülbüloğlu: Siz yaxşı bilirsiniz ki, əgər bu qadın olmasaydı, yəqin ki, o, 10-15 il az yaşayardı. Həcər xanım ona öz uşağı kimi baxırdı.

Sərvər Qəniyev: Monqolustan səfərindən yadımdadır, Həcər xanım hər səhər bizə iki-üç cür

yemək hazırlayırdı. Niyazi yemək məsələsində çox şiltaq idi, Həcər xanım bəzən onu uşaq kimi qaşıqla da yedizdirərdi, mən bütün bunları görmüşəm.

Heydər Əliyev: Mən bayaq demək istəmədim, Niyazi 1984-cü ildə vəfat edib, ev-muzeyi isə 1994-cü ildə, Əliyev buraya gələndən sonra yaradıldı. Bu, sizin yadınızdadır. Mən bu barədə də danışmaq istəmədim. Xalq Cəbhəsi deyirdi ki, bu simfonik musiqi nədir, bu, bizim musiqi deyil.

Bu adamlar hakimiyyətdə cəmi bir il qaldılar. Tofiq Quliyev mənə danışdı ki, o, baş nazir Pənah Hüseynovun qəbuluna gedəndə ondan soruşub ki, sən kimsən? O deyib ki, mən bəstəkaram. Baş nazir isə deyib ki, mən Üzeyir Hacıbəyovdan başqa bəstəkar tanımıram. Bax, belə adamlar indi müxalifətdədir və yenidən hakimiyyətə gəlmək istəyirlər.

Sərvər Qəniyev: Mən demək istəyirəm ki, Türkiyədə olduğum bu illər ərzində, artıq 14 ildir ki, seçki komissiyasının sədriyəm və deməliyəm ki, Siz

həmişə başqa namizədlərdən böyük fərqlə irəlidə olmusunuz.

Janna Dozortseva: Cənab Prezident, mən Allahdan arzu edirəm ki, Siz həmişə var olasınız, həmişə sağlam olasınız və onda hər şey yaxşı olacaq.

Rengin Gökmən: Cənab Prezident, bu gün mənim həyatımın ən şərəfli konsertlərindən biri oldu. Azərbaycanlı qardaşlarımızın bizi unutmaması, yubileyə bizi dəvət etməsi bütün türk sənətcilərinə böyük şərəf verdi.

Heydər Əliyev: Sizin əsəriniz də çox gözəldir. Bizim orkestr də çox gözəl ifa etdi.

Rengin Gökmən: Mən tələbə olarkən müəllimim Niyazinin əsərlərini gətirib bizə dinlətdi. Niyazi Tağızadənin rəhbərliyi ilə Moskvanın Simfonik Orkestri çalırdı. Niyazi Tağızadənin ismini ilk dəfə orada eşitdim. Onda mən uşaq idim. Sonrakı illərdə Niyazi haqqında çox öyrəndim. Sizə təşəkkür edirəm ki, belə anlan xalqınıza yaşadırsınız.

Heydər Əliyev: Çox sağ ol. O, Türkiyədə çox böyük işlər gördü. Mənim xatirimdədir, 1950-ci illər idi, ilk dəfə Türkiyəyə o getdi. O vaxtadək heç kəs Türkiyədə olmamışdı. Türkiyədə nə var, nə yox, simfonik orkestr var, opera və balet teatrı var - heç bir şey bilmirdik. O, üç ay orada yaşadı.

Rengin Gökmən: Adnan Sayqunun "Koroğlu" operasını da ilk dəfə Niyazi ifa etdi. Bu əsər o zaman bəri bir dəfə də olsun səhnəyə qoyulmayıbdır. Onu təkcə Niyazi ifa etmişdir. Təəssüflər olsun ki, bu işdə bizim də nöqsanımız var, onu tamaşaya qoya bilməmişik. Niyazinin çox böyük xidmətləri olmuşdur.

Fidan Qasımova: Janna, Siz Azərbaycan musiqisini təbliğ etdiyiniz vaxtlarda Niyazinin iştirakı ilə İttifaqlar evinin Sütunlu salonunda verilən konsertləri xatırlayırsınız mı? Bu, həmin salonda Sizin ilk konsertlərinizdən biri idi. Siz onu necə gözəl aparırdınız.

Janna Dozortseva: Bu, Sütunlu salonda mənim ilk

konsertim deyildi. Çünki mən orada 1966-cı ildən işləyirəm. Amma biz əvvəllər Sizinlə tanış deyildik. Bu, Sizin iştirakınızla ilk konsert idi.

Heydər Əliyev: Bilirsiniz, bugünkü konsert mənə çox güclü təsir bağışladı. Müxtəlif böyük adamlarımızın - yazıçıların, bəstəkarların yubileylərinə həsr edilmiş belə gecələr bizdə vaxtaşırı olur. Onların hamısı yaxşı keçir, yaxşı musiqi hissəsi olur. Ancaq bugünkü gecə əvvəlkilərdən onunla fərqlənir ki, burada yüngül musiqi yoxdu, rəqslər yoxdu, yalnız belə ciddi musiqi vardı. Hər bir əsər insanı məftun edirdi. Konsertdə "Rast" ifa olunduqda pultun arxasında dayanmış Rauf Abdullayev kimi, yəqin ki, mən də qəlbən həyəcan keçirirdim, ona görə ki, bu musiqinin təsiri son dərəcə güclü idi. Burada xoş hisslər, hansısa kədərli duyğular, kövrək hisslər keçirirsən. Konsert mənə çox yaxşı, çox güclü təsir bağışladı.

Sərvər Qəniyev: Bəlkə, Filarmoniya bərpa olu-

nandan sonra əvvəlki ənənələrə yenidən başlayaq?

Heydər Əliyev: Filarmoniya indi bərpa edilir, aprelə tam hazır olacaqdır. Rostropoviç orada konsert verməyi vəd edir. Əlbəttə, biz orada işləri qaydaya salacağıq. Heyif ki, Niyazi yoxdur. Amma əvəzində Rauf Abdullayev var. Odur ki, biz belə gecələri ayda bir dəfə keçirəcəyik. Bilirsiniz, açığını deyim ki, bu, çox böyük zövq bəxş edir. Mən bugünkü konsertdən çox məmnunam.

Polad Bülbüloğlu: Cənab Prezident, Siz həmişə gözəl çıxış edirsiniz, amma bugünkü çıxışınızda Niyazi barəsində səmimiyyətiniz xüsusilə duyulurdu. Hiss edilirdi ki, Siz bu adamı sevirsiniz. Biz Sizin parlaq çıxışlarınızın neçə illərdir şahidiyik, ancaq bugünkü çıxışınız nə qədər səmimi, nə qədər ürəkdən gələn çıxış idi. Biz ev-muzeyinin açılışındakı çıxışınızı xatırladıq, bu, proqram xarakterli çıxış idi. Aldığımız yeni gəmilərdən birinə Sizin məsləhətinizlə Niyazinin adı verildə biz hamımız kayutaya topladıq və Sizin muzeydəki çıxışınıza baxdıq. Biz videokasetə yazılan bu çıxışı gəminin kollektivinə bağışladıq.

Heydər Əliyev: Gəlin, bədələrimizi cəmiyyətimizin, bütün bəşəriyyətin ən yaxşı hissəsi olan gözəl xanımların şərəfinə qaldırıq! Bəşəriyyət onlarsız yaşaya bilməz.

Bu gün biz belə gözəl qadınların arasındayıq, onlar zahirən gözəl olmaqla yanaşı, incəsənət xadimlərinə məxsus daxili aləmləri ilə də zəngindir. Sənət adamı isə xüsusi adamdır. Siz bilirsiniz, mən həmişə belə hesab etmişəm və indi də bu fikirdəyəm ki, sənət adamları tək-tək yetişir. İncəsənət çətin və mürəkkəb işdir, həyatını buna həsr etmiş insanlar həm cəmiyyətin və xalqın, həm də dövlətin qayğılarından kənarda yaşaya bilməzlər. Mən həmişə mədəniyyətimizin, incəsənətimizin qayğısına qalmışam və başa düşürəm ki, xalq bunsuz yaşaya bilməz. Biz nə etsək də, iqtisadiyyatda nə qədər uğurlarımız olsa da, mən başa düşürəm ki, xalq incəsənətsiz yaşaya bilməz, axı o, xalqın simasıdır.

Tarixi keçmiş baxımından simfonik musiqi bizim xalqımız üçün səciyyəvi deyildir, biz onu Avropadan əxz etmişik, Azərbaycanda onun banisi Üzeyir Hacıbəyov olmuşdur, sonra isə burada inkişaf etmişdir.

Rauf Abdullayev: Cənab Prezident, xarici ölkələrə qastrollar təşkil etmək mümkün olsaydı... Bizdə kiçik kollektivlər qastrola çıxırlar, onların maliyyə məsələlərini həll etmək asandır, - bizim kollektivimiz isə çox böyükdür. Heç olmazsa, Türkiyəyə qastrola getmək mümkün olsaydı...

Polad Bülbüloğlu: Əgər 100 nəfər gedirsə, onda buna çox böyük vəsait lazımdır, bu da çətinidir. Yadı-
nızdadımı, Fransaya Berlioz festivalına gedərkən, Siz

təyyarə verdiniz. O zaman Fransada çıxan bütün qəzetlər yazırdı ki, Prezident Azərbaycan simfonik orkestrinə təyyarə verdi və orkestr öz təyyarəsində gəldi.

Heydər Əliyev: Siz razılığa gəlin, harada çıxış etmək sizin üçün münasib olarsa, bütün xərcləri biz öz üzərimizə götürərik, təki siz çıxış edin. Orada biletdən satacaqsınız, ya yox, qazanacaqsınız, ya yox, o da sizin olsun.

Fidan Qasımova: Cənab Prezident, Siz dekabrın 20-də bizim gecəmizə gələcəksinizmi? Həmin gün bizim yaradıcılıq fəaliyyətimizin 25 illiyidir. Bilmirik, o gecədə biz oxuyacağıq, yoxsa, Sizin haqqınızda, bizim həyatımız üçün Sizin nə demək olduğunuz haqqında danışacağıq?

Heydər Əliyev: Yox, mənim haqqımda danışmaq lazım deyil, onda bu, yığıncaq olar, oxumaq lazımdır. Mən sizi dinləməyə gələcəyəm. Yaxşı bir konsert hazırlayın, ayın 20-də mütləq gələcəyəm.

Sərvər Qəniyev: Türkiyədə biz bir orkestr yaratmışıq, onun üzvlərinin əksəriyyəti azərbaycanlılardır. Biz hazırladığımız proqramı Filarmoniyanın açılış mərasimində Sizə hədiyyə etmək istərdik.

Heydər Əliyev: Yaxşı. Dekabrın 20-dəki konsertdə sən də iştirak et.

Sərvər Qəniyev: Martın 25-də yubileyim keçiriləcək, həmin gün 65 yaşım və səhnə fəaliyyətimin 50 ili tamam olacaq. Yubileyi Doğramacı təşkil edəcəkdir

Heydər Əliyev: Yaxşı, qoy, orada Doğramacı təşkil etsin, sonra da yubiley burada keçirilər.

Rengin Gökmən: Əminəm ki, Türkiyədə Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin çıxışını dinləmək istəyənlər çoxdur. İstərdik ki, bizim də orkestrlərimiz Azərbaycanda olsun. Mən qayıtdıqdan sonra bu məsələni müvafiq idarələr qarşısında qaldıracağam. İzmir Bakı ilə qardaşlaşmış şəhərdir və biz mədəniyyət sahəsində də yaxşı əlaqələr yaratmaq istəyirik.

“Hamlet” tamaşası Azərbaycanın teatr həyatında, mədəni həyatında böyük hadisədir. Şekspir həmişə ona görə yaşayır ki, onun hər bir əsəri özündə fəlsəfi fikirlər daşıyır.

Heydər Əliyev

Azərbaycan teatrı məşhur ingilis dramaturqu Uilyam Şekspirin əsərlərinə dəfələrlə müraciət etmişdir. Ədibin “Hamlet” əsəri Azərbaycan səhnəsində ötən əsrin 30-cu illərindən nümayiş etdirilmişdir. Bu tamaşa “Hamlet” faciəsinin Azərbaycan səhnəsində dördüncü quruluşda ilk tamaşasıdır. Tamaşanın rejissoru Azər Paşa Nemət, Hamlet rolunun ifaçısı Fuad Poladovdur.

Şekspirin "Hamlet" faciəsinin yeni quruluşda ilk tamaşasında

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il dekabrın 7-də Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında məşhur ingilis dramaturqu Uilyam Şekspirin "Hamlet" faciəsinin yeni quruluşda ilk tamaşasında oldu.

Tamaşaçılar dövlət başçısını hərarətli alqışlarla qarşıladılar. Vaxtilə bu teatrın səhnəsində dəfələrlə göstərilmiş, onun repertuarında özünə möhkəm yer tutmuş bu əsərin yeni quruluşda tamaşası uğurla keçdi və teatrsevərlər tərəfindən yüksək dəyərləndirildi.

Əməkdar incəsənət xadimi, rejissor Azər Paşa Nemətin quruluşunda hazırlanmış tamaşada Hamlet rolunu xalq artisti Fuad Poladov oynayırdı. Digər əsas rollarda xalq artistləri Səyavuş Aslan, Yaşar Nuri, əməkdar artist Rafael Dadaşov, Sənubər İskəndərli, əməkdar artist Bürcəli Əsgərov və başqaları çıxış edirdilər. Tamaşanın rəssamları əməkdar incəsənət xadimi, mərhum Elçin Məmmədov və əməkdar rəssam Nazim Bəykişiyev, bəstəkarı əməkdar incəsənət xadimi Səyavuş Kərimi idi.

Dövlət başçısı fasilə zamanı tanınmış ədəbiyyat, incəsənət, elm xadimləri ilə görüşüb söhbət etdi.

Azərbaycan Prezidenti **Heydər Əliyev** tamaşadan sonra səhnə arxasına gəlib artistlərlə görüşdü, "Hamlet" faciəsinin yeni quruluşunu hazırlayan yaradıcı heyətə təşəkkürünü bildirərək dedi:

- Sizinlə yenidən görüşümdən çox məmnunam. Xeyli vaxt idi ki, teatra gəlmək ya mümkün deyildi, yaxud da ki siz çağırırdınız. Hər halda mən sizin teatrı həmişə sevmişəm, tamaşalara gəlmişəm.

"Hamlet" tamaşasının göstəriləcəyini eşitdim, maraqlandım. Dedilər ki, tamaşa çox yaxşı hazırlanıbdır. Yaxşı quruluşu var, yaxşı ifa edirlər. Təbiidir ki, bu, Azərbaycanın teatr həyatında, mədəni həyatında böyük hadisədir. Çünki klassiklərin əsərləri həmişə yaşayır. Daim yaşayan əsərlər var. Əsərlər var ki, müəyyən dövrə həsr olunub, ancaq o dövrdə yaşayır, yaşaya bilər. Klassiklərin əsərləri isə həmişə yaşayır. Xüsusilə Şekspir yaradıcılığı, onun əsərləri...

İndi Azərbaycan teatrının 130 illik yubileyinə hazırlışıq. Azərbaycan teatrı vaxtilə, hələ çox onilliklər bundan öncə Şekspirin əsərlərinə müraciət edibdir. "Hamlet" Azərbaycan səhnəsində otuzuncu illərdə çox uğurla göstərilibdir. Mənə belə gəlir ki, Abbas Mirzə Şərifzadə Hamlet rolunu ilk oynayan bizim görkəmli aktyorlarımızdan biri olubdur. Deyirlər ki, sonralar da bu əsər dəfələrlə göstərilibdir. Elçin Əfəndiyev buradadır, yoxsa yox? O məlumat

verdi ki, "Hamlet" Azərbaycan səhnəsində dördüncü dəfədir ki, qoyulur.

Elçin Əfəndiyev: Bəli, dördüncü dəfədir...

Heydər Əliyev: Təbiidir, ola bilər ki, bu azdır. "Hamlet" əsəri bizim səhnəmizdə çox göstərilşəydi, teatrimız üçün daha yaxşı olardı. Ancaq bunlar tarixdir, hər şey arxada qalıb, olanlar barədə heç nə demək olmaz. Əsas odur ki, indi siz Şekspir yaradıcılığına yenidən müraciət etmisiniz. Onun ən görkəmli əsərlərindən birini - "Hamlet" faciəsini səhnəyə qoymusunuz.

Otuzuncu illərdə "Hamlet" bizim sevimli pyeslərimizdən biri idi. Burada bizim nəsiləndən olan

adamlar var, yəqin salonda da belələri vardı, mən Hamleti Abbas Mirzə Şərifzadənin ifasında görmüşəm. Sonralar da "Hamlet" əsəri şəxsən mənə həmişə maraqlandırılıb. Bu pyesi Moskvada tamaşaya qoyublar, mən onu görmüşəm. Nəhayət, film vardı, məşhur aktyor Smoktunovski Hamlet rolunu çox gözəl ifa edirdi. Biz bunların hamısını müəyyən qədər yada salarkən deyə bilərik ki, dünyada, ola bilər, yüzə qədər quruluşda "Hamlet" tamaşası olsun. Hər rejissor, hər aktyor onu özünün bildiyi kimi göstərir. Amma bunun əsası Şekspirin yaradıcılığıdır, onun fəlsəfəsidir. Bu, böyük bir fəlsəfədir. Şekspir həmişə ona görə yaşayır ki, onun

hər bir əsəri özündə fəlsəfi fikirlər daşıyır. Ona görə də mən çox məmnunam ki, siz bu əsəri səhnəyə qoymusunuz. Əgər siz gələcəkdə də belə əsərləri unutmasanız, yaxşı olar. Çünki hansısa günə aid olan əsərlər, gəldi-gedər əsərlərdir. Mən demirəm ki, siz onlardan imtina edəsiniz. Hər günün tələbini də ödəmək lazımdır. Ancaq teatr teatrdır. Bilirsiniz, teatr görək öz yüksək simasını həmişə saxlasın.

Biz Azərbaycan teatrı ilə fəxr edirik. Mən bunu dəfələrlə demişəm. Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan teatrının 100 illik yubileyində mən Respublika sarayında məruzə ilə çıxış etmişəm. Sonra mənə dedilər ki, sən respublikanın rəhbərisən, teatrşünas

deyilsən, nə üçün məruzə edirsən? Dedim ki, məruzə etdim və hər halda, teatrşünaslardan pis etmədim. Bu, qəzetlərdə qalıbdır, arxivlərdən tapmaq olar. Mən bunu niyə deyirəm? Çünki bizim teatr həqiqətən klassik teatrdır. Əgər klassik teatr olmasaydı, bu qədər yaşaya bilməzdi. Teatrı belə yaşatmaq lazımdır. İndi mən görürəm ki, siz bu addımları atırsınız. Mən bunu bəyənirəm. Bu barədə sizə yardımçı olmağa hazıram ki, bizim teatrımızın səviyyəsini getdikcə yüksəldəsiniz.

Bugünkü tamaşa haqqında indi nə deyə bilərəm? Quruluşçu rejissora təşəkkür edirəm, əsərə çox yaxşı quruluş veribdir. Çox gözəl musiqi müşayiəti var. Səyavuş Kərimi çox qeyri-adi, müasir bəstəkardır.

Keçmişdə "Hamlet" tamaşasında dekorasiyalar vardı. Özü də zəngin dekorasiyalar, sarayların dekorasiyaları vardı, onları bilirsinizmi? Siz gəncsiniz, yəqin, görməmişsiniz. Amma mən bunu görmüşəm.

Ümumiyyətlə, bizim həmin teatrımızda, - keçmişdə o, Musiqili Komediya Teatrının yerində idi, - böyük-böyük dekorasiyalar vardı. Ona görə də, bayaq dedilər ki, tamaşa 4 saat davam edəcək, o vaxt 6 saat çəkirdi. 4-5 pərdə... Bir pərdə oldu, fasilə, görək dekorasiyalar dəyişiləydi. Amma indi burada dəyişiklik var, dekorasiya yoxdur. Dekorasiyasız da pis deyil, bəlkə, daha da yaxşıdır. Ona görə də mən bu barədə rəssamların işini qeyd etmək istəyirəm. Çox yaxşı bədii tərtibat veriblər. Bunlar, deməli, tamaşanın təşkilatçılarıdır.

O ki qaldı tamaşanın ifaçılarına, hamınız çox yaxşı oynadınız. Özü də bu tamaşada məni sevindirən odur ki, - burada siz azsınız, - səhnədə çoxlu adamlar vardı.

Çox gözəldir ki, belə kütləvi səhnələri olan bir tamaşa yaratmısınız. Ancaq bu tamaşanın bütün ağırlığı, təbiidir ki, Hamlet rolunun ifaçısının üzərinə düşübdür.

Fuad Poladovu mən 1970-ci illərdən yaxşı tanıyıram. Elə bu səhnədə çox gözəl rollar ifa edirdi. Çox məmnunam ki, yenə də bu səhnədədir və deyə bilərəm ki, bu rolu çox məharətlə oynadı. Fuad, mən səni təbrik edirəm. Çünki bu dörd saatın, demək olar ki, xeyli hissəsini Hamletin monoloqları, danışmaları təşkil edir. Şekspir əsəri belə yaradıb, başqa cür etmək olmaz. Ancaq kim bu rolu ifa etmək istəyirsə, bu ağırlıq onun üzərinə düşür. Kim bu ağırlığı necə daşıyarsa, o, başqa məsələdir, bu fərqlidir.

Mən hesab edirəm ki, bu gün Fuad Poladov Azərbaycan teatrında Hamlet rolunu çox məharətlə ifa etdi. Yenə də deyirəm, mən səni təbrik edirəm. Güman edirəm ki, gələcəkdə də klassik əsərlərdə belə rolları ifa etməkdə davam edəcəksən. Bu, çox

faydalıdır, cəmiyyət üçün faydalıdır. Hər bir rolu ifa etməyin çətinliyi var. Amma belə rolu ifa etmək, təbiidir ki, aktyordan böyük istedad, məharət, bilik tələb edir. Çünki ifa etdiyin surətin daxili aləmini dərk edə bilməsən, əsərin fəlsəfəsini duya bilməsən, əlbəttə ki, bu rolu oynamaq mümkün deyildir. Bunların hamısını biz bu gün gördük.

Bu pyes belədir ki, burada bir rol hamısından fərqlənir. Ona görə də başqa rolu Fuadın ifası ilə müqayisə etmək mümkün deyildir. Ancaq mən çox məmnunam ki, məsələn, Kralıça rolunun ifaçısı da çox gözəl çıxış edirdi. Bu rolun ifaçısını mən əvvəllər görməmişdim, bu qızı birinci dəfədir ki, görürəm. Xülasə, çox yaxşı çıxış edirdi. Ofelya rolunun ifaçısı da çox gözəl çıxış edirdi. Bu qadın rollarını xüsusi qeyd edirəm. Bilirsiniz, bu rollar bizim Azərbaycan həyatının xüsusiyyətinə uyğun rollar deyildir. Çünki bu rolların hamısı Danimarkanın, İngiltərənin o dövrdəki həyatı ilə bağlıdır. Bunları məhz o cür göstərmək, yəni həmin surətləri azərbaycanlaşdırmaq əsas şərtdir, məsələ bundadır. Əgər kimsə Şekspiri istəsə azərbaycanlaşdırsın, bu, əlbəttə ki, mənfi nəticə verəcəkdir.

Dünən maestro Niyazinin 90 illik yubileyi idi. Mən orada çıxış edib xatirələrimi danışarkən dedim ki, Niyazi bütün başqa istedadı ilə yanaşı, bizim Azərbaycan bölgələrinin ləhcələrini çox gözəl yamsılayırdı. O, çox gözəl aktyor idi. Məsələn, Şəki ləhcəsini, yaxud da ki, Gəncə, Qarabağ ləhcəsini... Mənim yadımdadır, - biz ailəvi dost olmuşduq, - bir dəfə o danışdı ki, Şəki teatrında tamaşaya qoyulmuş "Otello"-da Şəki ləhcəsi ilə deyilirdi: "...Mənim ciyimin yaylığı necə oldu?" Rolu azərbaycanlaşdırmaq olmaz. Ona görə də Fuadın da, bu qızların da ifasında mən məhz o ölkənin, həmin xalqın xüsusiyyətlərini hiss etdim. Bu da bunların əsərə çox ciddi yanaşmasının nəticəsidir.

Sonra, əsərdə, əlbəttə ki, Kral surəti var. Rafael, çoxdandır ki, səni səhnədə görmürdüm, sən harada idin, yox idin. Yayda səni bir dəfə çimərlikdə görmüşəm. Bazar günü mən çimərliyə getmişdim ki, görüm insanlar necə istirahət edirlər. Qəflətən getdim, heç kəs bilmirdi. Gəlmişdim çimərliyə, Buzovna çimərliyi idi, yoxsa?..

Rafael Dadaşov: Buzovna yox, Zuğulba çimərliyi idi.

Heydər Əliyev: Hə, Buzovna ilə Zuğulba arasındakı çimərlik idi. Oturdum, bir az çay içdim, su içdim, bir az söhbət etdim. Bir də gördüm ki, Rafael anası ilə gəlir. Rafaelin anası Sofiya Azərbaycanın xalq artistidir. Onun anası da artist idi. Naxçıvanda 1930-cu illərdə teatr çox güclü idi. Güclü artistlər

vardı. Orada da baş rolları iki-üç aktrisa oynayırdı. Onların da biri Xədicə xanım Qaziyeva idi. Xədicə Qaziyeva da orada aktyorlardan hansınasa ərə getdi. Ondən da Rafaelin anası Sofiya doğuldu. Sofiyanı uşaqlıqdan tanıyıram. İndi görürsünüzmü, mən sizə hansı tarixi söyləyirəm.

Xədicə xanımın gözəl çıxışları olurdu. Orada yaxşı aktyorlar vardı, məsələn, İsa Musayev, ən gözəl aktyor Miribrahim Həməzəyev idi.

Rafael Dadaşov: Bəli, Miri müəllim...

Heydər Əliyev: Miribrahim Həməzəyev. Zərəş xanım - Miribrahim Həməzəyevin xanımı oynayırdı. Bəli, Rafaelin anası və nənəsi də teatr sənəti ilə bağlıdılar. Səni orada gördüm, amma teatrda yox idin. Sonra eşitdim ki, "Hamlet"-də oynayırısan, dedim çox yaxşı ki, buraya gəlmisən. Amma çox belə cüssəlisən... Yəqin ki, idmanla məşğul olmusan. Hə? Daş qaldırmısan, ya nədirse...

Rafael Dadaşov: Yəqin ki, bu, ifa etdiyim rola uyğun olar.

Heydər Əliyev: Bəli, Kral da... Doğrudan da, Şekspir bu faciəni necə yaradıbsa, - mən bu əsəri birinci dəfə deyil ki, görürəm, - hər dəfə adamda çox böyük təəssürat doğurur. Mənə dedilər ki, tamaşaya iki saat baxacaqsan. İki saat elə keçdi ki, heç xəbərim olmadı. İkinci pərdə qısa oldu. Mən burada nə qədər oldumsa, yorulduğumu hiss etmədim. Biz buraya

yorulmağa gəlmirik. Əksinə, istirahət etməyə gəlirik. Mən tam istirahət etmişəm. Çünki bu, çox güclü əsərdir.

Əsərə ki, alışırısan, onda həqiqətən istirahət edirsən. Səni də təbrik edirəm, bu teatra gəlmisən. Güman edirəm ki, teatrdan ayrılmmaq lazım deyildir.

Bu gün görürəm, qarşımda durublar, Səyavuş, Yaşar... Siz həmişə çox yaxşı oynayırsınız. Elə aktyorlarsınız ki, sizin haqqınızda nə qədər desək, yenə söz qurtarmayacaqdır. Amma bu dəfə xüsusi rollar oynayırsınız. Məsələn, Səyavuş elə həmişə adamı güldürür. Amma bu dəfə elə bir rol oynayırdın ki, onun da öz xüsusiyyəti var.

Səyavuş Aslan: Məni zorla oynatdılar...

Heydər Əliyev: Yox, əşşi... Amma yaxşı oynayırdın. Qəbirqazan surətini də Yaşar yaxşı oynayırdı. Çox yaxşı oynayırdınız. Daha kimi deyim?

Həmin yaxşı oynayırdınız. Elədir, yoxsa yox? Gənclər də, təbiidir ki, inkişaf edirlər. Mən bunu görürəm. Bu gün tamaşada mən çoxlu gənc ifaçı gördüm, gənclər gördüm. Demək, bu teatra gənc aktyorlar gəlib. Onlar çoxdurlar.

Əliabbas Qədirov (teatrın bədii rəhbəri və direktoru, xalq artisti): Bəli. Teatra gənclər cəlb olunur.

Heydər Əliyev: Teatra görək gənclər gəlsin. Gənclər gəlsin ki, onlar Səyavuşun, Yaşarın, o birilərin işlərini davam etdirlərsin. Fuad özü hələ

cavandır. Doğrudan, mən səni çoxdandır ki, görmürəm, dəyişilməmişən. Özünü yaxşı saxlamısan. Çoxdandır, gör nə vaxt idi, mən səni 1970-ci illərdə səhnədə görmüşəm. 20 ildir, 20 ildən də çoxdur... Amma bu 20 ildə heç dəyişilməmişən. O vaxtkı kimisən.

Səyavuş Aslan: Heydər müəllim, Rus Dram Teatrında işləyir, buraya dəvətlə gəlibdir.

Heydər Əliyev: Burada işləmir?

Səyavuş Aslan: Yox, burada işləmir. Amma arzumuzdur ki, bizimlə işləsin, ona yalvarırıq, deyirik, indi

nə vaxt qayıdacağını bilmirik.

Heydər Əliyev: Artistlərin bu işinə qarışmaq olmaz.

Əliabbas Qədirov: Mən onu dəvət etmişəm.

Heydər Əliyev: Mən bu məxluqu yaxşı tanıyıram. Çünki dəfələrlə demişəm, mən özüm teatr həvəskarı olmuşam, lap gənc vaxtımda - Naxçıvanda dram dərnəyində mən də çıxışlar etmişəm. Miribrahim Həmzəyev bizim dram dərnəyinin rəhbəri idi. Sonra burada, Bakıda - Azərbaycan Sənaye İnstitutunda oxuyanda da bizim dram dərnəyimiz vardı. Mən orada da

çıxış etmişəm. Hətta bir dəfə "Hamlet"dən bir pərdə hazırlamışdılar, mən də özüm bacardığım kimi çıxış etdim. Yəni bilirəm ki, bu artistlər xüsusi məxluqdur. Onların işinə qarışmaq olmaz. Onları gərək başlıbaşına buraxasan. Nə edirlərsə, qoy etsinlər. Bu teatrdan çıxıb başqa teatra gedirlər. Bu, sizin öz işinizdir. Keçmişdə bu teatrdan da gedən olubdur. Rəhmətlik Mehdi Məmmədov neçə dəfə buradan getmiş və neçə dəfə də buraya qayıtmışdı. Yərinizdə deyilmi? O da Rus Dram Teatrına getmişdi. Elədirmi?

Əliabbas Qədirov: Bəli, Opera Teatrına da

getmişdi.

Heydər Əliyev: Opera Teatrına, Rus Dram Teatrına da getdi. Sonra mən onu 1970-ci illərdə buraya gətirdim, dedim, gəl bu teatra. Gəldi, burada baş rejissor oldu. Özü də oynayırdı, yadımdadır, Xəyyamı çox oynadı.

Əliabbas Qədirov: "Meşşanlar"da, "Canlı meyit"də...

Heydər Əliyev: Bəli, "Canlı meyit"də... "Xəyyam" mənim xatirimdə çox yaxşı qalıbdır, "Xəyyam" pyesini qoydu, elədirmi?

Əliabbas Qədirov: Elədir.

Elçin Əfəndiyev: "İnsan"da da oynadı.

Əliabbas Qədirov: 1969-cu ildə...

Heydər Əliyev: Mən xahiş etdim, o, Səməd Vurğunun "İnsan" pyesini tamaşaya hazırladı.

İndi kim-kimə yalvarır, bu, sizin öz işinizdir, mənim işim deyildir. Əgər Fuad Rus Dram Teatrındadırsa, bir gün gedəcəyəm, orada görəcəyəm. Bəlkə Səyavuş, sən də Rus Dram Teatrına gəldin. Sənin özün gah orada - Musiqili Komediya Teatrındasan, gah buradasan. Belədir də. Bu, tamamilə təbii haldır. Bunu heç kəs heç kimə irad tutmasın. Hesab edirəm ki, bu, təbii haldır.

Bir sözlə, hamınız bu gün bu ağır tamaşanı göstərdiniz. Mən çox məmnunam ki, sizin bu teatrda da öz içərinizdən çıxan direktorunuz var. Sən həm teatrın bədii rəhbərisən, həm də direktorusan?

Əliabbas Qədirov: Bəli.

Heydər Əliyev: Daha bunu tərifləməyə ehtiyac yoxdur. Bilirsiniz də, bu da böyük rollar oynayıb, indi də teatra başçılıq edir və yaxşı başçılıq edir.

Son dəfə mən sizin maaşlarınızı da artırdım, bilirsiniz də.

Səyavuş Aslan: Çox sağ olun. Sizin sağlığınız bizim teatr üçün hər şeydir. 22 nəfərə də Prezident mükafatı təyin etmişiniz.

Heydər Əliyev: Özü də hərəyə 2 milyon manat... Hə?

Əliabbas Qədirov: Bəli, 22 nəfərə iki milyon, milyon yarım, ən azı bir milyon manat Prezident mükafatı vermişiniz.

Heydər Əliyev: İndi Azərbaycanda heç kim dövlətdən bu qədər pul almır. Başqa yerdən alanlar var.

Səyavuş Aslan: Heydər müəllim, 3-4 nəfər də yaxşı gənc aktyorlarımız var, işləyirlər. Onların fəxri adları yoxdur.

Heydər Əliyev: Sən bunu dedin, mən tapşırıram, nə dərdiniz varsa, deyin.

Əliabbas Qədirov: Cənab Prezident, çox sağ olun.

Teatrımıza Sizin gəlişiniz bizi ruhlandırır. Sizin buraya gəlişiniz bizim üçün həmişə bayramdır. Hamı bilir ki, Sizin gəlişiniz burada necə təntənə ilə qarşılanır və bilir ki, Siz bizə çox böyük qayğılar göstərmisiniz. Mən 1969-cu ildən bu teatrda işləyirəm. O vaxtdan bu günə qədər bizim teatra Sizin qayğınız həmişə olub. Biz Sizə çox təşəkkürümüzü bildiririk. Biz bir neçə ay Sizin buraya gəlişinizin təəssüratı ilə yaşayacağıq. Bilirik ki, Siz həmişə teatrın qayğısını çəkmişiniz. Bayaq da söhbətimiz oldu, düzdür, Səyavuş da deyir, Siz də dediniz ki, nə lazımdırsa, yəni gələcəkdə aktyorlarımıza fəxri ad verilməsi məsələləri, teatrımıza milli teatr statusu verilməsi...

Heydər Əliyev: Mənim incəsənətə, ələlxusus, teatra münasibətimi sübut etmək lazım deyil. Ona görə də nə lazımdırsa etmişəm və edəcəyəm.

Səyavuş Aslan: Özünüz də gördünüz, yaxşı gənclərimiz var.

Heydər Əliyev: Görürəm, siz veteranlar da yaxşısiniz.

Səyavuş Aslan: Gəncləri də bizim siyahıya salsanız, yaxşı olardı.

Heydər Əliyev: Gəncləri də siyahıya salırıq. Sən narahat olma. Səyavuş, yəqin, sənin heç ağlına gəlməzdi ki, sənə birdən 2 milyon manat mükafat təyin edəcəyəm, hə?

Səyavuş Aslan: Heç indi də ağlıma gəlmir. İndi də çox sevinirəm. Qəflətən oldu.

Heydər Əliyev: İndi bir də görəcəksən ki, nə isə etdim, sənin heç ağlına gəlməz ki, bunu etmişəm. Bir sözlə, çox sağ olun. Mən çox məmnunam, sizə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Daha sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev teatrın yaradıcı kollektivi ilə xatirə şəkli çəkirdi.

Fidan xanım və Xuraman xanım Azərbaycan musiqi sənətinin, opera musiqisinin, klassik musiqi sənətinin tarixinə böyük, gözəl qızıl səhifələr yazmışlar. Onlar bizim zəngin mədəniyyətimizin ən dəyərli inciləridir.

Heydər Əliyev

Görkəmli opera müğənniləri - Azərbaycanın və SSRİ-nin xalq artisti Fidan Qasimova 1947-ci il iyunun 17-də, Azərbaycanın xalq artisti Xuraman Qasimova isə 1951-ci il iyunun 6-da Bakı şəhərində anadan olmuşdur.

Fidan və Xuraman Qasimova bacıları musiqi təhsilini Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında və P.İ.Çaykovski adına Moskva Dövlət Konservatoriyasında almışlar.

Bir neçə nüfuzlu beynəlxalq vokal müsabiqələrinin qalibləridirlər.

Fidan və Xuraman Qasimovaların çoxşaxəli yaradıcılığında Avropa, Rusiya və Azərbaycan klassik bəstəkarlarının əsərləri geniş yer tutur. Onlar dünyada tanınmış bir çox opera tamaşalarında - C.Verdinin "Aida" və "Otello", Ş.Qunonun "Faust", J.Bizenin "Karmen", C.Puççininin "Bogema", "Turandot", "Toska", P.İ.Çaykovskinin "Yevgeni Onegin" və "İolanta", N.A.Rimski-Korsakovun "Çar gəlini", S.V.Raxmaninovun "Aleko", Ü.Hacıbəyovun "Koroğlu", F.Əmirovun "Sevil" operasında qadın obrazlarının bənzərsiz ifaçıları olmuşlar. Uzun illər Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solistləri olmuş, dəfələrlə Böyük və Marinski Teatrları, Toledo Opera Teatrı, Smetana adına Teatr, Buxarest Dövlət Teatrı, Kuba Opera Teatrı, Yunanistan Parfenon Teatrı və Detroit Opera Teatrı (ABS) kimi dünyanın məşhur teatr və konsert səhnələrində böyük müvəffəqiyyətlə çıxış etmişlər.

Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının professorları olaraq Fidan və Xuraman Qasimovalar son illər yeni gənc vokalçılar nəslini yetişdirməklə məşğuldurlar. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafına verdikləri əvəzsiz töhfələrə görə Fidan Qasimova "Şöhrət" və "Şərəf" ordenləri ilə, Xuraman Qasimova "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuşdur. Fidan və Xuraman Qasimovalar bir sıra digər nüfuzlu mükafatlara və fəxri adlara layiq görülmüşlər.

Xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımovaları qəbul edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il dekabrın 12-də Prezident sarayında dövlət mükafatı laureatları, xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımova bacılarını qəbul etdi.

Prezident **Heydər Əliyev** görkəmli incəsənət ustalarını səmimiyyətlə salamlayaraq dedi:

- Siz mənimlə belə görüşü arzulayırdınız. Amma mən sizinlə tez-tez görüşürəm. Elədir, yoxsa yox?!

Fidan Qasımova: Cənab Prezident, Siz bizə böyük

şərəf verdiniz. Biz Sizinlə fəxr edirik.

Xuraman Qasımova: Möhtərəm Prezident, biz düşünürük ki, bu da azdır. Sizi hər zaman görəndə sevinirik.

Heydər Əliyev: Amma siz istəyirdiniz ki, xüsusi bir görüş olsun. Mən də sizi dəvət etmişəm. Çox məmnunam ki, vaxt tapmışam. İş onda deyil ki, mən istəmirəm. Əksinə, məndən olsa, sizi daha da tez-tez dəvət edərdim. Ancaq vaxt olmur. Allaha şükür ki, indi vaxt tapmışam. Mən sizə o gün söz verdim. Dedim, bu günlərdə qəbul edəcəyəm. Demək, vədimi yerinə yetirmişəm.

Xuraman Qasımova: Cənab Prezident, Siz hər zaman söz verirsiniz və yerinə yetirirsiniz. Ona görə biz əmin idik ki, vaxt tapacaqsınız. Çox sağ olun ki, vaxt tapdınız.

Heydər Əliyev: Maşallah, çox yaxşısiniz. Görünüşünüz çox yaxşıdır. Güzəlliyiniz də, təbiidir, bunu deməyə ehtiyac yoxdur. İşləriniz də gedir. Elədirmi?

Fidan Qasımova: Bəli, elədir.

Heydər Əliyev: Ancaq bilirəm ki, sizin bir probleminiz var. Sizin yaradıcılıq fəaliyyətinizin 25 illik yubileyidir. Görün, vaxt necə gəlib keçir. 25 il...

Xuraman Qasımova: Cənab Prezident, yaradıcılığımızın 25 illiyini keçirəcəyik. Bunu, Sizin və xalqımızın qarşısında, sadəcə, bir hesabat kimi edəcəyik ki, nəyə nail olmuşuq, nə etmişik. Siz bizim sənətimizə hər zaman böyük qiymət vermişiniz.

Heydər Əliyev: Çox şeyə nail olmuşunuz. Siz Azərbaycan incəsənətində, musiqisində, xüsusən opera sənətində, ümumiyyətlə, mədəniyyətdə çox böyük fəaliyyət göstərmişiniz. Birincisi, ona görə ki, sizin çox nadir, fitri istedadınız var. Özü də hər ikinizin. Bunu Allah hamıya vermir.

Fidan Qasımova: Möhtərəm Prezident, Sizin elə gözəl hafizəniz var ki, yadınıza salmaq istəmirəm. Yadınızdadırmı, 1975-ci ildə Siz teatrda "Koroğlu" operasının tamaşasında idiniz. İkinci pərdədən sonra foyeyə çıxdınız. Mən də atam və anamla bir künədə dayanmışdım.

Mən o vaxtlar 2-3 müsabiqənin laureatı idim. Valideynlərimlə durmuşdum. Siz məni görəndə yaxınlaşdınız, atamla, anamla salamlaşdınız. Məndən soruşdunuz ki, Fidan, bəs səni Nigar rolunda nə zaman görəcəyik. O, Sizin xatirinizdədirmi?

Heydər Əliyev: Lap yaxşı xatirimdədir.

Fidan Qasımova: İnanın, mən o günü unutmuram. Sizdən gələn o güc, məsuliyyət bu günə qədər də məni ruhlandırır. Sizin sözləriniz məndə o qədər hissiyyatlar yaratdı ki, çox tezliklə Nigarın partiyasını öyrəndim və onu oxudum. Deyirdim ki, kaş Bülbüllə oxuyardım, onda daha da gözəl tamaşa ola bilərdi. Amma mənim tərəfdaşım Lütfiyar İmanov idi. O, da gözəl oxuyurdu. Amma deyirdim ki, bəlkə Bülbüllə oxusaydım, Üzeyir Hacıbəyovun ruhu şad olardı.

Siz mənə böyük güc verdiniz. Mən ondan sonra, o məsuliyyəti hiss edəndən sonra dedim ki, Xuraman, sən də mənim kimi özünə qarşı tələbkər ol və çətin sənət yolunu layiqincə davam et. Onu asta-asta ürəkləndirdim və dedim ki, sən oxumalısan. Çünki mənə rəhbərimiz belə göstəriş veribdir.

Ata-anamız dünyalarını tez dəyişdilər. Təəssüf ki, onlar bizim yaradıcılığımızın 25 illiyini görməyəcəklər. Amma Siz bizə atalıq etdiniz. Çox xoşbəxtik ki, Sizin zamanınızda ucaldıq. Məncə, bu ucalmaq son deyildir. Biz indi elə bir formadaıyıq ki, istəyirik, Sizin zamanınızda ucalaq. Hər dəfə bizə uzaqdan baxırsınız, bax, bu, bizə güc, ruh verir.

Heydər Əliyev: Niyə uzaqdan, indi yaxından baxıram.

Fidan Qasımova: Mən Sizinlə Azərbaycan dilində sərbəst danışiram.

Heydər Əliyev: O vaxt belə danışa bilmirdin.

Fidan Qasımova: Danışa bilirəm, amma məktəbi rus dilində oxumuşam. Xuraman məndən də gözəl

danışır. Çünki Xuraman çox danışandır, çox gözəl də tələffüzü var. Həm rus dilində, həm də Azərbaycan dilində yaxşı danışır. Mən onsuz yaşaya bilmirəm. O da SİZSİZ yaşaya bilmir.

Heydər Əliyev: O da sənsiz yaşaya bilmir. Sənin xatırladığın o görüş mənim yadımdadır, indiki kimi gözümün qabağındadır. Anan da gözümün qabağındadır, atan da. Doğru deyirsən, o vaxt "Koroğlu" operasına gəlmişdim. Fasilə vaxtı mən çıxıb otaqda oturmadım. O vaxt Bakıda yaxşı bir adət var idi, teatra gələnlər həm tamaşadan əvvəl, həm də fasilə zamanı foyədə gəzişirdilər. Mən də gəzirdim, yanımda da adamlar var idi. Özü də giriş qapısına yaxın dayanmışdınız.

Fidan Qasımova: Bəli, tamamilə doğru deyirsiniz.

Heydər Əliyev: Təbiidir ki, insanlar məni görəndə bir az həyəcanlanırlar. Rəhmətlik anan da, atan da çox həyəcanlandılar, salam verdilər. Mən yanaşdım, atanla da, ananla da danışdım. Səninlə də, indi sən dediyin həmin söhbəti apardım.

Fidan Qasımova: Düzdür.

Heydər Əliyev: Mən elə bilirdim, sən bunu unutmusan.

Fidan Qasımova: Heç bir zaman unutmam.

Heydər Əliyev: Xatirimdədir, ondan sonra sən cəsarətləndin, "Koroğlu"da çox yaxşı çıxış etdin.

Nigar partiyası da, başqa çıxışların da çox gözəldir. Sənin Moskvada, Sütunlu salondakı çıxışların mənim xatirimdədir. Mən Moskvada işləyərkən orada bir neçə dəfə Azərbaycanın iştirakı ilə tədbirlər olmuşdu. Mən o tədbirlərə gəlmişdim, konsertlərdə də olmuşdum. Konsertlərdən sonra sizin hamınızla görüşmüşdüm. Bunların hamısı yadımdadır. Sonra da Allahın, taleyin işi imiş ki, mən Azərbaycana rəhbərliyə ikinci dəfə gəldim. Bilirsiniz ki, gələndən də doqquz ildir sizə himayədarlıq edirəm.

Xuraman Qasımova: Biz bunu heç vaxt unutmur. Çox xoşbəxtik ki, bizim bütün 25 illik yaradıcılıq fəaliyyətimiz məhz Sizin respublikamıza rəhbərlik etdiyiniz dövrdə keçibdir. Siz bunu çox gözəl bilirsiniz.

Heydər Əliyev: Bəli, mənim dövrümdə keçibdir. Səndən sonra Xuraman da səhnəyə gəldi, oxudu. Deyəsən, Afınada böyük bir mükafat aldı. Biz onu çox alqışladım. O da yadımdadır.

Fidan Qasımova: Cənab Prezident, mən İtaliyada birinci yeri tutdum, Xuraman isə Yunanıstanda. Görün, hansı ölkədə, yəni operanın, belkantonun vətəninə birinci yeri tutdum. Xuraman xanım Yunanıstanda Kalos müsabiqəsində Qran-pri aldı. Ondən sonra Moskvada Çaykovski adına müsabiqədə ikinci yerə çıxdı. Əslində, o ikinci yer birinci yer idi.

Xuraman Qasımova: O vaxt orada Azərbaycanın vokal məktəbini göstərmək çox çətin idi.

Heydər Əliyev: Elədir, elədir. Birinci yer, ikinci yer, fərqi yoxdur.

Xuraman Qasımova: Hər halda, əliboş qayıtmadıq.

Heydər Əliyev: İş onda deyil. İş ondadır ki, siz sənətinizi inkişaf etdirmisiniz. Səsinizdən istifadə etmişiniz, böyük müğənni, böyük artist, böyük sənət ustası olmusunuz. Əsas budur. Bilirsiniz, hər adam belə ola bilməz. Bunun üçün istedad, səs, başqa keyfiyyətlər lazımdır. Allah da bunu sizə veribdir.

O vaxt sizin atanızla, ananızla bir az danışdım. Sonra mənə dedilər, deyəsən, onlar da musiqi ilə məşğul olmuşdular.

Fidan Qasımova: Atamın səsi var idi.

Heydər Əliyev: Bəli, eşitmişdim.

Fidan Qasımova: Hətta Üzeyir bəy rektor olanda Niyazi atamın əlindən tutub onun yanına aparmışdı.

Heydər Əliyev: Onlar da sizin bu istedadınızı görüb, sizi qorumuşdular və sizə yaxşı yol göstərmişdilər. İndi Allaha şükür, siz böyük sənətkarsınız və Azərbaycanın incəsənətini sİZSİZ təşəvvür etmək mümkün deyildir. Sizin 25 illik yubileyinizlə əlaqədar nə məsələlər varsa, həll edəcəyik.

Xuraman Qasımova: Möhtərəm Prezident, Siz hər şeyi nəzarət altında saxlayırsınız. Müstəqil bir respublikaya rəhbərlik edirsiniz. Bizim işlərimizlə də məşğul olmağa vaxt ayırırsınız. Hər şey öz qaydasında gedir. Biz əminik, madam ki, Siz özünüz marqlanırsınız, demək, hər şey öz yerində olacaqdır. Təki Siz gələsiniz, iştirak edəsiniz və həmin günü böyük bir bayrama çevirəsiniz.

Heydər Əliyev: Mütləq gələcəyəm. Buna heç şübhəniz olmasın. Çünki mən sizə söz vermişdim ki, yubileyiniz keçiriləcəkdir. Bir halda ki, mən söz vermişdim, dekabrın 20-də gəlib özüm iştirak edəcəyəm. Bir şey qalmayıbdır, bu gün ayın 12-dir. Gərək siz yaxşı hazırlaşasınız, yorulmayasınız.

Fidan Qasımova: Cənab Prezident, bizə bu gün də güc verirsiniz.

Fidan və Xuraman Qasımovaların yaradıcılığının 25 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2002-ci il dekabrın 20-də Respublika sarayında Azərbaycan vokal sənətinin dünya şöhrətli nümayəndələrinin - beynəlxalq müsabiqələr laureatı, Dövlət mükafatı laureatı, SSRİ xalq artisti, professor, "Şöhrət" ordenli Fidan Qasımovanın və beynəlxalq müsabiqələr laureatı, Dövlət mükafatı laureatı, xalq artisti, professor, "Şöhrət" ordenli Xuraman Qasımovanın yaradıcılığının 25 illiyinə həsr edilmiş təntənəli mərasimdə iştirak etdi.

Salona toplaşanlar Prezident Heydər Əliyevi hərətli alqışlarla qarşıladılar.

Gecənin aparıcısı 25 il ərzində Azərbaycan incəsənətini bütün qitələrdə şöhrətləndirmiş Qasımova bacılarının bənzərsiz sənətinə həsr edilmiş şeirlər oxudu. Şönlüklərin səbəbkarları Qara Qarayevin əbədiyaşar musiqisinin sədaları altında səhnəyə daxil oldular. Azərbaycan səhnəsinin parlaq ulduzlarına təntənəli şəraitdə mantiya təqdim edildi, onların başına tac qoyuldu.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin adından səhnəyə gül-çiçək dəstələri gətirildi.

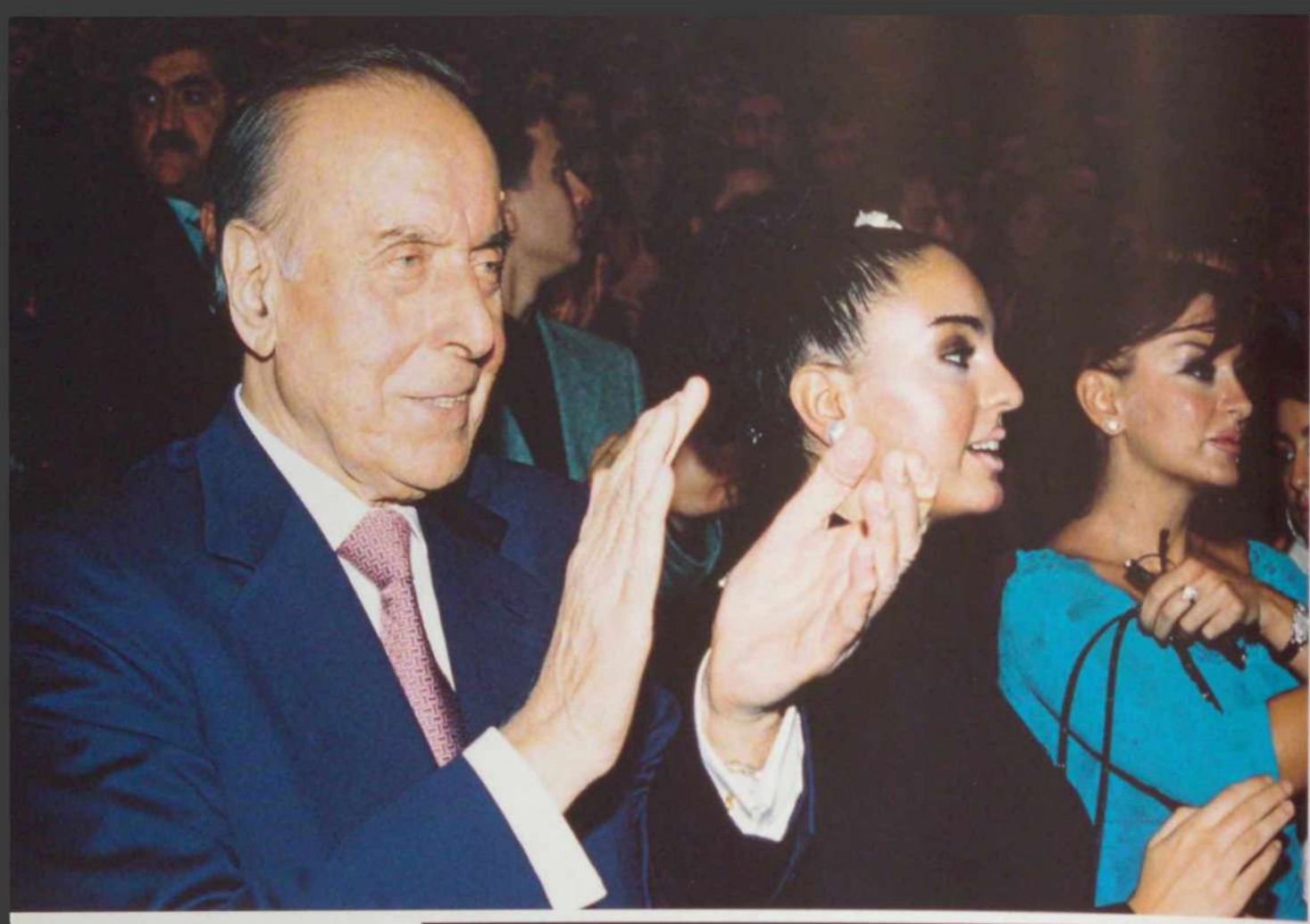
Sonra yubilyarlar salona düşərək, Azərbaycan Prezidentinin əyləşdiyi səraya qalxdılar. Dövlət başçısı onları böyük səmimiyyətlə təbrik etdi.

Səhnədə Qasımova bacılarının yaradıcılıq fəaliyyətinin müxtəlif dövrlərini göstərən kadrlar nümayiş etdirildi, onların ifaçılıq məharətini yüksək qiymətləndirən Rusiyanın əməkdar incəsənət xadimi, sənətşünaslıq namizədi Mixail Yarinin sözləri səsləndirildi:

- Mən piterburqlu musiqi tənqidçisiyəm və boynuma alım ki, sərt tənqidçi kimi tanınmağımla fəxr edirəm. Mən iki bülbülün - Fidan və Xuraman Qasımovaların heyratəmiz karyerasını, kənardan da olsa, izləyirəm. Bu gün Xuramanın bayramı və vokal sənətinin həqiqi təntənəsi idi. Ecəzkar, gözəl, yumşaq, məlahətli və eyni zamanda, gur səs, heyrat doğuracaq dərəcədə tükənməz nəfəs, ən başlıcası isə, Hötenin "əbədi zəriflik" adlandırdığı məziyyətin təcəssümü olan nəğməkar, incə, lirik qəlb - bunların hamısı Xuramanda var.

Gecədə qonaqların - Böyük Teatrın solistləri, beynəlxalq müsabiqələr laureatı Lyudmila Nammin, Rusiyanın xalq artisti Vladislav Resnikovun, beynəlxalq müsabiqələr laureatı Oleq Kulkonun, SSRİ xalq artisti Makvala Kasaşvilinin, Azərbaycanın xalq

artisti, professor Sərvər Qəniyevin, xalq artisti Rauf Abdullayevin idarəsi ilə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin ifasında dünya klassik musiqisinin nümunələri səsləndi.

SSRİ xalq artisti **Müslüm Maqomayev** çıxışında Fidan Qasımova ilə birgə təhsil illəri və hər iki bacının yaradıcılığının təşəkkül mərhələləri barədə xatirələrini bölüşərək dedi:

- Biz məktəbdə oxuyanda Tükəzban xanım Fidan Konservatoriyasının nəzdindəki onillik məktəbimizin birinci sinfinə dərsə gətirirdi. Onda mən, deyəsən, 10-cu sinifdə oxuyurdum. Yox, 10-cu sinfə getmirdim, 7-ci sinifdən musiqi məktəbində vokal sənətini öyrənirdim. Lakin hər halda Fidan artıq onda da belə idi və heç ağıma gətirməzdim ki, o, skripkaçı deyil, gözəl müğənni olacaqdır. Xuraman isə violonçeldə çalmağı öyrənirdi. O, çox düzgün seçim etdi. Mən belə gözəl qadını və violençeli çətinliklə təsəvvürümə gətirirəm. O da müğənni olmağı qərara almaqda düz hərəkət etmişdir. Odur ki, bizim Opera Teatrının bəxti gətirdi, ora birdən-birə iki belə gözəl soprano gəldi. Qızların - mən onları indiyədək belə çağırıram, üstelik bu gün onların səhnə fəaliyyətinin 25 illiyini qeyd edirik, - xaricdə necə qarşılandığının, musiqinin xiridarı olan italyalıların onları necə heyranlıqla, məftunluqla qarşıladıklarının şahidi olmuşam. Mənim üçün çox xoş idi ki, Fidanla bir məktəbdə oxumuşam. O vaxtlar mən italyalı tanışlarıma deyirdim: "Biz məktəbdə birlikdə oxumuşuq". Məni də yaxşı qarşılayırdılar.

Sonra Müslüm Maqomayev öz repertuarından bir mahnı oxudu.

SSRİ xalq artisti Tamara Sinyavskaya səhnə fəaliyyətlərinin yubileyi münasibətilə Qasımova bacılarını təbrik edərək, onlara yeni-yeni uğurlar arzuladı. O, bir necə ariya, - o cümlədən Müslüm Maqomayev ilə birlikdə, - ifa etdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev fasilə zamanı mərasimə gəlmiş qonaqlarla və yubilyarlarla görüşüb səmimi söhbət etdi.

Mərasimin ikinci hissəsində Azərbaycanın, Rusiyanın və digər xarici ölkələrin tanınmış incəsənət və mədəniyyət xadimlərinin xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımova bacıları haqqında söylədikləri fikirlər səsləndi.

Təntənəli mərasimin səbəbkarları musiqi sədaları altında səhnəyə dəvət olundular.

Xalq artisti **Fidan Qasımova** ürək sözlərini bildirərək dedi:

- Möhtərəm Prezidentimiz,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Hörmətli qonaqlarımız,

Biz hər dəfə Sizin qarşınızda oxuyaraq çox həyəcan hissləri keçiririk. Amma bu gün həyəcanımız çox böyükdür. Çünki artıq 25 ildir bizim səhnə həyatımıza yüksək qiymət verir, bu 25 illiyimizi qeyd edirsiniz. Mənə elə gəlir ki, 25 il çox böyük bir zamandır. Həm də böyük zaman deyil, bu, bir an kimi keçdi. Mən istəyirəm ki, bizim yeni 25 illik yubileyimiz olsun. Siz də bizə ruh verəsiniz.

Yaradıcılıqlarına verilən yüksək qiymətə görə dərin minnətdarlığımı bildiren xalq artisti **Xuraman Qasımova** dedi:

- Belə gözəl respublikanın - cənab Heydər Əliyev kimi, bizim möhtərəm Prezidentimiz kimi layiqli rəhbəri olan ölkənin sənətçiləri səhnədə 100 il də oxusalar, onlar üçün az olar.

Möhtərəm Prezidentimiz,

Sevimli qonaqlarımız, xanımlar və cənablar,

Doğrudan da, biz bu gün böyük həyəcan içindəyik. Bu həyəcan başqalarından fərqlidir. Bəli, 25 il çox tez keçdi və bu illərdə çox şeylər yaşadıq.

Əlbəttə, biz bu gün istərdik əzizlərimizi unut-mayaq. Mən bu gün valideynlərimizi yada salmaq istərdim. Çünki onlar bizə həyat verərək, cazibədar musiqi dünyasını sevdirdilər. Biz bu gün öz müəllimlərimizi xatırlamaq istərdik. Azərbaycanın görkəmli sənətkarları Niyazini, Qara Qarayevi, Fikrət Əmirovu, Cövdət Hacıyevi, Tofiq Quliyevi, Səid Rüstəmovu xatırlamaq istərdik. Çünki onların yaradıcılığı bizim üçün həmişə nümunə olubdur. Biz dahi Bülbülün, Rəşid Behbudovun, Şövkət xanım Ələkbərovanın səsinə uşaqlıqdan dinləyərkən onlara oxşamaq istəmişik.

Sevimli dinləyicilərimiz, biz bu gün yenə də sizin qarşınızda imtahan verəcəyik. Çalışacağıq ki, bu gün konsertdə oxuyacağımız əsərlər Azərbaycan bəstəkarlarının ən gözəl əsərləri olsun. Avropa bəstəkarlarının da əsərləri səslənəcək, amma biz bu gün Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə üstünlük verəcəyik.

Mehriban xanım, gözəl xanım, çox sağ olun. Siz böyük işlər görmüsünüz. Biz Sizə öz təşəkkürümüzü bildiririk ki, bu konsertin ilk təşəbbüskarı Siz olmusunuz. Siz üç gözəl ailənin ləyaqətli övladısınız, gözəl qızısınız, xanımısınız. Biz Sizə bir daha təşəkkürümüzü bildiririk. Sizin başçılıq etdiyiniz fond səkkiz ildə çox gözəl, böyük işlər görübdür. Bu konsertin təşkilində Sizin rolunuz böyükdür.

Fidan xanım və mən Sizə cansağlığı arzu edirik. Sizin kiçik kollektivinizə böyük işlərdə yüksək nailiyyətlər arzulayırıq.

Hamınıza, o cümlədən bu gün burada iştirak edən

bizim qonaqlarımıza təşəkkür edirik. Eyni zamanda, bu möhtəşəm sarayın kollektivinə də minnətdarlığımızı bildiririk.

Bəstəkarlar İttifaqının birinci katibi, xalq artisti **Vasif Adıgözəlov** yubilyarların zəngin musiqi dünyası barədə danışdı:

- Zati-aliləri möhtərəm cənab Prezident,

Hörmətli xanımlar və cənablar,

Bu gün Azərbaycan musiqi dünyasının böyük bayramıdır. Biz iki gözəl, böyük vokal sənətimizin 25 illik fəaliyyətini qeyd edirik. Azərbaycan xalqı sayca böyük xalq deyil. Biz bilirik ki, Yunanıstan dünyaya Kallas kimi böyük vokal sənətçisi bəxş edibdir. Türkiyə dünyaya Leyla Gəncər kimi böyük vokal sənətçisi bəxş edibdir. Sağlığında ona Ankarada heykəl qoyublar.

Nə yaxşı ki, Azərbaycan xalqı dünyaya Fidan və Xuraman Qasımova kimi böyük sənətkarlar bəxş edibdir. Azərbaycan xalqının vokal sənəti tarixi çox qədimdir, böyük ifaçılarımız olubdur. Lakin Fidan xanım və Xuraman xanım bu sənəti ən yüksək zirvələrə qaldırdılar və Azərbaycanı beynəlxalq aləmdə təbliğ etdilər. Fidan xanımın və Xuraman xanımın fəaliyyətlərinin ən qiymətli cəhəti ondadır ki, onlar Qərbi Avropa bəstəkarlarının əsərlərini ən yüksək səviyyədə ifa edirlər.

Onların səsi dünyanın ən böyük səhnələrindən

gəlməli idi. Çünki onlar həm sənətcə, həm də xarici və daxili aləmlərinə görə buna layiq idilər. Çox heyif ki, keçmiş rejimin bəzi xüsusiyyətlərinə görə onlara bu şərait yaradılmadı. Amma Azərbaycan müstəqil olandan sonra Fidan və Xuraman dünyada öz şöhrətlərini yaymağa başladılar.

Fidan xanımın "Koroğlu" operasında Nigar partiyası hamımızın yadındadır. Əgər dahi Üzeyir Hacıbəyov onları görsəydi, əlbəttə, bu iki qızı öz balaları kimi sevərdi. Fikrət Əmirov, Niyazi, Qara Qarayev, Səid Rüstəmov, Tofiq Quliyev və bütün başqa böyük sənətkarlarımız öz yaradıcılıqlarında bu iki qıza böyük məmnuniyyətlə yer verirdilər.

Azərbaycanda Fidan xanıma və Xuraman xanıma yaranan şəraiti, bizim möhtərəm, hörmətli Prezidentimizin onlara olan münasibətini xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Əlbəttə, bu münasibətin hamısı onların gözəl sənətindən, ifaçılıq məharətindən doğur. Eyni zamanda, yaradıcı insanlar, ifaçılar belə münasibətdən daha da sevinərək inkişaf edirlər. Ona görə şəxsən mən möhtərəm Prezidentimizə minnətdaram ki, bizim bu gözəl ifaçılarımızın inkişafı üçün belə gözəl şərait yaradır.

Diləyim odur ki, onların səsi bizim Opera və Balet Teatrından, dünyanın böyük səhnələrindən tez-tez gəlsin. Onlar nə qədər çox oxusalar, Azərbaycan xalqı bir o qədər şöhrətlənəcək, musiqimiz inkişaf edəcək,

mədəniyyətimiz yüksək səviyyələrə qalxacaqdır.

Aparıcı: Fidan və Xuraman Qasimova bacılarının 25 illik yaradıcılıq həyatının ən unudulmaz anları Azərbaycan xalqının böyük oğlu, milli mədəniyyətimizin hamisi, xalqımızın özünüdərkində misilsiz xidmətlər göstərən cənab Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Dövlətimizin başçısının iştirak etdiyi sayısız-hesabsız rəsmi tədbirlərdə, bayram şənliklərində Fidan və Xuraman Qasimovalar həmişə layiqincə təmsil olunmuş, xüsusi bir şövqlə, ilhamla oxumuşlar. Əslində cənab Heydər Əliyev bütün istedadlı insanların mənəvi atasıdır. Harada möhtərəm Heydər Əliyev var, orada istedad yolunda daim yaşıl işıq yanır. Fidan xanım, Xuraman xanım, işığı böyük insandan düşən yolunuz uğurlu olsun!

Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, xalq artisti **Fərhad Bədəlbəyli** çıxışında dedi:

- Möhtərəm cənab Prezident,
Əziz dostlar,

Fidan xanım və Xuraman xanım haqqında çox danışmaq lazım deyil, doğrudan da, onlar bizim ulduzlarımızdır. Son zamanlar kimlərə çox tez-tez ulduz, kraliça və sairə deyirlər. Amma əsl kraliça və əsl ulduz bu iki bacıdır.

Mən ifa edəcəyim əsəri Fidan və Xuramana həsr etmişəm. Onlar mənimlə bərabər bu əsərin müəllifləridir. İdeya belə olmuşdu ki, mahnının birinci bəndi latın, ikinci bəndi isə Azərbaycan dilində olsun. Mahnı "İki qadının duası" adlanır.

Fidan xanımı və Xuraman xanımı Bakı Musiqi Akademiyasının tələbələri də təbrik etdilər.

Yubilyarlar Azərbaycan bəstəkarlarından Niyazinin, Fikrət Əmirovun, Səid Rüstəmovun, Tofiq Quliyevin, Vasif Adıgözəlovun mahnılarını, eləcə də dünya klassik musiqisindən nümunələri böyük məharətlə ifa etdilər, xatirələrini söylədilər, onların həyatlarında mühüm rol oynamış insanlara bir daha dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev təntənəli mərasimdə nitq söylədi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

- Əziz Fidan xanım,
Əziz Xuraman xanım,

Mən sizi 25 yaşınız münasibətilə, səhnə yaradıcılığı fəaliyyətinizin 25 illiyi münasibətilə təbrik edirəm, sizə cansağlığı arzu edirəm. Daim belə gözəl olasınız!

Həmişə xoşbəxt olasınız və bu gözəl səsinizi də, gözəl istedadınızı da qoruyub saxlayasınız!

Mən səhv etmədim ki, dedim, 25 yaşınız münasibətilə təbrik edirəm. Ona görə ki, həqiqətən, siz bu gün səhnədə elə oxuyursunuz, mürəkkəb mahnıları elə gözəl ifa edirsiniz ki, siz 25 yaşlı bir gənc müğənni təsəvvürü yaradırsınız. Güman edirəm ki, hələ sizin gələcəkdə böyük uğurunuz var.

25 il ərzində Fidan xanım və Xuraman xanım Azərbaycan musiqi sənətinin, opera musiqisinin, klassik musiqi sənətinin tarixinə böyük, gözəl qızıl səhifələr yazmışlar.

Siz artıq Azərbaycan mədəniyyətinin, incəsənətinin, musiqisinin böyük tarixinə daxil olmusunuz və bu tarixdə ən görkəmli yerlərdən birini tutmusunuz.

Bilirsiniz, mən bu gün bu salonda böyük qürur hissi keçirirəm. Neçə vaxtdır burada oturmuşam, heç hiss etmirəm ki, vaxt keçibdir. Elə bil ki, hələ vaxt qarşıdadır. Dinləyirəm, baxıram və düşünürəm: dünyada Azərbaycan xalqı var, qədim tarixə malik olan, özü də çox zəngin tarixə malik olan Azərbaycan xalqı var. Dünyada müstəqil Azərbaycan dövləti var. Bizim xalqımızın, dövlətimizin hər şeyi var. Ölkəmizin gözəl təbiəti, təbii sərvətləri var, yeraltı zəngin sərvətləri - neft və qaz yataqları var. Gözəl meşələri, çayları, bulaqları, dağları - hər şeyi var. Xalqımızın, dövlətimizin böyük iqtisadi potensialı var. Böyük intellektual potensialı var. Gözəl Opera və Balet Teatrı var. Artıq bu gün dünya ölçüsündə yüksək səviyyəyə çatmış bu gözəl simfonik orkestrimiz var. Gözəl, zəngin mədəniyyətimiz var. Bizim müxtəlif janrlarda çox zəngin teatr tariximiz var. Azərbaycan xalqının 130 illik tarixi olan dünyəvi teatrı var. Çox şeylər var. Bunların hamısını bu sarayda oturub düşünürəm. Bu sarayın özünün də 30 yaşı var. 30 ildir ki, bu sarayda gözəl mərasimlər keçir.

Mən düşündüm ki, 30 ildir orada otururam. Çünki 1972-ci ildə bu sarayın tikilməsinin təşəbbüskarı mən oldum. 1972-ci ilin dekabr ayında bu sarayda ilk təntənəli mərasim oldu. Düzdür, o vaxtdan bəzi fasilələr olubdur, mən Moskvada işlədiyim zaman, yaxud ümumiyyətlə, cəmiyyətdən təcrid edildiyim, Naxçıvanda yaşadığım zaman orada oturma bilməmişəm. Ancaq ondan sonra orada yenə də otururam və hələ gələcəkdə də oturacağam. Bunları düşünərkən deyirəm, ilahi, biz nə xoşbəxtik. Ancaq bizim bu xoşbəxtliyimizi, bizim xalqın bu gözəl mədəniyyətini belə yüksəklərə qaldıran Azərbaycanın dəyərli insanları olubdur.

Böyük Üzeyir Hacıbəyov yüz il bundan öncə Azərbaycan opera sənətinin, klassik musiqi sənətinin əsasını, təməlini qoyubdur. Onun davamçıları,

yaratdığı məktəbin nümayəndələri Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Tofiq Quliyev və digərləri böyük-böyük əsərlər yazıblar. Azərbaycanda yeni bir mədəniyyət, incəsənət, musiqi janrı - opera, klassik musiqi yaranıbdır. Əgər qonşu müsəlman ölkələri ilə müqayisə etsək, Azərbaycan bu barədə həddindən artıq inkişaf etmiş bir ölkədir. Bunları yaradan insanlar da, təbiidir ki, çox nadir fitri istedadla malik insanlar olmuşlar. Bu sahədə hər adam müvəffəqiyyət qazana bilməz. Ancaq elələri buna müvəffəq olur ki, tale onlara böyük istedad bəxş edir və başqa imkanlar bəxş edir. Bunlardan, bizim mədəniyyətimizin ən dəyərli, ən görkəmli nümayəndələrindən də biri Fidan xanım və Xuraman xanımdır.

25 il çox vaxt deyil, amma az da deyildir. Mən Fidan xanımı hələ səhnədə olmadan görmüşdüm, tanıyırdım. Biz bu yaxınlarda görüşüb söhbət edəndə mənim xatirimə saldı. Amma mənim hafizəm var. Mən onsuz da bunu Fidan xanıma deyəcəkdim, o, məni qabaqladı. 1970-ci illərin əvvəlləri idi. Opera Teatrına getmişdim. Orada "Koroğlu" operası gedirdi və fasilə zamanı mən teatrın foyesində gəzirdim. Bir də gördüm ki, kənarda Fidan xanımın atası, anası durublar, qız da onların yanında. Tanış idim, bunlara yanaşdım, salamlışdım. Orada Fidan xanımı öpdüm, onda balaca idi. Düzdür, indi də öpməkdən çəkinmirəm. Fidan xanım öz sənətini inkişaf etdirməyə yeni-yeni başlamışdı. Mən dedim, Fidan, sən nə vaxt operada çıxış edəcəksən, Nigann rolunu oynayacaqsan? O, çox təvazökar şəkildə başını aşağı saldı. Amma mənim sözlərimdə mənə var idi. Mən bilirdim, gün gələcək ki, bəli, Fidan xanım səhnədə bizim Azərbaycan operasının ən şah əsərinin - "Koroğlu" operasının ən gözəl rolu olan Nigarın partiyasını ifa edəcəkdir.

Biz bu gün burada ekranda Fidan xanımın "Koroğlu" operasında Nigar rolunda oxumağını gördük. Nə qədər gözəl, nə qədər məlahətli, nə qədər də həqiqətən Üzeyir Hacıbəyovun nəzərdə tutduğu Nigardır. Yəqin ki, çoxlarınız bilmir. Bəlkə siz də bilmirsiniz ki, Üzeyir Hacıbəyov "Koroğlu" operasını yazanda, təbiidir, birinci növbədə, Koroğlu rolunda böyük sənətkarımız Bülbülü nəzərdə tutmuşdur. Ancaq Nigar roluna onun istədiyi namizədi yox idi.

Ümumiyyətlə, XX əsrdə bizim opera sənətimiz inkişaf edəndə, Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev ilk dəfə bu işlərlə məşğul olanda bəzi tamaşalarda qadın rollarını kişilər oynayırdı. Çünki Azərbaycan qadınları gedib belə rollarda çıxış etmirdilər. Sonrakı dövrlərdə, məlumdur ki, bizim böyük aktrisasımız Şövkət Məmmədova Azərbaycan

operasının inkişafında böyük fəaliyyət göstərmişdir. 1920-30-cu illərdə Azərbaycan operasında Fatma Muxtarova da oxuyubdur. Amma ondan sonra ara kəsilibdir.

1937-ci ildə "Koroğlu" əsərini səhnəyə qoyanda Nigar rolunu ifa edən Azərbaycan millətindən deyildi. Siz bunu bilirsiniz. Yəni bu sənət o qədər çətin və o qədər də böyük iradə tələb edən sənətdir ki, o vaxt bizim Azərbaycanda belə müğənnilər tapılmırdı. Ondən xeyli müddət sonra bizim böyük aktrisasımız Firəngiz Əhmədova bu rolu oynadı. Daha sonra növbə Fidan xanıma çatdı. Görürsünüz, tarix böyükdür, illər çoxdur. Amma ifaçılar bir-iki-üçdür, ona görə də belələri insanların ümumi sayına daxil ola bilməz. Onları həmişə ayrıca saymaq lazımdır. Bir nəfər, iki nəfər, üç nəfər, dörd nəfər, beş nəfər. Allah eləsin ki, çox olsun.

Mən ümidvaram ki, indi Fidanın da, Xuramanın da davamçıları olacaqdır. Azərbaycan səhnəsi boş qalmayacaqdır. Ancaq baxın, Azərbaycan səhnəsinin 25 ilində, əsasən, opera əsərlərində aparıcı rollarda Fidan xanım və Xuraman xanım çıxış ediblər.

Bilirsiniz, başqa janrlarda, başqa tamaşalarda müxtəlif rollarda çıxış etmək imkanı olan böyük sənətkarlarımız var. Amma opera sənəti, klassik musiqi həm xüsusi istedad tələb edir, həm xüsusi səs tələb edir, həm də o səsin hazırlanmasını tələb edir. Bizim xalq mahnılarını bir az oxuya bilən adam ifa edir, bir aydan sonra səhnəyə çıxır və böyük alqışlar da alır. Ancaq bu qızlar, həm Fidan, həm də Xuraman bu yüksək, mürəkkəb opera ariyalarını oxumaq səviyyəsinə gəlmək üçün nə qədər təhsil alıblar, musiqi təhsili alıblar. Nə qədər vaxt sərf ediblər. Bu ariyaları mənimsəmək üçün özlərini nə qədər məcbur ediblər ki, bu səviyyəyə gəlib çatıblar. Bu, onların fədakarlığıdır, zəhmətkeşliyidir.

Fidan xanım, Xuraman xanım indi Qərb klassik operalarının ən çətin, ən ağır partiyalarını məharətlə ifa edirlər. Biz bunu Opera Teatrımızda görmüşük. Bu gün göstərilən kino lentlərində də gördük. Nəhayət, bunu canlı olaraq burada Fidan xanım və Xuraman xanım öz çıxışları ilə nümayiş etdirdilər.

Beləliklə, bizim zəngin mədəniyyətimizin ən dəyərli inciləri var. Bu incilər çox deyil və çox olsa, onlar heç vaxt qiymətli olmaz. Bax, onlardan ən dəyərliləri Fidan xanımdır, Xuraman xanımdır.

Keçmişdə bizdə, dünyada ən qiymətli şeyi qızılla müqayisə edirdilər. Əgər keçmiş qanun-qayda ilə müqayisə etsək, onlar 999 əyarlı qızıldır. Əgər almaz, brilyant və digər qiymətli daş-qaşlar ilə ölçsək, mənə belə gəlir ki, bunlara bərabər nə almaz tapmaq olar, nə brilyant, nə də başqa qiymətli daş-qaş tapmaq olar.

Bunlar onlardan da qiymətli dirlər.

Bunların xoşbəxtliyi nədir?! Birincisi, bunlara ilahidən çox fitri istedad verilibdir. İkincisi, gözəl ailə tərbiyəsi alıblar. Bunlar hamısı əsasdır. Ailə tərbiyəsi, yəni yüksək mədəniyyətə malik olan ailədə böyüyüblər. Atası, anası həm musiqiçi olublar, həm də bizim ziyalılardan olublar. Demək, ziyalı da ziyalıdan fərqlidir. Onlar Azərbaycanın keçmiş, ən köklü ziyalılarından idilər. Demək, belə bir ailədə böyüyüblər. Allah bunlara həm gözəl səs verib, həm də çox zahiri gözəllik veribdir. Hamısı gözəldir. Bunlar hamısı birlikdə harmoniya təşkil edir və bu harmoniya da bax, bizim bu iki gözəl müğənnimizdir, gözəl mahnı oxuyanlarımızdır, gözəl sənət ustalarımızdır.

Mən çox şadam ki, bugünkü mərasim bu qədər gözəl əhval-ruhiyyədə keçir. Mən öz münasibətimi Fidan xanıma da, Xuraman xanıma da bildirirəm. Eyni zamanda, mən hamını bizim cəmiyyətdə belə insanlara xüsusi münasibət, qayğı göstərməyə, belə insanlara hörmət etməyə dəvət edirəm. Hesab edirəm ki, onlar ömürlərinin sonuna qədər Azərbaycan Opera Teatrının daimi solistləridirlər. Mən əmr verirəm, bunu Opera Teatrında yazın. Daim siyahının başında duran solistləridirlər.

Fidan, Xuraman teatra gələndə, görək teatrın qapısından ta direktoruna qədər bunlara baş əyib, qarşılasınlar. Çünki bunlar adi adam deyillər. Bunları adi adam kimi qəbul etmək olmaz. Mən bu sözləri göydən götürürəm. Biz bunu filmlərdə görmüşük. Yüksək mədəniyyətli Avropa ölkələrində bu qədər yüksək ada malik olan sənətkarları hamı, doğrudan da, böyük hörmətlə qarşılayır. Bu, bizdə də olmalıdır. Biz bu mədəniyyəti yaratmalıyıq. Mən bunu təkcə Fidan xanım, Xuraman xanım haqqında demirəm. Ümumiyyətlə, mədəniyyət xadimlərinə xüsusi diqqət göstərməlidir. Həqiqətən onlarla hesablaşmaq lazımdır.

Yenə də deyirəm, onlar çox deyillər. Onları barmaqla saymaq olar. Əgər biz bunları göz üstə saxlamasaq, belə insanları cəmiyyət - bizim 8 milyonluq əhalimiz var, - göz üstə saxlamasa, mədəniyyətimizi inkişaf etdirə bilmərik. Bunları adi adamlar sırasına salmaq olmaz. Təkcə bunlar haqqında demirəm. Bizim başqa da dəyərli mədəniyyət xadimlərimiz var, onların da haqqında deyirəm. Amma indi konkret olaraq Fidan və Xuraman xanımı deyirəm.

Eşitmişəm ki, Opera və Balet Teatrının direktoru da Konservatoriyayı qurtarıbdır, musiqiçidir. Amma teatrın direktorudur. O, Fidan xanıma və Xuraman xanıma xüsusi münasibət göstərməlidir. Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu yaxşı bilir ki, böyük sənətkar

olmaq nədir. Onun atası böyük Bülbülün qarşısında hamı baş əyirdi, hamı ona hörmət edirdi. Onun özü də həm bəstəkardır, həm də mahnı oxuyur, buna da diqqət yetirmək lazımdır. Amma bizim bu iki qız xüsusi yer tutur. Ona görə mədəniyyət naziri də görək bu qızlara xüsusi diqqət yetirsin, münasibət göstərsin.

Bir sözlə, bu, bizim xalqın mədəniyyətinin nümunəsi olacaqdır. Biz istəyirik ki, xalqımızı Avropa dəyərlərinə daha da yaxınlaşdıraq. İndi biz müstəqil Azərbaycanda Qərb ölkələri ilə, Avropa ölkələri ilə inteqrasiya haqqında danışırıq. İnteqrasiya deyəndə daha çox iqtisadi məsələləri nəzərdə tuturlar. Amma bu, belə deyildir. İnteqrasiya bütün sahələri əhatə edir. O cümlədən mədəniyyət, incəsənət, musiqi sahəsini əhatə edir. Biz bu barədə irəlidəyirik.

Yenə də deyirəm, böyük Üzeyir Hacıbəyov hələ yüz il bundan qabaq bunun əsasını qoyubdur. Biz artıq on illərdir ki, öz musiqimizə, mədəniyyətimizə görə Avropa səviyyəsindəyik. Bəlkə iqtisadiyyatda onlardan geridəyik, amma mədəniyyətdə yox. Fidan da, Xuraman da Avropanın ən mötəbər opera səhnələrində müvəffəqiyyətlə çıxış edə bilirlər. Bunu bu gün də edə bilirlər. Çünki biz onlara da, özümüzünkülərə də baxırıq və müqayisə etmək imkanımız da var. Doğrudan da, təəssüf ki, biz vaxtilə bu işlə yaxşı məşğul ola bilməmişik. Ancaq indi məşğul olmaq lazımdır. Bunu deyərək, mən ümumiyyətlə, istedadı olan hər bir gəncə, hər bir insana xüsusi münasibət göstərilməsini istəyirəm. Çünki bu istedadlardan bizim gələcəyimizin mədəniyyət xadimləri yaranacaqdır və burada Fidan xanım və Xuraman xanım nümunə dirlər.

Mənim əziz bacılarım, ikiniz də mənim bacılarımsınız. Yaşca qızıma da yaxınsınız. Bilirsiniz, mənim bir qızım, bir oğlum var. Mən çox şadam ki, bu gün bu mərasimi sizinlə birlikdə təşkil etdik və yaxşı keçiririk. Çox gözəl keçir. Sizin yanınızda yorulmaq olarmı?! Mən yorulmadım.

Mən sizi bir də təbrik edirəm. Sizə cansağlığı, yaradıcılıq uğurları arzu edirəm.

Dövlət başçısının nitqi böyük diqqətlə dinlənildi və dəfələrlə gurultulu, sürəkli alqışlarla qarşılandı.

Təntənəli mərasim başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev yubilyarları təbrikə gəlmiş qonaqlarla - incəsənət ustaları ilə xatirə şəklində çəkirdi.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm, əziz Prezidentimiz cənab Heydər Əliyev,
Neçə gündür ki, bizə bəxş etdiyiniz böyük, unudulmaz səadətlə
yaşayırıq.

Zati-aliləri, buna səbəb dekabrın 20-də yaradıcılığımızın 25
illiyinə həsr olunmuş axşam konsertinə təşrif buyurmaqla bizi
hədsiz şərəfləndirərək bu konserti həqiqi bayrama, tarixi
əhəmiyyətli mədəniyyət hadisəsinə çevirməyiniz, bizə, bizim
fəaliyyətimizə öz miqyası ilə təsəvvürümüzə sığmayan yüksək qiymət verməyinizdir. İnanın,
indiyədək əldə etdiyimiz heç bir uğur, heç bir nailiyyət bizdə bu qədər sevinc, bu dərəcədə
böyük xoşbəxtlik hissi oyatmamışdı.

Söylədiyiniz nitq öz dərin məzmunu və hərtərəfli təhlili ilə Sizin musiqi ifaçılığı
mədəniyyətinə, o cümlədən professional vokalçılığa olan diqqətli, qayğıkeş münasibətinizin
daha bir parlaq şəhadətidir. Əminik ki, bu nitqiniz minnətdar hafizələrdə həmişəlik həkk olunub
ifaçıların indiki, yetişməkdə olan və gələcək nəsillər tərəfindən əvəzedilməz inkişaf proqramı
kimi mənimsəniləcəkdir. Bilavasitə bizə aid olan sözləriniz isə bizim üçün həm hədsiz fərəh,
həm də hədsiz məsuliyyət deməkdir.

25 illik səhnə həyatımız ərzində biz həmişə Sizin sənət adamlarına göstərdiyiniz əsl atalıq
qaygınızdan güc alıb, onunla ruhlanıb yaradıcılıq zirvələrinə doğru irəliləmək üçün səyimizi
əsirgəməməyə çalışmışıq. İstəyimiz, arzumuz Sizə, xalqımızın sevimli böyük öndərinə
Azərbaycanı bəşəriyyətə ən parlaq, ən dəyərli surətdə, misli olmayan müdrikliklə tanıdan dahi
şəxsiyyətə öz sənətimizi bacardığımız qədər layiqincə təqdim etmək, Sizin yüksək tələbli
zövqünüze uyğun olmaqdır.

Möhtərəm Prezident, əziz cənab Heydər Əliyev,

Zati-aliləri, izin verin, mədəniyyətimizin musiqi ifaçılığı sahəsində olan kiçik əməyimizi bu
qədər yüksək dəyərləndirdiyiniz üçün Sizə dərin minnətdarlıqla öz səmimi, sonsuz
təşəkkürümüzü bildirək.

Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü bayramı və Yeni, 2003-cü il ərəfəsində
ürəyimizdə, qəlbimizdə çırpınan "Bizi, bütün sevimli xalqımızı yaşıdan Sizsiniz" sözləri ilə,
sadiq övlad məhəbbəti ilə Sizə, bütün gözəl ailənizə Allahdan uzun-uzun ömür, cansağlığı və
nur dolu səadət arzu edirik.

Sizin Fidan və Xuraman Qasımovalar

Bakı, 28 dekabr 2002-ci il

**Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət
xadimlərinə fəxri adların verilməsi
haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafındakı
xidmətlərinə görə aşağıdakı şəxslərə Azərbaycan Res-
publikasının fəxri adları verilsin:

“Xalq artisti” fəxri adı

Bağırzadə Məmmədbağır Məmmədəli oğlu
Hüseynov Elxan Ağahüseyn oğlu
Əhmədov İlham Namiq-Kamal oğlu
Əliyeva Mədinə Vaqif qızı
Əyyubova Mələkxanım Yədigar qızı
İbrahimova Səfurə Ağabala qızı
Quliyev Nureddin Əzulla oğlu
Mustafayeva Laləzar Bəşir qızı
Nemətov Azər Paşa Zəfər oğlu
Perlova İrina Aleksandrovna

“Əməkdar artist” fəxri adı

Atakişiyeva Mətanət Ağazahir qızı
Bağirov Pərviz Sadiq oğlu
Bakıxanov Akif Məmməd oğlu
Bayramov Ağalar Xanlar oğlu
Bayramova Aygün Əliqulu qızı
Cahangirov İlqar Cümşüd oğlu
Dostəliyeva Nazpəri Əhmədəli qızı
Əhmədov Cəfər Namiq-Kamal oğlu
Əhmədova Nuriyyəxanım Əliağa qızı
Əliyev Firuz Əliabbas oğlu
Əsgər Məmmədoğlu
Hacıyev Əli Əliyusif oğlu
Heydərov Ramiz Ağahəsən oğlu
Həmidov Əjdər Qüdrət oğlu
Həsən Enami Oliya Əliabbas oğlu
Hümbətova Aygün Aydın qızı
Hüseynov Nicat Abbasəli oğlu
Hüseynov Şövqi Ərəstun oğlu
Xanbabayeva Zülfüyyə Güloğlan qızı
Xanlarova Mehriban Aslan qızı
Xasıyeva Könül Kazım qızı
Xəlilova Sevil Rza qızı
Xudaverdiyev Firuz İslam oğlu
İsgəndərova Rimma Ramisovna

İsgəndərova Sənubər Sabir qızı
İskolski Lev Yakovleviç
Kazımova Aygün Ələsgər qızı
Qafarova Xanım Əbdülqafar qızı
Quliyev Elxan Əlibala oğlu
Lobaçov Yuri Nikolayeviç
Məmmədov Sabir Novruz oğlu
Məmmədov Seyidşah Qəmli oğlu
Mirzəyev Gülağası Ağahüseyn oğlu
Mirzəyev Nizami Əbülfəz oğlu
Mirzəyev Zakir Qulam oğlu
Nəbiyeva Gülər Nəbi qızı
Nuradə Əli Qayıb oğlu
Poladov Əkrəm Nicat oğlu
Səmədov Şükür Hacıbala oğlu
Şərifova Leyli Fətulla qızı
Vəliyev Nofəl Abdülməcidi oğlu

“Əməkdar incəsənət xadimi” fəxri adı

Ağayeva Kəmalə Ağa qızı
Əlikişizadə Yulana Yusufovna
Həsənbəyov Yusif Qonaq oğlu
Məmmədov Rafiq Həbib oğlu

“Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı

Ağakərim Ağakişioğlu
Boqdanov Sergey Vladimiroviç
Cabbarov Cabbar Ağadadaş oğlu
Kaşanlı Rafiq Rizvan oğlu
Məlikov Hüseyn Balababa oğlu
Məmmədova Rəşidə Yusif qızı
Musayeva Rəfiqə Hüseyn qızı
Şıxəliyev Kamal Məmmədəli oğlu
Yunusov Telman Əkbər oğlu

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

Bakı şəhəri, 24 dekabr 2002-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Yüksək fəxri adlara layiq görülməyimiz haqqında Fərmanınızı sonsuz sevinc hissi və minnətdarlıqla qarşıladıq. Əməyimizə verilən bu yüksək qiymətə görə Sizə dərin təşəkkürümüzü bildiririk. Biz bu fəxri adları ayrı-ayrılıqda hər birimizin sənətinə verilən bir qiymət olmaqla yanaşı, ümumilikdə üzvü olduğumuz aparıcı sənət ocaqları – Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı və M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının çoxsaylı kollektivlərinə, nəhayət, bütünlükdə yüksək akademik sənətə - opera, balet və klassik musiqi sənətinə verilən yüksək qiymət kimi dəyərləndiririk.

Cənab Prezident,

Layiq görüldüyümüz bu yüksək fəxri adlar bizim məsuliyyət hissimizi daha da artırır və üzərimizə ürək-dən bağlı olduğumuz milli mədəniyyətimizi daha da inkişaf etdirmək kimi şərəfli bir vəzifə qoyur. Nəzərinizə çatdırmaq istəyirik ki, başa vurmaqda olduğumuz 2002-ci il ərzində üzvü olduğumuz kollektivlər Azərbaycan mədəniyyətinin adını və şöhrətini ucaldaraq öz fəaliyyətlərində bir çox uğur və müvəffəqiyyətlərə nail olmuşlar.

Möhtərəm Prezident,

Əldə edilən bütün uğurlar isə mədəniyyət və incəsənətimizin yaxın dostu, onu ürəkdən sevən və yüksək qiymətləndirən dövlət başçımızın – Sizin diqqət və qayğınızın nəticəsidir. Mədəniyyət sahəsində çalışan işçilərin əmək haqlarının artırılması haqqında Sizin dəfələrlə qəbul etdiyiniz qərarlar, respublikamızın aparıcı kollektivlərinin – Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri, Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası, Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı balet truppası sənətçilərinin sosial vəziyyətinin əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırılması haqqında imzaladığınız sərəncam və fərmanlar, incəsənət xadimləri üçün xüsusi pul mükafatları təsis etməyiniz bu qayğı və diqqəti bir daha sübut edir.

Bu yaxınlarda paytaxtımızın əsas musiqi ocağı – M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası binasının bərpasının qısa müddət ərzində başa çatdırılması haqqında imzaladığınız Sərəncam Filarmoniyanın yaradıcı kollektivində çalışan bütün sənətçiləri ürəkdən sevindirdi və indi hamı Sizin iştirakınızla doğma Filarmoniyanın açılışını səbirsizliklə gözləməkdədir.

Möhtərəm Prezident,

Göstərdiyiniz etimada, əməyimizə verdiyiniz bu yüksək qiymətə görə Sizə bir daha dərin təşəkkürümüzü bildiririk. Fərsətdən istifadə edərək, Sizi qarşıdan gələn Yeni, 2003-cü il və 31 dekabr – Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibətilə təbrik edir, Sizə və ailə üzvlərinizə cəsağlığı və uzun ömür arzulayırıq. Sizi əmin edirik ki, Yeni ildə sənətdə daha uca zirvələr fəth edəcəyik.

Böyük hörmət və məhəbbətlə,

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı və M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının kollektivləri adından

Akif Məlikov (Opera və Balet Teatrının direktoru, əməkdar incəsənət xadimi), **Mədinə Əliyeva** (balet truppasının solisti, xalq artisti), **Yulana Əlikişizadə** (baş baletmeyster, əməkdar incəsənət xadimi), **Gülağası Mirzəyev** (balet truppasının solisti, əməkdar artist), **Yuri Lobaçov** (balet truppasının solisti, əməkdar artist), **Rimma İsgəndərova** (balet truppasının solisti, əməkdar artist), **Əkrəm Poladov** (teatrın solisti, əməkdar artist), **Həsən Enami** (teatrın solisti, əməkdar artist), **Aygün Bayramova** (teatrın solisti, əməkdar artist), **Akif Bakıxanov** (simfonik orkestrin solisti, əməkdar artist), **Əli Hacıyev** (orkestrin solisti, əməkdar artist), **Nicat Hüseynov** (orkestrin solisti, əməkdar artist), **Lev İskolski** (orkestrin solisti, əməkdar artist), **Şükür Səmədov** (orkestrin solisti, əməkdar artist), **Ramiz Heydərov** (orkestrin solisti, əməkdar artist), **Sergey Boqdanov** (balet truppasının müdiri, əməkdar artist), **Hüseyn Məlikov** (rəssam-butaforçu, əməkdar artist)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Əziz və möhtərəm Prezidentimiz,

Sizin imzaladığınız hər bir Fərman, hər bir Sərəncam nəinki bizə, eyni zamanda bütün xalqımıza böyük sevinc və fərəh gətirir, qəlbimizi dərin minnətdarlıq və məmnunluq hissləri ilə doldurur. Bu sənədlərdə biz Sizin atalıq qayğısı ilə coşan məhəbbətinizin hərarətini, müdrik siyasətinizin təntənəsini duyuruq və bununla fəxr edirik. Xalqımızın diplomatiyası olan milli mədəniyyətimizə göstərdiyiniz daimi diqqət, bu sahənin inkişafı üçün yaratdığınız geniş imkanlar müstəqil Azərbaycanımızın mənəvi dəyərlərini dünya arenasına çıxarır, onlara böyük əbədi şöhrət qazandırır. Bunun üçün biz Sizə, Sizin dühanızın təntənəsinə borcluyuq. Sizə çox sağ olun deyirik.

Zati-aliləri,

Mənə - Musiqili Komediya Teatrının gənc aktrisasına respublikanın əməkdar artisti kimi yüksək fəxri ad verməyinizi gənc sənətkarlara bəslədiyiniz qayğının yeni parlaq təzahürü kimi qiymətləndirirəm və Sizə böyük minnətdarlığımı bildirirəm.

Xanım Qafarova
Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya
Teatrının aktrisası

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Mənə Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti fəxri adı verilməsi münasibətilə Sizə öz dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm. Bu fəxri ad 30 ilə yaxın Milli Dram Teatrının səhnəsində çalışan aktrisa üçün yaradıcılığına verilən dəyərli qiymətdir. Fəxri ad bir sənətkar kimi məni daha da ruhlandırır. Mədəniyyətimizə və incəsənətimizə göstərdiyiniz qayğı üçün çox sağ olun. Qoy ulu Tanrı Sizi daim qorusun!

Hörmət və ehtiramla,

Sevil Rza qızı Xəlilova
əməkdar artist

Bakı şəhəri, 25 dekabr 2002-ci il

TEKFEN Qara dəniz filarmonik orkestrinin konsertində

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2003-cü il yanvarın 14-də Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrında Türkiyənin tanınmış musiqi kollektivinin - TEKFEN Qara dəniz filarmonik orkestrinin konsertində oldu.

Orkestrin musiqiçiləri Mərkəzi Asiya, Qafqaz, Qara dəniz və Aralıq dənizi hövzəsi ölkələrinin nümayəndələrindən ibarətdir.

Salona toplaşanlar dövlət başçısını hərarətli alqışlarla qarşıladılar.

Türkiyənin Bakıdakı səfiri Əhməd Ünal Çeviköz konsertin başlanmasından əvvəl çıxış edərək bildirdi ki, orkestrin bugünkü konserti qardaş ölkələrimizin tarixində əlamətdar hadisəyə - Azərbaycan ilə Türkiyə arasında diplomatik əlaqələr qurulmasının 11-ci ildönümünə həsr olunmuşdur.

O, konsertin təşkilatçıları olan TEKFEN şirkətlər qrupuna və Azərbaycanın Mədəniyyət Nazirliyinə təşəkkürünü bildirdi. Diplomat xatırladı ki, müxtəlif ölkələrdən olan musiqiçilər bəzi əsərlərin ifası zamanı öz milli alətlərindən istifadə edirlər. Bu da həmin orkestrin özünə

məxsus cəhətidir. Səfir dedi ki, 2003-cü il Azərbaycan və Türkiyə üçün əlamətdardır. Bu il Türkiyə Cümhuriyyətinin yaranmasının və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin anadan olmasının 80 ili tamam olur və bugünkü konsert müəyyən mənada orkestrin rəmzi hədiyyəsidir.

Türkiyə diplomatı onu da bildirdi ki, konsertin birinci nömrəsi orkestrin solisti, Azərbaycanın əməkdar artisti, həyatdan vaxtsız getmiş Ədalət Vəzirovun xatirəsinə həsr olunmuşdur.

Konsertin birinci hissəsində Azərbaycan və Türkiyə bəstəkarlarının - Qara Qarayevin, Musa Mirzəyevin, İlyas Mirzəyevin, Nevit Kodallının əsərləri səsləndi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev fasilə zamanı TEKFEN şirkətlər qrupunun prezidenti Nihat

Gökyigitlə, orkestrin dirijoru Saim Akçil ilə görüşüb söhbət etdi.

İkinci hissədə P.İ.Çaykovskinin simli alətlər üçün konserti, məşhur türk və ispan melodyalarının oranjimanları ifa olundu.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev konsertdən sonra orkestrin yüksək ifasına görə Nihat Gökyigitə və professor Saim Akçilə təşəkkürünü bildirərək dedi:

- Musiqiçilər çox yaxşı ifa etdilər, İstanbuldakından da yaxşı idi. Çünki orada onların çıxış etdikləri yer simfonik orkestr üçün uyğun deyildi. Amma bizim teatrımızın gözəl akustikası var. Bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Çox yaxşı ifa etdiniz. Mən buraya gələndə yorğun idim, amma indi dincəldim.

**M.A.Mirzəyevin “Şöhrət” ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan musiqi sənətinin inkişaf etdirilməsinə dəki xidmətlərinə görə Musa Abdulla oğlu Mirzəyev “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 25 yanvar 2003-cü il

**“Azərbaycan” və “Literaturnı Azerbaydjan”
jurnallarının əməkdaşlarının
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə “Azərbaycan” və “Literaturnı Azerbaydjan” jurnalının aşağıdakı əməkdaşlarına Azərbaycan Respublikasının fəxri adları verilsin:

“Xalq yazıçısı” fəxri adı
Musayev Qılman İsabala oğlu (Qılman İlkin)

“Əməkdar incəsənət xadimi” fəxri adı

Qasımov İntiqam Böyükağa oğlu
Vəkilov Mənsur Fəxri oğlu
Balakışiyev Mövlud Süleyman oğlu
(Mövlud Süleymanlı)
Məmməd zadə Səyavuş İmran oğlu

“Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı

Yusifov Vaqif Əziz oğlu (Vaqif Yusifli)

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 yanvar 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm Prezident,

“Azərbaycan” jurnalının 80 illik yubileyi münasibətilə jurnalın əməkdaşlarından bir qrupunu fəxri adlarla təltif etməyiniz və bizə göstərdiyiniz bu böyük etimad hər birimizi gələcəkdə daha artıq bir əzmlə işləməyə sövq edir.

Cənab Prezident, səmimi təbrik üçün çox sağ olun! Sizi əmin edirik ki, biz həmişə xalqımıza sədaqətlə xidmət edəcək, ədəbiyyatımızın, doğma ana dilimizin inkişafı naminə əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Hörmətlə,

“Azərbaycan” jurnalının əməkdaşları

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm Prezident,

“Azərbaycan” və “Literaturnı Azərbaycan” jurnalının əməkdaşlarını, müxtəlif nəsilləri təmsil edən bizləri ölkəmizin yüksək fəxri adlarına layiq görməyiniz böyük sevincimizə səbəb oldu. Bu etimada görə Sizə dərin minnətdarlığımızı və ən səmimi təşəkkürümüzü bildiririk.

Ədəbiyyatımızın güzgüsü sayılan “Azərbaycan” jurnalının 80 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli yığıncaq da bu sevinci bizimlə bölüşdü və Sizə ünvanlanmış təşəkkürlərimizə qoşuldu. Təltif edilməyimiz haqqında verdiyiniz Fərman ədəbiyyatımıza, söz sənəti adamlarına, ümumiyyətlə, mənəvi dəyərlərimizi yaşadıb yaradanlara uzun illər boyu göstərdiyiniz ardıcıl diqqətin və qayğıkeşliyin növbəti bir ifadəsidir.

Cənab Prezident, Sizi əmin edirik ki, müstəqil Azərbaycanımızın yüksəlişi naminə, mənəvi həyatımızın, söz sənətimizin inkişafı yolunda səyimizi heç zaman əsirgəməyəcək, bundan sonra daha məsuliyyətlə çalışacağıq.

Böyük hörmət və dərin ehtiram hissi ilə,

**Musayev Qılman (Qılman İlkin), Qasımov İntiqam,
Vəkilov Mənsur, Balakışiyev Mövlud (Mövlud Süleymanlı),
Məmməd zadə Səyavuş, Yusifov Vaqif (Vaqif Yusifli)**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdlərinin verilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünün təsis edilməsi haqqında" 2002-ci il 11 iyun tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycanın elm və təhsil, mədəniyyət və incəsənət, iqtisadiyyat və dövlət idarəçiliyi sahələrində böyük xidmətləri olan aşağıdakı şəxslərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdləri verilsin:

Abbasov Nəzərəli Səfərli oğlu
Abdullayeva Həlimə Yusif qızı
Abdullayeva Səfurə Seyfulla qızı
Ağamuradov Nizaməddin Ağamurad oğlu
Ağayeva Kəmalə Ağa qızı
Balayeva Həlimət Məcid qızı
Behbudova Cülyetta Balabekovna
Cabbarlı Gülarə Cəfər qızı
Əlizadə Aqşin Əliqulu oğlu
Əzimzadə Zəhra Əzim qızı
Ləzgiyeva Güllü Namaz qızı
Maniyev Muxtar Qəmbər oğlu
Məmmədova Adelaida İrza qızı
Musayev Talib Qurban oğlu
Nəsrullayeva Həcər Məmməd qızı
Turan Cavid Hüseyn Cavid qızı
Vəkilova Aybəniz Səməd Vurğun qızı
Vəkilova Xavər Əhməd qızı

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 fevral 2003-cü il

*Qara Qarayevin yaradıcılığı ilə
Azərbaycanın klassik professional musiqisi
böyük inkişaf yolu keçdi.*

Heydər Əliyev

Böyük bəstəkar, pedaqoq və ictimai xadim Qara Qarayev 1918-ci il fevralın 5-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur.

"Yeddi gözəl" və "İldırım yollarla" baletləri Azərbaycan musiqisinə ümumdünya şöhrəti qazandırmışdır. "Leyli və Məcnun" simfonik poeması, "Antoni və Kleopatra" tamaşına yazdığı musiqi, "Klassik süita", "Çilgin qaskoniyalı" müzikli bəstəkarın dəyərli sənət əsərlərindəndir.

A. Puşkinin şeirləri əsasında yaratdığı "Mən sizi sevirdim" və "Gürcüstan təpələrində" romansları, "Könül mahnısı", "Səadət mahnısı" kantataları Azərbaycan musiqisinin gözəl nümunələridir.

"Dənizi fəth edənlər", "Qızıl eşelon", "Xəzər neftçiləri haqqında povest", "Uzaq sahillərdə" və digər filmərə musiqi yazmışdır. "Vətən" operasının (C. Hacıyevlə birlikdə) və fransız yazıçısı Anri Barbüsün əsəri əsasında "Zəriflik" monooperasının müəllifidir.

1982-ci il mayın 13-də Moskva şəhərində vəfat etmişdir.

**Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı
Qara Qarayevin
85 illiyinə həsr olunmuş xatirə gecəsində**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2003-cü il fevralın 6-da Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında dünya şöhrətli Azərbaycan bəstəkarı, SSRİ xalq artisti, Sosialist

Əməyi Qəhrəmanı, Lenin və Dövlət mükafatları laureatı, akademik Qara Qarayevin anadan olmasının 85 illiyinə həsr edilmiş xatirə gecəsində iştirak etdi. Salona toplaşanlar dövlət başçısını həərətli alqışlarla qarşıladılar.

Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu gecəni açaraq bunu ölkənin musiqi həyatında əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirdi. O, Qara Qarayevin yaradıcılığının əhəmiyyətindən danışaraq, dahi bəstəkarın qüdrətli

istedadının bəhrəsi olan "Yeddi gözəl", "İldırım yolları" kimi baletlərinin, zəngin simfonik irsinin təkcə Azərbaycan musiqisinin deyil, həm də dünya mədəniyyəti xəzinəsinin incilərindən olduğunu vurğuladı. Nazir bildirdi ki, Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev bəstəkarın yaradıcılığına və şəxsiyyətinə həmişə

diqqət və hörmət göstərmişdir. Beş il əvvəl Prezidentin Fərmanına əsasən, Azərbaycan musiqisi klassikin 80 illiyi təntənəli surətdə keçirilmişdir. Yubiley Rusiyada və YUNESKO-nun xətti ilə Fransada da geniş qeyd edilmişdir.

Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının birinci katibi, xalq artisti Vasif Adıgözəlov çıxışında dedi ki, Qara Qarayev Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin yaradıcılarından biridir, onun musiqisi bütün qitələrdə, dünyanın ən yaxşı konsert salonlarında səslənmişdir və indi də səslənir. O, dövlət başçısının incəsənət xadimlərinə, yaradıcı ziyalılara daim qayğı göstərməsini yüksək qiymətləndirdi.

Sonra xalq artisti Rauf Abdullayevin idarəsi ilə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin ifasında dahi Qara Qarayevin əsərlərindən parçalar səsləndi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev böyük uğurla keçən konsertdən sonra səhnəyə gələrək yüksək ifaçılıq məharətinə görə dirijor Rauf Abdullayevə, orkestrin musiqiçilərinə təşəkkür etdi.

Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası binasının bərpası və yenidən qurulması haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli Azərbaycanda siyasi, iqtisadi və mədəni həyatın bir çox sahələrində böyük canlanma dövrü kimi səciyyələnilir. Neftin sənaye üsulu ilə hasilatına başlanması Azərbaycanın, xüsusilə onun paytaxtı Bakı şəhərinin sosial-iqtisadi və mədəni mənzərəsini nəzərəcarpacaq dərəcədə dəyişdirdi. Azərbaycanda dünyəvi təhsil ocaqlarının, milli teatr və mətbuatın yaranması möhz həmin dövrlə bağlıdır. Qədim və zəngin tarixə malik olan musiqi ifaçılığı sənəti də həmin dövrdə məclis, toy və xalq şənlikləri çərçivəsindən çıxaraq, çoxlu tamaşaçısı olan teatr və konsert salonlarına yol tapırdı, filarmonik fəaliyyətin təməli qoyulurdu.

İlkin mərhələdə xanəndələr və çalğıçılar teatr tamaşalarının fasilələrində və musiqi səhnəciklərində çıxış edirdilər. Bu çıxışlar məşhur Şərq konsertlərinin meydana gəlməsi üçün şərait yaratdı. İlk Şərq konserti 1901-ci ilin yayında Şuşada təşkil edilmişdir. 1902-ci il yanvarın 11-də isə Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında məşhur xanəndələr Cabbar Qaryağdıoğlu, Keçəçioğlu Məhəmməd, Şəkili Ələsgər, Seyid Mirbabayev və başqalarının iştirakı ilə Şərq konserti keçirildi. Görkəmli ədib Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 1903-cü il yanvarın 27-də Bakıda təşkil edilmiş ən böyük Şərq konserti isə Azərbaycanda filarmonik fəaliyyətin ilk tədbiri hesab oluna bilər. Şərq konsertlərinin coğrafiyası get-gedə genişlənərək, Azərbaycanın hüdudlarından kənara çıxdı.

XIX əsrin ortalarından başlayaraq, Azərbaycana klassik rus və Avropa musiqi əsərlərinin də yol açmasına şərait yarandı. Bakıda ilk simfonik konsertlər təşkil edildi, simli alətlər orkestrinin, hərbi nəfəs alətləri orkestrlərinin çıxışları oldu. Dünya musiqi mədəniyyətinin tanınmış xadimləri konsertlər vermək üçün Bakıya gəlməyə başladılar. İtaliya operasının görkəmli müğənnilərinin, Avstriya orkestrinin, böyük rus bəstəkarları Pyotr Çaykovskinin, Sergey Raxmaninovun, Mixail İppolitov-İvanovun, müğənni Fyodor Şalyapinin və başqalarının Bakıya səfərləri şəhərin mədəni həyatında mühüm hadisəyə çevrildi. Təhsil müəssisələrinin proqramına nəğmə dərsləri, fortepiano, simli alətlərdə və nəfəs alətlərində ifaçılıq üzrə məşğələlər daxil edildi, musiqi kursları və məktəbləri yaradılmağa başlandı. Azərbaycanda Avropa musiqi təhsilinin əsası qoyuldu.

Bakıda musiqi tədbirlərinin əksəriyyəti Musa Nağıyevin 1890-cı ildə inşa etdirdiyi ictimai toplanlıqlar üçün qış binasında təşkil edilirdi. Bu tədbirlərin get-gedə daha intensiv xarakter almasını və Bakının iqlim şəraitini nəzərə alaraq, şəhər zadəganları 1907-ci ildə ictimai toplanlıqlar üçün yay binasının da tikilməsi barədə müraciət etdilər. 1910-cu ildə icazə alındı və həmin binanın inşası başlandı. İtaliya memarlıq üslubu ilə Şərq memarlıq sənəti ənənələrinin üzvü vəhdəti əsasında tikilmiş bina 1912-ci ilin sonunda istifadəyə verildi. O, elə ilk günlərdən müxtəlif musiqi məclislərinin, konsertlərin, musiqili-əbədi gecələrin mərkəzinə çevrildi. 1920-ci ilin iyulunda yaradılmış Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri öz məşqlərini və konsertlərini həmin binada təşkil edirdi. Orada digər musiqi kollektivləri və solistlər də çıxış edirdilər.

Respublikada pərakəndə şəkildə fəaliyyət göstərən müxtəlif musiqi qurumları 1936-cı ilin mayında respublikanın ən mötəbər konsert təşkilatı kimi yaradılan Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında birləşdirildi. Filarmoniya elə həmin binada yerləşdirildi. 1937-ci ilin avqustunda Filarmoniyaya böyük Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayevin adı verildi. Filarmoniyanın konsert təşkilatı kimi təşəkkül tapmasında və inkişafında Azərbaycanın görkəmli sənətkarları Üzeyir Hacıbəyovun, Soltan Hacıbəyovun, Bülbülün, Cahangir Cahangirovun, Niyazinin, Qəmər Almaszadənin və başqalarının misilmi xidmətləri olmuşdur. Hazırda ölkəmizin ən iri konsert təşkilatının nəzdində fəaliyyət göstərən Dövlət Simfonik Orkestri, Dövlət Kamera Orkestri, Dövlət Mahnı və Rəqs Ansambli, Dövlət Rəqs Ansambli, Dövlət Xor Kapellası, Dövlət Simli Kvarteti və digər musiqi kollektivlərinin təşəkkül tapıb ərşəyə gəlməsində onların böyük əməyi olmuşdur.

Filarmoniyanın binasında respublikamızın və xarici ölkələrin görkəmli orkestr və ansamblları, solistləri, müğənni və bədii qiraət ustaları uğurla çıxış etmiş, onun səhnəsində dünya şöhrətli bəstəkarların əsərləri və xalq musiqisi səslənmişdir. Burada Azərbaycanın Üzeyir Hacıbəyov, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Bülbül, Rəşid Behbudov, Xan Şuşinski, Şövkət Ələkbərova kimi dahi musiqi xadimləri dəfələrlə çıxış etmişlər. Dünya musiqi sənətinin görkəmli

nümayəndələri Dmitri Şostakoviç, Tixon Xrennikov, Svyatoslav Rixter, Van Klibern, Mstislav Rostropoviç, David Oystyak, Lev Oborin və başqalarının Filarmoniya səhnəsindəki çıxışları simfonik musiqi həvəskarlarının yaddaşlarına həmişəlik həkk olunmuşdur. Simfonik musiqi konsertlərini dinləmək üçün Filarmoniyaya getmək 1970-ci illərdə artıq gözəl bir ənənəyə çevrilmişdi.

Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra milli-mədəni quruculuq prosesinin sürətlə aparılması üçün geniş imkanlar yarandı. Təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, müstəqilliyin ilk illərində bu imkanlardan nəinki lazımcı istifadə edilmədi, hətta Azərbaycan mədəniyyət və incəsənət sahələrində uzun illər ərzində qazandığı nailiyyətləri itirməyə başladı. Mədəniyyətin dövlət qayğısından məhrum edilməsi, ona olan ögey münasibət, biganəlik şəraitində Azərbaycanın tanınmış musiqiçiləri xarici ölkələrə üz tutmağa başladılar. Böyük zəhmət hesabına yaradılmış musiqi kollektivləri dağılmaq təhlükəsi ilə üzləşdi. 1994-1995-ci illərdə mədəniyyət və incəsənət sahələrində yaranmış mürəkkəb vəziyyət araşdırılaraq, onun aradan qaldırılması üçün bəzi təkliflər hazırlandı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycanda gənc istedadlara dövlət qayğısı haqqında” 1996-cı il 22 iyun, “Gənc istedadlar üçün xüsusi təqaüdlər təsis edilməsi haqqında” 1997-ci il 13 sentyabr, “Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə dövlət qayğısının artırılması haqqında” 1997-ci il 10 noyabr, “Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında” 1997-ci il 2 dekabr, “Azərbaycan Respublikasının fəxri adları haqqında” 1998-ci il 22 may, “Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının balet trubbasının işçilərinin sosial təminatını yaxşılaşdırmaq haqqında” 1999-cu il 6 dekabr, “Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasının sosial təminatını yaxşılaşdırmaq haqqında” 2000-ci il 2 iyun, “Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının işçilərinin sosial təminatının yaxşılaşdırılması haqqında” 2001-ci il 15 oktyabr, “İncəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının təsis edilməsi haqqında” 2002-ci il 28 may, “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünün təsis edilməsi haqqında” 2002-ci il 11 iyun tarixli Fərman və Sərəncamları musiqi kollektivlərinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, onların yeni yaradıcılıq nailiyyətlərinə həvəsləndirilməsi yolunda mühüm rol oynadı. Görülmüş tədbirlər nəticəsində Azərbaycanın musiqi kollektivlərində artıq əsl yaradıcılıq ab-havası yaranmışdır.

Bir çox musiqi kollektivlərini birləşdirən Filarmoniyanın binasından da məqsədyönlü şəkildə istifadə edilməsi işində problemlər yaranmışdı. 1976-1977-ci illərdə Filarmoniyanın binasında əsaslı təmir aparılsa da, yeraltı suların onun zirzəmisinə sızması nəticəsində bina get-gedə yararsız vəziyyətə düşmüşdü. 1995-2000-ci illərdə dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsait hesabına yeraltı suların qarşısının alınması və binanın bünövrəsinin möhkəmləndirilməsi üçün müvafiq işlər həyata keçirilmişdir. Binanın konsert fəaliyyətinin müasir tələblərə cavab verməsi üçün orada əlavə tikinti işləri də aparılması qərara alınmışdır.

Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının binası xalqımızın milli sərvətidir. Paytaxtımızın nadir memarlıq incilərindən biri olan, unikal akustika imkanları ilə seçilən bu bina XX əsr ərzində Azərbaycan musiqi sənətinin misli görünməmiş inkişafının şahidi olmuş və bu prosesin gerçəkləşdirilməsində əvəzsiz rol oynamışdır. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası binasının xalqımızın tarixi və mədəniyyətinin dəyərli abidəsi olduğunu nəzərə alaraq, onun Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin inkişafında rolunun əhəmiyyətini qeyd etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının binasında aparılan bərpa-yenidənqurma işlərinin və binanın müasir tələblər səviyyəsində lazımi avadanlıqlarla təchizatının 2003-cü il aprel sonuna qədər başa çatdırılmasını təmin etsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Filarmoniya binasının təntənəli açılış mərasimini keçirsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 noyabr 2002-ci il

Dövlət Filarmoniyasında tikinti-bərpa işlərinin gedişi ilə tanış olarkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2003-cü il martın 29-da M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının binasında aparılan tikinti-bərpa işlərinin gedişi ilə tanış oldu.

Baş nazirin müavini Abid Şərifov və mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu dövlət başçısına görülməli işlər barədə ətraflı məlumat verdilər.

Bildirildi ki, binanın tikintisi və bərpası üçün bir neçə xarici şirkətlə danışıqlar aparılmışdır və onlar 18-24 ay ərzində tamamlayacaqları işlərə 24-25 milyon dollar sərf olunacağını söyləyirdilər. Bu şərtlər

sərfəli olmadığına görə, bütün işlər yerli inşaatçılara tapşırıldı. Binada tikinti-bərpa işlərini "Azərenerjotikintiquradırma" Səhmdar Cəmiyyəti həyata keçirir, burada lazım olan bütün materiallar ən müasir tələblər səviyyəsində və qısa müddətdə Azərbaycanda hazırlanmışdır. Görülməli işlərə təqribən 90 milyon manat xərclənəcəkdir. Binanın işıq, su, qızdırıcı, kanalizasiya sistemləri də tamamilə yeniləşdirilmişdir.

Abid Şərifov dövlət başçısına müraciətlə dedi:

- Cənab Prezident, Sizə dərin təşəkkürümüzü bildiririk ki, belə gözəl, qədimi bir binanın yenidən tikilməsi və bərpa olunması barədə göstəriş verdiniz. Aprelin 30-dək bina tam təhvil veriləcəkdir. Siz bu

işləri daim nəzərdə saxlayırsınız və bütün məsələlər, təbii ki, Sizinlə razılaşdırılmışdır. İndi istəyirik ki, görülməli işlərə yerində baxasınız, öz dəyərli tövsiyə və göstərişlərinizi verəsiniz. Hələ bizim bir ay vaxtımız var.

Prezident Heydər Əliyev Filarmoniya binasının əvvəlki və müasir görünüşünü əks etdirən fotosəkillərə baxdı, ayrı-ayrı mərtəbələrə otaqları, konsert salonunu gəzdirdi, milli memarlıq üslublarının qorunub saxlanılması işlərinə xüsusi diqqət yetirdi, qonaq otağından ətrafı seyr etdi.

Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu dövlət başçısının iştirakı ilə vaxtilə burada keçirilən görüşləri, onun olduğu konsertləri xatırladı, açıq havada yerləşən yay estradasının təmir olunduğunu vurğulayaraq dedi ki, cənab Prezident, Dövlət Neft Şirkətinin rəhbərliyinin, o cümlədən cənab İlham Əliyevin köməyi ilə incəsənət muzeyinin də pəncərə və qapılarını təzələyirik. Bu işdə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti yaxından kömək göstərir.

Abid Şərifov bildirdi ki, bundan sonra elə bir çətin iş qalmamışdır. Sadəcə, kondisionerlər quraşdırılmalıdır. Avadanlığın əksəriyyəti gətirilib və inşaatçılar, quraşdırıcılar bu işləri aprelin 15-dək qurtaracaqlar. Havalər yağmurlu keçdiyinə görə binanın fasadında görülməsi müəyyən işlər qalmışdır. Çünki texniki tələblərə görə, fasadı rəngləmək üçün havanın temperaturu müsbət 15 dərəcədən çox olmalıdır. Salonda İtaliyada

hazırlanmış müasir kreslolar qoyulacaqdır. Bərpadan sonra salonda tamaşaçı yerlərinin sayı 515-ə çatdırılacaq ki, bu da əvvəlkindən 50-60 yer çoxdur. Əsas avadanlıq ABS, İtaliya, Almaniya, Yaponiya və İngiltərədən gətirilib və quraşdırılır. Sentyabrın əvvəllərindən başlanmış bu işlər aprelin 30-dək başa çatdırılacaqdır. İş üç növbədə gedir və burada 800-dək adam çalışır.

Azərbaycan Prezidenti **Heydər Əliyev**

Filarmoniyada quraşdırılmış və ən müasir standartlara uyğun səs sistemi ilə yaxından maraqlandı və dedi:

- Əvvəllər, belə müasir aparatlar olmayanda da buranın salonunun akustikası yaxşı olmuşdur. İndi siz salonun akustikasını saxlamısınız mı?

Polad Bülbüloğlu: Cənab Prezident, bəli, saxlanılıb.

Abid Şərifov: Biz, sadəcə, müasir üsullara uyğun bərpa işləri aparmışıq.

Polad Bülbüloğlu: Konsert salonunun akustikası kompüterlər vasitəsilə tənzimlənəcək, eyni zamanda, videoyazı və digər işləri görmək də mümkün olacaqdır. Cənab Prezident, Siz demişdiniz ki, hər şey müasir olmalıdır və işlər ən yeni texnologiyalar əsasında görülür.

Prezident Heydər Əliyev tikinti-bərpa işlərinin gedişi ilə bağlı dəyərli göstəriş və tapşırıqlarını çatdırdı və sonra jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

Sual: Cənab Prezident, Siz indi tikinti-bərpa

işlərinin gedişi ilə tanış oldunuz. Bununla bağlı nə ideyə bilərsiniz? Ümumiyyətlə, tapşırıqlarınız yerinə yetirilibmi?

Heydər Əliyev: Bəyəndim. Tapşırıqlarım yerinə yetirilir. Abid Şərifov, Polad Bülbüloğlu, Səhmdar Cəmiyyətin sədri Həmid Rəsulov, buradakı bütün inşaatçılar yaxşı işləyiblər. Təbii ki, qısa vaxtda bunu etmək çox çətin idi. Ancaq belədir, mən qəti göstəriş verəndə, nə olursa olsun, işçilərim onu yerinə yetirirlər. Bir də ki, bu Filarmoniya heç vaxt belə olmayıbdır. Ən yaxşı vaxtlarını götürsək, - mənim xatirimdədir, 1940-cı illərdə buraya gəlmişəm, - Filarmoniya heç vaxt belə olmayıbdır. Amma indi gözəl, müasir avadanlıqla təchiz olunmuşdur və Filarmoniyanın fəaliyyəti üçün burada bütün şərait var. Hesab edirəm, bu, xalqımıza, cəmiyyətimizə, incəsənət xadimlərinə bizim böyük töhfəmizdir. Ancaq aprelin 30-dan o tərəfə bir şey qalmamalıdır.

Polad Bülbüloğlu: Cənab Prezident, hər halda, mayın 9-da burada konsert olmalıdır. Çünki Rostropoviç gələcək, konsert də mayın 9-da olacaqdır.

Heydər Əliyev: Mayın 9-da yox, 8-də. Mən dünən Rostropoviçlə danışmışam. O, ayın 7-də buraya gələcək və mayın 8-də konsert verəcəkdir.

Abid Şərifov: Cənab Prezident, əmin ola bilərsiniz ki, aprelin 30-da tam təhvil veriləcəkdir.

Heydər Əliyev: Bəli. Mən özüm Rostropoviçlə axşam danışmışam. Amma o konsertə qədər görək Filarmoniyanın təntənəli açılışını edək. Ona görə görək 30-dək qurtarasınız.

Abid Şərifov: Cənab Prezident, Sizə ayın 30-dək məruzə edirik.

Heydər Əliyev (jurnalistlərə müraciətlə): Siz necə, bəyəndiniz, xoşunuza gəldi?

Jurnalistlər: Cənab Prezident, bəli, çox bəyəndik. Siz dediyiniz kimi, əvvəlki ilə müqayisədə müasirlik baxımından müsbət cəhətləri çoxdur.

Heydər Əliyev: Yəni mənfi cəhəti də var?

Jurnalistlər: Mənfi yoxdur. Cənab Prezident, Sizin tapşırığınızı heç kəs mənfi yerinə yetirə bilməz.

Heydər Əliyev: Yaxşı, başqa sualınız yoxdursa, sağ olun.

“Heydər Əliyev” bədii filminin yaradıcı kollektivinin nümayəndələrini qəbul edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2003-cü il aprelin 18-də Prezident sarayında “Heydər Əliyev” bədii filminin yaradıcı kollektivinin nümayəndələrini qəbul etdi.

Dövlət başçısı qonaqları salamlayaraq, istedadlı Azərbaycan rejissoru Vaqif Mustafayevin filmində bir sıra ölkələrin tanınmış artistlərinin iştirak etməsindən məmnunluq duyduğunu bildirdi. Azərbaycan Prezidenti **Heydər Əliyev** “Heydər Əliyev” filminin yaradılması prosesi barədə danışaraq dedi:

- Mən Vaqif Mustafayevin ideyasını dəstəklədim. Bu işin həyata keçirilməsi məsul və çətin bir vəzifədir, lakin belə kollektivlə, belə yaradıcı xadimlərlə film yaratmaq olar.

Prezident Heydər Əliyev keçmiş Sovet İttifaqı respublikalarında son onilliklərdə baş vermiş müxtəlif tarixi hadisələrin filmdə öz əksini tapacağını nəzərə allaraq, Qazaxıstan rəhbəri Dinmühəmməd Kunayev haqqında, o, vəzifəsindən uzaqlaşdırıldıqdan və yerinə Kolbin təyin edildikdən sonra bu respublikanın paytaxtında baş vermiş faciəli hadisələr haqqında xatirələrini bölüşdü. O, İttifaq rəhbərliyinin, ilk növbədə, Mixail Qorbaçovun insanların həlak olmasına

gətirib çıxaran əməllərini “rus şovinizminin təzahürü” adlandırdı.

Rusiyanın xalq artisti **Andrey Martinov** səmimi qəbula görə Azərbaycan Prezidentinə təşəkkürünü bildirərək, o illərdə hökm sürən mühiti doğru-dürüst canlandırmaq üçün həmin tarixi hadisələrin iştirakçısı ilə belə görüşün vacibliyini vurğuladı, filmdə Heydər Əliyevin rolunu oynayan aktyorun seçilməsini rejissorun uğuru kimi qiymətləndirdi. **Vaqif Mustafayev** isə dedi ki, Polşa aktyoru Tadeuş Xuk bu rola 105-ci namizəd idi.

Andrey Martinov SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini işləyərkən Heydər Əliyevin Rusiya mədəniyyətinin dəstəklənməsində, incəsənət xadimlərinə qayğı göstərilməsində böyük xidmətləri olduğunu vurğuladı.

Rusiyanın xalq artisti Vsevolod Şilovski ölkənin qocaman mədəniyyət ocağı olan Moskva Akademik

Bədaye Teatrının yenidən qurulmasında Heydər Əliyevin rolundan söz açaraq, hökumətin iclasında bu işlərə o dövr üçün çox böyük məbləğdə - 25 milyon dollar məbləğində maliyyə vəsaiti ayrılması barədə qərar qəbul etdiyini xatırladı.

Vaqif Mustafayevin “Bir həsədin tarixi” filmi yüksək qiymətləndirən **Vsevolod Şilovski** dövlət başçısına müraciətlə dedi:

- Siz bütün bunlara dözdünüz və görün, indi haradasınız? Buradasınız. Kimsiniz? Prezidentsiniz.

Vsevolod Şilovski film üçün beynəlmiləl kollektiv toplamağa müvəffəq olduğuna görə rejissora təşəkkürünü bildirdi. O, Azərbaycan Prezidentindən çəkiliş prosesinə böyük diqqət yetirməyi xahiş etdi və çəkilişin uğurla başa çatmasını arzuladı.

Dövlət başçısı “Heydər Əliyev” filminin yaradıcı kollektivinə hərtərəfli yardım göstərəcəyini və onları dəstəkləyəcəyini vəd etdi.

Prezident **Heydər Əliyev** o illərin hadisələrindən, o cümlədən Kunayevin işdən uzaqlaşdırılmasından danışaraq, bununla bağlı fikirlərini Mixail Qorbaçova bildirdiyini söylədi:

- Ona dedim ki, mən insanların milli psixologiyasını bilirəm. Siz səhvə yol verirsiniz. Kolbini Qazaxıstana təyin etmək olmaz. O, isə mənə hirsli, narazı halda baxaraq dedi: Yaxşı, baxarım. Qorbaçovun siyasətinin uğursuzluğu, Sovet İttifaqının süqutu, bunların hamısı onun daxili və xarici siyasətdə buraxdığı səhvlər üzündən baş verdi. Qorbaçovun təşəbbüsü ilə Liqaçovun başladığı uydurma "Ozbekestan işi"ni Azərbaycanın da başına gətirmək istəyirdilər, lakin burada heç nə alınmadı.

Mən gedəndən sonra 5 il çiyin-çiyinə işlədim, - bundan əvvəl isə Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd olmuşam, - Siyasi Büro üzvlərinin heç biri ilə əlaqəm yox idi, hər şey kəsildi, tək qalmışdım. Kimin Moskvada qohumları, ailəsi varsa, bu, başqa məsələ. Mənim isə heç kimim yox idi. Mənim yalnız uşaqlarım və nəvələrim var idi. 20 Yanvaradək belə yaşadım. Yanvarın 20-də buraya qoşun yeridiləndə, faciə baş verəndə mən dözə bilmədim. Yeri gəlmişkən, mən xəstəxanada idim, qrip olmuşdum. Oradan çıxıb evə gəldim. Qızıma və oğluma dedim ki, Azərbaycanın daimi nümayəndəliyinə gedirəm. Orada çoxlu azərbaycanlı toplaşmışdı. Uşaqlar dedilər ki, biz də sənə gedirik və mən oraya getdim.

Artist **Canpolad Xuqayev** bildirdi ki, o illərdə hamı Heydər Əliyevin yüksələn xətlə gedən siyasi fəaliyyətini izləyirdi. Aktyor Heydər Əliyevin dəyanətinə heyran qaldığını da gizlətmədi.

Prezident **Heydər Əliyev** dedi:

- Məsələ bundadır ki, kim haqlı idi – Əliyev, yoxsa Qorbaçov? Əliyev artıq 11 ildir ki, burada, öz suveren respublikasında Prezidentdir.

Çətinliklərə baxmayaraq, respublikamız yüksəlmişdir. Bəs indi Qorbaçov kimdir? O, ikinci dəfə prezident olmağı qərara aldı, namizədliyini irəli sürdü və seçicilərin səsələrinin cəmi 1,2 faizini topladı. Təsəvvür edirsiniz? O, hətta öz diyarı olan Stavropolda səsələrin cəmi 34 faizini topladı. Stavropol diyarının rəhbəri mənə danışdı ki, Qorbaçov buraya seçicilərlə görüşə gələndə o qədər xoşagəlməz sözlər, o qədər söyüş eşitdi ki, vətəninə gəlməyinə də peşman oldu. Mən isə vətənim Naxçıvana gələndə mənimlə görüşmək üçün meydana 80 min adam toplaşmışdı. Siz bir fərqlə baxın! Mən Prezident olmaq istəmirdim, ancaq mənə buna vadar etdilər. Bu da məlumdur.

Heydər Əliyev filmin uğurlu alınacağına tam əmin olduğunu bildirərək dedi:

- Çəkiliş zamanı sizə kömək göstərməyi özümə borc, vəzifə hesab edəcəyəm.

Sonra görüş iştirakçıları Azərbaycan Prezidenti ilə xatirə şəkli çəkirdilər.

E.H.Axundovanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan publisistikasının inkişafındakı xidmətlərinə görə Elmira Hüseyn qızı Axundova "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 may 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli cənab Prezident,

Əziz Heydər Əlirza oğlu,

İcazə verin, jurnalistlik və yazıçılıq fəaliyyətimi yüksək qiymətləndirdiyinizə görə və mənə fəxri hökumət mükafatı – "Şöhrət" ordeni ilə təltif etdiyinizə görə Sizə dərin və səmimi təşəkkürümü bildirirəm. İnanın, Sizin dilinizdən belə gözəl tərif eşitmək mənim üçün çox dəyərlidir. Dövlət mükafatına gəldikdə isə, mən onu gələcək iş üçün, jurnalistikada və yazıçılıqda yeni yüksək zirvələrin fəth olunması üçün bir növ avans kimi qəbul edirəm.

Əziz cənab Prezident,

Şübhə etməyə bilərsiniz ki, bütün gələcək fəaliyyətimi yeganə bir məqsəddə – respublikamızın bugünkü günü haqqında, Azərbaycan xalqının Sizin rəhbərliyiniz altında baş verən dövlət, siyasi-iqtisadi və mədəni dirçəlişi prosesləri haqqında doğru-düzgün, obyektiv söhbət açmağa həsr edəcəyəm.

Təkrar etməkdən usanmıram – özümü xoşbəxt sayır və fəxr edirəm ki, son illər ərzində az adamlar sırasında mənə Sizin yanınızda olmaq və tarixin yeni dönəmində, yeni siyasi və sosial-iqtisadi şəraitdə fitri lider kimi özünün nəhəng potensialını reallaşdırmağa bilmiş dahi siyasətçinin işini bilavasitə yaxından müşahidə etmək kimi nadir fürsət düşmüşdür. Bu işləri XX əsrdə heç kim görə bilməmişdir və bu, heyran olmağa layiq nümunədir. Sizin bir dəfə şəxsi söhbətimiz zamanı mənə peyğəmbərcəsinə dediyiniz bu sözləri tez-tez xatırlayıram: "Məndən nigaran olma, mənə heç nə olmaz. Çünki mən öz xalqıma hələ çox gərəyəm!"

Allah eləsin ki, Siz ona çox-çox illər gərək olasınız və öz xalqınıza yenə də əvvəlkitək tükənməz enerji ilə və böyük həvəslə xidmət edəsiniz.

Əziz Heydər Əlirza oğlu,

Sizə bahadır sağlamlığı, ailənizə, bütün doğma və yaxın adamlarınıza xoşbəxtlik, əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram!

Elmira Axundova

26 may 2003-cü il

E.İ.Əfəndiyevin “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı böyük xidmətlərinə görə Elçin İlyas oğlu Əfəndiyev “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 may 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Əziz və çox hörmətli cənab Prezident,

Məni müstəqil ölkəmizin ən ali mükafatı ilə təltif etdiyinizə görə Sizə dərin təşəkkür və minnətdarlığımı bildirirəm. Bu yüksək təltif yalnız mənim yaradıcılığımıza deyil, bütün altmışıncı illər ədəbi nəslinin yaradıcılığına, ümumiyyətlə, bütün ədəbiyyatımıza, sənətimizə, mədəniyyətimizə Sizin daimi və ardıcıl diqqətinizin təcəssümüdür.

Siz ən gərgin, ən çətin məqamlarda belə, bu diqqəti göstərmiş, onu vacib hesab etmişiniz, çünki Siz mədəniyyətə, sənətə, ədəbiyyata həmişə doğru münasibət bəsləmiş, ona yüksək qiymət vermişiniz.

Ədəbiyyat xalqı ifadə edir.

Ədəbiyyata bəslədiyiniz hörmət və verdiyiniz qiymət, otuz beş ildən artıq bir dövrdə Azərbaycan ədəbiyyatına göstərdiyiniz qayğı, Sizin ən sıx tellərlə məhz xalqımıza bağlılığınızın, məhz xalqımıza böyük məhəbbətinizin ifadəsidir.

Təltif olunduğum bu yüksək mükafatın məsuliyyəti məni daha artıq bir əzmlə çalışmağa sövq edəcəkdir.

Bir daha təşəkkür edir, Sizə cəsaətliliyi, uzun ömür, xoşbəxtlik, Azərbaycan xalqının rifahı, ölkəmizin inkişafı, müstəqilliyinin möhkəmlənməsi naminə böyük fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram və qəlbən inanıram ki, belə də olacaqdır.

Həmişəki dərin hörmətlə,

Elçin
xalq yazıçısı

Mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri müəssisə və təşkilatlarında çalışan işçilərə dövlət qayğısını artırmaq, onların sosial müdafiəsini daha da gücləndirmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Dövlət büdcəsinin “Mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri xərcləri” bölməsindən maliyyələşdirilən müəssisə və təşkilatlarda çalışan işçilərin Vahid Tarif Cədvəli ilə müəyyən edilmiş aylıq vəzifə (tarif) maaşları 2003-cü il iyul ayının 1-dən 50 faiz artırılсын.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyun 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab Heydər Əliyevə

Zati-aliləri,

Sizin xalqımıza hər gün yeni-yeni sevinclər bəxş etməyiniz qəlbimizi sonsuz qürur və dərin minnətdarlıq hissləri ilə doldurur. Ən böyük sevincimizə səbəb olan isə budur ki, Sizin rəhbərlik etdiyiniz müstəqil Azərbaycan dövləti dünyanın siyasi-ictimai-sosial xəritəsində nəinki öz mövqeyini qoruyub saxlayır, hətta onun nüfuz mərkəzlərindən birinə çevrilir. Bunun üçün biz Sizə, xalqımızın dahi şəxsiyyəti Heydər Əlirza oğlu Əliyevə minnətdarıq.

Möhtərəm cənab Prezident,

Sizin sənətə və sənət adamlarına qayğı və diqqətiniz sayəsində mədəniyyətimiz gündən-günə inkişaf edir. Bu sahədə çalışan işçilərin rifahı nəzərəcarpacaq dərəcədə yaxşılaşmışdır. Mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında imzaladığınız Sərəncam Sizin bu sahələrdə çalışanlara tükənməz qayğılarınızın daha bir təzahürüdür. Bu xeyirxahlığa görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildirir və Sizi əmin edirik ki, rifahımızın yüksəlməsinə göstərdiyiniz qayğıya biz yeni-yeni yaradıcılıq uğurlarımızla cavab verəcək, Sizə, xalqımıza və dövlətimizə daha sədaqətlə xidmət göstərəcəyik.

Ulu Tanrı köməyiniz olsun!

Böyük məhəbbət və sədaqətlə,

**Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının
kollektivi adından respublikanın xalq artisti
Hacıbaba Bağirov**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli Prezident,

Respublikamızın qabaqcıl mədəniyyət ocaqları - Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı və Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının çoxsaylı kollektivləri adından "Mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında" 5 iyun 2003-cü il tarixli Sərəncamınıza görə Sizə dərin təşəkkür və minnətdarlığımızı bildirir, bu qayğı və diqqətinizi yüksək qiymətləndiririk.

Bir neçə gündən sonra on illiyini qeyd etməyə hazırladığımız əziz bayram - Milli Qurtuluş günü ərəfəsində, cənab Prezident, bu, bizə ən böyük hədiyyədir.

Bir dövlət başçısı kimi Sizin qayğı və diqqətinizi biz mədəniyyət xadimləri hər zaman hiss etməkdəyik. Opera və Balet Teatrı balet truppasının, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası Dövlət Simfonik Orkestrinin, Dövlət Xor Kapellasının, Dövlət Rəqs Ansamblının kollektivlərinin sosial vəziyyətini yaxşılaşdırmaq haqqında imzaladığınız fərman və sərəncamlar, respublikanın tanınmış incəsənət xadimləri üçün yüksək fəxri təqaüd və mükafatlar təsis etməyiniz bu qayğının ən bariz nümunəsidir. Sizin qayğınız bizi öz qüvvələrimizi səfərbər etməyə, milli mədəniyyətimizi yaşatmağa və daim inkişaf etdirməyə, yeni yaradıcılıq uğurları qazanmağa ruhlandırır.

Sizin bu qayğınıza cavab olaraq nəzərinizə çatdırmaq istəyirik ki, son dövrlərdə Opera və Balet Teatrının və Dövlət Filarmoniyasının bir çox kollektivləri, ayrı-ayrı sənətçiləri Azərbaycan mədəniyyətinin adını və şöhrətini ucaldaraq Vətənimizin həddudlarından çox-çox uzaqlarda - bir sıra mötəbər beynəlxalq tədbirlərdə uğurla çıxış etmişlər.

Cənab Prezident, bir çoxumuz Rusiyada keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günləri çərçivəsində Moskvanın ən möhtəşəm teatr və konsert salonlarında çıxışlarımızla milli mədəniyyətimizi təmsil etdiyimiz bu günlərdə vəzifə maaşlarımızın artırılması ilə bağlı eşitdiyimiz xoş xəbər sevincimizi artırmaqla yanaşı, bizi daha böyük şövqlə çalışmağa ruhlandırırdı.

Möhtərəm Prezidentimiz, bir daha Sizə - mədəniyyət və incəsənətimizin böyük dostuna bizə göstərdiyiniz hədsiz qayğına görə Opera və Balet Teatrı və Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının kollektivləri adından sonsuz minnətdarlığımızı bildirir, Sizə və ailə üzvlərinizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür və xoşbəxtlik diləyir, himayədarımızı əmin edirik ki, milli mədəniyyətimizin çiçəklənməsi naminə bundan sonra da var qüvvəmizi əsirgəmədən çalışacağıq.

Böyük ehtiramla,

Akif Məlikov (Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının direktoru, Azərbaycan Respublikasının əməkdar incəsənət xadimi), **Zeynəb Xanlarova və Fidan Qasımova** (SSRİ xalq artistləri), **Rauf Abdullayev, Xuraman Qasımova, Tamilla Şirəliyeva, Afaq Məlikova, Qərinə Kərimova, Arif Babayev, Cənəli Əkbərov, Səkinə İsmayılova, Təranə Muradova, Cəmilə Bayramova, Elmira Rəhimova, Mədinə Əliyeva** (Azərbaycan Respublikasının xalq artistləri), **Cavanşir Cəfərov, Yulana Əlikişizadə, Gülbacı İmanova, Teymur Göyçayev** (Azərbaycan Respublikasının əməkdar incəsənət xadimləri)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Siz teatr xadimlərinə həmişə böyük qayğı və diqqətlə yanaşmış, aktyor sənətinə yüksək qiymət vermişiniz. Həmişə bizim vəziyyətimizi düşünmüş və onu normal məcraya salmaq üçün yollar axtarmısınız.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu, bizə göstərdiyiniz böyük qayğı və diqqətə görə Sizə öz təşəkkürümüzü bildirir, respublikamızın müdrik rəhbəri, dövlətçiliyimizin qarantı olan böyük insana Tanrıdan uzun ömür, cansağlığı diləyirik. Xalqımızın mətin mübarizə vüqarı, ağsaqqalı, biz həmişə Sizinləyik. Allah Sizə yar olsun!

Böyük ehtiramla,

Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrının kollektivi
9 iyun 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli Prezident,

2003-cü il iyul ayının 1-dən mədəniyyət və incəsənət işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında Sərəncamınız bizim kollektivin üzvlərini də hədsiz dərəcədə sevindirdi. Belə bir alicənablığınıza görə Sizə öz dərin minnətdarlığımızı bildirir, möhkəm cansağlığı, uzun ömür arzulayırıq.

Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının kollektivi

9 iyun 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əlirza oğlu Əliyevə

Möhtərəm Prezidentimiz, cənab Heydər Əliyev,

Həmişə qayğı və diqqət, hörmət və ehtiram göstərdiyiniz Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının kollektivi mədəniyyət və incəsənət işçilərinin maaşlarının 50 faiz artırılması barədə verdiyiniz Sərəncama görə Sizə öz dərin minnətdarlığımızı bildirir.

Xalqımızın böyük oğlu, hörmətli Heydər Əliyev, Sizə cansağlığı, uzun ömür, ölkəmizdə və regionumuzda sülhün tam bərqərar olmasında gördüyünüz möhtəşəm, əzəmətli işlərinizdə yeni-yeni uğurlar diləyirik.

Şəxsiyyətinizə həmişə böyük məhəbbət və ehtiram bəsləyən

Akademik Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının kollektivi
9 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
möhtərəm Heydər Əliyevə**

Əziz və möhtərəm Prezidentimiz,

Mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında imzaladığınız Sərəncama görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Həyatı əhəmiyyətə malik olan bu Sərəncamı bütün kitabxanaçılar böyük səbirsizliklə gözləyirdilər. Həmin Sərəncamı biz Sizin Azərbaycanın qədim mədəniyyətinə və bu mədəniyyəti inkişaf etdirərək nəsil-dən-nəsilə çatdıran insanlara qayğı və diqqətinizin bariz nümunəsi hesab edirik. Heç şübhəsiz ki, bu sənəd respublikamızda kitabxana işinin daha da yaxşılaşmasına kömək edəcəkdir. Kitabxanamızın kollektivi həmişə olduğu kimi, Sizə - sevimli Prezidentimizə böyük hörmət və məhəbbətini qarşından gələn prezident seçkilərində qətiyyətlə nümayiş etdirmək əzmindədir. Sizə uzun ömür və cəsağlığı arzulayırıq.

**M.F.Axundov adına
Dövlət Kitabxanasının kollektivi**

9 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm Prezidentimiz,

Mədəniyyət və incəsənət işçilərinə göstərdiyiniz tükənməz qayğıya və etimada görə Gəncə Dövlət Filarmoniyasının işçiləri adından və şəxsən öz adımdan Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk. Sizə uzun ömür, cəsağlığı arzulayırıq.

Hörmətlə,

**F.Əmirov adına Gəncə Dövlət
Filarmoniyasının direktoru, respublikanın xalq artisti, Dövlət
mükafatı laureatı
Şahnaz Həşimova**

10 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Heydər Əliyevə**

Çox hörmətli cənab Prezident,

Sizin mədəniyyət, incəsənət və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında 5 iyun 2003-cü il tarixli Sərəncamınızı 130 illik Azərbaycan teatr tarixini özündə yaşadan C. Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Teatr Muzeyinin kollektivi böyük sevinc hissi ilə qarşılamışdır. Biz bu Sərəncamı Sizin mədəniyyət və incəsənət işçilərinə göstərdiyiniz diqqət və qayğı kimi qiymətləndirir və dərin təşəkkürümüzü bildiririk.

Sizə uzun ömür, cəsağlığı arzulayırıq.

**C.Cabbarlı adına Azərbaycan
Dövlət Teatr Muzeyinin kollektivi**

10 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Heydər Əliyevə**

Hörmətli cənab Prezident,

İncəsənət adamlarına tükənməz diqqət, qayğı və himayədarlığınız sayəsində bu gün Azərbaycan mədəniyyəti daha da inkişaf edərək zənginləşmişdir.

Sizin mədəniyyət və incəsənət işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında 5 iyun 2003-cü il tarixli Sərəncamınız bu sahəyə olan qayğınızı bir daha sübut edir. Teatrımızın kollektivi göstərdiyiniz hədsiz diqqətə görə öz minnətdarlığını bildirir, Sizə uzun ömür, cəsağlığı arzulayır.

Hörmətlə,

**R.Bəhbudov adına Azərbaycan
Dövlət Mahnı Teatrının kollektivi**

10 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

Siz həmişə incəsənətə yüksək qiymət vermiş, mədəniyyət işçilərinə, teatr xadimlərinə böyük qayğı və diqqətlə yanaşmış, daim bizim sosial problemlərimizlə maraqlanmış və onun həlli yollarını aramısınız. Mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin əmək haqlarının artırılması haqqında növbəti Sərəncamınız dediklərimizə əyani misal ola bilər.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

Kollektivimiz adından Sizə uzun ömür, cəsaətlığı və Azərbaycan xalqının tərəqqisi yolundakı ardıcıl və yenilməz mübarizənizdə daim qələbələr diləyirik.

Dərin hörmətlə,

**Şuşa Dövlət Musiqili Dram
Teatrının kollektivi**

10 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
möhtərəm Heydər Əliyevə**

Hörmətli cənab Prezident,

Sizin Azərbaycana rəhbərliyinizin bütün mərhələlərində xalqımızın mədəniyyətinə, incəsənətinə, elminə, ədəbiyyat və tarixinə böyük sevginiz, diqqət və qayğınız həmişə birinci yerdə olmuşdur. Siz bütün dövrlər üçün mədəniyyətimizin ən böyük qayğıkeşisiniz.

Hörmətli Prezident,

Bu il iyun ayının 5-də imzaladığınız Sərəncamla mədəniyyət işçilərinin əmək haqlarının artırılması da bu böyük diqqət və qayğının bariz nümunəsidir. Bazar iqtisadiyyatına keçidin davam etdiyi bir şəraitdə mədəniyyət işçilərinin maddi vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına kömək olan bu Sərəncamın çox böyük əhəmiyyəti vardır və Muxtar Respublikanın mədəniyyət işçiləri onu hədsiz sevinc hissi ilə qarşılamışlar.

Möhtərəm Prezident,

Biz mədəniyyət işçiləri, xalqımız Sizə - bənzərsiz dövlət xadimi və ümumilli liderimizə bu böyük diqqət və qayğıya görə təşəkkürümüzü və minnətdarlığımızı bildirir, möhkəm cəsaətlığı, uzun ömür, qurub-yaratdığınız Azərbaycanımızın çiçəklənməsi naminə titanik fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirik.

Tanrı Sizi qorusun!

**Naxçıvan Muxtar Respublikasının
çoxminli mədəniyyət işçiləri adından
Muxtar Respublikanın mədəniyyət
naziri, Azərbaycanın əməkdar incəsənət
xadimi Nizami Həmzəyev**

10 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

Siz Azərbaycana rəhbərlik etdiyiniz dövrdə milli mədəniyyətimizin inkişafına həmişə diqqətlə yanaşmış, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə xüsusi qayğı göstərmisiniz. Mədəniyyət və incəsənət xadimlərimiz bu illərdə yaradıcılıq axtarışlarını Sizin xeyir-duanızla genişləndirmiş, böyük sənət uğurları əldə etmişlər.

Siz adları tarixin yaddaşına həkk olunmuş şəxsiyyətlərimizin əbədi yaşaması naminə heç vaxt qayğınızı əsirgəməmişsiniz. Ayrı-ayrı sənətkarların fəxri adlara, "İstiqlal" və "Şöhrət" ordenlərinə, xüsusi təqaüdə və mükafata layiq görülməsi Zati-alinizin mədəniyyət işçilərinə qayğısının təzahürüdür.

Bu il iyunun 5-də mədəniyyət və incəsənət işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında imzaladığınız Sərəncamı Moskvada keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərində eşitdik. Mədəniyyət günlərinin 170 nəfər iştirakçısı bu şad xəbəri əsl bayram sevinci ilə qarşıladı.

Siz bununla respublikamızın çoxminli mədəniyyət işçilərinə və onların ailə üzvlərinə sevinc bəxş etdiniz.

Sizin ölkəmizə rəhbərlik etdiyiniz dövrdə Azərbaycan mədəniyyəti yüksəlmiş, tərəqqi etmişdir. Ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin abidələrinin ucaldılması, onların çox yüksək səviyyədə yubiley mərasimlərinin keçirilməsi və bu tədbirlərdə şəxsən iştirakınız mədəniyyətimizə tükənməz məhəbbət və qayğının ifadəsidir. Məhz Sizin təşəbbüsünüzə Azərbaycan xalqının böyük övladlarının - Üzeyir Hacıbəyovun, Səməd Vurğunun, Hüseyn Cavidin, Cəfər Cəbbarlının, Bülbülün, Məmməd Səid Ordubadinin, Nəriman Nərimanovun, Cəlil Məmmədquluzadənin xatirə muzeyləri yaradılmış və bu muzeylər mədəni irsimizin toplandığı və qorunduğu müqəddəs yerlərdir.

Hörmətli cənab Prezident,

Siz həmişə mədəniyyət işçilərinə səmimi dostluq hissləri bəsləmiş, onları yaradıcılıq uğurlarına ruhlandırılmışınız.

Son on ildə Sizin sərəncamlarınızla mədəniyyət işçilərinin, milli dəyərlərə malik bədii kollektivlərin əmək haqlarının bir neçə dəfə artırılması ayrı-ayrı yaradıcı kollektivləri qoruyub saxlamış və onların inkişafına imkan yaratmışdır.

Əziz Prezidentimiz,

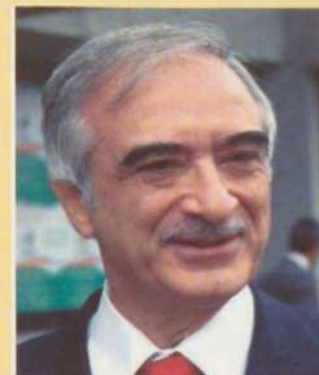
Göstərdiyiniz xeyirxahlığa görə bütün mədəniyyət və incəsənət işçiləri adından, şəxsən öz adımdan Sizə bir daha təşəkkür edir və minnətdarlığımı bildirirəm.

Sizi Milli qurtuluş günü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, Sizə uzun ömür, möhkəm cəsaətlığı, ölkəmizin daha da çiçəklənməsi və mədəniyyətimizin tərəqqisi naminə yeni uğurlar arzulayırıq.

Böyük hörmət və ehtiramla,

**Polad Bülbüloğlu
Azərbaycan Respublikasının
mədəniyyət naziri**

14 iyun 2003-cü il

**O.M.Mirqasimovun “Şöhrət” ordeni ilə
təltif edilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan kino sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Oqtay Mirəsədulla oğlu Mirqasimov “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Zati-aliləri,
İcazə verin mənə “Şöhrət” ordeni ilə təltif etdiyinizə görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirim.

Sənət adamlarına, yaradıcı ziyalılara verilən bu cür yüksək qiymət ictimaiyyət tərəfindən böyük qürur və ruh yüksəkliyi ilə qəbul olunur.

Biz - kinematoqrafçılar əsas vəzifəmizi xalqa, Vətənə, dövlətimizə sədaqətlə xidmət etməkdə, sənətdə səmimiyyət və peşəkarlıqla çalışıb yaratmaqda görürük. Sizin diqqət və qayğınız isə bizi bu vəzifəni daha yaxşı yerinə yetirməyə ruhlandırır.

Bir daha təşəkkür və minnətdarlıq hissləri ilə,

Oqtay Mirkasimov

*Ömer Eldarovun yaratdığı heykəltəraşlıq
əsərləri Azərbaycan xalqının mədəni, mənəvi
sərvətidir.*

Heylər Əliyev

Görkəmli heykəltəraş, Azərbaycanın xalq rəssamı, Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektoru Ömer Eldarov 1927-ci ildə Dağıstan Muxtar Respublikasının Dərbənd şəhərində anadan olmuşdur. Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbinin heykəltəraşlıq bölməsini bitirdikdən sonra Leningradda İ.Repin adına Rəngkarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunun heykəltəraşlıq fakültəsində təhsilini davam etdirmişdir.

1946-cı ildən etibarən mütəmadi olaraq beynəlxalq sərgi və müsabiqələrin iştirakçısı olmuşdur. Sənətkarın yaratdığı heykəllər özünün mükəmməl kompozisiyası, dərin məzmunu və bədii-estetik mahiyyəti ilə seçilir. Bu cür əsərlər sırasında şairə Natəvanın, şair Məhəmməd Füzulinin, şair-dramaturq Hüseyn Cavidin, Azərbaycanın görkəmli oftalmoloq alimi Zərifə Əliyevanın, professor İhsan Doğramacının heykəlləri, ümummilli lider Heydər Əliyevin, bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun, rəssam Səttar Bəhlulzadənin, yazıçı Süleyman Rəhimovun, akademik Ziya Bünyadovun və başqalarının qəbirüstü abidələrini göstərmək olar.

“İstiqlal” ordeninə, bir sıra digər dövlət mükafatlarına və fəxri adlara layiq görülmüşdür.

Görkəmli heykəltəraş Ömər Eldarovu qəbul edərkən

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 2003-cü il iyunun 16-da Prezident sarayında görkəmli heykəltəraş, Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektoru, Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, xalq rəssamı Ömər Eldarovu qəbul etdi.

Prezident Heydər Əliyev Ömər Eldarovu salamlaraq dedi ki, bir neçə gün bundan qabaq səninlə görüşdük. Problemləriniz haqqında mənə danışdınız və dediniz ki, sizə böyük məbləğdə vəsait lazımdır. O vaxt bu, nə qədər idi?

Ömər Eldarov: 1 milyon 600 min dollar. Bu, tədris korpusu üçün lazım olan vəsait idi. Həmin korpus çox yüksək səviyyədə hazırdır.

Heydər Əliyev: İndi istədiyiniz vəsait nə üçündür?

Ömər Eldarov: Akademiyanın Moskva prospektinə baxan binası üçün lazımdır. Orada biz istəyirik ki, muzey, sərgi salonu, akt salonu, kitabxana, kompüter şöbəsi yaradaq. Ona görə də bizə yenə də bir az vəsait lazımdır.

Heydər Əliyev: 1 milyon dollar...

Ömər Eldarov: Bəli, əlavə 1 milyon dollar vəsait lazımdır.

Heydər Əliyev: Yaxşı, mən maliyyə naziri ilə danışdım, baş nazirlə danışdım, bu məsələləri həll edəcəyəm. Sən mənə qısaca de görüm, Akademiya yaranandan indiyə qədər nə iş görülmüş və nə iş görülməkdir?

Ömər Eldarov: Cənab Prezident, bizdə on iki ixtisas - rəngkarlıq, heykəltəraşlıq, memarlıq, qrafika,

kitab qrafikası, tətbiqi sənət, xalçaçılıq, keramika, metal işləmə, dizayn, interyer üzrə rəssam və s. ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanır. İndi 700-ə yaxın tələbəmiz var. Sənətsünas ixtisası üzrə də kadrlar hazırlayırıq. Onların sayı çoxdur. Həmin ixtisas üzrə akademiya 150 tələbə təhsil alır. Təhsil müddəti 6 ildir. Tələbələr 4 il oxuduqdan sonra bakalavr dərəcəsi alır, sonra iki il də magistraturada oxuyurlar. Yaxşı oxuyanlar təhsillərini davam etdirib magistr dərəcəsi alırlar. Magistrliyə də tələbələr müsabiqə yolu ilə seçilir.

Bir neçə gündən sonra diplom müdafiəsi başlanacaqdır. Akademiyamıza Fransadan, Polşadan, Almaniyadan qonaqlar gəlirlər. Biz diplom müdafiəsi işlərini onlara göstəririk. Onlar bu diplom işlərinə çox yüksək qiymət verirlər.

Deyirlər ki, belə yüksək diplom işi heç yerdə görməyiblər. Mən onlara deyirəm ki, bizim bundan da yüksək diplom işlərimiz olacaqdır. Biz tədris prosesinə çətin şəraitdə başlamışıq. Birinci dərəcə ilində Akademiyanın binalarında təmir-tikinti işləri gedirdi. Biz belə bir şəraitdə tədris prosesini aparmışıq. İkinci ildir ki, şəraitimiz yaxşılaşıb.

Cənab Prezident, Akademiya üçün bundan yaxşı binalar tapmaq qeyri-mümkündür. Binalar geniş və işıqlıdır, istilik sistemi var. Eyni zamanda, Akademiyanın həyətində bağ var, yay günlərində burada tələbələrimizlə birlikdə təcrübə məşğələləri keçirik.

Heydər Əliyev: Müəllim heyətiniz nə qədərdir?

Ömər Eldarov: 150-yə yaxın müəllimimiz var.

Heydər Əliyev: Yaxşı müəllimləriniz var?

Ömər Eldarov: Yaxşı müəllimlərdir... Nə qədər yaxşı rəssamlarımız varsa, onların hamısı bizdədir.

Heydər Əliyev: Hamısı sizdədir?

Ömər Eldarov: Bəli. SSRİ xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev dünyasını dəyişib, o da bizdə işləyibdir. Xalq rəssamı Mirəli Mirqasımov da bizdə işləyibdir, indi məsləhətdir.

Heydər Əliyev: Yaxşı, Akademiyaya lazım olan səviyyəyə nə vaxt tam qaldıracaqsınız?

Ömər Eldarov: Bu il, amma bir şərtlə. Biz kənar müşahidəçi yox, sifarişçi olsaydıq, podratçı təşkilatı özümüz tapardıq. Belə olsa, elə bu il bütün işləri qurtardırıq. Layihə işləri başlananda bizim özümüzün buna nəzarət etməyimiz lazımdır. Çünki bu layihə bizdə aparılacaq tikinti işləri üçün hazırlanır.

Heydər Əliyev: Yaxşı, səninlə görüşəndən sonra, mən dedim, maliyyə naziri ilə danışdım, baş nazirlə danışdım. Büdcədə 830 min dollar nəzərdə tutulubdur. Siz bunun hamısından istifadə edəcəksiniz. Bu işləri bir gündə etmirsiniz ki. Nə vaxt ki, bu qurtardı, çatmadı, - sən deyirsən ki, bir milyon dollar, - bir milyonu da verəcəyik. Oldumu?

Ömər Eldarov: Cənab Prezident, çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Bu məsələni indi mən maliyyə naziri ilə danışaram, Nazirlər Kabineti ilə danışaram. Mən başa düşürəm ki, niyə vəsaiti tikinti təşkilatına verirlər. Görək sifarişçiyə versinlər. Ümumiyyətlə, niyə belə edirlər?! Yaramaz praktikadır. Yəqin otuz il bundan qabaqki praktikadır. Demək, bunu belə həll edirik. Orada artıq 200 milyon manat ayırıblar ki, siz işə başlayasınız. Qalanlarını da sonra ayıracaqlar. Beləliklə, siz işinizi görəcəksiniz.

**Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı üzvlərinin istifadəsində olan fərdi
yaradıcılıq emalatxanalarının onların mülkiyyətinə verilməsi
haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan rəssamları və heykəltəraşlarının milli mədəniyyətin və incəsənətin təbliğində və inkişafındakı xidmətlərini nəzərə alaraq, onların yaradıcılıq fəaliyyəti üçün şəraiti daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasında dövlət mülkiyyətində olan və Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı üzvlərinin istifadəsinə verilmiş fərdi yaradıcılıq emalatxanaları qanunvericiliyə uyğun olaraq onların mülkiyyətinə verilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə tapşırılsın ki, bu Sərəncamın birinci bəndinə uyğun olaraq, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvlərinə verilmiş fərdi yaradıcılıq emalatxanaları və Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı Rəyasət Heyətinin 14 iyul 2000-ci il tarixli qərarı ilə İttifaqın balansından əvəzsiz olaraq onun üzvlərinin mülkiyyətinə verilmiş yaradıcılıq emalatxanaları üzərində onların mülkiyyət hüququnu müvafiq qaydada rəsmiləşdirdisin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Çox hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

Biz hədsiz sevincimizi Sizə bildirmək üçün söz tapmırıq. Rəssamlıq Akademiyasının bütün kollektivi fərdi yaradıcılıq emalatxanalarının rəssamların və heykəltəraşların mülkiyyətinə verilməsi haqqında Sizin Fərmanınızın elan olunduğu günü öz bayramı kimi qeyd edir.

Rəssamlıq Akademiyasının kollektivi adından Sizə hədsiz minnətdarlığımı bildirirəm.
Hörmətlə,

akademik Ömər Eldarov
**Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının
rektoru**

Bakı şəhəri, 20 iyun 2003-cü il

**M.H. Abdullayevin xatirəsinin əbədləşdirilməsi
haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan təsviri sənətinin görkəmli nümayəndəsi, xalq rəssamı Mikayıl Hüseyn oğlu Abdullayevin xatirəsinə əbədləşdirmək məqsədi ilə qərara alıram:

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Mikayıl Abdullayevin Fəxri xiyabanda qəbirüstü abidəsinin ucaldılmasını və yaşadığı binaya (Tərlan Əliyərbəyov küçəsi, 2) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 iyun 2003-cü il

**M.M. Mircavadovun xatirəsinin əbədləşdirilməsi
haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan təsviri sənətinin görkəmli nümayəndəsi, əməkdar incəsənət xadimi Mircavad Mirhəşim oğlu Mircavadovun xatirəsinə əbədləşdirmək məqsədi ilə qərara alıram:

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Mircavad Mircavadovun yaşadığı binaya (Ələsgər Ələkbərov küçəsi, 510-cu məhəllə, 13b) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

Sizin yaradıcı ziyalıları, o cümlədən rəssam və heykəltəraşlara xeyirxah, alicənab münasibətiniz ölkəmizdə hamıya bəllidir. Təsviri sənətə yaxın olmağınız, Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığına məxsusi qayğı və diqqətiniz, verdiyiniz qiymət bizi daim ruhlandırılmış, böyük sənətin inkişafı naminə yeni-yeni yaradıcılıq uğurlarına səsləmişdir.

Sizin 2003-cü il 19 iyun tarixli Sərəncamlarınız Azərbaycanın fırça və tişə ustalarına hədsiz sevinc bəxş etdi. Biz uzun illər təbii olaraq mübahisə doğuran emalatxana məsələsini, rəssamlarımızın hamısı üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən bu böyük məsələni müstəsna bir şəkildə, qanunlardan çıxış yolu taparaq

rəssamlarımızın xeyrinə həll etməyinizi Azərbaycan təsviri sənətinə misilsiz bir xidmət kimi qiymətləndiririk.

Siz heç bir ayrı-seçkilik etmədən, dünya praktikasında analoqu olmayan bir xeyirxahlıq göstərmiş, Azərbaycan incəsənətinin bu günü, sabahı naminə tarixi bir iş görmüsünüz. Bütün bunlar Sizin Azərbaycanın rəssamlar ordusunun qarantı olmağınızı bir daha sübuta yetirdi.

Möhtərəm cənab Prezident,

Bizə verdiyiniz yüksək qiymətə, göstərdiyiniz misilsiz qayğıya görə, icazə verin, Azərbaycan rəssamları adından və şəxsən öz adımdan təşəkkürümüzü bildirim. Sizə uzun ömür, cansağlığı, doğma Vətənimizin çiçəklənməsi naminə gördüyünüz cəhanşümul işlərdə yeni-yeni qələbələr arzulayım və Sizi bir daha əmin edirəm ki, biz rəssamlar ordusu qarşından gələn prezident seçkilərində ancaq və ancaq Sizə, cənab Heydər Əliyevə səs verəcəyik.

Dərin hörmət və ehtiramla,

**Fərhad Xəlilov
Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri**

Bakı şəhəri, 20 iyun 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində xidmət edən
mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə
Azərbaycan Respublikası fəxri adlarının verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanı**

Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin inkişafında, ölkəmizdə hərbi vətənpərvərliyin təbliğ edilməsində, hərbi hissələrin şəxsi heyətinin mənəvi-psixoloji hazırlığının yüksəldilməsində göstərdikləri xidmətlərə görə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində xidmət edən aşağıdakı mədəniyyət və incəsənət xadimlərinə fəxri adlar verilsin:

“Xalq artisti” fəxri adı

Məmmədova Zümrüd Mövlud qızı
Rzayev Zaur Əlihüseyn oğlu

“Əməkdar incəsənət xadimi” fəxri adı

Qurbanov Abdulla Novruz oğlu

“Əməkdar artist” fəxri adı

Abutalıbov Vaqif Fazil oğlu
Axundov Eldar Balağa oğlu
Məmmədov Böyükağa Şükür oğlu
Məmmədov Fikrət Qulamhüseyn oğlu

**Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

Bakı şəhəri, 25 iyun 2003-cü il

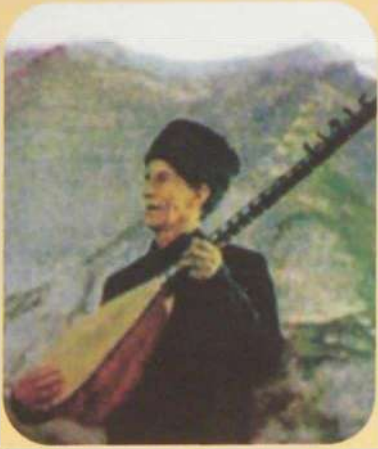
**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə**

Möhtərəm cənab Prezident,

Sizin sənətə, mədəniyyətə yüksək qayğınız, incəsənət xadimlərini himayəniz bizdə sonsuz həvəs və minnətdarlıq duyğusu oyadır. Azərbaycanımız Sizin rəhbərliyiniz illərində dünyada təkə siyasəti ilə deyil, həm də yüksək mədəniyyəti ilə tanınır. Təsədüfi deyildir ki, bizim ən qüdrətli sənətkarlarımız qazandıqları uğurlar üçün Sizə, Sizin daimi qayğınıza minnətdar olduqlarını bildirirlər. Musiqi mədəniyyətimizin sıradı nəfəri kimi mən də sənətimə verdiyiniz yüksək qiyməti həm böyük sevinc, həm də sonsuz minnətdarlıq hissi ilə qarşılamışam. Tanrı Sizə yar olsun. Azərbaycanımızın tərəqqisinə, Ali Baş Komandan kimi Milli Ordumuzun inkişafına göstərdiyiniz qayğı bizi də hər an öz şərəfli işimizə səfərbər edir. Bir daha Sizə sonsuz minnətdarlığımı bildirir və söz verirəm ki, böyük Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında yorulmadan çalışacağam.

Səmimi hörmət və məhəbbətlə,

**Zümrüd Məmmədova
respublikanın xalq artisti**

Aşiq Şəmşirin 110 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2003-cü ildə Azərbaycan aşiq yaradıcılığının görkəmli nümayəndəsi, əməkdar incəsənət xadimi Şəmşir Qurban oğlu Qocayevin (Aşiq Şəmşirin) anadan olmasının 110 illiyi tamam olur.

Qədim köklərə malik olan Azərbaycan aşiq sənəti ənənələrinin davam etdirilməsi və zənginləşdirilməsində Aşiq Şəmşirin böyük əməyi vardır. Ömrünün 60 ilini öz sənəti ilə xalqa həsr edən el şairi aşiq şerinin ən müxtəlif

formalarında gözəl sənət nümunələri yaratmış, canlı həyat lövhələri ilə dolu əsərlərində doğma xalqının fikir və duyğularını yüksək sənətkarlıqla ifadə etmişdir. Şifahi xalq mədəniyyətimizin dərin bilicisi, mahir dastan ifaçısı kimi tanınan söz ustasının bədii yaradıcılığında Azərbaycan təbiətinin gözəllikləri, Vətən sevgisi, torpağa bağlılıq başlıca motivlərdir. Ustad aşığın yaradıcılığı öz qaynağını xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərini tərənnüm edən zəngin saz və söz xəzinəsindən, klassik sənətkarlarımızın bədii irsindən alır.

Azərbaycan aşiq sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olan Aşiq Şəmşirin 110 illik yubileyinin ölkəmizdə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi və Elmlər Akademiyası Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə Aşiq Şəmşirin 110 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsinlər.
2. Azərbaycan Respublikasının Xanlar rayonundakı musiqi məktəbinə Aşiq Şəmşirin adı verilsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

İncəsənət xadimlərinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının verilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "İncəsənət xadimləri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatlarının təsis edilməsi haqqında" 2002-ci il 28 may tarixli 707 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

Səhnə fəaliyyəti ilə bağlı aşağıdakı aparıcı incəsənət xadimlərinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mükafatları verilsin:

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin I dərəcəli mükafatı - hər biri ayda iki milyon manat olmaqla

Abdullayev Ağaxan Minaxan oğlu
Balayev Rasim Əhməd oğlu
Cəfərova Bəsti Əli qızı
Dadaşov Rafael Məlik oğlu

Duxovnaya Lyudmila Semyonovna
Əliyeva Mədinə Vaqif qızı
Əsədova Məleykə Əlifadə qızı
Əsgərov Əli Rəhim oğlu
Hacıbəyov İsmayıl Soltan oğlu
Xanlarova Zeynəb Yəhya qızı
Kərimova Qərinə Rəhim qızı
Qasimov Alim Həmzə oğlu

Qasimova Fidan Əkrəm qızı
Qasimova Xuraman Əkrəm qızı
Qədirov Əliabbas Gülabbas oğlu
Quliyev Nurəddin Əzulla oğlu
Nuriyev Yaşar Məmmədsadiq oğlu
Poladov Fuad Ağarəhim oğlu
Şarovski Aleksandr Yakovleviç

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin II dərəcəli mükafatı - hər biri ayda bir milyon beş yüz min manat olmaqla

Ağakişiyeva Zərnigar Fəti qızı
Atakişiyev Hüseynağa Ağahüseyn oğlu
Enami Oliyana Həsən Əliabbas oğlu
Əhədzadə Elxan Yəhya oğlu
Əlizadə Rəhman Balarza oğlu
Fərzəlibəyov Mərahim Fərzəli oğlu
Xanizadə Bəxtiyar Oqtay oğlu
İbrahimov Mənsüm İsrəfil oğlu
İsmayılov Hacı Məcid oğlu
İsmayılova Səkinə Qulu qızı
Kərimov Loğman Seyfulla oğlu
Quliyev Kamran Məmmədqulu oğlu
Quliyev Ramiz Əyyub oğlu
Qurbanova Solmaz Cəbrayıl qızı
Məlikov Ramiz Ağarza oğlu
Məmmədova Gülyanaq Zakir qızı
Məmmədova Gülyaz Zakir qızı
Muradova Təranə Hüseyn qızı
Mustafayeva Laləzar Bəşir qızı
Mütəllibova Firəngiz Bəhər qızı
Nemətov Azər Paşa Zəfər oğlu
Novruzov Ramiz Qəvvam oğlu
Paşayev Ağaverdi Ağa Əli oğlu
Səfərova Afaq Bəşir qızı
Vinoqradova Larisa Afanasyevna

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin III dərəcəli mükafatı - hər biri ayda bir milyon manat olmaqla

Adıgözəlov Telman Abbasqulu oğlu
Bayramova Cəmilə Əsədulla qızı
Bünyatova Tamella Faiq qızı
Eyvazova Şəfiqə Alxas qızı
Əliyev Novruz Yaqub oğlu

Əliyeva Kübrabəyim Ağa qızı
Əsədov Vaqif Fəridun oğlu
Əyyubova Mələkxanım Yədigar qızı
Əzimov Rafiq Əşrəf oğlu
Həşimzadə Xanlar Allahverdi oğlu
Hüseynov Elxan Ağahüseyn oğlu
Xudaverdiyev Kamal Ağahüseyn oğlu
Xudiyev Rza Əli oğlu
İsgəndərov Saqif Sarı oğlu
İsgəndərova Sənubər Sabir qızı
Kərimov Valeh Seyfulla oğlu
Qafarova Xanım Abdülqafar qızı
Qasimova Aida Ələkbər qızı
Quliyev Arif Əli oğlu
Quliyev Şahlar Həsənağa oğlu
Məhərrəmov Məbud Ələsgər oğlu
Məmmədrzayev Pərviz Müzəffər oğlu
Mirzəhəsənov Hüseyn Səfa Qvəməddinoviç
Musayeva Şükufə İmran qızı
Nəsirova Hicran Fətəli qızı
Nəsirova Ulduzə Süleyman qızı
Poladov Əkrəm Nicat oğlu
Teymurova Nəzakət Xosrov qızı
Zeynalov Elşad Allahverdi oğlu
Zəkiyeva Mehriban Mürvət qızı

2. Bu Sərəncam 2003-cü il iyul ayının 1-dən qüvvəyə minmiş hesab edilsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
fərdi təqaüdlərinin verilməsi haqqında**

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünün təsis edilməsi haqqında" 2002-ci il 11 iyun tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycanın elm və təhsil, mədəniyyət və incəsənət, iqtisadiyyat və dövlət idarəçiliyi sahələrində böyük xidmətləri olan aşağıdakı şəxslərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdləri verilsin:

Abbasov Ələddin Aslan oğlu
Abdullayev Rauf Cahanbaxış oğlu
Aslanov Məmməd Muxtar oğlu
Aslanov Səyavuş Məmmədağa oğlu
Baxşəliyeva Şəfiqə Hacıağa qızı
Bağırov Hacıbaba Ağarza oğlu
Cəlilov Kamil Cəlil oğlu
Ələsgərov Sabir Məmməd oğlu
Əlizadə Əbdül Əli oğlu
Əminə Yusifqızı
Hacıbəyov Nazim Məmməd oğlu
Hacıyeva Natəvan Əsgər qızı
Həşimova Ceyran Əsəd qızı
Hidayətzadə Timurçin İsmayıl oğlu
Hüseynov Ələkrəm Həsən oğlu
Xəlilov Pənah İmran oğlu
İbrahimova Səfurə Ağabala qızı
İsrafilov Aftandil Eynulla oğlu
Qədimov Vəli Nurbala oğlu
Quliyev Rafiq Teyyub oğlu
Quliyeva İlhamə Məzahir qızı
Məlikova Afaq Süleyman qızı
Mirzəyev Baba Mahmud oğlu
Mustafayev Teymur Ağaxan oğlu
Mustafayeva Sədayə İsmayıl qızı
Pənahova Amaliya Əliş qızı
Salmanov Mais Qurban oğlu
Səlimova Cənnət Əlibəy qızı
Şabanova Elmira Balahüseyn qızı
Tapdıqov İlyas Oruc oğlu
Tağızadə Qarasim Əbdülhəsən oğlu
Zeynalov İbrahim İsmayıl oğlu
Zülfüqarov Oqtay Qədir oğlu

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə**

Çox hörmətli, möhtərəm Prezidentimiz,
İcazə verin, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünə layiq görülmüş bütün sənət adamları adından Sizə öz dərin təşəkkürümü bildirim.

Mən cəsarətlə deyə bilərəm ki, Siz həyatımızın digər sahələri kimi, Azərbaycan mədəniyyətinə, incəsənətinə də daimi diqqət və qayğı göstərən əsl sənət xiridarısınız. Danılmaz faktdır ki, heç bir dövlət başçısı sənətə, sənətkara Sizin qədər yüksək münasibət göstərməyib.

Sizin bu qaygınızı mən və mənim valideynlərim daim hiss etmiş və hazırda da hiss etməkdədir.

Allah-təala mənə elə bir xoşbəxtlik nəsib etmişdir ki, sənətə gəlişim Sizin respublikamızın rəhbərliyinə gəldiyiniz dövrə təsadüf edir.

Mən sənətdə nəyə nail olmuşamsa, ilk növbədə Sizə və xalqıma borcluyam. Məhz Sizin diqqət və qaygınızla mən müğənni kimi formalaşmış, musiqi ifaçılığı sənətində öz sözümü demiş, müəyyən zirvələr fəth etmişəm. Layiq görüldüyüm bütün fəxri fərmanlar, adlar və mükafatlara görə Sizə borcluyam.

Sənətçilər çox incə, zərif olurlar. Onlar hər zaman dövlət başçısının diqqətinə, qayğısına ehtiyac duyurlar. Azərbaycanın sənət adamları xoşbəxt dirlər ki, onların Heydər Əliyev kimi dövlət başçısı vardır.

Əziz Prezidentimiz, Sizin bu qaygınız biz sənət adamlarını ruhlandırmaqla yanaşı, daha böyük xariqələr yaratmağa sövq edir.

Mən bir daha bizi yüksək təqaüdə layiq gördüyünüzə görə həmkarlarım adından və şəxsən öz adımdan Sizə - dünya şöhrətli, əsrimizin Prezidentinə, mədəniyyətimizin mənəvi atasına dərin təşəkkürümü bildirir, Ulu Tanrıdan uzun ömür, cansağlığı, xalqımızın, dövlətçiliyimizin rifahı naminə çox mürekkəb, lakin son dərəcə şərəfli işinizdə uğurlar arzulayıram.

Sizi əmin edirəm ki, bütün sənət adamları prezident seçkilərində yalnız Sizin namizədliyinizi dəstəkləyəcək, Sizə səs verəcəklər. Mən də öz növbəmdə Sizin ən layiqli təbliğatçılarınızdan biri kimi, var qüvvəmlə təbliğati-konsert kampaniyasına qoşulacaq, bu müqəddəs işə öz töhfəmi verəcəyəm.

Ulu Tanrı Sizi qorusun!

Hörmətlə,

**Xalq artisti, "Şöhrət" ordenli,
Prezident təqaüdəçüsü
İlhamə Quliyeva**
9 iyul 2003-cü il

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
fərdi təqaüdlərinin verilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünün təsis edilməsi haqqında" 2002-ci il 11 iyun tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. Azərbaycanın elm və təhsil, mədəniyyət və incəsənət, iqtisadiyyat və dövlət idarəçiliyi sahələrində böyük xidmətləri olan aşağıdakı şəxslərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdləri verilsin:

Kazımov Ağakəşi Şəmməd oğlu
Mirzəyev Mikayıl Şahvələd oğlu
Mirzəyeva Svetlana Fyodorovna

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm Prezident,

Mənim yaradıcılıq fəaliyyətimi yüksək dərəcədə qiymətləndirdiyinizə, məni ali dövlət mükafatları ilə, fəxri adlarla təltif etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Respublikanın əməkdar artisti, xalq artisti, Prezident təqaüdü - bütün bu şərəfli təltiflər məhz Sizin adınızla, imzanızla bağlıdır. Bütün bunlar mənim üçün böyük bir sevinc və şərəfdir.

Ömrümün və yaradıcılıq illərimin böyük bir hissəsi Sizin respublikamıza rəhbərlik etdiyiniz dövrə təsadüf edir. Bunun üçün mən öz taleyimdən çox razıyam və özümü xoşbəxt hiss edirəm. Sizinlə bir əsrdə yaşadığım üçün fəxr edirəm. Dərin bir sevgi və ehtiramla Sizin qarşınızda baş əyirəm. Ömrünüz uzun, zəkanız daha qüdrətli olsun. Sizə möhkəm cansağlığı arzu edirəm.

Zərnigar Ağakışiyeva
respublikanın xalq artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli Prezidentimiz,

Sizin incəsənət işçilərinə göstərdiyiniz diqqət və qayğını biz hər zaman hiss etmişik. 5 iyul tarixli Sərəncamınızla bir qrup incəsənət xadiminə verdiyiniz mükafatlar buna əyani sübutdur. Sizə dərin təşəkkürümü bildirir, Tanrıdan cansağlığı, uzun ömür diləyirəm. Qoy Tanrı Sizi qorusun.

Hörmətlə,

Solmaz Qurbanova
Azərbaycan Respublikasının xalq artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Artıq hər bir kəsə məlumdur ki, milli mədəniyyətimizə qayğı və diqqət Sizin həyat amalınıza çevrilmişdir. Elə bir ay öncə incəsənət xadimlərinin əmək haqlarını artırmaq barədə Sərəncamınızı respublikanın mədəniyyət və incəsənət xadimləri çox böyük minnətdarlıq hissi ilə qarşılamışdılar. Bu gün isə Prezident mükafatlarının verilməsi haqqındakı Sərəncamınız bizim sevincimizi daha da artırmışdır.

Hörmətli Heydər Əlirza oğlu,

Prezident mükafatına layiq görülməyim təkcə mənim deyil, eyni zamanda qədim ənənələrə malik Şuşa Dövlət Musiqili Dram Teatrı kollektivinin əməyinə verilən böyük qiymətdir. Biz bundan sonra da Azərbaycan mədəniyyətinin tərəqqisi yolunda var qüvvəmizlə çalışacaq, milli teatrımızın inkişafı üçün əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Dərin minnətdarlıq hissi ilə,

Şükufə Musayeva
respublikanın əməkdar artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident,

Sizin 2003-cü il 5 iyul tarixli Sərəncamınızla Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdünə layiq görülməyim xəbəri məni çox sevindirdi. Mən ömrümün 63 ilini Azərbaycan mədəniyyətinə, onun inkişafına həsr etmişəm. Azərbaycana rəhbərliyiniz dövründə hər an sənətimə Sizin böyük diqqət və qayğınızı hiss etmiş, respublikamızın ən ali orden və medallarına, ən nəhayət xalq artisti fəxri adına layiq görülmüşəm. Məlum Sərəncamınız bu diqqət və qayğının davamının əyani təzahürüdür.

Göstərmiş olduğunuz diqqət və qayğı üçün Zati-alinizə dərin təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirir, Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, respublikamızın rifahı naminə gərgin, lakin şərəfli işinizdə uğurlar arzulayıram.

Gəncənin çoxsaylı mədəniyyət işçiləri adından Sizi əmin edirəm ki, qarşıdan gələn prezident seçkilərində yalnız Sizin namizədliyinizi müdafiə edərək Sizə səs verəcəyik. Bir daha Sizə dərin təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm. Ulu Tanrı Sizə yar olsun!

Sədayə Mustafayeva
respublikanın xalq artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli Prezidentimiz,

Biz sənət ustalarına göstərdiyiniz diqqət və qayğıya görə Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Layiq görüldüyüm Prezident mükafatı məni hədsiz dərəcədə ruhlandırırdı. Bu, Sizin bizə böyük qayğınızın daha bir təzahürüdür.

Möhtərəm Prezidentim, əmin ola bilərsiniz, biz sənət xadimləri, səhnə ustaları həmişə Sizi dəstəkləmişik, adınızı uca tutmuşuq, Sizinlə fəxr etmişik. Bundan sonra da Sizin adınızla fəxr edib, Sizi dəstəkləyib yeni-yeni yaradıcılıq işlərimizlə Sizi sevindirəcəyik. Siz bizim əvəzedilməz əbədi Prezidentimizsiniz. Sizə cəsağlığı, uzun ömür diləyirik. Allah Sizi qorusun. Amin!

Hörmətlə,

Rafael Dadaşov
respublikanın əməkdar artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Hörmətli cənab Prezident,

Mənə göstərdiyiniz diqqət və qayğı üçün Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Ömrünün 50 ilini incəsənətə həsr etmiş bir sənətçi kimi bundan qürur duyuram. 40 ildir ki, "Lalə" qızlar ansamblının bədii rəhbəriyəm. Dünyanın ən müxtəlif ölkələrində, keçmiş Sovet İttifaqının demək olar ki, bütün respublikalarında milli mədəniyyətimizi layəqətlə təmsil etmişəm. Lakin heç vaxt ağıma gəlməzdi ki, uzun illərin zəhmətinin bəhrəsi kimi belə bir ali mükafata - Prezident təqaüdünə layiq görülməyəm. Bunu yalnız Siz qiymətləndirə bilərsiniz və qiymətləndirdiniz də. Fəxri mükafata layiq görülənlərin hamısı Azərbaycan incəsənətini inkişaf etdirən və yüksəklərə qaldıran sənət adamlarıdır. Onların hamısını milli sərvət kimi dəyərləndirdiyiniz üçün Sizə bu sənət dostlarımdan və şəxsən öz adımdan dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Cənab Prezident,

Qarşıdan prezident seçkiləri gəlir. Bu seçkilərdə bizim sənət adamlarının bir namizədi var - Heydər Əlirza oğlu Əliyev! Fəxr edirik ki, bizim səsimiz məhz Sizin kimi bir müdrik şəxsiyyətə, qüdrətli dövlət xadiminə "H.Ə." deyəcəkdir. Təbliğat kampaniyası günlərində rəhbərlik etdiyim "Lalə" qızlar ansamblı ilə birlikdə Sizin şərafətinizə keçirilən bütün tədbirlərdə böyük sevincle iştirak edəcəyəm. Tanrı Sizə cəsağlığı, uzun ömür və xoşbəxtlik bəxş etsin!

Hörmətlə,

Ceyran Haşimova
"Lalə" qızlar ansamblının bədii
rəhbəri, respublikanın
əməkdar artisti

9 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli, əziz, möhtərəm cənab Prezident,

Doğma Azərbaycanımızı hər cür fitnə-fəsaddan qoruyaraq sürətli tərəqqi yoluna çıxardığınız, xalqımıza tükənməz qayğı göstərdiyiniz kimi, Siz ayrıca hər bir şəxsiyyəti də qoruyub ona diqqət yetirməyə vaxt tapırsınız. Sizin incəsənət xadimlərinə göstərdiyiniz qayğı əvəzolunmazdır. Çətin vaxtlarımda Siz mənə kömək əlinizi uzatdınız. Sizin mənə, soyadıma göstərdiyiniz qayğıni həmişə, hər dəqiqə hiss edirəm. Tezliklə, Allah qoysa, bütün məsuliyyətimlə, öz işimlə, yaradıcılıqla diqqətinizi, inamınızı doğruldaram. Çox təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Dərin minnətdarlıq hissi ilə,

İsmayıl Hacıbəyov
respublikanın əməkdar incəsənət
xadimi, professor, bəstəkar
9 iyul 2003-cü il

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri,
Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının və
Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının simfonik orkestrləri
işçilərinin əmək haqlarının artırılması haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Sərəncamı

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının və Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının simfonik orkestrləri işçilərinə dövlət qayğısını artırmaq, onların sosial müdafiəsini daha da gücləndirmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. 2003-cü il avqustun 1-dən Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri işçilərinin vahid tarif cədvəli ilə müəyyən edilmiş aylıq vəzifə (tarif) maaşları üç dəfə, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının və Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının simfonik orkestrləri işçilərinin vahid tarif cədvəli ilə müəyyən edilmiş aylıq vəzifə (tarif) maaşları iki dəfə artırılсын.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

23 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli cənab Prezident,

Qara Qarayev adına Kamera Orkestrinin, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının və Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının simfonik orkestrləri işçilərinin əmək haqlarını artırdığınıza görə Sizə öz dərin minnətdarlıq və təşəkkürümüzü bildiririk.

Məhz 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə qayıtdığınız dövrdən bütün incəsənət xadimləri kimi, biz də Sizin milli mədəniyyətimizə daim göstərdiyiniz əsl atalıq qayğısını hər zaman hiss etmişik. Elə bu son Sərəncamınız da buna növbəti əyani sübutdur.

Ölkədə yaratdığınız ictimai-siyasi sabitlik, eləcə də vaxtilə dərin böhran içində boğulan Azərbaycan iqtisadiyyatının dirçəldilməsi və Sizin apardığınız müdrik

siyasət nəticəsində bizim kollektivlərin Almaniya, Fransa, Avstriya, Türkiyə və bir sıra başqa ölkələrdə uğurla çıxış etməsi üçün imkanlar yaranmışdır. Avropanın məşhur teatr və opera səhnələrində səslənən Azərbaycan musiqisi milli mədəniyyətimizin təbliğinə xidmət edərək, geniş mənada Sizin apardığınız müdrik siyasətin qələbəsidir.

Möhtərəm Prezident,

Əmin ola bilərsiniz ki, bizim kollektivlər Sizin yeritdiyiniz daxili və xarici siyasəti indiyədək olduğu kimi, bundan sonra da tam əzmkarlıqla müdafiə edəcəklər.

Qarşıdan xalqımız və dövlətimiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən prezident seçkiləri gəlir. Bu taleyüklü məsələdə də biz Sizinləyik, əziz Prezidentimiz!

Sizə bir daha təşəkkür edir, möhkəm cansağlığı və müstəqil, demokratik Azərbaycan Respublikasının rifahı naminə uğurlar arzu edirik.

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin kollektivi adından

Teymur Göyçayev
orkestrin bədii rəhbəri,
əməkdar incəsənət xadimi
25 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Musiqi kollektivlərinin rifah halını daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə imzaladığınız yeni Sərəncam qəlbimizdə Sizə olan minnətdarlıq, inam, məhəbbət hisslərini daha da artırdı. Biz musiqiçilər sənət fədailəriyik. Öhdəmizə düşən çətin və şərəfli vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetiririk. Çox sağ olun ki, Siz bunu dərinləndirir və qiymətləndirirsiniz.

Allah-təala Sizin ömrünüzü uzun, canınızı sağlam, işlərinizi daha da uğurlu eləsin!

Nazim Hacıəlibəyov
Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya
Teatrının baş dirijoru

26 iyul 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı simfonik orkestri işçilərinin vəzifə maaşlarının artırılması barədə imzaladığınız Sərəncamla əlaqədar teatrımızın rəhbərliyi və orkestrin kollektivi adından Sizə dərin təşəkkür və minnətdarlığımızı bildiririk.

Növbəti teatr mövsümünü çox böyük uğurla başa vuraraq, bu günlərdə yay istirahətinə yollanan yaradıcı kollektivimiz bu xoş xəbəri böyük sevinc hissi ilə qarşıladı.

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının repertuarına daxil olan milli və dünya klassik opera və balet sənətinin ən nadir və gözəl nümunələrini çox böyük ustalıqla ifa edən, professional musiqiçilərdən ibarət bu kollektivin çətin və şərəfli əməyinə diqqət və qayğınızı yüksək qiymətləndiririk. Bu qayğı bütün şüurlu həyatını, istedad və bacarığını musiqili teatr sənətinin inkişafına həsr edən bizləri yeni mövsümdə daha böyük ruh yüksəkliyi ilə çalışmağa sövq edəcəkdir.

Cənab Prezident,

Bir daha Sizə - mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin yaxın dostu və qayğıkeşi olan dövlət başçımıza minnətdarlığımızı bildirir, Sizə və ailə üzvlərinizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür və xoşbəxtlik diləyir və əmin edirik ki, milli mədəniyyətimizin inkişafı naminə bundan sonra da var qüvvəmizi əsirgəmədən çalışacağıq.

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı simfonik orkestrinin kollektivi adından dərin hörmət və ehtiramla,

Akif Məlikov (teatrın direktoru, əməkdar incəsənət xadimi), **Cavanşir Cəfərov** (teatrın baş dirijoru, əməkdar incəsənət xadimi), **Rasim Abdullayev**, **Rəhim Babayev**, **Akif Bakıxanov**, **Şəhla İbrahimova**, **Səməd Şükürov**, **Nicat Hüseynov**, **Vitali Astaxin** (orkestrin musiqiçiləri, əməkdar artistlər)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri
cənab Heydər Əliyevə

Möhtərəm cənab Prezident,

Sizin böyük alicənablığınız sayəsində mədəniyyət və incəsənət xadimləri son vaxtlar tez-tez xoş xəbərlər alır, onların sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşması üçün gördüyünüz tədbirlərdən dərin məmnunluq hissi duyurlar.

Milli mədəniyyətimizin sürətli inkişafı və onun bütün dünyada tanınması məhz Sizin atalıq qayğınızla və müdrik əməllərinizlə bağlıdır. Simfonik orkestr kollektivlərinin maaşlarının təsirli şəkildə artırılması barədə imzaladığınız Sərəncam Sizin daimi diqqətinizin yeni parlaq təzahürüdür.

Sizə dərin təşəkkürümüzü bildirir, uzun ömür və cansağlığı arzulayırıq.

Allah Sizə yar olsun!

Hörmətlə,

Hacıbaba Bağirov
Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya
Teatrının bədii rəhbəri və direktoru,
xalq artisti

26 iyul 2003-cü il

V.B. Mustafayevin “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan kino sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Vaqif Behbud oğlu Mustafayev “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 avqust 2003-cü il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyevə

Çox hörmətli Prezident,

Məni 50 yaşım münasibətilə “Şöhrət” ordeni ilə təltif etdiyiniz üçün Sizə ürəkdən dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Bütün səmimiyyətimlə deyirəm ki, dünyanın ən böyük mükafatlarının hamısı bir yerdə mənə verilseydi, onların heç biri məni bu mükafat qədər sevindirə bilməzdi. Çox hörmətli Prezidentimiz, çünki bu mükafatı Siz vermişiniz! Çünki Siz bütün dünyada tanınan, dahi insan kimi sevilən, Azərbaycanın bütün tarix boyu yetirdiyi ən qüdrətli və ən böyük şəxsiyyətsiniz.

Mən Sizin həyat yolunuzu addımbaaddım izləyib öyrənərkən, “Heydər Əliyev” filmini çəkdiyim vaxtlarda bu dahiliyi hər an dərk etmişəm. Hətta o filmlər dünyaya, festivallara çıxanda, orada uğur qazananda, bütün xalqların nümayəndələrinin Sizin şəxsiyyətinizə olan böyük maraq və ehtiramının şahidi olmuşam.

Dünyada ermənilər və ermənipərəstlər tərəfindən bizə qarşı olduqca güclü mənəvi siper yaradılmışdı. Qarabağ haqqında yazılan, yaradılan heç bir əsəri dünya ictimaiyyətinə çatdırmağa imkan verilmirdi. Heç bir beynəlxalq festivallara, forumlara yaxın buraxılmırdı. Sizin yorulmaz fəaliyyətiniz nəticəsində bu nəhəng informasiya blokadası yarıldı. Beləliklə, qayıdışınızın ilk illərində erməni işğalçıların üzərində mənəvi qələbəmizi təmin etdiniz.

Mən bunu öz yaradıcılığım da hiss etdim. Qarabağ münaqişəsinə həsr etdiyim “Hər şey yaxşılaşmağa doğru” filmim 1998-ci ildə dünyanın ən nüfuzlu festivallarından sayılan “Oberhausen” beynəlxalq kinofestivalına nəinki qəbul edildi, hətta Azərbaycanın kino

tarixində ilk dəfə olaraq dörd mükafata layiq görüldü.

Siz Azərbaycanın taleyində elə böyük işlər gördünüz ki! Azərbaycan bu gün varsa, yaşayarsa, bu, yalnız və yalnız Sizin sayənizdədir, möhtərəm Prezident!

Heç zaman unuda bilmədiyim 80-ci illərin axırında, 90-cı illərin əvvəllərində baş verən o dəhşətlər, dağıntılar Azərbaycanı uçurum qarşısında qoymuşdu. Xoşbəxtlikdən, yaşamaqdan söhbət salmağa belə inam qalmamışdı.

O zaman nəinki mədəniyyətdən, incəsənətdən, hətta, sadəcə, birtəhər yaşamaqdan belə söhbət gedə bilməzdi!

Millət köçüb başqa bir planetdə yaşamağa daha çox inanırdı, nəinki Azərbaycanda!

Siz Azərbaycanı dəhşətli bəlalardan xilas etdiniz, onun mədəniyyətinin və incəsənətinin inkişafı üçün yeni üfqlər açmaqda qüvvə və bacarığınızı əsirgəmədiniz.

İndi Azərbaycan nəinki yaşayır, nəinki var, o, çox gözəl yaşayır! İndi onun mədəniyyəti, incəsənəti haqqında da söhbət gedə bilər.

Mədəniyyət xadimlərinə nə qədər yüksək qiymət verilir! Elə bir istedadlı yaradıcı insan tapılmaz ki, Sizin qayğı və diqqətinizdən kənarda qalmış olsun.

Azərbaycanın ən uğurlu günü, mədəniyyət və incəsənətin çiçəklənməsi dövrü Sizin rəhbərlik etdiyiniz illərə düşür. O cümlədən, mənim sənətim, səmərəli fəaliyyətim həmin illərin bəhrəsidir.

Mən bu gün həyatımın ən dolğun günlərini yaşayıram. Öz ad günümü də, hörmətli Prezident, Sizin həyat və fəaliyyətinizə həsr etdiyim film üzərində işlədiyim saatlarda keçirirəm.

Bunu da qeyd edirəm ki, bu filmə dünya kinosunun ən tanınmış nümayəndələri – rus, fransız, alman, yəhudi, bolqar, polyak, türk, gürcü, moldavan, osetin və başqaları iştirak edirlər. Onların bu işə məmnuniyyətlə könül vermələri də Sizə olan böyük hörmətləri ilə bağlıdır. Bu da bir daha təsdiq edir ki, Siz dünya miqyaslı bir şəxsiyyətsiniz. Belə bir yüksək şəxsiyyətin mənə verdiyi qiymət bütün ömrümün ən böyük sevincidir.

Sizə ən doğma bir insan kimi möhkəm cansağlığı arzulayıram!

Dərin hörmətlə,

Vaqif Mustafayev
əməkdar incəsənət xadimi,
Avropa Kino və Televiziya
Akademiyaının üzvü

28 avqust 2003-cü il

Şəxsi adların göstəricisi

Abbasov, Ələddin Aslan oğlu - 152,336
 Abbasov, Fərzalı Hətəm oğlu - 204
 Abbasov, Nadir Xuduş oğlu - 143
 Abbasov, Nəzərəli Səfərəli oğlu - 300
 Abbasova, Elmira Əbdülhəmid qızı -143
 Abbasova, Xədicə - 88
 Abbaszadə, Hüseyn Abbas oğlu - 143
 Abbas oğlu - 143
 Abdinov, Telman Manaf oğlu - 130,142
 Abdullayev, Ağaxan Minaxan oğlu - 152, 334
 Abdullayev, Əliquzu Muxtar oğlu - 204
 Abdullayev, Gülhüseyn Hüseyn oğlu - 143
 Abdullayev, Həmzə Yusif oğlu - 142
 Abdullayev, Kazım Ənvər oğlu - 236
 Abdullayev, Mikayıl Hüseyn oğlu - 143, 329,331
 Abdullayev, Rasim Mahmud oğlu- 152, 343
 Abdullayev, Rauf Cahanbaxış oğlu - 152, 176-177, 191,251,257,261,262,282,305, 320,336
 Abdullayev, Səfər İbad oğlu - 143
 Abdullayev, Süleyman Cümşüd oğlu - 204
 Abdullayev, Tahir Abdulla oğlu - 143
 Abdullayeva, Həlimə Yusif qızı - 300
 Abdullayeva, Həyat Həmdulla qızı - 143
 Abdullayeva, Səfurə Seyfulla qızı - 300
 Abidov, Nazim Əzizulla oğlu - 236
 Abizadə, Balaş Allahbağış oğlu - 143
 Abutalıbov, Hacıbala - 39,219
 Abutalıbov, Vaqif Fazil oğlu - 333
 Adıgözəlov, Rauf - 88
 Adıgözəlov, Telman Abbasqulu oğlu - 152,335
 Adıgözəlov, Vasif Zülfüqar oğlu - 88, 143,250,257,283-284,305
 Adıgözəlov, Zülfi - 88
 Ağababayev, Odtəkin İskəndər oğlu - 142
 Ağadadaş, Kərbəlayı oğlu - 204
 Ağakərim, Ağakışioğlu - 291
 Ağakışiyeva, Zərnigar Fəti qızı - 152,335, 338
 Ağamuradov, Nizaməddin Ağamurad oğlu - 300
 Ağayev, Faiq - 244
 Ağayev, Oqtay Cəfər oğlu - 143
 Ağayev, Ömər Ağacahangir oğlu - 143
 Ağayev, Vaqif Xosrov oğlu - 142
 Ağayeva, Kəmalə Ağa qızı - 291,300
 Axundov, Ağamusa - 224
 Axundov, Davud Ağa oğlu - 62,64,143

Axundov, Eldar Balağa oğlu - 333
 Axundov, Mirzə Fətəli - 41,43,44, 124
 Axundov, Ruhulla - 77
 Axundova, Elmira Hüseyn qızı - 317
 Axundova, Rəfiqə Hacı qızı - 57,58,143
 Axundova, Şəfiqə Qulam qızı - 143
 Axvlediani, Lomer - 149.
 Akçil, Saim - 295
 Akutaqava, Yasuşi - 96
 Almaszadə, Qəmə Hacağa qızı - 143,306
 Anqbazova, Məryəm Ömər qızı - 204
 Apolliner, Giyom - 71
 Asafyev - 111
 Aslanov, Elçin Muxtar oğlu - 142
 Aslanov, Məmməd Muxtar oğlu - 336
 Aslanov, Səyavuş Məmmədağa oğlu - 152,264, 267,268,274
 Aslanova, Zəminə Sərdar qızı - 204
 Astaxin, Vitali - 343
 Aşıq Şəmsir - 334
 Atakışiyev, Hüseynağa Ağahüseyn oğlu - 152,334
 Atakışiyev, Rauf - 191,250
 Atakışiyeva, Mətanət Ağazahir qızı - 291
 Avşarov, Muxtar Həsən oğlu - 204,236
 Ayhan, Sertan - 24-25
 Azayeva, Çervon Əli qızı - 204
 Babanlı, Vədadi Yusif oğlu - 143
 Babayev, Abdulla Murtuz oğlu - 143
 Babayev, Arif İmran oğlu - 143,320
 Babayev, Etibar - 175
 Babayev, Görüş Nurəddin oğlu - 110,142
 Babayev, Mirzəağa (Mirzə) Əbdülcabbar oğlu - 140, 143
 Babayev, Rasim Hənifə oğlu - 62,143
 Babayev, Rəhim - 343
 Babayeva, Cənnaz Məmməd qızı - 143
 Babayeva, Ələviyyə Hənifə qızı - 143
 Babayeva, Firəngiz Manaxim qızı - 236
 Babayeva, Nənəqız Rza qızı - 204
 Babayeva, Şahzadə Eynulla qızı - 236
 Bağirov, Hacıbaba Ağarza oğlu - 152,319, 336, 343
 Bağirov, Pərviz Sadiq Saleh oğlu - 291
 Bağırzadə, Məmmədbağır Məmmədəli oğlu - 291
 Baxşəliyeva, Şəfiqə Hacıağa qızı - 336
 Bakıxanov, Abbasqulu Ağa - 41,43
 Bakıxanov, Akif Məmməd oğlu - 291, 292, 343
 Bakıxanov, Tofiq Əhməd oğlu - 57,143
 Balakışiyev, Mövlud Süleyman oğlu (Mövlud Süleymanlı) - 298-299
 Balayev, Rasim Əhməd oğlu - 152,334
 Balayeva, Həlimət Məcid qızı - 300
 Barbüs, Anri - 301

Bayramov, Ağalar Xanlar oğlu - 291
 Bayramov, Fətulla Manaf oğlu - 143
 Bayramov, Tofiq Qulaməli oğlu - 236
 Bayramova, Aygün Əliqulu qızı - 244, 291,292
 Bayramova, Cəmilə Əsədulla qızı - 152, 320,335
 Behbudov, Rəşid Məcid oğlu - 14,23-36, 82,88,173,190,256,282,307
 Behbudova, Cülyetta Balabekovna - 300
 Behbudova, Rəşidə - 24,175
 Berlioz - 251,262
 Bethoven - 251
 Bədəlbəyli, Fərhad - 257,284
 Bədirov, Mürsəl Tağı oğlu - 57,58,143
 Bəşirov, Aydın - 182-183
 Bəykişiyev, Nazim Zöhrab oğlu - 142, 264
 Bize, J. - 275
 Biyeşu, Mariya - 183
 Boqdanov, Sergey Vladimiroviç - 291, 292
 Borovik, Artyom - 149
 Brejnev, Leonid İliç - 34,199
 Breqvadze, Nani - 180,181
 Bülbül - 31,79,124,175,190,275,282,306, 307
 Bülbüloğlu, Polad - 82-83,88,120-121, 247-250,257,262,288,304-305,309,312, 313,325
 Bünyatova, Tamella Faiq qızı - 335
 Cahangirov, Cahangir - 211,306
 Cabbarlı, Cəfər - 31,257
 Cabbarlı, Gülarə Cəfər qızı - 300
 Cabbarov, Cabbar Ağadadaş oğlu - 291
 Cabbarova, Fatma Ağacabbar qızı - 143
 Cabbarova, Rəhilə Muxtar qızı - 204
 Cahangirov, İlqar Cümşüd oğlu - 291
 Cavadov, Məmməd Kərim oğlu - 204
 Cavid, Hüseyn - 79,129,130,155,159, 215-227,247
 Ceyran xanım - 173-175
 Cəbiyeva, Zeynəb Ağa qızı - 204
 Cəfər, Əli Vaqif oğlu - 229-231
 Cəfərxanova, Roza Heydər qızı - 143
 Cəfərov, Cavanşir Xəlil oğlu - 152,320, 343
 Cəfərov, İlqar Mustafa oğlu - 236
 Cəfərov, Məmməd Cəfər - 129,133
 Cəfərov, Samir Qədir oğlu - 24,244
 Cəfərov, Vaqif - 231
 Cəfərova, Bəsti Əli qızı - 152,334
 Cəfərova, Əminə Surxay qızı - 204
 Cəfərzadə, Əzizə Məmməd qızı - 64,143
 Cəlilov, Kamil Cəlil oğlu - 152,336
 Cəlilova, Roza İsmayıl qızı - 143

Çaykovski, Pyotr İliç - 97,121-124, 125, 126,248,251,275,278,295,306
 Çernyavski, Stanislav - 184-185
 Çeviköz, Əhməd Ünal - 294
 Dadaşov, Dadaş İkrəm oğlu - 204
 Dadaşov, Namiq Əbdülxalıq oğlu - 142
 Dadaşov, Rafael Məlik oğlu - 152, 214,266, 267,334,340
 Dantes, Jorj - 36
 Derjavin, Qavriil Romanoviç - 44
 Dibirova, Səfiyə Hacı qızı - 143
 Dilbazi, Əminə Paşa qızı - 57,58,143
 Dostəliyeva, Nazpəri Əhmədəli qızı - 244, 291
 Dozortseva, Janna - 126,250-251,256,257, 260,261
 Duxovnaya, Lyudmila Semyonovna - 152, 334
 Dvorjak, Antonin - 97
 Eldarov, Ömər - 222,327-329,330
 Eminov, Əsgər Abdulla oğlu - 204
 Enami, Oliya Həsən Əliabbas oğlu - 152, 291,292, 335
 Eynşteyn - 30
 Eyvazov - 18
 Eyvazova, Şəfiqə Alxas qızı - 335
 Əbdürrəhmanov, Nadir Qəmbər oğlu -143
 Əcəmi, Əbubəkr - 79
 Əfəndiyev, Elçin İlyas oğlu - 66-70,73, 78, 82,264,318
 Əhədzadə, Elxan Yəhya oğlu - 152,335
 Əhmədov, Cəfər Namiq-Kamal oğlu - 291
 Əhmədov, Əhməd Dadaş oğlu - 204
 Əhmədov, Xanlar Əhməd oğlu - 142
 Əhmədov, İlham Namiq-Kamal oğlu - 291
 Əhmədov, Qarakişi Əhliman oğlu - 204
 Əhmədov, Mobil Salman oğlu - 204
 Əhmədov, Sabir Atakişi oğlu - 204
 Əhmədov, Sabir Məhəmməd oğlu - 143
 Əhmədov, Sədrəddin Babaş oğlu - 204
 Əhmədov, Zakir Bəkir oğlu - 204
 Əhmədova, Firəngiz Yusif qızı - 143, 203,250,285
 Əhmədova, Həmayıl Behbud qızı - 143
 Əhmədova, Nuriyyəxanım Əliağa qızı - 291
 Əkbərov, Cənəli Xənəli oğlu - 143,320
 Ələkbərov, Firudin Yusif oğlu - 143
 Ələkbərov, Kamal Camal oğlu - 142
 Ələkbərov, Salman Məmmədhüseyn oğlu - 204
 Ələkbərova, Şövkət Feyzulla qızı - 211, 247,250,282,307
 Ələkbərzadə, Çingiz - 73
 Ələsgərli, Nüşabə - 135
 Ələsgərov, Sabir Məmməd oğlu - 336

Ələsgərov, Sədrəddin Fərrux oğlu - 204
 Ələsgərov, Süleyman Əyyub oğlu -211
 Əlibəyli, Ənvər - 31
 Əlibəyli, Gülrux - 71
 Əlibəyli, Xanımana Sabir qızı - 143
 Əlikişizadə, Yulana Yusufovna - 291, 292,320
 Əliverdibəyov - 191
 Əliyev, Aydın Allahverdi oğlu - 236
 Əliyev, Firuz Əliabbas oğlu - 291
 Əliyev, Həbil Mustafa oğlu - 143
 Əliyev, Həsən - 30
 Əliyev, Hübət Məmməd oğlu - 204
 Əliyev, Hüseynqulu Əli oğlu - 142
 Əliyev, İlham Heydər oğlu - 149,190, 244,309
 Əliyev, Məhərrəm Əkbər oğlu - 143
 Əliyev, Natiq Kamal oğlu - 142
 Əliyev, Novruz Yaqub oğlu - 335
 Əliyev, Şamil Rüstəm oğlu - 143
 Əliyev, Vaqif Məzahir oğlu - 236
 Əliyeva, Kubrabəyim Ağa qızı - 152,335
 Əliyeva, Mehriban - 24,282
 Əliyeva, Mədinə Vaqif qızı - 152,291, 292,320,334
 Əliyeva, Sevil Heydər qızı - 190
 Əliyeva, Səkinə Abbas qızı - 143
 Əliyeva, Səmayə Dadaş qızı - 204
 Əliyeva, Solmaz Səməd qızı - 204
 Əliyeva, Şamama Tanrıverdi qızı - 204
 Əliyeva, Zərifə Əziz qızı - 31,190,200, 201
 Əliyeva, Ziyafət Mustafa qızı - 204
 Əlizadə, Aqşin Əliqulu oğlu - 300
 Əlizadə, Əbdül Əli oğlu- 152,336
 Əlizadə, Rəhman Balarza oğlu - 335
 Əmənov, Akif Məmi oğlu - 143
 Əminə Yusifqızı - 152,336
 Əmiralı, Abdulla İslam oğlu - 204
 Əmirov, Fikrət - 30,31,77,82,176,190, 211,235,247,250,256,275,282,283,284, 285,306
 Ərtoğrul - 216,222
 Əsədov, Vaqif Fəridun oğlu - 335
 Əsədova, Məleykə Əlifəğa qızı - 152, 244,334
 Əsgər, Məmmədoğlu - 291
 Əsgərov, Akif İzzətulla oğlu - 142
 Əsgərov, Bürcəli - 264
 Əsgərov, Cahangir - 175
 Əsgərov, Əli Rəhim oğlu - 152,334
 Əsgərov, Ənvər Əsgər oğlu - 142
 Əkrəm Əylisli (Naibov Əkrəm Nəcəf oğlu) - 144, 228
 Əyyubova, Mələkxanım Yedigər qızı - 88,291,335

Əzimov, Nəriman Abbasqulu oğlu - 204
 Əzimov, Rafiq Əşrəf oğlu - 152,335
 Əzimzadə, Əzim - 132
 Əzimzadə, Zəhra Əzim qızı - 300
 Fedoseyev, Vladimir - 121,124,125, 126,249
 Fərzəlibəyov, Mərahim Fərzəli oğlu - 152,335
 Fikrət Qoca (Qocayev Fikrət Göyüş oğlu) - 24,62,71-72,144
 Füzuli, Məhəmməd - 71,76,206
 Georqadze, Giya - 181
 Gerşvin - 251
 Gəncər, Leyla - 283
 Gəncəvi, Nizami - 76,109-126
 Gökmən, Rengin - 251-253,257,260,261
 Gökyigit, Nihat - 295
 Göyçayev, Teymur Ənvər oğlu - 152, 320, 342
 Güləhmədova-Martınova, Gülcəhan Şüaulla qızı - 54, 143
 Hacıbəyov, İsmayıl Soltan oğlu - 334,341
 Hacıbəyov, Nazim Məmməd oğlu - 336
 Hacıbəyov, Soltan - 306
 Hacıbəyov, Üzeyir - 11,24,26,30,31,79, 94,111,117, 124,163,176,187,190,203, 247,253,256,257,260,262,275,279,282, 283,284,285,288,306
 Hacıəlibəyov, Nazim Ənvər oğlu - 152, 336,342
 Hacıyev, Altay Əmir oğlu - 142
 Hacıyev, Cövdət - 190,250,282,301
 Hacıyev, Əli Əliyusif oğlu - 291,292
 Hacıyev, Rauf Soltan oğlu - 31,139,190, 247,250
 Hacıyev, Yunis Muxtar oğlu - 204
 Hacıyeva, Əcəb Məhərrəm qızı - 143
 Hacıyeva, Natəvan Əsgər qızı - 336
 Hacıyeva, Züleyxa Hacıbaba qızı - 143
 Haqverdiyev, Hüseyn Həsən oğlu - 142
 Haşimov, Fikrət Məmməd oğlu - 142
 Haşimova, Ceyran Əsəd qızı - 336,340
 Haşimova, Şahnaz Həsən qızı - 152
 Həminquey - 149
 Heydərov, Fəttah - 221
 Heydərov, Ramiz Ağahəsən oğlu - 291, 292
 Heydərova, Tamara Bəbir qızı - 204
 Həcər xanım - 77,249,250,251,257,260
 Həmidov, Əjdər Qüdrət oğlu - 291
 Həmzəyev, Miribrahim - 267,269
 Həmzəyev, Nizami - 324
 Həmzəyeva, Zərəş Mirzəbağır qızı - 143, 267
 Həsənbəyov, Yusif Qonaq oğlu - 291
 Həsənova, Fatma Əkbər qızı - 204

Həsənova, Gülxar İbrahim qızı - 143
Həsənova, Gülüstən Ağəli qızı - 204
Həsənova, Qızqayıt Salman qızı - 204
Həsənova, Müləyim Mehdi qızı - 204
Həsənova, Rəhilə Mir Ələsgər qızı - 143
Həsənova, Şamama Mahmudəli qızı - 143
Həsənova, Zəlxay Mahmud qızı - 204
Həsənova, Zəminə Həsən qızı - 204
Həsənova, Züleyxa Əsgəralı qızı - 204
Həsənzadə, Əkrəm Qulam oğlu - 142
Həsənzadə, Nəriman Əliməmməd oğlu - 61,143
Həşimov, Ələsgər Mirhəşim oğlu - 143
Həşimzadə, Xanlar Allahverdi oğlu - 335
Hidayətzadə, Timurçin İsmayıl oğlu - 336
Höte - 117
Hümbətova, Aygün Aydın qızı - 83,291
Hümbətova, Məleykə Yunis qızı - 204
Hümbətova, Tamara Əhməd qızı - 143
Hüseynov, Arzu Sadiq oğlu - 236
Hüseynov, Bahadır Həkimxan oğlu - 204
Hüseynov, Cəlil Qafar oğlu - 142
Hüseynov, Elxan Ağahüseyn oğlu - 152, 291,335
Hüseynov, Ələkrəm Həsən oğlu - 336
Hüseynov, Həsən Abbas oğlu - 204
Hüseynov, İsa Mustafa oğlu - 143
Hüseynov, Kamran Əsəd oğlu - 143
Hüseynov, Mikayıl - 82
Hüseynov, Nicat - 291,292,343
Hüseynov, Pənah - 260
Hüseynov, Rəfael - 76-78
Hüseynov, Surət - 9,10
Hüseynov, Şövqi Ərəstun oğlu - 291
Hüseynov, Yusif İsmayıl oğlu - 143
Hüseynova, Fatma Rza qızı - 204
Hüseynova, Sofiya Həsən qızı - 143
Hüseynzadə, Lətif Təlib oğlu - 133, 143
Xanbabayeva, Zülfüyyə Güloğlan qızı - 291
Xanızadə, Bəxtiyar Oqtay oğlu - 152,335
Xanlarov, Tələt Ağasibəy oğlu - 143
Xanlarova, Mehriban Aslan qızı - 291
Xanlarova, Zeynəb Yəhya qızı - 152, 238,239, 320,334
Xanməmmədov, Hacı Dadaş oğlu - 143
Xasıyeva, Könül Kazım qızı - 244,291
Xasıyeva, Nüyvər Xəlil qızı - 143
Xeltov - 221
Xəlilbəyli, Təbriz - 228
Xəlilov, Fərhad Qurban oğlu - 142,207-208,332
Xəlilov, Pənah İmran oğlu - 336
Xəlilov, Rüşət Eldar oğlu - 52,90
Xəlilova, Sevil Rza qızı - 291,293
Xəndan, Rəfiq Zəkə - 73

Xətai, Şah İsmayıl - 76,206,207,209
Xomeyni - 208
Xoyski, Fətəli xan - 13
Xrennikov, Tixon - 251,307
Xudaverdiyev, Firuz İslam oğlu - 291
Xudaverdiyev, Kamal Ağahüseyn - 152, 335
Xudiyev, Nizami - 175
Xudiyev, Rza Əli oğlu - 152,335
Xuk, Tadeuş - 315
Xuqayev, Canpolad - 316
Xutrayeva, Müzalifə Məhəmməd qızı - 204
İbrahimbəyov, Maqsud Məmmədibrahim oğlu - 204
İbrahimbəyov, Rüstəm Məmmədibrahim oğlu - 204
İbrahimov, Ağəli Müsəllim oğlu - 142
İbrahimov, Faiq Rəhim oğlu - 142
İbrahimov, Hüseyn Məmmədəli oğlu - 143
İbrahimov, Məmməd İnfil oğlu - 143
İbrahimov, Məsum İsrəfil oğlu - 152,335
İbrahimov, Mirzə Əjdər oğlu - 53,67, 82
İbrahimov, Rafiq Əli oğlu - 236
İbrahimova, Elza İmaməddin qızı - 204
İbrahimova, Səfurə Ağabala qızı - 152, 291,336
İbrahimova, Şəhla - 343
İlyasov, Rəfael - 183-184
İmamquliyeva, Fatma Məhərrəm qızı - 144
İmamverdiyev, Qabil Allahverdi oğlu - 144
İmanov, Lütfiyar Müslüm oğlu - 144, 172, 173,250,275
İmanova, Gülbacı Əliəkbər qızı - 152,320
İppolitov-İvanov, Mixail - 306
İsababayeva, Həcər Muştaq qızı - 144
İsgəndərov, Saqif Sarı oğlu - 335
İsgəndərova, Rimma Ramisovna - 291, 292
İsgəndərova, Sənubər Sabir qızı - 264, 291,335
İskolski, Lev Yakovleviç - 291,292
İsmayılov, Arif Qəndi oğlu - 142
İsmayılov, Hacı Məcid oğlu - 152,335
İsmayılov, Rəşid Məhərrəm oğlu - 142
İsmayılov, Yusif Abbas oğlu - 204
İsmayılova, Gülnarə - 52
İsmayılova, Səkinə Qulu qızı - 152,320, 335
İsmayılova, Səder Mabud qızı - 144
İsmayılova, Tükəzban Məhərrəm qızı - 144
İsrafilov, Aftandil Eynulla oğlu - 336
İsrafilzadə, Əbdüləhəd Hüseyn oğlu - 204

İzmaylov, Lion - 175,196
Kabalevski - 251
Kallas - 283
Kapur, Rac - 30
Kasaşvili, Makvala - 279
Kaşanlı, Rafiq Rizvan oğlu - 291
Kazımov, Ağakəşi Şəmməd oğlu - 337
Kazımov, Davud Mehdi oğlu - 144
Kazımov, İbrahim Salman oğlu - 204
Kazımov, Oqtay Məmməd oğlu - 204
Kazımov, Aygün Ələsgər qızı - 291
Keçəcioğlu Məhəmməd - 306
Ketsba, Svetlana - 180-181
Kəngərli, Bəhrüz - 79,127-137
Kərimi, Səyavuş - 264,266
Kərimov, Loğman Seyfulla oğlu - 152,335
Kərimov, Nəriman Nusr oğlu - 52,90
Kərimov, Rafiq İslam oğlu - 142
Kərimov, Valeh Seyfulla oğlu - 335
Kərimova, Aşafatna Hidayət qızı - 152, 204
Kərimova, Qərinə Rəhim qızı - 320,334
Kilbern, Van - 307
Kobzon, İosif - 185-187
Kodalli, Nevit - 295
Kojevnikova, Mariya Nikolayevna - 144
Kolbin - 314,316
Konyagin, Vladimir Yevgenyeviç - 144
Köçərli, Firidun bəy - 41
Kuçma, Leonid - 169
Kulko, Oleq - 279
Kunayev, Dinmühəmməd - 314,316
Qaboniya, Nono - 180,181
Qafarova, Xanım Abdulqafar qızı - 291, 293,335
Qarayev, Ənvər Vahid oğlu - 142
Qarayev, Qara - 39,77,82,97,111,190,253, 256,279,282,283,285,295,301-305,306
Qarayeva, Ülkər Mayıl qızı - 204
Qaryağdı, Cabbar - 79,306
Qaryağdı, Cəlal Məhərrəm oğlu - 60
Qasımov, Alim Həməzə oğlu - 36,152,334
Qasımov, Cabbar Ağadadaş oğlu - 142
Qasımov, İntiqam Böyükağa oğlu - 298, 299
Qasımov, Tələt Məmmədəğa oğlu - 204
Qasımov, Yusif - 52
Qasımov, Zahir Ələkbər oğlu - 52
Qasımov, Aida Ələkbər qızı - 335
Qasımov, Fidan Əkrəm qızı - 36,83,88, 152 181,182,203,250,257,262,275-290, 320,335
Qasımov, Xuraman Əkrəm qızı - 24,36, 39,83,88,152,177-180,182,203,250,257, 275-290, 320,335
Qasımov, Pənah - 216

Qasımov, Səbinə Aslan qızı - 52,90
Qasımov, Şəfiqə Qasım qızı - 204
Qaziyev, Arif Şamil oğlu - 142
Qaziyeva, Xədicə - 267
Qədimov, Vəli Nurbala oğlu - 239,336
Qədimov, Yuzef İslamoviç - 204
Qədimova, Sara Bəbiş qızı - 144,250
Qədirov, Əliabbas Gülabbas oğlu - 88,152, 267,268,274,335
Qəniyev, Sərvər - 257-258,261-262,282
Qəzai, Əhəd - 210
Qnatyuk, Dmitri - 168,169
Qorbaçov, Mixail - 146,149,314,316
Qulamov, Fərman Səməd oğlu - 142
Quliyev, Arif Əli oğlu - 335
Quliyev, Boran Həbil oğlu - 204
Quliyev, Cabbar Əli oğlu - 142
Quliyev, Elxan Əlibala oğlu - 291
Quliyev, Kamran Məmmədqulu oğlu - 152,335
Quliyev, Məhər Mustafa oğlu - 204
Quliyev, Məmmədkərim Həbib oğlu - 142
Quliyev, Nurrəddin Əzulla oğlu - 152,291, 335
Quliyev, Rafiq Teyyub oğlu - 336
Quliyev, Ramiz Əyyub oğlu - 152,335
Quliyev, Şahlar Həsənağa oğlu - 152,335
Quliyev, Tofiq Ələkbər oğlu - 25,173, 190,211,260,282,283,284,285
Quliyeva, Cənnət Baba qızı - 204
Quliyeva, Gülsabah Əjdər qızı - 236
Quliyeva, İlhamə Məzahir qızı - 153,336, 337
Quliyeva, Maral Rüstəm qızı - 144
Quliyeva, Nari Əbülfəz qızı - 144
Qurbanov, Abdulla Novruz oğlu - 333
Qurbanov, Eldar Hacıbaba oğlu - 142
Qurbanov, Oruc İzzət oğlu - 236
Qurbanova, Həvayət Hacı qızı - 204
Qurbanova, Solmaz Cəbrayıl qızı - 152, 335,338
Qurbanova, Tamara Məhəmməd qızı - 204
Qusman, Yuli Solomonoviç - 138
Lenin, Vladimir İliç - 177
Lermontov - 43
Leşsenko, Lev - 24,44
Ləzgiyeva, Güllü Namaz qızı - 300
Liqaçov - 316
Lisenko, Anatoli - 148
Lobaçov, Yuri Nikolayeviç - 291,292
Lomonosov - 44
Mahmudova, Tamilla Zahid qızı - 138
Maqomayev, Müslüm Məhəmməd oğlu - 24,31,34,36,161-203,282
Maqomayev, Müslüm - 163,187,190,253, 285

Maniyev, Muxtar Qəmbər oğlu - 300
Marten, Jak Fransua - 92
Martınov, Andrey - 315
Matsuyev, Denis - 125
Mayakovski, Vladimir - 149
Mehdiyev, Ağə Cəfər oğlu - 142,144
Mehdiyev, Firuddin Mehdi oğlu - 144
Mehdiyev, İsa Məhəmməd oğlu - 144
Mehdiyeva, Gülxara İzzət qızı - 204
Mejelaytis, Eduardas - 70
Mədetova, Suğra Qəmbər qızı - 204
Məhərrəmov, Məbud Ələsgər oğlu - 335
Məhərrəmov, Məlik Məlik oğlu - 144
Məlikov, Akif - 52,292,320,343
Məlikov, Arif Cahangir oğlu - 144,190, 256
Məlikov, Hüseyn Balababa oğlu - 291,292
Məlikov, Ramiz Ağarza oğlu - 152,335
Məlikova, Afaq Süleyman qızı - 52,89,152, 320,336
Məmməd Araz - 56
Məmmədbəyov, Lütfi Şahbaz oğlu - 144
Məmmədəliyev, Yusif - 129
Məmmədquluzadə, Mirzə Cəlil - 11,79, 129,130,257
Məmmədov, Altay Yusif oğlu - 144
Məmmədov, Böyükağa Şükür oğlu - 333
Məmmədov, Böyükxan Abış oğlu - 144
Məmmədov, Cavanşir - 155
Məmmədov, Dövlət Heydər oğlu - 144
Məmmədov, Elçin - 264
Məmmədov, Ələkbər Əmir oğlu - 144
Məmmədov, Əlibaba Balaəhməd oğlu - 144
Məmmədov, Ərəstun Surxay oğlu - 144
Məmmədov, Fərman Mehdi oğlu - 52,90
Məmmədov, Fikrət Qulamhüseyn oğlu - 333
Məmmədov, Həsən Ağaməmməd oğlu - 144
Məmmədov, İsa Əli oğlu - 204
Məmmədov, İsmayıl Əsəd oğlu - 142
Məmmədov, Qüdrət Hacıbəy oğlu - 142
Məmmədov, Maqsud Davud oğlu - 62,63, 144
Məmmədov, Mehdi - 220,269
Məmmədov, Nəriman Həbib oğlu - 204
Məmmədov, Nüsrət Xudu oğlu - 144
Məmmədov, Rafiq Həbib oğlu - 291
Məmmədov, Sabir Novruz oğlu - 291
Məmmədov, Seyidşah Qəmli oğlu - 291
Məmmədov, Səfərəli İbrahim oğlu - 144
Məmmədov, Tahir Hidayət oğlu - 142
Məmmədov, Tokay Həbib oğlu - 144, 153
Məmmədov, Yaqub Məmməd oğlu - 57,60,144

Məmmədov, Yusif Nadir oğlu - 236
Məmmədova, Adelaida İrza qızı - 300
Məmmədova, Asya Əli qızı - 204
Məmmədova, Güləbətin Əliş qızı - 144
Məmmədova, Gülyanaq Zakir qızı - 24,152,335
Məmmədova, Gülyaz Zakir qızı - 24,152, 335
Məmmədova, Humay Ələkbər qızı - 204
Məmmədova, Rasimə Yusif qızı - 291
Məmmədova, (Mustafayeva) Sürmə Əhəd qızı - 204
Məmmədova, Şəfiqə Həşim qızı - 144,145
Məmmədova, Şövkət Həsən qızı - 175, 209,285
Məmmədova Təzəgül Hidayət qızı - 236
Məmmədova, Ümleyle Əli qızı - 144
Məmmədova, Yasəmən Niftalı qızı - 204
Məmmədova, Zümrüd Mövlud qızı - 333
Məmmədrəhimova, Mınarə Əbdüləli qızı - 204
Məmmədrzayev, Pərviz Müzəffər oğlu - 335
Məmmədzadə, Səyavuş İmran oğlu - 298,299
Mikayıl Mirzə - 55
Mikelancelo - 208
Mir Məmməd, Mir Cəfər oğlu (Böyükağa Məmmədov) - 204
Mircavadov, Mircavad Mirhəşim oğlu - 331
Mirişli, Ramiz Aqil oğlu - 24,144
Mirqasımov, Mirələsgər Mirəsədulla oğlu - 144,329
Mirqasımov, Oqtay Mirəsədulla oğlu - 326
Mirzə, Kazım bəy - 41
Mirzəbaba, Abutalıb oğlu - 144
Mirzəhəsənov, Hüseyn Səfa Qvaməddinoviç - 335
Mirzəyev, Baba Mahmud oğlu - 152,336
Mirzəyev, Gülağası Ağahüseyn oğlu - 291,292
Mirzəyev, Həsən Mirzəli oğlu - 144
Mirzəyev, İlyas - 295
Mirzəyev, Mikayıl Şahvələd oğlu - 337
Mirzəyev, Musa Abdulla oğlu - 204,295, 298
Mirzəyev, Nizami Əbülfəz oğlu - 291
Mirzəyev, Sabir Nüsrət oğlu - 204
Mirzəyev, Zakir Qulam oğlu - 291
Mirzəyeva, Mənsurə Meybullla qızı - 144
Mirzəyeva, Svetlana Fyodorovna - 337
Mirzəzadə, Böyükağa Məşədi oğlu - 144
Mirzəzadə, Xəyyam Hadı oğlu - 144
Mirzəzadə, Sürs Yədulla oğlu - 142
Mollayeva, Kərimət Mahama qızı - 204

Morqunova, Svetlana - 196
Motsart - 251
Muxtarov, Yusif Mehdi oğlu - 236
Muradov, Xamis - 88
Muradov, Rəfail Həsən oğlu - 142
Muradova, Məhrux Xəlil qızı - 204
Muradova, Təranə Hüseyn qızı - 52,152, 320,335
Musayev, İsa - 267
Musayev, Qılman İsabala oğlu - 144, 298,299
Musayev, Niyaməddin Musa oğlu - 55, 144,244
Musayev, Talib Qurban oğlu - 300
Musayeva, Rəfiqə Hüseyn qızı - 291
Musayeva, Şükufə İmran qızı - 335,339
Mustafayev, Əmir Gülbala oğlu - 144
Mustafayev, Feyruz Rəcəb oğlu - 204
Mustafayev, Məmməd Əlihüseyn oğlu - 142
Mustafayev, Ramiz Hacı oğlu - 52,53,144
Mustafayev, Şəmil Murtuz oğlu - 142
Mustafayev, Teymur Ağaxan oğlu - 336
Mustafayev, Vəqif Behbud oğlu -146-148, 149,314,315,344-345
Mustafayeva, Laləzar Bəşir qızı - 152,291, 335
Mustafayeva, Sədayə İsmayıl qızı - 336, 339
Müəzzin, Vədud - 205-210
Müfidzadə, Cəmil Miryusif oğlu - 142
Mümtaz, Salman - 221
Mürsəlova Hüsniyyə Vəqif qızı - 236
Müslümov, Şirəli - 18
Müşgünaz xanım - 216
Mütəllimova, Firəngiz Bəhər qızı - 152, 335
Nağıyev, Musa - 306
Naxçıvanski, Cəmşid - 129,130
Namazova, Həcər Ağakşi qızı - 204
Nəmitokova-Manafova, Sara Məmmədəğa qızı - 142
Namm, Lyudmila - 279
Nazim Hikmət - 71
Nemətov, Azər Paşa Zəfər oğlu - 152,263, 264,291, 335
Nemolyayeva, Svetlana 212
Nəbi Xəzri (Babayev, Nəbi Ələkbər oğlu) - 31,143,167
Nəbati - 206
Nəbiyeva, Gülər Nəbi qızı - 291
Nəcəfov, Fazil İmamverdi oğlu - 142
Nəcəfova, Hökumə Yusif qızı - 144
Nəcəfzadə, Kamil Nəcəf oğlu - 144
Nərimanbəyov, Vidadi Yaqub oğlu - 49, 57,59

Nərimanbəyova, Əsmər Toğrul qızı - 142
Nəsimov, Ədalət Məhəmmədli oğlu - 144
Nəsimi - 76
Nəsirov, Qubad Əsədulla oğlu - 144
Nəsirova, Hicran Fətəli qızı - 152,335
Nəsirova, Ulduzə Süleyman qızı - 335
Nəsrullayeva, Həcər Məmməd qızı - 300
Nikolayev, Lev - 148
Niyazi (Tağızadə-Hacıbəyov) - 30, 77, 82,121,126,182,245,262,266,279, 282,283,284,306
Novruzov, Cabir Mirzəbəy oğlu (Cabir Novruz) - 204
Novruzov, Ramiz Qəvvam oğlu - 152,335
Nuriyev, Yaşar Məmmədsadiq oğlu - 152, 264,267, 335
Nurzadə, Əli Qayıb oğlu - 291
Oborin, Lev - 307
Ocaqov, Rasim Mirqasım oğlu - 138,144
Ordubadi, Məmməd Səid - 79,129
Orexov, Yuri - 39
Orucov, Qərib Əzizəli oğlu - 204
Orucova, Külputa Mənsim qızı - 204
Oystrak, David - 307
Paşayev, Ağaverdi Ağəli oğlu - 152,335
Perlova, İrina Aleksandrovna - 291
Pənahov, Emin - 52
Pənahov, Şəmsəd Tanrıqulu oğlu - 204
Pənahova, Amaliya Əliş qızı - 152,237, 336
Plisetskaya, Maya - 201
Poladov, Əkrəm Nicat oğlu - 152,291,292, 335
Poladov, Fuad Ağarəhim oğlu - 88,335 152,263,264,266
Prokofyev, Sergey - 248
Puççini, C. - 182,275
Puşkin, Aleksandr Sergeyeviç -37-44,54, 115,133,301
Putin, Vladimir Vladimiroviç - 43,95,110, 111,113,114,117,124,184
Rafael - 208
Raxmaninov, S.V. - 275,306
Ravel - 251
Resnikov, Vladislav - 279
Rəcəbov, Aydın Rəcəb oğlu - 142
Rəfibəyli, Nigar - 71,83
Rəhimov, İsmixan Məmməd oğlu - 144
Rəhimov, Süleyman - 67,82
Rəhimova, Elmira Allahverdi qızı - 144, 320
Rəhmanov, Nazim Şamil oğlu - 142
Rəhmanzadə, Maral Yusif qızı - 144
Rəsul Rza - 65-88
Rəsulov, Həmid - 313
Rəsulov, Məmmədruza Ruffulla oğlu - 204

Rəsulov, Rəis Azər oğlu - 142,144
Rəsulova, Lidiya Xudat qızı - 144
Rəsulzadə, Məmmədəmin - 13
Rixter, Svyatoslav - 307
Rimski- Korsakov, N.A. - 275
Romanovski, Feliks - 110
Rostropoviç, Mstislav - 91-108,262,307
Rubens - 208
Ruhi, Sahib Müseyib oğlu (Sahib Şükürov) - 204
Ruzin, Valeri - 148
Rüstəmov, Adil Əliağa oğlu - 142
Rüstəmov, Cahangir Mahmud oğlu - 142
Rüstəmov, Qədir Çərkəz oğlu - 144
Rüstəmov, Səid - 211,282,283,284
Rüstəmov, Rəziyə Əli qızı - 204
Ryabov, Nikolay - 39
Rzaquliyev, Elbəy Mirzəhəsən oğlu - 62, 63,144
Rzayev, Anar Rəsul oğlu - 73,78-82,144
Rzayev, Azər Hüseyn oğlu - 144
Rzayev, İslam Tapdıq oğlu - 144
Rzayev, Şaban Mehdi oğlu - 204
Rzayev, Zaur Əlihüseyn oğlu - 333
Sabitoğlu, Emin - 83
Sadıqov, Çingiz - 171-172
Sadıqov, Fikrət Abbas oğlu - 144
Sadıqova, Maral Zakir qızı - 144
Sadıqova, Məhluqə Ələsgər qızı - 144
Sadıqzadə, Oqtay Seyidhüseyn oğlu - 144
Salahov, Əhməd Məmməd oğlu - 236
Salahov, Tahir - 82,208
Salayev, Fuad Məmmədəmin oğlu - 142
Salmanov, Mais Qurban oğlu - 336
Salmanov, Məmməd Hüseyn oğlu - 204
Salmanov, Sarvan Qarakşi oğlu - 204
Sarabski, Hüseynqulu - 77
Sayqun, Adnan - 245,248
Sen-Sans - 251
Seyidov, Mircəlil Mirələkbər oğlu - 142
Seyidzadə, Dilarə - 231
Səfərov, Yaşar Abutalıb oğlu - 204
Səfərova, Afaq Bəşir qızı - 152,335
Səfərova, Xəlidə Ələkbər qızı - 62,63, 144
Səfiyeva, Ceyran Muxtar qızı - 144
Səhl Sumbat - 82
Səlimova, Cənnət Əlibəy qızı - 152,336
Səməd Vurğun - 54,73,257,274
Səmədov, Baba Səməd oğlu - 204
Səmədov, Şükür Hacıbala oğlu - 291,292
Səmədzadə, Kamal Əmirulla oğlu - 142
Sənani, Ofelya Hacığa qızı - 144
Sərkərov, Nüsrət Nəriman oğlu - 204
Sərkərova, Gülüş Cəbrayıl qızı - 204
Simonova, Yevgeniya - 212

Sinyavskaya, Tamara İlyiniçna - 36,163, 165,166,169,175,190,191,196,197,198, 200,201,202,203,282
Smoktunovski - 265
Sofiya - 266,267
Soltanov, Əfqan Soltan oğlu - 236
Stefyuk, Mariya - 168,169-171
Sultan Məhəmməd - 208
Süleyman Rüstəm - 78,82
Svetlanov, Yevgeni Fyodoroviç - 251
Svetun, Vladimir - 168,169
Sviridov, G. - 125
Şabanova, Elmira Balahüseyn qızı - 336
Şahbazova, Esmiralda Məmmədli qızı - 236
Şahməmmədov, Şamil Məmməd oğlu - 144
Şalyapın, Fyodor - 306
Şamo Arif - 73
Şarovski, Aleksandr Yakovleviç - 152,335
Şasıqoğlu, Nodar İzzətoviç - 204
Şaymiyev, Mintimer - 183-184
Şekspir, Uilyam - 263,264,265,266
Şevardnadze, Eduard Amvrosiyeviç - 180-181
Şevçenko, Taras Qriqoryeviç - 111
Şeyx Məhəmməd - 216,219,220
Şəkili Ələsgər - 306
Şəmmədova, Xanımgül Həmid qızı- 204
Şərifov, Abid - 308,312,313
Şərifova, Firəngiz Mirzə qızı - 144
Şərifova, Leyli Fətulla qızı - 291
Şərifzadə, Abbas Mirzə - 264,265
Şixəliyev, Kamal Məmmədli oğlu - 291
Şilovski, Vsevolod - 315
Şirəliyeva, Tamilla Xudadat qızı - 144,320
Şirinova, Maral İbrahim qızı- 204
Şirvani, Seyid Əzim - 41,206
Şirye, Vera Karlovna - 144
Şostakoviç, Dmitri - 307
Şöyübov, Zəhid Həmid oğlu - 144
Şubert - 209
Şuşinski, Xan - 48,244,250,307
Şuşinski, Seyid - 79
Şükürov, Azad Hətam oğlu - 236
Şükürov, Səməd - 343

Şvidkoy, Mixail - 110,121-124,125
Tağıyev, Hacı Zeynalabdin - 216,306
Tağıyev, Zirəddin Məmmədağa oğlu - 236
Tağıyeva, Roza Murtuz qızı - 144
Tağıyeva, Sona Hənifə qızı - 144
Tağızadə, Qarasim Əbdlhəsən oğlu - 336
Tahiri, Söhrab Əbülfəz oğlu - 144
Tahirov, Tahir Rəşid oğlu - 142
Taqor, Rabindranat - 248
Talibov, Vəşif - 129,131,133
Talibova, Bahar Məhərrəm qızı - 204
Tapdıqov, İlyas Oruc oğlu - 336
Taufər, İrji - 70
Teymurova, Nəzakət Xosrov qızı - 152, 335
Təhməsisib, Rza - 26,31
Tisian - 208
Titorenko, Mariya Sergeyevna - 144
Topçubaşov, Əlimərdan bəy - 13
Tretyakov, İvan Polikarpoviç - 144
Tuayev, Kazbek Əliyeviç - 144
Turabov, Həsənağa Səttar oğlu - 57,59, 144
Turan Cavid Hüseyn Cavid qızı - 216-222, 227,300
Tükəzban xanım - 282
Uitmen, Uolt - 71
Ulutürk, Xəlil Rza - 228,247
Usubova, Əsginaz Əbduləli qızı - 204
Vahabzadə, Bəxtiyar Mahmud oğlu - 144
Vahid, Əlağa - 206
Vəqif, Molla Pənah - 79
Vəqif Səmədoğlu (Vəkilov Vəqif Səməd oğlu) - 72-73,78,204
Verdi - 248,275
Verdiyev, Fikrət - 244
Verdiyeva, Sədaqət Məcid qızı - 204
Vəkilov, Mənsur Fəxri oğlu - 298,299
Vəkilova, Aybəniz Səməd Vurğun qızı - 300
Vəkilova, Xavər Əhməd qızı - 300
Vəliyeva, Nərminə - 175
Vəliyev, Nofəl Əbdulməcidi oğlu - 291
Vəliyeva, Şərqiyə Əkbər qızı - 204
Vəzirov - 146
Vəzirov, Ədalət - 295

Vinoqradova, Larisa Afanasyevna - 152, 335
Vişnevskaya, Qalina Pavlovna - 91,92,94, 95,104
Vitorqan, Emmanuil - 212
Yakovlev, Vladimir - 110-111,113
Yaqubov, Əlisəfa Əliheydər oğlu - 204
Yaqubova, Məhirə Mehdi qızı - 236
Yarin, Mixail - 279
Yegizarov, Hacı Murad Hacı Əhməd oğlu - 152
Yolçiyeva, Dilşad Vəli qızı - 204
Yunusov, Qəyyur Həbil oğlu - 142
Yunusov, Telman Əkbər oğlu - 291
Yusif Səmədoğlu - 73
Yusifbəyli, Nəsim bəy - 13
Yusifov, Vəqif Əziz oğ
Zeynalov, Nəmiq Məmmədli oğlu - 142
Zeynalov, Telman Heydər oğlu - 144
Zeynalova, Nəsimə Cahangir qızı - 144
Zeynalova, Nəzihə Cəfər qızı - 144
Zəkiyeva, Mehriban Mürvət qızı - 335
Zülfüqarov, Oqtay Qədir oğlu - 152,336
Zülfüqarova, Xumar Rza qızı - 204

Mündəricat

Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünə həsr olunmuş yubiley mərasimində.....	4
Dahi sənətkar, bənzərsiz mahnı ustası Rəşid Behbudovun xatirə gecəsində	24
Bakıda dahi rus şairi A.S.Puşkinin abidəsinin açılış mərasimində	39
Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayında	55
Xalq şairi Rəsul Rzanın 90 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley gecəsində.....	66
Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçi qəbul edərkən.....	92
Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçin konsertində	96
Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçə “İstiqlal” ordenini təqdim edərkən	103
Görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçin şərəfinə	108
Sankt-Peterburqda dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılış mərasimində	110
Azərbaycanda Rusiya Federasiyası mədəniyyəti günlərinin açılış mərasimində.....	120
Bəhruz Kəngərli muzeyinin təntənəli açılış mərasimində.....	129
Azərbaycan kinosu gününə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə.....	145
Bakının Nizami rayonunun “Heydər parkı”nda keçirilən konsertdə.....	155
Bakının Yasamal rayonundakı “Hüseyn Cavid bağı”nda keçirilən konsertdə.....	159
Görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevə “İstiqlal” ordenini təqdim edərkən.....	163
Dünya şöhrətli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevin 60 illiyinə həsr olunmuş yubiley mərasimində	168
Görkəmli müğənni və bəstəkar Müslüm Maqomayevin şərəfinə.....	198
Xalq artistləri Müslüm Maqomayevi və Tamara Sinyavskayanı qəbul edərkən.....	203
Rəssam Vədud Müəzzinin “Savalandan əsən nəsim” adlı fərdi sərgisinin açılış mərasimində.....	206
Mayakovski adına Moskva Akademik Teatrının tamaşasında	212
Bakıda Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin açılışında	216
Əli Cəfərin əsərlərindən təşkil olunmuş sərgi ilə tanış olarkən	231
Yeni Azərbaycan Partiyasının 10 illiyinə həsr olunmuş mərasimdə	238
Dünya şöhrətli dirijor və görkəmli bəstəkar Niyazinin 90 illiyinə həsr olunmuş yubiley gecəsində.....	247
Şekspirin “Hamlet” faciəsinin yeni quruluşda ilk tamaşasında.....	264
Xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımovaları qəbul edərkən	276
Fidan və Xuraman Qasımovaların yaradıcılığının 25 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə	279
TEKFEN Qara dəniz filarmonik orkestrinin konsertində.....	294
Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin 85 illiyinə həsr olunmuş xatirə gecəsində.....	304
Dövlət Filarmoniyasında tikinti-bərpa işlərinin gedişi ilə tanış olarkən.....	308
“Heydər Əliyev” bədii filminin yaradıcı kollektivinin nümayəndələrini qəbul edərkən	314
Görkəmli heykəltəraş Ömər Eldarovu qəbul edərkən.....	328
Şəxsi adların göstəricisi	346

Kitab Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Katibliyi
tərəfindən hazırlanmışdır.

Kitabın hazırlanmasında
AzərTac-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.